

MARTELAREN IN HET ROMEINSE RIJK, I

Wie zal ons scheiden van de liefde van Christus? Want om uwentwil worden wij den gansen dag gedood; wij zijn geacht als schapen ter slachting. Maar in dit alles zijn wij meer dan overwinnaars door Hem, Die ons heeft lief gehad. Romeinen 8:35-37.

VANAF DE TIJD VAN DE APOSTELN TOT AAN DE TIENDE VERVOLGING 283

Overgenomen uit: Historie der martelaren die, om de getuigenis der evangelische waarheid, hun bloed gestort hebben, van Christus onze Zaligmaker af tot het jaar 1655.

Door

ADRIAAN VAN HAAMSTEDE

Predikant te

ANTWERPEN

En aangevuld met gegevens van:

Eusebius, Mollinus, Van Braght, en anderen

STICHTING DE GIHONBRON

MIDDELBURG

Tweede versie 2011

Voorwoord

Deze beschrijving van een aantal martelaren, die door de Romeinse overheid gedood werden in de eerste drie eeuwen na Christus' Hemelvaart, is in de eerste plaats ontleend aan het Martelaarsboek van Adriaan van Haamstede. Van Haamstede heeft een aanzienlijk aantal namen genoemd en meestal een korte beschrijving gegeven. Elke naam en de beschrijving die er bij hoort is vergeleken met oude bronnen en nieuwere gegevens. Deze worden in de literatuurlijst vermeldt. Uit deze bronnen zijn veel waardevolle bijzonderheden van de martelaren overgenomen. De toelichtingen zijn in veel gevallen ontleend aan het *Heiligenboek* en het *Romeins Martelaarsboek*. Uit gegevens, op Internet gepubliceerd, zijn vooral de data van personen die in deze bundel voortkomen gecontroleerd met de data bij Van Haamstede, en zo nodig gecorrigeerd.

Niemand stote zich aan de beschrijving van wonderen die bij sommige gebeurtenissen plaatsvonden. Betrouwbare schrijvers uit die tijd geven verslagen weer van wonderen die door personen - meest bisschoppen - werden verricht en wonderen die in de Voorzienigheid plaatsvonden. De eerste eeuwen na de apostelen waren nog bijzondere gaven in de kerk aanwezig, zoals de gave van de gezondmaking - met en zonder gebruikmaken van middelen; - de gave van profetie, die meestal plaatsvond door visioenen en dromen; de gave van duivelen uitdrijving; enz.

Uit de oude geschriften blijkt dat de martelarenverering spoedig na hun dood inwerking kwam. Het is ook geen wonder. Als je voor ogen ziet dat je kind of je ouders door de dieren opgevreten worden na vele martelingen, zou men dan niet met veel respect de overblijfsels, de relieken ter aarde bestellen? Spoedig daarna ging het bijgeloof parten spelen en beschouwde men de plaatsen van de relieken als heilig, waar God meer behagen nam in de gebeden van de christenen dan ergens anders.

Ik hoop dat het lezen van het lijden, de dood en de eeuwige overwinning van de martelaren gezegend mag worden voor de lezer. Al lezende kunnen we met schaamte vervuld worden over onze eigen lauwheid, geesteloosheid en onvoorbereidheid op onze dood. Maar het kan ook gebruikt worden om onze ziel op te heffen naar de hemel, ziende op de overste Leidsman en Voleinder des geloofs, Die de schande van het kruis heeft veracht en nu zit aan de rechterhand van Zijn Vader in de hemel, om Zijn lijdende kerk te bemoedigen, dat zij hun kruis met blijdschap achter Christus zullen dragen.

Niet ieder van Christus' leden wordt geroepen om de marteldood te ondergaan. Maar in de halve eeuw die ik in het kerkelijk leven hebben doorgebracht heb ik kunnen zien dat om Christus' wil sommigen gemarteld worden in hun ziel, hun zenuwgestel, hun lichaam, hun naam, hun huwelijk, hun gezin, hun positie in de maatschappij, of hun leven in de kerk. Is dit uw deel? Lees in de martelarenhistorie en wees getroost: *"Aan het einde hangt de kroon!"*

Persoonlijk was het me een voorrecht, ja een wonder, deze boeken te mogen maken over hen aan wie ik vanaf mijn jeugd een nauwe band heb gekregen in het Hoofd, de gekroonde Koning in de hemel.

Petrus zegt: *Gij, die in de kracht Gods bewaard wordt door het geloof tot de zaligheid die geopenbaard wordt te Zijner tijd.* Daar ligt het anker van onze hoop. Straks moeten we sterven; hetzij dat nog korter of langer duurt. Hoe wij sterven, doet eigenlijk niet verder ter zake; ik schrijf het met diepe schroom, als Christus maar Koning is bij onze dood. Als Hij maar verheerlijkt wordt, dan is alles goed. Wij mogen dan het kruis van Christus in onze doodskist werpen. Als we proberen door genade ons voor te bereiden op de dood, dat is figuurlijk al onze doodskist. Christus heeft door Zijn dood de dood en de duivel overwonnen. Als we dan gelovig op de

Levensvorst mogen zien en ons lichaam en ziel, ook de manier van ons sterven, op Hem mogen laten aankomen, dan is Christus voor ons verantwoordelijk geworden bij Zijn Vader. Dan is onze berusting en vertrouwen in Zijn beleid. En omdat Hij het nooit fout kan doen kunnen we op Hem vertrouwen, want Zijn Wil is heilig en goed. Hij zei: “Vader, Ik wist dat Gij Mij altijd hoort.” Dat is genoeg.

Hier moeten we nog ons kruisje dragen. Ja, dikwijls worden wij ook veroordeeld, veracht en verdacht. Dat geeft juist zo’n nauwe band aan de martelaren, hoewel we in hun schaduw niet kunnen staan. Aan de andere kant was hun lijden soms kort, maar het psychisch lijden kan soms zo lang duren. Veel mensen schamen zich voor ons als we in hun nabijheid komen. Maar de Heere doet zo niet. Van de Heere Jezus staat er, *dat Hij Zich niet schaamde ons Zijn broeders te noemen*. De Vader schaamt Zich niet hen *Zijn kinderen te noemen, want Hij heeft hun een Stad bereid*.

O geliefde lezer, daar is de zalige, aanbiddelijke drie-enige Verbondsgod. Daar zal Hij eeuwig bewonderd worden omdat Hij ons tot Zijn kinderen wilde aannemen. De Vader heeft in Zichzelf en in Zijn Zoon een eeuwige blijdschap en vermaak en toch heeft Hij behoefte om Zijn liefde te geven aan mensenkinderen om Zich in hen te verlustigen. En de Zoon, Die de troeteling van Zijn lieve Vader is, heeft toch ook behoefte aan mensen, om die als een bruid te verwerven en op het aller-nauwst met Zichzelf te verenigen. En de Heilige Geest heeft een eeuwige vrolijkheid in Zijn uitgang van de Vader en de Zoon, en toch, toch heeft Hij behoefte aan mensen om daarin te wonen als in Zijn tempel en hen voor te bereiden voor de huwelijksvoltrekking in het Hemelhof. Zouden wij daar niet naar verlangen?

En laten we daarbij eens denken wie er allemaal bij Hem zijn! Al de Bijbelheiligen, al die martelaren die hun lichaam overgegeven hebben tot de dood, uit liefde voor Christus; en al de heiligen van alle tijden zijn daar verenigd in hun Hoofd. En hoeveel vrienden en vriendinnen zijn daar die wij gekend hebben? Waar wij innerlijk zo hartelijk mee verenigd waren! O, die liefdeband is niet verbroken. De gemeenschap met Hem door het Hoofd ook niet. Verbroken is alleen onze lichamelijke tegenwoordigheid en gezelligheid.

En dan zijn daar al de engelen, die ons beminnen, die ons dienen, die veel meer bij ons zijn dan wij beseffen. Wij weten zo weinig uit de geesten wereld. Als we daarover denken, zouden we dan niet uitroepen met Paulus: *Ik heb een verlangen om ontbonden te worden en met Christus te zijn? Want dat is zeer ver het beste!* Maar ik heb ook mogen geloven wat Paulus laat volgen: *doch in het vlees te blijven is nodiger om uwentwil*. Dát hebben wij op aarde voor, bóven de hemellingen. Dat wij nog een lichaam hebben waardoor de Heere nog wil werken en ons nog voor elkaar wil gebruiken.

Ja, en wat des Heeren kerk betreft, wij hebben de staf des geloofs, een snoer van beloften en een zegelring van Christus’ trouw. Hij heeft Zijn kerk onbedrieglijke beloften gezworen dat Hij door Zijn Geest krachtig werken zal door heel de wereld met de bekering van Israël en het Jodendom. Hij, Die het beloofd heeft is getrouw. Laten wij wenen over Sions rampen, met Mordechai in de poort blijven treuren, maar niet als degenen die geen hoop hebben. O, dat wij evenals de discipelen en de vrouwen ná de hemelvaart van Jezus, bij elkaar mogen komen om samen te bidden en de belofte van Zijn Geest te verwachten. Laten we onszelf en de hele kerk des Heeren overgeven in Zijn handen, dan kunnen we vrolijk en verblijd onze weg bewandelen te midden van de grootste teleurstellingen, de pijnlijkste ervaringen en de diepste smarten.

Zijn we oprechte gelovigen, dan heeft Christus onze smarten gedragen. Toen de mens gevallen was en het hele menselijk geslacht zijn weg zeer diep verdorven had, sprak God de Vader: *Het smart Mij aan Mijn hart dat Ik de mens gemaakt heb.* Die Goddelijke smart heeft de Vader gelegd op Zijn eigen Zoon aan het kruis en in de hof van Gethsémané. Daarom zei Jezus: *Mijn ziel is geheel bedroefd, tot de dood toe.* De Vader stortte Zijn hele diepe, oneindige smart uit op Zijn Zoon. Toen zag Hij de Man van Smarten kruipen over de grond en dezelfde dag hangen aan het hout. En het smartte Hem aan Zijn hart, omwille van Zijn Zoon. En toch was het des Vaders welbehagen om zó met Zijn eigen Zoon te handelen. Des Vaders smart werd weggenomen, Zijn toorn geblust *en het welbehagen des Vaders kan door Zijn hand gelukkig voortgaan.* En dat welbehagen zal voortgaan *bij Jood en heiden, nu nog van God gescheiden.*

Ziende op de Levensvorst, laten wij dan vrolijk zingen:

*Gij maakt eerlang mij 't levenspad bekend,
Waarvan in druk 't vooruitzicht mij verheugde.
Uw aangezicht in gunst tot mij gewend,
Schenkt mij in 't kort verzadiging van vreugde.
De liefelijkheen van 't zalig hemelleven,
Zal eeuwiglijk Uw rechterhand mij geven.*

Kom Heere Jezus, ja kom haastig! En de echo mogen wij in ons hart ervaren: *Ja Ik kom haastig!* Hallelujah, looft den Heere mijn ziel!

Middelburg, 28 oktober 2011

Willem Westerbeke

INHOUD

Voorwoord

De tien bloedige vervolgingen van de Christenen onder de Heidense keizers van Rome.

De eerste vervolging van de christenen onder keizer Nero; keizer van Rome van 13 oktober 54 tot 9 juni 68.

1. Jakobus, de Rechtvaardige, broer van Jezus, gedood
2. Barnabas, metgezel van Paulus te Salamis verbrand
3. Markus, de Evangelist, weggesleept om verbrand te worden en onderweg gestorven
4. Simon Petrus gekruisigd te Rome, onder keizer Nero
5. Paulus van Tarsen te Rome onthoofd onder keizer Nero
6. Andreas, de Apostel te Patris, in Achaje gekruisigd
7. Filippus, de Apostel, te Hiërapolis gemarteld
8. Bartholomeüs de Apostel, in Albanië in Armenië gekruisigd en de huid afgestroopt
9. Thomas, de Apostel, in Indië door de wilden vermoord
10. Matthéüs, de Apostel en Evangelist
11. De apostel Simon Zelotes
12. De apostel Judas Alpheus
13. Matthias, de Apostel
14. Lukas, de Evangelist
15. Johannes, de Apostel en Evangelist
16. Sommigen van de zeventig Discipelen en medereizigers der apostelen; en 3 soldaten en veel anderen

De tweede vervolging van de christenen onder keizer Domitianus

17. Timotheüs, een leerling van Paulus
18. Verschillende martelaren

De derde vervolging van de christenen onder keizer Trajanus

19. Urticunus te Ravenna
20. Vitalis en echtgenote Valeria te Milaan
21. Simeon, bisschop van Jeruzalem; uitbreiding van de Christelijke kerk onder de Joden
22. Ignatius, bisschop van Antiochië
23. Eenaantal martelaren; en 40.203 martelaren
24. Simforosa, met haar zeven zonen
25. Ptolemeüs en Lucius
26. Grote toename aantal christenen en tijdelijke vermindering vervolging

De vierde vervolging van de christenen onder keizer Antoninus

27. De Apologie van Justinus, aan Antoninus geschreven
28. Polycarpus en 12 andere kroongetuigen
29. Germanicus

- 30. Felicitas en haar zeven zonen
- 31. Parasceva
- 32. Justinus, de wijsgeer
- 33. Martelaren beschreven door EUSEBIUS: Vettius Epagathus; Sanctus; Maturus; Attalus;
Blandina een vrouw; Zacharia; Biblis, een meisje; Alexander; Pothinus; Ponticus
15 jaar; Alcibiades; Photinus, bisschop; te Lyon en Vienne; 177
- 34. Apollonius

De vijfde vervolging van de christenen onder keizer Septimeus Severus

- 35. Mavilus
- 36. Leonidas
- 37. Irenaeus, bisschop te Lyon
- 38. Revocatus en zijn medeslavin Felicitas, Saturninus en Secundulus. Vibia Perpetua; Quintus; 203
- 39. EUSEBIUS: Vijf leerlingen van Origenus gedood in Alexanrië: Plutarchus; Heraclides; Hero; 2 mannen genaamd Serenus; en 2 vrouwelijke leerlingen; en de beul
- 40. Rutilius, gefolterd en levend verbrand, 210
- 41. AGAPITUS 15 jaar, Calapodius, Tiburtius, Valerianus, Quititius, Julia, Cecilia, Martina, Henricus, Narcissus, Julius, Eusebius, Pammachius; Simplicius; de broers Tiburtius en Valerianus; Patritius ca. 223

De zesde vervolging van de christenen onder keizer Maximinus

- 42. Fabianus, bisschop van de gemeente te Rome; en enkele duizenden personen verbrand in hun ontmoetingsplaatsen

De zevende vervolging van de christenen onder keizer Decius

- 43. Alexander, opziener van de gemeente te Jeruzalem
- 44. Babylas, opziener der gemeente te Antiochië; 253. Dionysius
- 45. Savinianus van Sens en 7 anderen, ca 250
- 46. Hippolytus, officier, met Concordia, en Ireneüs en Abondus; Hippolytus, soldaat
- 47. Peter, Dionysios, Andreas, Paulus, Christina, 16 jaar
- 48. De martelaren in Alexandrië, Egypte
- 49. Agathonike, Carpus, Papyrus, Agathodorus
- 50. Een jongen verzocht door een hoer met seksuele handelingen.

De achtste vervolging van de christenen onder de keizers Valerianus en Gallienus

- 51. HET MARTELAARSCHAP VAN DE PRIESTER PIONIUS EN ZIJN METGEZELLEN
- 52. Lucius bisschop te Rome
- 53. Maximus gestenigd
- 54. Origenes, zoon van Leonidus de martelaar, zeer gemarteld te Alexandria en verbannen naar Cesarea Statonis, ca. 254; valse beschuldigingen tegen hem weerlegd.
- 55. Sixtus (Xystus) bisschop van Rome, en metgezellen; de 6de Augustus 258.

- 56. Laurentius, de diaken, te Rome op een rooster verbrand; 258
- 57. Cyprianus de bisschop van Karthago, en Stephanus bisschop van Rome; 258
- 58. Een grote vervolging plaats te Alexandrië; het getal der gedoden zeer groot.
- 59. BISSCHOP FRUCTUOSUS EN ZIJN DIAKENEN AUGURIUS EN EULOGIUS, 259
- 60. De martelaren te Caesarea in Palestina, Marinus, Astyrus, enz. 260-268
- 61. Philippus, Privatus, Florentinus, Pontius, en vele anderen, ter dood gebracht, ca 270

De negende vervolging van de christenen onder keizer Aurelianus, 270-275

- 62. Privatus, bisschop te Gevauldan doodgeslagen, 274.
- 63. Mamas van Caesarea in Cappadocië en zijn ouders, Theodotus en Rufina, 274;
- 64. Agapitus, 15 jaar
- 65. Paulus en Juliana; Quadratus, Acacius en Stratonikus.
- 66. Symphorian, onthoofd te Augustodunum, (Autum) 275
- 67. Trofimus, Sabbatius en Dorymon

BIJLAGE I. Overzicht van Martelaren in de derde eeuw van 200 – 283.

BIJLAGE II. Briefwisseling tussen de bisschop van Rome en van Carthago

De tien bloedige vervolgingen van de Christenen onder de keizers van Rome

De eerste vervolging van de christenen onder keizer Nero; keizer van Rome van 13 oktober 54 tot 9 juni 68.

Volgens het getuigenis van keizer Trajanus, heeft Nero te Rome zo loffelijk geregeerd, als ooit enige keizer tevoren. In de aanvang van zijn regering was hij zachtmoedig, en zo afkerig van mensenbloed, zelfs op wettige wijze, te vergieten, dat hij wenste niet te kunnen schrijven, als hem verzocht werd het doodsvonnis te ondertekenen van enige oproermakers.

Na vijf jaren aldus geregeerd te hebben, is hij daarna als aan de duivel overgegeven en verkocht, om alle boosheid en schandelijkheid gieriglijk te bedrijven, zo zelfs dat het scheen, alsof de duivel lichamelijk in hem woonde. Want deze zijn meester leerde hem in de eerste plaats zijn toverkunst door Simon de tovenaer, de eerstgeboren zoon des duivels, die voor de raad te Rome, om Nero de keizer te behagen, een beeld heeft opgericht met het opschrift: *Aan Simon de heilige God*. Zijn duivelse leermeester, die een leugenaar en mensenmoorder van den beginne is geweest, heeft hem tot alle gruwelijke lusten aangezet, zodat hij wenste een wereldbrand en een afbeelding van de brand van Troje, benevens de plaats, waar hij in het lichaam van zijn moeder gelegen had, te zien. Om van zijn onkuisheid te zwijgen, heeft hij zijn moordlust het eerst aan zijn broeder Britannicus geopenbaard, die hij heeft laten vergeven. Het lichaam van zijn eigen moeder Agrippina, die hem, door het toedienen van vergif aan haar man Claudius, het keizerrijk bezorgde, heeft hij later opengesneden. Octavia, zijn wettige huisvrouw, heeft hij met het zwaard laten ombrengen, omdat zij geen kinderen ter wereld bracht; en Poppea, zijn bijzit, tot vrouw genomen hebbende, heeft hij, terwijl zij in vergevorderde staat van zwangerschap verkeerde, dood geschopt. Seneca, zijn getrouwe leermeester, heeft hij een ader doen openen en zo laten doodbloeden.

Bij al deze boosheden was hij de eerste, die de algemene en openbare bevelen tegen de Christenen door de gehele wereld heeft laten afkondigen, met het doel om die in alle landen door het vuur, het zwaard en op andere wijze te vervolgen, hetgeen Tertullianus de raad van Rome openlijk verweet, zeggende: "Leest uw eigen geschiedenis, waar gij vinden zult, dat Nero de eerste is geweest, die tegen deze sekte (te weten der Christenen), die toen te Rome het talrijkst was, gewoed heeft. Maar wij beroemen ons ook tegelijk op een zodanige eerste bewerker van onze veroordeling, want die hem kent weet, dat het een grote zaak is door hem veroordeeld te zijn." Op een andere plaats zegt dezelfde Tertullianus: "Nero is de eerste geweest, die het toenemend christendom te Rome met bloed heeft gemengd." De inhoud van het bevel luidde aldus: *"Zo wie bekent, dat hij een Christen is, zal als een verklaard vijand van het menselijk geslacht, zonder zich nader te mogen verdedigen, met de dood gestraft worden."*

De reden, waarom Nero de Christenen zo wreed heeft vervolgd, was niet gelegen in de schuld of misdaden der Christenen zelf, maar vond zijn aanleiding in een grote brand, die enige dagen achtereen heeft gewoed, waardoor het grootste gedeelte van die schone stad is vernield. Toen namelijk Nero zag, dat de Romeinen hierover zeer verbolgen waren, verspreidde hij het gerucht, dat de Christenen dit hadden gedaan, hoewel hij zelf de brand gesticht, en met vreugde van de hoge toren buiten de stad had

aanschouwd, daar hij een voorstelling wenste te hebben van de brand te Troje, en het voornemen had een nieuwe stad te bouwen, en die naar zijn naam te laten noemen. Hierop is toen een hevige en wrede vervolging tegen de Christenen uitgebroken, niet alleen te Rome, maar ook in andere streken en landen, die voortduurde tot zijn dood.

Wie de eerste martelaars in deze vervolging geweest zijn, werd in de geschiedenisboeken of andere geschriften niet gemeld, doch wij stellen ons tevreden, dat hun namen geschreven zijn in het boek des levens. Daarom echter is hun roem in Christus niet kleiner, daar de heidenen zelf gedrongen werden een goede getuigenis van hen af te leggen, en openlijk hebben bekend, dat het niet wegens de brand was, maar alleen uit haat dat de Christenen zo wreed vervolgd zijn. Van deze valse beschuldiging door Nero aangaande de Christenen, zet Tacitus: *"Nero, om de beschuldiging van brandstichting van zich te werpen, heeft hen, die het volk Christenen noemt, daarvan aangeklaagd en met vreselijke straffen gemarteld. Deze naam is afkomstig van Christus, die in de tijd van Tiberius' regering, door de landvoogd Pontius Pilatus, in het openbaar is gedood. Die nu beleden, dat zij Christenen waren, en later zijn van deze een grote groep ontdekt, zijn eerst gevangen genomen, en vervolgens veroordeeld, niet zozeer wegens de brand, als uit haat, die het menselijke geslacht hun toedroeg. Het ombrengen ging gepaard met veelvoudige bespottung. Men wikkeld hen in huiden van wilde dieren, liet hen door honden verscheuren, of aan kruisen nagelen, of op brandstapels verteren, zo zelfs, dat zij 's nachts als brandende lichten de toeschouwers moesten dienen."*

Tacitus erkent dan voldoende, dat Christenen aan brand geen schuld hadden, doch dat zij onder beschuldiging daarvan, hebben moeten lijden.

Nu zullen wij vervolgen met de mededeling van de voorbeelden van de Apostelen en anderen, die onder de regering van die wrede bloedhond Nero, voor de Goddelijke waarheid hun bloed hebben gestort.

1. Jakobus, de eigen broer van Jezus door Joods sanhedrin gedood

In de oude historiën wordt Jakobus, de eigen broer van Jezus opgevat als een neef van Jezus. Dat komt omdat de Rooms-katholieke Kerk in later jaren Maria beschouwde als een onbevleete maagd, die altijd maagd gebleven is. Lijnrecht tegen de Schrift, die duidelijk stelt dat Jezus broers en zusters had.

Volgens de traditie van de Orthodoxe Kerk is Jakobus evenmin een broer van Jezus, maar een halfbroer van Jezus, geboren uit een eerder huwelijk van Jozef.

In de Reformatietijd is Maria niet als onbevleete Maagd erkend, maar als een zondige maagd, die echter heel haar leven maagd is gebleven. De grondleggers van de Reformatie, Maarten Luther en Johannes Calvijn, deelden nog gedeeltelijk het standpunt van de Rooms-katholieke Kerk. Om dit te bewijzen stelde men vast dat Jakobus de zoon Alfeüs en van Maria de zuster van Christus' moeder, (*de Kleine genoemd*) dezelfde was als Jakobus de Rechtvaardige; ter onderscheiding van Jakobus, de zoon van Zebedeüs en broer van Johannes. Hij werd de *broeder des Heeren* genoemd, dat is, zijn neef, naar Hebreeuwse wijze.

Volgens de meeste protestantse kerken thans is Jakobus een natuurlijke broer van Jezus, dus een zoon van Maria en Jozef. Deze opvatting is echter pas gegroeid in de loop der eeuwen.

Na de wonderbaarlijke ontvangenis van Jezus hadden Maria en Jozef ook andere kinderen. De evangeliën verklaren dat Jezus op zijn minst vier broers en enkele zusters had: *“Is Deze niet de Zoon des timmermans? en is Zijn moeder niet genaamd Maria, en Zijn broeders Jakobus en Joses, en Simon en Judas”* (Matthéüs 13:55, en ook Marcus 6:3)? En de evangeliën beschrijven ook hoe, terwijl Jezus nog leefde, Zijn broers niet in Hem geloofden: *“Want ook Zijn broeders geloofden niet in Hem”* (Johannes 7:5). Het gemis aan geloof door Jacobus en de andere broers wordt bevestigd door het absolute stilzwijgen over hen in de evangeliën.

Na de opstanding echter werd Jacobus, de broer van Jezus, een vooraanstaand persoon, een erkende leider in de vroege Christelijke Kerk. In Galaten 1:19 identificeert Paulus hem expliciet als een van de slechts twee personen die hij ontmoette gedurende zijn reis naar Jeruzalem: *“En zag geen ander van de apostelen, dan Jakobus, den broeder des Heeren.”*

Verderop geeft Paulus een belangrijke aanwijzing voor de reden dat Jacobus een Christen werd. In de vroege geloofsbelijdenis over de opstanding in 1 Korintiërs 15:3-8, schreef Paulus dat Jezus ook aan Jacobus was verschenen: *“Daarna is Hij gezien van Jakobus”* (1 Korintiërs 15:7). Men kan verschil van mening hebben over wie deze Jacobus is. Het zinsverband maakt het echter duidelijk dat dit niet Jacobus de zoon van Zebedeus (de broer van Johannes) of de andere apostel Jacobus, de zoon van Alfeus (omdat dezen al eerder als onderdeel van de groep apostelen werden genoemd). Daarom moet dit Jacobus de broer van de Heere zijn. Vervolgens wordt deze Jacobus in Handelingen 12:17 en 15:13 als een leider van de kerk in Jeruzalem erkend. Hij schreef hoogst waarschijnlijk ook de brief uit het Nieuwe Testament wat zijn naam draagt.

Een belangrijke, niet-bijbelse bevestiging over Jacobus wordt aan ons door Josephus gegeven: *“Ananias...liet de Sanhedrin van rechters samenkomen, en bracht voor hen de broer van Jezus, die ook wel Christus werd genoemd, wiens naam Jacobus was, en enkele anderen ... hij bracht ze naar voren om te worden gestenigd.* Deze passage bevestigt niet alleen dat Jacobus de broer van Jezus was, maar het verklaart ook dat hij voor zijn geloof (rond 62 AD) door steniging werd vermoord.

In oktober 2002 werd een antiek ossuarium ontdekt met het opmerkelijke opschrift: *“Jacobus, zoon van Jozef, broer van Jezus.”* Een ossuarium of een beender-urn werd in de eerste eeuw gewoonlijk gebruikt om de botten van de overledenen (nadat het lichaam was vergaan) een definitieve rustplaats, gewoonlijk in een familiegraf, te geven. Ossuaria's droegen soms een opschrift, veelal met de naam van de overledene en zijn vader. Het in 2002 gevonden Het ossuarium van Jacobus is ongewoon omdat het ook de naam van de broer, Jezus, noemt wat suggereert dat deze broer Jezus een belangrijk individu geweest moest zijn

Het ossuarium is sinds haar ontdekking blootgesteld aan intensief kritische analyse, onderzoek en discussie. Er is een algemene overeenstemming dat de urn zelf een authentiek eerste eeuws ossuarium is. De conclusies over *het opschrift* zijn gemengd. Het Royal Ontario Museum in Toronto, waar het opschrift is ontdekt, achtte het authentiek; leden van de *Geological Survey of Israël* ondersteunde deze conclusie.

Later verklaarde echter een comité van Bijbelgeleerden en geologen (die door Israël Antiquities Authority waren aangesteld) met een overgrote meerderheid dat het opschrift een vervalsing was, maar op zijn minst twee van de leden van het comité verklaarden dat de naam “*Jezus*” op de urn authentiek was.

Door de Joods-christelijke schrijver Hegesippus werd Jacobus in diens *Gedenkwaardigheden* (alleen via enkele fragmenten aan ons bekend) omschreven als de perfecte asceet en als een vroom, liefdadig man. Dit ondersteunt de gangbare mening onder theologen dat Jakobus de auteur van *De brief van Jakobus* is.

De tijd van Jacobus' dood was in 62 na Chr. Porcius Festus was in 62 onverwachts overleden. Daardoor moest Judea het in deze periode enkele maanden zonder procurator stellen. Daarom leek het Herodes Agrippa II, die namens de Romeinen toezicht hield op de godsdienstige gang van zaken, verstandig een sterke hogepriester te benoemen en hij stelde Ananus ben Ananus aan. Deze maakte echter misbruik van het machtsvacuüm door Jakobus, de broer van Jezus ter dood te laten brengen. In de plaats van Festus kwam Lucceius Albinus. Toen Albinus (die nog onderweg was naar Judea) hiervan hoorde, was hij er zeer over ontstemd. Hij dreigde met maatregelen tegen Ananus, maar voor het zover kwam, had Agrippa hem reeds uit zijn ambt ontheven en vervangen door Jezus ben Damneüs.

Van Haamstede schrijft:

De Apostelen hebben Jacobus verkozen tot een eerste opziener der *moeder van alle kerken*, namelijk Jeruzalem, “van welke het woord des Heeren zou uitgaan”, en wel na de dood van Christus. Galaten 1. Gedurende dertig jaren heeft hij deze dienst getrouw waargenomen, en bracht er velen tot het waarachtig geloof, niet alleen door de zuivere leer van Christus (door deze inzonderheid), maar ook door zijn heilig leven, waarom hij *de Rechtvaardige* is genoemd. Hij was zeer verstandig en heilig, ook in kleding, spijs, en drank, een rechte Nazireeër, en bad dagelijks voor Gods kerk en de algemene welvaart.

Maar, daar de hardnekkige Joden zijn heilzame leer niet langer konden verdragen, heeft Ananias, de hogepriester, een stout en wrede jongeman, hem voor de rechters gedaagd om hem te dwingen, dat hij zou loochenen, dat Jezus de Christus is, en het geloof te verzaken in de Zoon van God en in de kracht Zijner opstanding. Om die reden stelden hem de Schriftgeleerden en Farizeeën op het dak van de tempel, ten tijde van het Paasfeest, om voor het gehele volk zijn geloof af te zweren; maar, toen hij daar voor het volk stond, beleed hij met de grootste vrijmoedigheid, dat Jezus is de Christus, de beloofde Messias, de Zoon van God, onze Zaligmaker. En dat Hij als Zoon des mensen gezeten is aan de rechterhand Gods, vanwaar Hij zal komen op de wolken van de hemel, om te oordelen de levenden en de doden.

Over deze vrijmoedige belijdenis van Jakobus prees het gehele volk God, roepende: “*Hosanna, de Zoon Davids!*” Maar de harten van de Overpriesters, Schriftgeleerden en Farizeeën barstten van nijd, en enige van hen klommen op het dak, en stieten hem van boven neer en stenigden hem. Die val deed hem echter niet dadelijk sterven, doch wel een been breken; en, op de knieën liggende, bad hij nog voor hen, die hem stenigden, zeggende: “*Heere, vergeef het hun, want zij weten niet, wat zij doen.*”

En, toen een van de priesters nog voor zijn leven wilde bidden, zeggende: Wat doet gijlieden toch? Houd op met stenigen, want deze rechtvaardige bidt voor ons," heeft een dergenen, die daar tegenwoordig waren, Jacobus met een volderstok een slag aan de slaap van het hoofd gegeven, zodat hij stierf. Hij werd in de nabijheid van de tempel begraven.

Dit geschiedde in het jaar 63 onzes Heeren, in het 96ste jaar van zijn ouderdom, in het zevende jaar der regering van Nero, toen het stadhouderschap onbezet was, tussen de dood van Festus, en de komst van zijn opvolger Albinus.

2. Barnabas te Salamis verbrand

Barnabas was van Joodse afkomst uit de stam Levi, heette oorspronkelijk Jozef Justus en was afkomstig van Cyprus, waar zijn ouders een groot landgoed hadden. Zij stuurden hem naar Jeruzalem om - net als Paulus - in de leer te gaan bij de grote rabbi Gamaliël. Hoewel hij niet behoorde tot de Twaalf, wordt hij toch gerekend tot Jezus' eerste leerlingen. De overlevering is ervan overtuigd dat hij zich bevond onder de zeventig, die de Heere voor zich uitzond, Lukas 11:1. Na Jezus' hemelvaart had hij have en goed verkocht om zich voorgoed bij zijn aanhangers aan te sluiten. Door de vervolgingen van de kant der Joden, had hij zich genoodzaakt gezien met een aantal mede-leerlingen uit te wijken naar de Syrische stad Antiochië, waar Jezus' leerlingen voor het eerst 'christenen' genoemd werden (Handelingen 11: 26).

In de Handelingen van de Apostelen horen we herhaaldelijk over hem. Daar wordt hij beschreven als *'een goed man, vol van Heilige Geest en geloof.'* *Veel mensen werden voor de Christus gewonnen.'* Vandaar, dat hij van Jezus' medeleerlingen de bijnaam Barnabas (= 'Zoon van de vertroosting') had gekregen (Handelingen 4:36). Hij was het, die Paulus na zijn bekering bij de discipelen introduceerde (Handelingen 9:27). Op Paulus' eerste zendingsreis was hij diens trouwe metgezel. Hij moet ook een imposante verschijning geweest zijn. Anders is het niet te verklaren, dat de inwoners van het kleine boerendorp Lystra, gelegen in het midden van het huidige Turkije, hem voor een personificatie van de oppergod Zeus hielden. Handelingen 14:8-20. Op het zogeheten *Apostelconcilie te Jeruzalem* van het jaar 48 streden Barnabas en Paulus ervoor, dat de christenen uit het heidendom niet aan alle voorschriften van de Joodse Wet onderworpen hoefden te worden.

Aan het begin van de Tweede zendingsreis kreeg hij onenigheid met Paulus. Hij wilde zijn neef Johannes Markus meenemen, maar Paulus was erop tegen, omdat Markus hen destijds in Pamfilië in de steek had gelaten. De verbittering liep zo hoog op, dat sindsdien hun beider wegen zich scheidden (Handelingen 15,37-39). Later nam Barnabas Johannes Markus mee naar Cyprus. Vanaf dat moment horen we niets meer over 'de Zoon der vertroosting'. Volgens oude overleveringen zou hij op zijn geboortegrond door Joden zijn gestenigd. Andere bronnen weten te vermelden, dat hij voor die tijd nog werkzaam is geweest in Griekenland en Rome en dat hij zelfs enige tijd bisschop was in Milaan tot ca 88.

In de jaren 485/486 zou te Salamis op Cyprus Barnabas' graf herontdekt zijn. Volgens zeggen trof men in de sarcofaag een afschrift aan van het Mattheüs-evangelie, waarvan men geloofde, dat Barnabas het eigenhandig had overgeschreven.

Keizer Zeno zou vervolgens zijn relieken, inclusief het evangeliehandschrift hebben overgebracht naar de St-Barnabaskerk in Constantinopel.

Van Haamstede schrijft:

Nadat er een verbittering was ontstaan tussen Paulus en Barnabas, de twee getrouwe dienaren van Christus, nam Paulus Silas met zich mee. Barnabas nam Johannes Markus mee, voer met hem naar Cyprus, en volbracht het werk, dat hem was opgelegd, gelijk Hiëronymus met lof van hem heeft getuigd.

Toen hij later op het eiland Cyprus terugkwam, moest hij daar de martelaarskroon dragen, want te Salamis, een grote stad op Cyprus, die thans Famagusta heet, gekomen zijnde, om de gemeente daar in het geloof te versterken, werd hij door een Joodse tovenaars zeer kwalijk bejegend. Deze ruide de Joden en het gehele volk tegen hem op, zodat zij hem in een oproer gevangen namen, en tot de rechter wilden brengen; maar, uit vrees, dat de rechter zijn onschuld zou bemerken, en hem loslaten, hebben zij hem (na hem eerst schandelijk mishandeld te hebben) een touw om de hals gedaan, buiten de stad gesleept en daar verbrand. Zo is deze trouwe dienaar van Christus in zijn vaderland met de martelaarskroon vereerd en zalig in de Heere ontslapen, en wel korte tijd nadat Jakobus de Rechtvaardige te Jeruzalem was gedood, niet lang voor de dood van Petrus en Paulus, ten tijde van keizer Nero; doch vóór de afkondiging en het bevel van de eerste *heidense* vervolging plaats had.

3. Markus, de Evangelist, buiten Alexandrië gesleept om verbrand te worden, en onderweg gestorven

De overlevering vertelt, dat Markus de schrijver van het tweede evangelie een metgezel was van Petrus en Paulus en dat hij dezelfde is als de 'Johannes Markus' van wie sprake is in de Handelingen der Apostelen. Als dat alles klopt, dan weten we van hem, dat hij uit Jeruzalem afkomstig was, dat zijn moeder Maria heette en huisbaas was in de stad Jeruzalem; in één van haar huizen houdt de eerste christengemeente haar eerste bijeenkomsten. Aanvankelijk vergezelde hij Paulus en Barnabas, die een neef van hem was, op hun zendingsreizen. Hij maakte ook de eerste arrestatie van Paulus mee. Later heeft hij zich bij Petrus gevoegd (deze noemt hem 'mijn zoon'). Hij was in de jaren 60 van de eerste eeuw samen met Petrus en Paulus in Rome. Volgens de overlevering maakte hij aantekeningen van Petrus' prediking; daaruit zou later zijn evangelie groeien. Markus werd gedood in het 8^e jaar van keizer Nero, die keizer van Rome was van 13 oktober 54 tot 9 juni 68.

Rond het jaar 140 weet Papias over Markus te vertellen dat deze de uitlegger is van Petrus' Evangelieverkondiging; dat hij later naar Alexandrië is gegaan, dat hij de eerste bisschop van die stad zou zijn geworden en daar de marteldood zou hebben moeten ondergaan. Zijn gebeente is in 829 door Venetiaanse kooplieden onder militaire bescherming uit Alexandrië weggehaald. Die stad was toen geheel onder de invloedssfeer van de Islam gekomen. De Venetianen hebben hem overgebracht naar hun vaderstad. Daar bouwden zij een rijke kathedraal voor hun nieuwe patroonheilige, de San Marco. Deze prachtige kerk staat er nog steeds tot op de dag van vandaag.

Van Haamstede schrijft:

De Evangelist Markus wordt algemeen gehouden voor Johannes, bijgenaamd Markus, een man uit de besnijdenis en neef van Barnabas, wiens moeder Maria heette, en een

zeer godzalige vrouw was, die haar woning te Jeruzalem leende tot de samenkomsten der Christenen. Hij was eerst verkozen tot een dienaar van Paulus en Barnabas; maar op de reis naar Pamphylië keerde hij weer naar Jeruzalem terug. Om hem (zoals wij in het leven van Barnabas verhaald hebben) ontstond er een verbittering tussen Paulus en Barnabas, zodat zij van elkaar scheidden, en Paulus Silas meenam op reis en Barnabas deze Markus. Maar, toen deze twist geëindigd, en de zaak bijgelegd was, beval Paulus uit zijn gevangenis deze Markus der gemeente van Colosse aan, en verzocht, dat zij hem ontvangen zouden als een medearbeider in het koninkrijk Gods; en gebod ook Timotheüs, dat hij Markus zou meenemen en bij hem brengen, omdat hij hem zeer nuttig was tot de dienst. Hij heeft ook bij Paulus in de gevangenis vertoefd, en hem grote en getrouwe hulp en bijstand in zijn gevangenschap bewezen. Petrus noemt Markus ook *zijn zoon*, zonder twijfel, omdat hij hem voor, Christus had gewonnen, of omdat hij zijn leerling, tolk en schrijver was; want het Evangelie heeft hij, op verzoek van de gelovige broeders te Rome geschreven, na de dood van Simon de tovenaer, op last en bevel van Petrus, volgens de mededelingen, die hij aangaande Christus uit Petrus' mond had ontvangen, zoals ook Hiëronymus getuigt, als hij zegt: *Markus, een leerling van Petrus, daartoe van de broeders te Rome verzocht zijnde, naar hetgeen hij Petrus had horen verhalen, heeft een kort Evangelie geschreven, hetwelk Petrus na het gezien te hebben, heeft goedgekeurd en aan de gemeente op zijn woord gelezen, gegeven.*

Daarna is Markus door Petrus naar Egypte gezonden, en, terwijl hij zijn reis nam over Aquila de hoofdstad van Frio, heeft hij daar velen tot het geloof gebracht en Hermagoras tot een herder over die gemeente achter gelaten. Vervolgens reisde hij naar Afrika, en heeft in Lybië, Marmorica, Ammonika, Pentapolis allerwegen het Evangelie verkondigd, en vertoefde enige jaren te Alexandrië, dat hij tot zijn woonplaats genomen heeft.

Aangaande zijn dood schrijft Hiëronymus alleen, dat hij te Alexandrië gestorven en begraven is, in het achtste jaar van de regering van Nero, het vier en zestigste na de geboorte van onze Zaligmaker, en dat Anianus daarin zijn plaats opziener geworden is. Gelasius beweert, dat hij als martelaar is gestorven. "Markus", zegt hij, "door Petrus naar Egypte gezonden zijnde, heeft het woord der waarheid daar trouw gepredikt, en zijn getuigenis met zijn bloed heerlijk bezegeld." Met dit bericht stemmen ook alle oude en nieuwe Griekse en Latijnse martelaarsboeken overeen.

De geschiedenis meldt verder, dat, toen Markus in het achtste jaar der regering van Nero op het Paasfeest gedachtenis vierde van het bitter lijden en sterven van Christus, de heidense priesters met al het volk hem overvallen, en met balken en touwen, die zij om zijn lichaam hadden geslagen, uit de vergaderplaats getrokken, en langs de straten tot buiten de stad gesleept hebben, zodat het merendeel van zijn vlees aan de scherpe stenen is blijven hangen, en zijn bloed op de grond werd vergoten, totdat hij, onder het uitspreken van de laatste woorden van onze Zaligmaker, zijn geest in de handen van de Heere overgaf, uitroepende: *"Heere, in Uw handen beveel ik mijn Geest!"*

4. Simon Petrus gekruisigd te Rome, onder keizer Nero

Petrus was een apostel die eerst en in het bijzonder tot de Joden gezonden was om hen het Evangelie te verkondigen. Galaten 1:7, 8. Na veel omzwerving is Petrus te Rome gekomen en heeft daar het ambt van bisschop bekleed, wat al vroeg door de

kerkvaders meegedeeld wordt. Met name door Tertullianus, Clemens van Alexandrië, Irenaëus van Lyon, Ignatius van Antiochië, Cyrillus van Jeruzalem en Cyprianus van Carthago. Zij schreven in hun tijd aan de Romeinse bisschop een bijzondere verantwoordelijkheid voor de eenheid van de christenen toe; bijvoorbeeld in de strijd rond het Sabellianisme, het Marcionisme en schisma van Novatianus. Eusebius in zijn *Kerkelijke geschiedenissen* (Uitgave Boekencentrum, Zoetermeer, 2001) schrijft dat Simon de Toveraar veel kwaad deed in Rome. Men vereerde hem als God. “Maar dat duurde niet zo lang; door Gods welwillende en menslievende voorzienigheid immers werd Petrus direct naar Rome geleid om deze pest der mensheid te bestrijden. Nog tijdens Claudius’ regering kwam hij daar aan; Petrus, die krachtige, sterke apostel die door zijn moed alle anderen als voorspraak hielp”, enz. Hoelang Petrus te Rome bleef is niet bekend.

“Men zegt dat Paulus tijdens Nero’s bewind te Rome werd onthoofd en dat Petrus in diezelfde tijd werd gekruisigd. De juistheid van dat gegeven wordt bekrachtigd door het feit dat de namen van Petrus en Paulus tot vandaag de dag te zien zijn op de begraafplaatsen van die stad.” *Kerkelijke geschiedenissen* blz. 136. Daarna citeert Eusebius een paar oude schrijvers, Gajus en Dionysius, de bisschop van Korinthe om de plaats aan te duiden, namelijk op weg naar het Vaticaan of de Ostiaanse weg.

Van Haamstede schrijft:

... Petrus is ook te Antiochië geweest, en heeft daar de gemeente Gods gesticht. Toen hij daarna in het Joodse land was teruggekeerd, heeft hij een grote strijd gehad met Simon de tovenaars. Ook heeft hij Babylon bezocht, en wel Babylon in Assyrië, welke stad vroeger de zetel van het rijk was. Want, aangezien Petrus een Jood was en een Apostel der Joden, zo bezocht hij op zijn reizen zijn volk van welke velen, na de Babylonische ballingschap, in die Oosterse landen woonachtig waren, en heeft van daar ook geschreven aan de Joden, die verstrooid waren in Pontus, Galatië, Cappadocië, Azië en Bithynië.

Wel hebben enige leraars uit de Roomse kerk, onder wie ook is de Jezuïet Bellarminus, beweerd, dat door dit Babylon, van waar Petrus zijn eerste zendbrief geschreven heeft, Rome zou moeten verstaan worden, omdat in de Openbaring van Johannes dikwijls Rome *Babylon* wordt genaamd, opdat zij Petrus alzo tot bisschop van Rome zouden kunnen maken. Men moet echter niet vergeten, dat bij Petrus niet het minste wordt gevonden, waaruit kan blijken, dat hij van Rome spreekt; want hij maakt alleen melding van Babylon, zonder enige bijvoeging, waarom het duidelijk is, dat hij van het eigenlijke Babylon spreekt, en er geen andere stad mee bedoelt. Ten anderen, wanneer Petrus uit Rome zijn zendbrief had geschreven, waarom zou hij dan Rome niet hebben genoemd? Paulus heeft verscheiden zendbrieven uit Rome geschreven, en toch noemt hij Rome geen Babylon. Vervolgens, indien Petrus gewild had, dat zij aan wie hij schreef, weten zouden waar hij was, had hij liever de eigen dan een andere naam moeten schrijven. En dat hij dit ook heeft willen doen, blijkt daaruit, dat hij uit Babylon de groetenis doet. Eindelijk, wanneer Petrus deze brief uit Rome had geschreven aan de gemeenten in Azië, dan zou het niet waarschijnlijk zijn, dat hij de gemeenten in Griekenland, Illyrië en Thracië, die daar tussen lagen, zou hebben vergeten.

1 Een uitgever die kostbare boeken op de markt brengt

Maar, zo wij het van het eigenlijke Babylon verstaan, dan is er overeenstemming. Want niets is meer gepast dan dat de Apostel, terwijl hij zich te Babylon ophield, zorg droeg voor de gemeenten in Azië, die dicht bij Babylon lagen dan de gemeenten in Europa, die zover vandaar verwijderd waren.

De bewering van de Roomse kerk, dat Petrus te Rome bisschop zou geweest zijn, kan uit de Heilige Schrift niet bewezen worden, aangezien Petrus daarvan in zijn zendbrieven geen melding maakt, evenmin Paulus, noch Lukas, die de Handelingen der Apostelen en hun reizen met vlijt heeft te boek gesteld. Veel minder kan er worden bewezen, dat hij daar vijf en twintig jaren zou hebben gewoond en onder Nero gekruisigd zou zijn. In de brief aan de Galatiërs, hoofdstuk 2, vs. 7, leest men, *dat aan Petrus door God was toebetrouwd het Evangelie der besnijdenis en aan Paulus dat der voorhuid*; dat is, dat hij het Evangelie zou verkondigen aan de Joden en Paulus aan de heidenen. Zou dan Petrus jaren lang tegen het bevel van God gehandeld en zich vijf en twintig jaren onder de heidenen gehouden hebben, en het tegendeel hebben gedaan van hetgeen hem bevolen was? Dat zij verre van zulk een heilig Apostel!

Enige van de Roomse kerk zeggen, dat Petrus in het tweede jaar der regering van keizer *Claudius* te Rome kwam, anderen in het derde en wederom anderen in het vierde, ofschoon in Hand. 15 staat, dat Petrus de kerkvergadering te Jeruzalem bijgewoond heeft, die gehouden werd in het zesde jaar van Claudius' regering, en het achttiende jaar na Christus' hemelvaart, gelijk te zien is in het eerste en tweede hoofdstuk van de brief aan de Galatiërs zoals ook Hiëronymus die daarover geschreven heeft, mede getuigt. [48 na Chr.]

Opmerkelijk is het, dat Petrus vroeger niet te Rome geweest was, want in de Handelingen der Apostelen worden vele schone leringen en wenken verhaald, die Petrus intussen gegeven heeft, en ware nu ook Petrus in die tijd te Rome geweest, dan zou Lukas dat ook niet met stilzwijgen zijn voorbijgegaan. De pausgezinden, en onder hen Bellarminus, zeggen dat hij na zijn verblijf te Rome zeven jaren te Antiochië zou vertoefd hebben. Maar men moet hem dan ook tijd geven, om het Evangelie te prediken in Pontus, Cappadocië, Azië en Bithynië, zoals daarvan Origenes en Eusebius getuigen. Daartoe heeft hij acht, negen of meer jaren nodig gehad, want de vijf jaren, die zij daarvoor berekenen, zijn niet voldoende om in deze uitgebreide en machtige landen het Evangelie te verkondigen. Als men nu, zoals het behoort, deze jaren samen telt, zal men bevinden, dat Petrus langer heeft geleefd dan Nero, en hoe heeft dan Nero Petrus te Rome kunnen laten kruisigen?

Daarenboven, toen Paulus te Rome kwam, zijn hem zoals Lukas schrijft, Hand. vs. 15, de Christenen tegemoet gekomen. Indien Petrus toen ook te Rome was geweest, dan zou deze hem, zonder twijfel, ook zijn tegemoet gekomen, en Lukas zou dit niet verzwegen hebben.

Aan het slot van de brief die Paulus aan de Romeinen schreef, liet hij vele Christenen groeten, die in naam, bediening en allerlei deugden minder geschat kunnen worden dan Petrus, en hem noemt hij niet. Zeer onbetamelijk zou het geweest zijn, indien hij zo'n voornaam persoon zou hebben verzwegen, indien deze toen te Rome was geweest. Dat hij voor die tijd te Rome is geweest, blijkt evenmin, daar Paulus, die hun geloof zo roemt, zulk een Apostel, wanneer hij daar de grond van het geloof had gelegd, niet zou hebben verzwegen, want hij is gewoon hun vooral te gedenken, door wie de gemeenten het eerst werden gesticht, zoals uit zijn brieven aan de Filippenzen,

Korinthiërs, Kolossensen en anderen blijkt. Duidelijk is het dus, dat het niet mogelijk is, dat Petrus *vijf en twintig* jaren te Rome als bisschop zou hebben verkeerd.

En, hoewel Eusebius, verhaalt, dat Petrus, nadat hij de Joden, die in Pontus, Galatië Bithynië, Cappadocië en Azië verstrooid waren, het woord Gods had gepredikt, eindelijk ook te Rome is gekomen, en daar door Nero tot de kruisdood veroordeeld, en met het hoofd naar beneden is gekruisigd, omdat hij alzo begeerde te lijden, aangezien hij zichzelf niet waardig achtte zo aan het kruis te hangen als de Zoon van God zijn Zaligmaker geleden had; zo besluit nochtans Hiëronymus en Lyra, en niet ongevoegelijk, uit de woorden van Christus, Matth. 23, vs. 31, dat hij niet te Rome maar te Jeruzalem is gekruisigd. Doch hierover laten wij de verstandige lezer zelf oordelen, en hem kiezen, wat hij het beste keurt; want, naar onze mening, is het voor de pausgezinden van even weinig belang, dat hij te Rome, als voor ons, dat hij te Jeruzalem is gedood.

5. Paulus van Tarsen te Rome onthoofd onder keizer Nero

Het is buiten alle twijfel dat Paulus de laatste tijd van zijn leven in Rome heeft doorgebracht. Alle schrijvers die hierover schrijven zijn het daarover eens. De overlevering zegt dat hij onder keizer Nero is gedood in het 10 of 11^e jaar van deze keizer; ca. 64 á 65 na Chr. Indien de dood van Paulus een gevolg was van de woede van Nero tegen Joden en Christenen, is het ná de grote brand geweest van juli 64. “Men zegt dat Paulus tijdens Nero’s bewind te Rome werd onthoofd en dat Petrus in diezelfde tijd werd gekruisigd. De juistheid van dat gegeven wordt bekrachtigd door het feit dat de namen van Petrus en Paulus tot vandaag de dag te zien zijn op de begraafplaatsen van die stad.” Eusebius *Kerkelijke geschiedenissen* blz. 136.

In de tombe, die wordt toegeschreven aan Paulus en zich bevindt in de *Sint-Paulus buiten de Muren* te Rome, zijn in juni 2009 botfragmenten gevonden uit de eerste of tweede eeuw. Dit nieuws werd bevestigd door Paus Benedictus XVI. Wetenschappers hadden een kleine opening gemaakt in de vermoedelijke tombe en hebben de binnenkant ervan onderzocht door middel van een sonde. Die vond niet alleen de botresten, maar ook blauw en paars textiel.

Van Haamstede:

Paulus, die ook Saulus genaamd werd, was van afkomst een Hebreër uit de Hebreëen, uit het geslacht van Israël, van de stam van Benjamin. Wie zijn ouders geweest zijn, blijkt niet. Toen de Romeinen hun woonplaats hadden verwoest, begaven zij zich naar de vermaarde stad Tarsen in Cilicië, waar Paulus is geboren. ...

Toen de tijd gekomen was, dat Paulus en de andere gevangenen naar Italië zouden afvaren, werden zij aan Julius de hoofdman over honderd overgeleverd, en na vele gevaren en moeilijkheden doorworsteld te hebben, zijn zij eindelijk in zulk een ellendige toestand geraakt, dat zij veertien dagen hebben doorleefd zonder voedsel, en, toen zij vreesden, dat zij schipbreuk zouden lijden, wilden de krijgslieden Paulus en

de andere gevangenen doden, maar de hoofdman, die Paulus wilde behouden, heeft dit verhinderd.

Niettegenstaande zij schipbreuk leden, zijn zij allen ongedeerd op het eiland Melite of Malta aangekomen. Na drie maanden daar vertoeft te hebben, reisde Paulus naar Rome, waar hij door de broeders met blijdschap werd ontvangen, terwijl de hoofdman de gevangenen overleverde aan de overste van het leger. Aan Paulus werd vergund op zichzelf te wonen meteen krijgsknecht, die hem bewaarde, waar hij na drie dagen zich voor de voornaamste van de Joden heeft verantwoord over zijn boeien, gevangenneming en beroep op de keizer. Gedurende twee jaren bleef hij in een eigen gehuurde woning, ontving allen, die tot hem kwamen, predikte het Koninkrijk Gods en leerde van de Heere Jezus Christus met alle vrijmoedigheid onverhinderd.

Hij zelf heeft gezegd, dat deze gevangenschap in grote mate gediend heeft tot bevordering van het Evangelie, en dat de waarheid daardoor gekomen is tot in het keizerlijke hof. Toen keizer Nero de brieven van Festus ontvangen had, heeft hij Paulus voor de eerste maal bij hem ontboden, die zich tegen de beschuldigingen van de Joden derwijze, door 's Heeren hulp, heeft verdedigd, (ofschoon zij hem allen in deze zijn eerste verantwoording verlieten), dat hij uit de muil van de leeuw, te weten van Nero, verlost werd.

Toen Paulus nu andermaal voor keizer Nero zou gesteld worden, was hij van zijn aanstaande dood niet onwetend, zoals hij aan Timotheüs aldus schrijft: "Ik word nu tot een dankoffer geofferd, en de tijd mijner ontbinding is aanstaande. Ik heb de goede strijd gestreden, ik heb de loop geëindigd, ik heb het geloof behouden; voorts is mij weggelegd de kroon der rechtvaardigheid, welke mij de Heere, de rechtvaardig Rechter, in die dag geven zal, en niet alleen mij, maar ook allen, die Zijn verschijning hebben liefgehad." Hij werd door keizer Nero veroordeeld om met het zwaard gedood te worden, zoals ook plaats had in het laatst van diens regering (volgens de berekening van Jozef Scaliger) in het 63e jaar na de geboorte van onze Zaligmaker, zeven jaren, nadat Paulus gevangen te Rome was gebracht.

6. Andréas de Apostel te Patris, in Achaje gekruisigd

Nadat Andréas, apostel van Jezus Christus en broer van Petrus, samen met de overige leerlingen de Heilige Geest had ontvangen, vertrok hij uit Azië naar Griekenland en begaf zich naar Achaia, het tegenwoordige Morea, een provincie van de Peloponnesus, door het lot aan hem toegewezen om het geloof te verkondigen. Hij werd verkondiger van Gods woord en een uitmuntend leraar van de waarheid. De apostel, afgemat door ouderdom, stierf onder de proconsul Ægeates in Patras de kruisdood en ontving dezelfde martelaarskroon als zijn broer Petrus en zijn Meester Jezus Christus. Want toen hij tegenover het kruis stond en het met grote liefde had begroet, sprak hij: *"Neem nu de leerling op van Hem, die aan u gehangen heeft: Jezus Christus."*

Andréas zou begraven zijn in de Griekse stad Patras, waar hij nog steeds een bijzondere verering geniet. Zijn lichaam is door een vrome vrouw Maximilla met kruiden gebalsemd en begraven. Een hele tijd later is het naar Italië overgebracht en begraven in Amalfi, dat uit eerbied voor Andréas de titel van *metropolis* kreeg en waar hij een graftombe heeft. Zijn hoofd echter bleef in Patras en werd daar met de

hoogste eerbied en onder strenge bewaking tot 1460 bewaard; in dat jaar werd het als volgt naar elders overgebracht.

Van Haamstede:

Andréas de zoon van Jona, een broeder van Petrus, geboren te Bethsaïda in Galiléa, was eerst een discipel van Johannes de Doper. Daar hij ouder was dan Petrus, en het eerst Christus leerde kennen, heeft hij zijn broeder tot Christus, de waren Messias gebracht. Van beroep was hij een visser; maar Christus, Die hem riep, beloofde hem een *visser der mensen* te zullen maken. Omdat hij de Heere vurig navolgde, en onderwezen was in Diens leer, wandel en wonderen, heeft Deze hem tot een Apostel aangesteld, welke bediening hij met de anderen onder de Joden getrouw heeft waargenomen. Hij stond ook in grote achting bij de Heere, daar het schijnt, dat hij een meer vrijen toegang had tot Christus dan Filippus. Verder, ofschoon hij in zwakheid, evenals de andere Apostelen, gevallen is, door zijn Meester te verlaten, heeft hij zich toch weer bij zijn medebroeders gevoegd. En, toen hij opnieuw het bevel ontvangen had tot de bediening van het Evangelie, en voornamelijk, nadat hij, gelijk de anderen, op de Pinksterdag met de Heilige Geest was vervuld, heeft hij het Evangelie met ijver onder de heidenen gepredikt.

Op zijn reizen heeft hij in vele landen gepredikt, zoals in Pontus, Galatië en Bithynië. Hij kwam ook in de omstreken van Antropophage, daarna in Scythië, en bereisde ook de noordelijke en zuidelijke landen, kwam zelfs tot in de omstreken van Byzantium en trok ook naar Thracië, Macedonië, Thessalonië en Achaje, en predikte overal Christus, waardoor hij velen tot het geloof in Christus heeft gebracht. De leer van Christus, zijn Meester, heeft hij ook versierd en bekrachtigd met vele wonderen; maar, aangezien deze door sommigen op meer of minder fabelachtige wijze zijn beschreven, zullen wij die laten voor hetgeen zij zijn.

Toen hij eindelijk naar de wil van de eeuwige God, zijn loop had volbracht, heeft Aegeas, de stadhouder van Edessa, hem op bevel van de Romeinse raad in de stad Patris, in Achaje, laten kruisigen.

Hij onderging de marteldood, niet alleen omdat hij de christelijke waarheid voorstond, en de afgoderij der heidenen bestrafte, maar omdat hij Maximilla, de vrouw van de gouverneur, en diens broeder Stratocles bekeerde. De dood aan het kruis te sterven achtte hij om Christus' wil gelukkig, en alzo heeft hij met grote blijdschap en begeerte zijn ziel in de handen van God, zijn hemelse Vader bevolen, en aldus zijn leven geëindigd, zoals de geschiedenis getuigt.

7. Filippus, de Apostel, te Hiërapolis gemarteld

Hij was een van de eerste leerlingen van Jezus. Volgens de overlevering zou hij later in de stad Hiërapolis in Klein-Azië (= ongeveer het huidige Turkije) met het hoofd omlaag gekruisigd en gestenigd zijn; ca. 80 na Chr. De apostel Filippus ligt sinds 570 begraven te Rome in de basiliek van de Twaalf Apostelen.

Van Haamstede:

Filippus, geboren te Bethsaïda, in Galiléa de stad van Petrus en Andréas, had een vrouw en een dochter, die zeer goed van leven waren. Hij werd door Christus

gevonden, Die hem beval Hem als discipel te volgen, hetgeen hij zo getrouw deed, dat, toen hij Nathanaël vond, die ook tot Christus heeft gebracht, terwijl hij betuigde, dat hij Die gevonden had, van Welke Mozes en de Profeten geschreven hadden, namelijk Jezus van Nazareth, de ware Messias. ...

Na de verdeling van de landen predikte hij gedurende enige jaren in Scythië, waar hij vele gemeenten gesticht heeft. En, aangezien hij bijzonder in Syrië en in het noorden van Azië reisde, en daarin vele steden de grondslagen van het geloof legde, kwam hij eindelijk in Phrygië, waar hij in de stad Hiërapolis en elders vele wonderen deed. De Ebionieten echter en anderen, die hardnekkig in hun afgoderij voortgingen, hebben hem gevangen genomen, met het hoofd aan een pilaar vastgemaakt en gestenigd, en also is hij in de Heere ontslapen, en daarna in de genoemde stad Hiërapolis begraven.

8. Bartholomeüs de Apostel, in Albanië in Armenië gekruisigd en de huid afgestroopt

Bartholomeüs werd in de eerste eeuw in Kana in Galiléa geboren. Volgens de overlevering heeft hij na Christus' Hemelvaart het evangelie in Perzië, Armenië en India verkondigd. Beroemd was Bartholomeüs vooral om zijn genezingen van geesteszieken. Ook zou hij de dochter van de Armeense koning van haar bezetenheid genezen hebben. Hierna bekeerde de gehele hofhouding zich tot het christelijk geloof.

Woedende heiden priesters stookten de broer van de koning daarop op de bevolking tegen Bartholomeüs te keren. Hij werd door soldaten gevangen genomen en vreselijk gemarteld. Hij kreeg de Perzische doodstraf. (levend gevild). Zo stierf hij de marteldood en moest hij de beker drinken die Jezus hun voorzegd had. Zijn lichaam werd eerst naar het eiland Lipari (ten noorden van Sicilië) overgebracht, van daar naar Benevento en ten slotte naar Rome op het eiland in de Tiber. Deze gedenkdag is de dag van zijn overbrenging naar Rome.

Van Haamstede:

Bartholomeüs, een zoon van Tholomeüs, gelijk zijn naam aanduidt, was een Galileeër, evenals de andere Apostelen, en ook een visser, volgens de mening van Theodoretus. In de Heilige Schrift lezen wij niet veel omtrent hem, dan alleen dat hij tot Apostel geroepen is, om met de anderen het Evangelie te verkondigen in Judea en Galiléa, aan de verloren schapen van het huis Israëls. Na Christus, opstanding werd hij in zijn Apostelambt bevestigd, en heeft met de elfen de Heilige Geest ontvangen, zoals Christus beloofd had.

Nadat de Apostelen uit elkander gegaan waren, heeft hij zijn Apostelambt het eerst bediend in Lycaonië, daarna ook in Syrië en in de bovenste delen van Azië, vervolgens ook in Indië, waar Pantenus, leraar te Alexandrië, die daar bijna honderd jaren later kwam, het Evangelie van Mattheüs (dat Bartholomeüs daar gebracht en waaruit hij de Indianen in hun moedertaal onderwezen had) gevonden en dat meegenomen heeft. Eindelijk heeft hij het Evangelie ook in Groot-Armenië verbreid, en daar te Albana, de hoofdstad en Koninklijke zetel van dat koninkrijk, Polemus of Palemonius, de broeder van de koning Astyages, met zijn vrouw, twee zonen en een dochter, tot het geloof gebracht en twaalf steden uit de stikdonkere duisternis der

onwetendheid, waarin zij de duivel door de afgod Astharoth dienden, verlost, en verlicht met de kennis van Jezus Christus, de Heere.

Dit verdroot de afgodische duivelpriesters zeer, en zij klaagden daarover aan de koning Astyages, die de Apostel Bartholomeüs liet gevangen nemen, en voor hem brengen. Toen Bartholomeüs voor de koning stond, verweet deze hem, dat hij zijn broeder verleid en de godsdienst in zijn land aan het wankelen had gebracht, en bedreigde hem, indien hij niet ophield Christus te prediken, en langer weigerde zijn goden te offeren, dat hij hem zou laten doden. Op deze, beschuldiging antwoordde Bartholomeüs, dat hij zijn broeder niet verleid, maar, ten goede bekeerd, en in zijn land de ware godsdienst gepredikt had, en bereid was daarvoor liever zijn getuigenis met zijn bloed te bezegelen, dan in het minste schipbreuk in zijn geloof en geweten te lijden. Om deze vrijmoedige belijdenis werd hij door de koning veroordeeld, om eerst op de gruwelijkste wijze gepijnigd, met stokken geslagen, daarna met het hoofd naar beneden aan een kruis gehangen, levend het vel afgestroopt en daarenboven het hoofd met een bijl afgehouden te worden. En alzo is hij met Christus, zijn Heere verenigd.

9. Thomas, de Apostel, in Indië door de wilden vermoord

Volgens de evangelies behoorde hij tot 'de twaalf', de kring van Jezus' meest intieme leerlingen, die Hijzelf de naam 'apostel' (= zendeling of gezondene) gaf (Mattheus 10:3; Markus 3:18; Lukas 6:15; Handelingen 1:13). Soms draagt hij de bijnaam 'Dydimus' (= Tweeling; Johannes 11:16; 20:24).

Volgens de overlevering trok hij na Pinksteren naar Oost-Azië en preekte het evangelie onder Parthen, Meden en Perzen en zou hij zelfs tot in India gekomen zijn. Hier stierf hij als martelaar.

Van Haamstede:

Thomas, genaamd Didymus, dat is tweeling, was geboren in Galiléa en van beroep, zoals het schijnt, een visser. ...

Korte tijd na de opstanding van Christus zond hij Thaddeüs naar de koning Abgarus. Daar hem de Evangeliebediening in Parthië, Indië, Ethiopië en vele andere landen, zoals Hiëronymus getuigt, ten deel was gevallen, heeft hij vele landen doorreisd. Het schijnt echter, dat hij er tegen opzag om naar de Moren en woeste volken van Indië te gaan; maar door gezichten van God werd hij gesterkt om dit werk op zich te nemen, en was bedeed met kracht om wonderen te doen, waardoor zijn dienst bij die lieden zeer vruchtbaar was, en hij er velen tot God heeft bekeerd.

Aangaande het uiteinde van Thomas is het verhaal het meest waarschijnlijk, dat hij in Calamina, een stad in Oost-Indië, (waar Hiëronymus ook zegt, dat hij ontslapen is) de gruwelijke afgoderij van die heidenen, welke het beeld der zon aanbaden, uitgeroeid heeft, zodat hij de duivel zelf, door de kracht van God, zou gedwongen hebben, het beeld te vernielen. Over deze daad werd hij door de afgodische priesters hij hun koning aangeklaagd, en deze veroordeelde hem, dat hij eerst met gloeiende platen gepijnigd en daarna in een gloeiende oven verbrand moest worden. Toen de afgodische priesters, voor de oven staande, zagen, dat het vuur hem niet deerde, hebben zij hem met lansen en spiesen of speren, terwijl hij in de oven lag, de zijde doorstoken; en aldus was hij gelijkvormig aan zijn Heere Christus, Die hij tot de dood

toe volstandig heeft beleden, en rust alzo van zijn arbeid in de genoemde stad Calamina.

10. Matthéüs, de Apostel en Evangelist

Volgens de overlevering moet Matthéüs ergens tussen de jaren 70 en 90 de marteldood gestorven zijn. Zijn stoffelijk overschot zou in de eeuwen daarna naar de Italiaanse plaats Salerno zijn overgebracht.

Van Haamstede:

Matthéüs, anders gezegd Levi, de zoon van Alfeüs, was een tollenaar te Kapernaüm, een betrekking, die bij de Joden veracht was, daar zij zich aan vreemde vorsten geen tol of schatting schuldig kenden. En, ofschoon het niet ongeoorloofd was tol of schatting te nemen, wanneer men maar niet te veel nam, zo gingen toch de tollenaars zich hierin dikwijls te buiten en werden daarom van de vromen vermeden, waarom ook de afgesnedenen van de gemeente bij dezulken worden vergeleken.

Toen hij in deze oneerlijke betrekking werkzaam was, heeft Christus Zich in genade over hem ontfermd, en hem bevolen als Zijn discipel te volgen. Door de kracht des Heiligen Geestes gaf hij hieraan gehoor, verliet zijn tolhuis, bereidde een groten maaltijd, en nodigde zijn medetollenaars daaraan, om alzo naar behoren afscheid van hem te nemen, en hun gelegenheid te geven om Christus ook aan te nemen, gelijk hij gedaan had. Hierna verliet Matthéüs terstond alles, en volgde Christus met groten ijver na, en na Christus' onderwijs ontvangen te hebben, werd hij onder de Apostelen opgenomen, welk Apostelambt hij tot Christus' dood onder de Joden bediend heeft

Bij zijn uitzending om te prediken onder de heidenen werd hem Ethiopië of Morenland aangewezen. Eer hij echter het Joodse land verliet schreef hij, onder voorlichting des Heiligen Geestes, zijn Evangelie in de Hebreeuwse taal en heeft hun dit meegedeeld.

Door zijn prediking en het doen van wonderen is hij in Ethiopië met vrucht werkzaam geweest, waar hij ook na zijn dood zijn Evangelie voor de nakomelingschap in geschrift heeft nagelaten, waaruit klaar te zien is, welk geloof hij voorstond, namelijk van *Jezus Christus, waarachtig God en mens, Die voor ons gekruisigd is.*

De geschiedenissen getuigen, dat deze Apostel terstond, nadat de gelovige koning Aeglippus gestorven was, door zijn opvolger Hytacus, een ongelovige heiden, vervolgd werd, en dat hij hem op zekere tijd, toen hij in de tempel aan de gemeente het Evangelie verkondigde, heeft laten grijpen en in de hoofdstad van Ethiopië, Naddaver, heeft laten onthoofden. Daar werd hij ook begraven, zoals Venantius Forturatus getuigt, die voor duizend jaren leefde, als hij zegt: "De verheven stad Naddaver zal ons, te weten, op de jongste dag, die voortreffelijke Apostel Matthéüs teruggeven."

11. De Apostel Simon Zelotes

Het meest wijdverbreide traditie is dat na evangelisatie in Egypte, Simon preekte in Perzië en Armenië, waar hij de marteldood onderging. Later tradities breiden op een onafhankelijke persoonlijkheid voor Simon en speculeren over zijn lot. Een traditie verklaart dat hij reisde in het Midden-Oosten en Afrika. Christelijke Ethiopiërs beweren dat hij werd gekruisigd in Samaria, terwijl Justus Lipsius schrijft dat hij in tweeën gezaagd op Suanir, Perzië. Maar Mozes van Chorene schrijft dat hij de marteldood op Weriosphora in Kaukasische Iberia. Traditie beweert ook hij overleed vreedzaam op Edessa. Een andere traditie zegt dat hij een bezoek aan Groot-Brittannië - eventueel Glastonbury - en de marteldood in hedendaagse Lincolnshire. Een andere, ongetwijfeld geïnspireerd door zijn titel "de zeloot", verklaart dat hij betrokken was bij een Joodse sekte zoals de Essen.

Van Haamstede:

Simon de Kanaänier of Zelotes, dat is, *ijveraar* bijgenaamd, de zoon van Alfëus en de broeder van Jakobus, Joses en Judas, een neef van Christus, een van de twaalf en tegelijk met de anderen tot Apostel aangesteld, eerst der Joden en daarna der heidenen, heeft ook gelijk de anderen op de Pinksterdag de Heilige Geest ontvangen, waardoor hij ook bekwaam werd gemaakt om een Apostel van Christus, zelfs onder de heidenen te zijn.

Toen de Apostelen uit elkaar gingen, kwam hij in Egypte, en heeft daar geruime tijd het Evangelie gepredikt, totdat hij naar Perzië ging, waar hij zijn broeder Judas vond. Zij bleven daarin de bediening van het Apostelambt volstandig bij elkaar, totdat zij de goddelijke waarheid met hun bloed hebben bezegeld. Nicephorus schrijft, dat Simon niet alleen in Egypte, maar ook in Afrika, Cyrene, Lybië en op de eilanden van Groot-Brittannië het Evangelie des Koninkrijks gepredikt heeft.

12. De apostel Judas Taddeüs

Judas Taddeüs is de broer van Jakobus de Rechtvaardige (en daardoor wellicht een broer van Jezus) en een van de discipelen en apostelen van Jezus. 'Taddeüs' betekent *zachtaardig*.

Na Jezus' hemelvaart zou hij samen met Simon het evangelie in Syrië, Mesopotamië en Perzië hebben gepredikt. Van hem wordt verteld dat hij mensen kon genezen en demonen uit afgodenbeeldjes kon uitdrijven waardoor deze wegvluchtten en de beeldjes afbrokkelden. Uiteindelijk zou hij zijn doodgeslagen met een knuppel en daarna onthoofd met een bijl in Perzië. Taddeüs was waarschijnlijk een visser en hij is vooral bekend omwille van zijn zendbrief waarin hij zichzelf omschrijft als één van de twaalf apostelen van Jezus, en als broer van Jakobus.

Van Haamstede:

Judas Alfeüs, niet die bijgenaamd wordt Iscariot, maar die getrouwe Apostel, bijgenaamd Taddeüs, dat is *belijder*, en broeder van Lebbeüs, Jakobus de kleine en Simon, was ook tot een dienstknecht en Apostel geroepen van Jezus Christus, Wiens neef hij ook was, evenals Jakobus en Simon. In het Evangelie wordt van hem niet gesproken, maar alleen gewag gemaakt van een vraag, die hij de Heere Christus deed,

zeggende: "Heere, wat is het dat Gij U aan ons zult openbaren en niet aan de wereld?" Deze heeft ook een korte en troostrijke brief aan de gelovigen geschreven en nagelaten, die echter gestreng is voor de ongelovigen.

Of deze Judas die Taddeüs is, die door Thomas naar Abgarus te Edessa, gelijk men meent, is gezonden om de koning van zijn kwaal te genezen, en tot Christus te bekeren, dan of hij een ander van de zeventig discipelen is geweest, daarover kan men **Eusebius** en andere schrijvers raadplegen. Deze Judas heeft, toen de Apostelen de wereld met de prediking van het evangelie hebben bedeed, Mesopotamië en Pontus bezocht, waar hij geruime tijd alleen het Evangelie heeft verkondigd; daarna vertoefde hij met zijn broeder Simon in Perzië, en heeft daar de wijzen bekeerd, de onwetenden onderwezen, en door de kracht van de Heilige Geest de duivelse kunsten teniet gedaan, en de dusgenaamde godsspraken en wonderen van hun afgoden als leugens ten toon gesteld en doen ophouden, en alzo door de godsdienst van Christus de valse afgodendienst der heidenen te schande gemaakt en vernietigd. Toen de heidense duivelspriesters zagen, dat daardoor hun gewin schade leed, hebben zij tegen deze getrouwe dienaars van Christus een groot oproer verwekt, hen daarin overvallen en omgebracht. Welke marteldood zij echter ondergaan hebben, kan, bij gebrek aan berichten, niet gemeld worden.

13. Matthias, de Apostel

Uit Handelingen der Apostelen 1:21-26 kunnen we opmaken dat Matthias van het begin af aan tot de kring van Jezus behoorde. Volgens sommigen maakte hij deel uit van de 70 discipelen die door Jezus op Zijn reis naar Jeruzalem vooruit werd gestuurd, Lukas 10:1.

In de Bijbel lezen we verder niets meer over de lotgevallen van Matthias. We zijn dus verder aangewezen op mondelinge overlevering. Hij zou het evangelie gepredikt hebben in Judea, Ethiopië (waarmee volgens sommigen de Romeinse provincie Aethiopia Pontica bedoeld zou zijn, ten oosten van de Zwarte Zee) en tenslotte ook nog in Macedonië. Ook over zijn levenseinde zijn de bronnen niet eensluidend; de meeste gaan ervan uit dat hij op gewelddadige wijze aan zijn eind is gekomen. Maar ze verschillen soms aanzienlijk over de wijze waarop. Matthias zou een Evangelie hebben nagelaten. Clemens van Alexandrië († vóór 215), Origenes van Alexandrië († ca 254), Eusebius van Caesarea († 339), Ambrosius van Milaan († 397) en zelfs de relatief late Engelse monnik Beda hebben nog het Evangelie van Matthias gekend; ze noemen het in één adem met het zogenaamde Evangelie van Thomas.

Van Haamstede:

Matthias was tijdens Christus omwandeling in het vlees een van Zijn zeventig discipelen. Kort na de hemelvaart van Christus werd hij benevens Barnabas in de gemeente te Jeruzalem door de Apostelen aan de Heere voorgesteld, teneinde door Hem, door het lot, als uit de hemel tot een Apostel aangenomen te worden, terwijl de gehele schaar van honderd twintig mensen over hen beiden God aanriepen, zeggende: "Gij Heere, Gij Kenner der harten van allen, wijs van deze twee een aan, die Gij uitverkoren hebt, om te ontvangen het lot dezer bediening en des Apostelschaps, waarvan Judas afgeweken is, dat hij heen ging in zijn eigen plaats. En zij wierpen hun loten, en het lot viel op Matthias, en hij werd met gemene toestemming tot de elf

Apostelen gekozen." Hand. 1. Met de anderen ontving hij mede op de Pinksterdag de Heilige Geest, waardoor hij als van de hemel bevestigd werd in zijn Apostelambt. Kort daarna werd hij ook met de elfen gegeseld en mede waardig geacht voor de naam van Jezus Christus smaadheid te lijden.

Nadat de Apostelen uit elkaar gegaan waren is deze Matthias (volgens het gevoelen van Hiëronymus) naar een ander gedeelte van Ethiopië of Morenland vertrokken, waar niemand van de andere Apostelen geweest is, en wel zeer diep het land in tot aan de uiterste grenzen, waar de inham was van de haven of de rivier Asphar en Hyssus, waar de onwetendste en meest barbaarse mensen gevonden worden. Onder deze in allerdiepste duisternis der onwetendheid gezeten mensen is het heilrijke licht van het evangelie door de dienst van deze Apostel opgegaan. Nadat hij daar vele zielen voor Christus gewonnen had, is hij (volgens de getuigenis der geschiedenissen) weergekeerd naar Judea, Galilea en Samarië, en wel, nadat door de verstrooiing van de Apostelen de Joden schier verstoken waren van allen apostolische dienst.

Omtrent de dood of het martelaarschap van Matthias bestaat niet veel zekerheid, zegt Mantuannus, en hij betwijfelt het, of hij in vrede tot God opgenomen is, en zijn eigen dood gestorven, dan of hij, omdat hij aan de afgod Jupiter niet wilde offeren, met een bijl onthoofd is door de heidenen. Anderen zeggen, dat hij, om de lastering, die zij voorgaven, dat hij uitgesproken had tegen God, tegen Mozes en de wet, en het christelijk geloof weigerde te verzaken, door de Hoge priester van de Joden veroordeeld is om eerst aan het kruis gehangen en gestenigd en daarna met een bijl onthoofd te worden.

Wij zullen hier ook laten volgen de geschiedenis van de Evangelist Lukas en van de Apostel en Evangelist Johannes, hoewel men meent, dat Lukas onder Domitianus en Johannes onder Trajanus gestorven is. Wij volgen deze orde, opdat men het leven en de dood van de Evangelisten en Apostelen achtereenvolgens zal kunnen lezen.

14. Lukas, de Evangelist

Lukas is de naam die van oudsher wordt gegeven aan de schrijver van het derde evangelie. Blijkens de eerste zin is het opgedragen aan een zekere Theófilus. Omdat het boek van de Handelingen der Apostelen is opgedragen aan diezelfde Theófilus, wordt Lukas ook beschouwd als de schrijver van dat Bijbelboek.

Over Lukas zelf is weinig bekend. Volgens de overlevering was hij afkomstig uit de Syrische stad Antiochië, waarschijnlijk van heidense afkomst. Dat baseert men niet alleen op het feit dat zijn evangelie bestemd was voor Jezus' leerlingen die van niet-joodse afkomst waren, maar ook op het feit dat Paulus hem uitdrukkelijk niet noemt als een leerling uit de besnedenen. Men neemt aan dat hij de Lukas was die in het gezelschap van Paulus meereisde. De grote apostel noemt hem in zijn brieven drie keer. Hij houdt Paulus gezelschap tijdens diens eerste gevangenschap: *"U groet Epafra, mijn medegevangene in Christus, alsmede Markus, Aristarchus, Demas en Lukas, allen medewerkers van mij"* (Filemon 24). In zijn brief aan de christengemeente te Kolosse noemt Paulus hem weer, nu alleen met Demas: *"U groet mijn vriend Lukas, de arts, en Demas"* (Kolossenzen 4:14). Zou hij ook Paulus' lijfarts geweest zijn? Ook als de grote apostel in Rome gevangen zit, is Lukas in zijn buurt te vinden: *"Demas heeft mij verlaten. Alleen Lukas is met mij"* (2 Timotheüs 4:10.11).

Dat Lukas een trouwe metgezel was, wordt nog eens versterkt door het feit dat sommige stukken in de Handelingen, waarin Paulus een hoofdrol vertolkt, in de wij-vorm geschreven zijn. Alsof Lukas er zelf bij was.

Latere tradities veronderstellen, dat hij behoorde tot de zeventig leerlingen die Jezus voor zich uit zond naar alle plaatsen waarheen Hij zelf dacht te gaan (Lukas 1:1). Gezien zijn Griekse naam, menen anderen dat hij een van de Grieken was die zich tot Filippus wendden met de vraag om Jezus te spreken te krijgen (Johannes 12,20-22). Weer anderen nemen aan dat hij naast Kleopas de tweede Emmaüsganger was. Lukas 24:13-35). Deze veronderstelling wordt gevoed door de omstandigheid dat Lukas de enige evangelist is, die dit verhaal vertelt; bovendien noemt hij wel de naam van de ene leerling, Kleopas, maar niet die van de andere. Zou hij dat dus zelf geweest kunnen zijn? Daar staat tegenover dat Lukas uitdrukkelijk aan het begin van zijn evangelie zegt dat hij naspeuringen moest verrichten om de gebeurtenissen rond Jezus te achterhalen. Daaruit kan men de conclusie trekken, dat hij ze niet persoonlijk heeft meegemaakt.

Zijn geneeskundige achtergrond horen we uit de bijzonderheid dat Jezus aan het hoofdeinde van het bed van Petrus' zieke schoonmoeder gaat staan (4:39): dat is veel nabijder dan aan het voeteneinde. Lukas merkt met nadruk op dat Jezus bij al de zieken die naar Hem toe werden gebracht, één voor één de handen oplegde (4:40). We horen hoe de Barmhartige Samaritaan wijn en olie op de wonden van het slachtoffer giet (10:34). Wanneer Jezus preekt in zijn vaderstad, gebruikt Hij het spreekwoord: "Geneesheer, genees uzelf" (4:23). Wordt Jezus aangevallen op zijn omgang met zondaars en verkeerde mensen, dan antwoordt Hij: "Niet de gezonden hebben een dokter nodig, maar de zieken" (5:31).

Historisch gesproken echter is er over de evangelist verder niets met zekerheid bekend. Na Paulus' marteldood in Rome zou hij het evangelie hebben verkondigd in Italië, Dalmatië (= het huidige Joego-Slavië) en Macedonië. Op zijn oude dag trok hij nog naar Noord-Afrika, waar hij in Lybië en Zuid-Egypte christengemeenten visiteerde. Uiteindelijk keerde hij terug naar Boëthië, een Griekse landstreek ten noordwesten van Athene. Daar zou hij tenslotte zijn beide boeken, het Evangelie en de Handelingen, hebben geschreven op bestelling van Theofilus, de gouverneur van de Griekse landstreek Achaia. Hij zou op 84-jarige leeftijd gestorven zijn in een onbekende plaats in Boëthië. Over de omstandigheden waaronder hij gestorven is, doen verschillende lezingen de ronde. Zo zou hij één van de weinige christenen zijn uit de begintijd die niet door een marteldood aan zijn eind is gekomen. Maar in de oosterse kerk weet men te vertellen, dat hij wel degelijk door toedoen van afgodenvereerders de marteldood gestorven is. Zij zouden hem aan een olijfbom hebben opgehangen in de stad Thebe, Boëthië.

Van Haamstede:

Lukas was een Syriër van Antiochië, een geleerd medicijnmeester en daarom ook zeer ervaren in de heidense wijsbegeerte. De Heere heeft hem echter willen gebruiken tot een medicijnmeester der zielen, tot welk einde hij ons twee heerlijke boeken als geestelijke artseneijboeken heeft nagelaten, en wel vooreerst zijn Evangelie, dat hij beschreven heeft uit der) mond van hen, die het van de Heere Jezus Christus zelf hebben gehoord. Daarom kan hij niet een der zeventig discipelen zijn geweest, noch een van hen, die met Kleopas op de weg was naar Emmaüs. Hij was alleen een leerling van Apostelen en in het bijzonder van Paulus, tot in het vierde jaar der

regering van keizer Nero. Paulus schijnt hem bekeerd te hebben te Antiochië, in het jaar 38 na Christus, toen hij van Thebe daar gekomen was. Omtrent zijn ouders wordt nergens iets vermeld, en het schijnt, dat hij geen vrouw gehad heeft. Hiëronymus meent, dat hij vroeger een proseliet was, die voor het aannemen der christelijke leer de Joodse godsdienst beleed, en alzo een nakomeling van de Joden, wat niet onwaarschijnlijk is. Hij was zeer ervaren in de Griekse taal, wat genoegzaam blijkt uit de buitengewoon goede stijl en de spreekwijzen, die in zijn geschriften kunnen opgemerkt worden. Hij was geen Apostel maar een metgezel der Apostelen, die dezelfde dienst met hen te vervullen had, en verscheidene landen, en steden heeft doorreisd. Op bijna al de reizen van Paulus was hij diens medehelper, waarom hij ook die reizen in goede orde en met grote naarstigheid heeft beschreven. Toen Paulus bijna van alles was verlaten, heeft Lukas hem bijgestaan in zijn gevangenschap te Rome. Nadat hij zijn dienst getrouw heeft vervuld, is hij te Bithynië gestorven in het 81e jaar van zijn ouderdom. Anderen zeggen, dat hij in Griekenland predikende, aan een olijfboom is opgehangen en zo in de Heere is ontslapen.

15. Johannes, de Apostel en Evangelist

Toelichting

Volgens de overlevering is Johannes geboren ca 6 jaar voor de Chr. jaartelling en gestorven in Eféze, ca. **101**. Eusebius in zijn Kerkelijke Geschiedenissen, blz. 137, zegt dat Irenaeus schrijft: Al de oudsten van Klein-Azië die Johannes, de discipel van de Heere Jezus hebben ontmoet leggen er getuigenis vanaf dat het Johannes was, die het hun overleverde; want hij bleef bij hen tot de tijd van Trajanus.” Marcus Ulpius Trajanus 117), was keizer van Rome van 98 - 8 augustus 117.

Na Pinksteren verkondigde hij aanvankelijk het evangelie in Jeruzalem, Handelingen 3:4; 8:14-15, waar hij tot de steunpilaren van de gemeente behoorde, zoals Paulus het uitdrukt Galaten 2:9). Later bracht zijn prediking hem naar Eféze in Klein-Azië en de steden rondom, zoals Smyrna, Filadelfia en Laodicea. Hij zou volgens een oude traditie rond het jaar 39 hierheen gekomen zijn; in zijn gezelschap bevond zich Jezus' moeder Maria. Johannes zou voor haar in de nabijheid van de stad een huisje gebouwd hebben, waar zij tot aan haar dood in het jaar 48 (het jaar van het grote Apostelconvent, Hand. 15) heeft gewoond.

In de 13^e eeuw heeft een dominicaan Jacobus de Voragine († 1298) een legendebundel geschreven, geput uit oude historieschrijvers: *Legenda Aurea*. Hieruit wordt door latere schrijvers – ook Hervormingsgezinden – regelmatig geciteerd. De stijl van Voragine toont de gebruiken die toen in de rooms-katholieke kerk in gebruik waren. Van Johannes is bekend dat hij vooral in Eféze het evangelie heeft verkondigd, een stad in het zuiden van het huidige Turkije wat toen Klein-Azië genoemd werd. Eféze was destijds een beroemd heiligdom van Diana of Artemis, godin die vruchtbaarheid schonk aan veld en dier. Zij had een grote erotische en seksuele uitstraling. Hoe sterk haar invloed was op het leven van de Efeziërs kunnen we horen in Handelingen 19, waar Paulus een ware volksofstand ontketent, omdat zijn prediking de verering voor Artemis aantast. Hierin staat in de vijfde legende het volgende beschreven:

Ze wilden Johannes dwingen aan deze godin te offeren. Daarop bood de heilige hun een keuzevoorstel aan: als zij in staat waren, door Diana aan te roepen, de kerk van

Christus te doen instorten, dan was hij bereid aan Diana te offeren; maar als hij daarentegen door het aanroepen van Christus in staat zou blijken Diana's tempel te doen instorten, dan moesten zij in Christus geloven. Het grootste deel van het volk stemde hiermee in. Johannes liet eerst alle aanwezigen uit Diana's heiligdom verwijderen. Daarop begon hij te bidden. De tempel stortte in en het beeld van Diana viel in gruzelementen. Nu begon de hogepriester, Aristodemus, het volk op te stoken met als gevolg dat het uit dreigde te lopen op een ordinaire vechtpartij. De apostel kwam tussenbeide: "Wat kan ik doen om u tot vredelievende gedachten te brengen?" Waarop hij antwoordde: "Als u wilt dat ik ga geloven in uw God, dan zou ik u het liefst vergif te drinken willen geven. En als dat u niet deert, dan moet uw God wel de ware God zijn." En de apostel zei: "Ga uw gang." Op dat moment kwam de ander met nog een voorwaarde: "Maar dan wil ik wél dat u eerst te zien krijgt hoe anderen sterven aan de gevolgen van dat gif, zodat u er de kracht zelf van kunt constateren." Vandaar dat Aristodemus bij de consul om twee ter-dood-veroordeelden liet vragen. Hij gaf ze van het gif te drinken, en onmiddellijk vielen zij dood neer. Nu nam de apostel de beker, hij tekende zich met het kruisteken en dronk vervolgens het gif in één teug op. Hij ondervond er geen enkele hinder van. Daarop begonnen alle omstanders God te loven. Maar Aristodemus zei: "Ik moet bekennen dat ik toch nog twijfels heb. Maar als uw Christus het klaarspeelt die twee mannen die aan het gif gestorven zijn, te doen verrijzen, zal ik echt niet meer twijfelen en voortaan Christus geloven." De apostel gaf daarop geen antwoord, maar reikte hem zijn mantel aan. Hij vroeg hem: "Waarom geeft u me uw mantel? Of denkt u dat op die manier uw geloof op mij overgaat?" Johannes antwoordde: "Leg deze mantel over de twee lijken en zeg erbij: 'De apostel van Christus zendt mij naar u toe om u te doen verrijzen in naam van Christus!'" Aristodemus deed het en onmiddellijk stonden de twee doden op. Daarop mocht de apostel de hogepriester dopen tezamen met de proconsul en geheel diens familie. Later richtten deze gelovigen daar een kerk op ter ere van Sint Jan.

Het is op grond van deze legende dat Johannes te midden van de andere apostelen meestal wordt afgebeeld met een kelk; vaak komt er een slang of draakje uit, teken van het dodelijke gif.

Volgens de overlevering werd Johannes op last van keizer Domitianus (81-96) gearresteerd vanwege zijn geloof in Christus. Vervolgens werd hij naar Rome overgebracht en voor de Latijnse Poort in kokende olie geworpen. Ca. 95 werd Johannes' verbannen naar Patmos onder keizer Domitianus. Tijdens zijn opvolger, keizer Nerva (96-98), kon hij andermaal naar Eféze terugkeren. In de *Legenda Aurea* wordt dat als volgt beschreven:

De apostel en evangelist Johannes preekte het evangelie in de stad Eféze. Daar werd hij door de stadhouder gevangen genomen en men gebod hem aan de afgoden te offeren. Maar hij weigerde te gehoorzamen en werd in de gevangenis geworpen. Men schreef keizer Domitianus een brief waarin hij werd uitgemaakt voor een lelijke tempelschenner, een verachter van de goden en een dienaar van de gekruisigde. Domitianus beval hem naar Rome over te brengen. Daar aangekomen werden hem - om hem belachelijk te maken - al zijn hoofdharen afgeschoren. Voor één van de stadspoorten, de zogeheten Latijnse Poort, werd hij neergelaten in een ketel kokende olie op het vuur. Maar het deed hem in het geheel geen pijn en ongedeerd kwam hij er weer uit.

Nadien bouwden de christenen in die stad een kerk, en ze vierden deze dag alsof Johannes op dat moment inderdaad de marteldood had ondergaan. Toen keizer Domitianus bemerkte dat hij ook op deze manier Sint Johannes niet kon afbrengen van de verkondiging van het evangelie, zond hij hem in ballingschap naar het eiland Patmos. Het is goed te bedenken dat de Romeinse keizers niet de christenen vervolgden vanwege de verkondiging van Christus - want ze wijzen geen enkele godheid af; nee, het was, omdat Christus zonder toestemming van de senaat als godheid vereerd werd. En zo iets stonden ze niemand toe. Daarover lezen we ook in de *Historia Ecclesiastica* ('Kerkgeschiedenis' van Eusebius): nl. dat Pilatus over Christus brieven zond aan Tiberius (27 vóór Chr. - 14 na Chr.). De keizer neigde er reeds toe de Romeinen het geloof in Christus te laten aannemen. Maar de senaat was ertegen, omdat Christus zich God genoemd had zonder hun toestemming. Nog iets anders lezen wij in een kroniek: zij zouden hem afgewezen hebben, omdat Hij zich niet eerst aan de Romeinen zou hebben geopenbaard. Een andere reden was nog dat Hij het veelgodendom uitroeide, terwijl de Romeinen dat juist aanhingen. Nog een andere reden was dat hij wereldverzaking preekte, terwijl de Romeinen materialistisch en eierzuchtig waren. Bovendien wilden ze Christus niet erkennen omdat ze hun wereldlijke macht niet op het spel wilden zetten. Magister Johannes Belet geeft nog een andere reden waarom de keizer en de senaat Christus en de apostelen vervolgden: een God die geen enkele andere godheid naast zich dulde vonden zij wel al te trots en al te afgunstig. Nog een andere oorzaak schrijft Orosius: dat de senaat kwaad was omdat Pilatus wel aan Tiberius, maar niet aan hen had geschreven over Christus' wonderen. Daarom hadden ze Hem niet onder de goden willen opnemen. Dat maakte Tiberius zo kwaad dat hij vele senatoren doodde, terwijl hij een heel stel andere in ballingschap stuurde.

Toen Johannes' moeder hoorde dat hij in Rome gevangen gehouden werd, werd zij bewogen door moederlijke gevoelens. Zij reisde naar Rome om hem persoonlijk te zien. Daar aangekomen trof zij hem niet meer en zij vernam dat hij in ballingschap gestuurd was. Op de terugweg naar huis stierf ze in de stad Verulae in de landstreek Campania. Daar lag haar lijk lange tijd begraven in een grot. Later werd het door toedoen van haar zoon Jacobus geopenbaard, waarop het onder groot eerbetoon de stad werd binnengebracht. Er ging een wonderbare geur van uit, en het bewerkte vele wonderen. ...

Toen de keizer zag dat hij zelfs nu nog niet ophield met preken, verbande hij hem naar een eilandje in zee, dat Patmos heette. Daar woonde hij moederziel alleen en schreef er het boek van de geheime Openbaring. Nog datzelfde jaar werd de keizer omwille van zijn gruwelijke wreedheid gedood en de senaat herriep al zijn wetten en geboden. Vandaar dat Johannes die volkomen ten onrechte naar dat eilandje verbannen was, met groot eerbetoon weer teruggebracht werd naar de stad Efése. Het volk liep hem tegemoet en riep: "Gezegend die daar komt in de Naam des Heeren." Bij het binnengaan van de stad bracht men zijn zojuist gestorven vriendin Drusiana naar hem toe; iemand die zich bijzonder verheugd had op zijn terugkeer. Haar ouders, de weduwen en de wezen riepen: "Ach Johannes, zie toch: hoe wij hier Drusiana wegdragen. Volgens uw leer en vermaningen heeft zij ons, armen, altijd van voedsel voorzien en geholpen waar zij maar kon. Zonder ophouden keek zij uit naar uw terugkeer met de woorden: 'Mocht God mij nog toestaan dat ik Johannes nog één keer mag zien voor ik sterf.' Nu bent u gekomen en mag zij het niet meer met eigen ogen aanschouwen." Daarop liet Johannes de lijkbaar stilhouden en het lijk losmaken en hij zei: "Mijn Heere Jezus Christus moge jou, Drusiana, opwekken. Sta op, ga naar

huis en maak voor mij een maaltijd klaar." En zij stond op, en vertrok meteen om aan de wens van de apostel te voldoen. Zij meende niet anders dan dat zij uit haar slaap was gewekt. (Legenda Aurea: 27 december)

In die tijd moet het verhaal geplaatst worden, van de bekering van een rover, dat zich afspeelt, als Johannes al zeer oud is. Het gaat terug op Polycrates, bisschop van Eféze in de tweede eeuw. Het wordt onder meer overgeleverd door de vroeg-christelijke kerkhistoricus Eusebius van Cesarea, † 339; Boek III, hoofdstuk 23. Hij zegt het gevonden te hebben in het boekje 'Welke rijke behouden wordt' van Clemens van Alexandrië, † vóór 215. (Overgenomen uit: Eusebius' Kerkgeschiedenis; Vertaald, bewerkt en van aantekeningen voorzien door Dr. Chr. Fahner; Zoetermeer, Boekencentrum, 2000 blz. 139-140.)

5 Clemens (van Alexandrië) geeft eveneens een tijdaanwijzing. Hij doet dat in een geschrift waarin hij de vraag bespreekt: 'Welk rijk mens zal behouden worden?' Daarin komt een verhaal voor (over de apostel Johannes), dat prima lectuur is voor mensen die graag mooie en nuttige zaken horen.

6 'Luister naar het volgende verhaal, geen fantasie maar echt gebeurd; het gaat over de apostel Johannes en is met zorg overgeleverd en bewaard.

Na de dood van de tiran (keizer Nerva) keerde Johannes van het eiland Patmos terug naar Eféze. Als men hem riep, ging hij ook wel naar de heidense streken in de buurt; in sommige stelde hij bisschoppen aan, in andere stichtte hij nieuwe gemeenten; soms ook bevestigde hij iemand die door de heilige Geest was aangewezen, in het dienstwerk. 7 Het gebeurde nu, dat hij naar één van die steden toeging; die stad lag niet ver weg en sommigen wisten ook de naam ervan te noemen; Johannes had verschillende kwesties met de broeders besproken en wendde zich toen tot de aangestelde bisschop; hij keek daarbij naar een jongeman, goed gebouwd, van een vriendelijk voorkomen en met een vurige geest. Johannes zei tegen de bisschop: "Ik beveel u deze jongeman in alle ernst aan in uw hoede, in tegenwoordigheid van de gemeente en met Christus als getuige."

De bisschop ontving hem en beloofde alles, waarna Johannes hetzelfde nog een keer herhaalde en betuigde. 8 Johannes ging weer terug naar Eféze. Een ouderling (presbyter) nam de jongen die hem was toevertrouwd mee naar huis; hij voedde hem op, beschermde hem en zorgde goed voor hem. Tenslotte doopte hij hem. Daarna liet hij zijn zorg en waakzaamheid wat varen; want hij meende hem nu wel los te kunnen laten, onder het volmaakte toezicht van het zegel (de doop in de Naam) des Heeren. 9 Maar een stelletje losbandige nietsnutten kwam ongelukkigerwijs met hem in contact; die kerels waren goed in allerlei kwaad, en bedierven de jongen die te vlug onder het toezicht van zijn opvoeders vandaan was gekomen. Eerst namen de mannen hem mee naar hun dure etentjes, Maar toen gingen ze 's nachts o.a. kleren stelen en namen hem ook mee; daarna meenden ze dat hij aan nog ergere dingen mee zou kunnen doen. 10 Zo raakte hij al snel gewend aan hun manieren. Hij was een ondernemend jongmens, en stoof nu voorwaarts als een tomeloos, sterk jong paard, dat de goede weg is kwijtgeraakt en de teugels doorbijt; steeds meer ging hij richting afgrond. 11 Tenslotte wilde hij niets meer weten van Gods genade en stopte niet meer bij kleine vergrijpen. Na een grote misdaad begaan te hebben dacht hij in één keer verloren te zijn en ging ervan uit dat hij net als de anderen toch wel een zware straf zou krijgen. Daarom organiseerde hij zijn makkers in een roversbende, waarvan hij zelf de aanvoerder werd; en hij was hun allen de baas in gewelddadigheid, bloeddorst en wreedheid. 12 Zo ging er enige tijd voorbij. Op zekere dag liet men Johannes komen

om een kwestie te regelen. De apostel regelde de zaken waarvoor hij gekomen was. Toen zei hij: "Wel bisschop, een tijdje geleden hebben ik en Christus in tegenwoordigheid van de gemeente die onder uw leiding staat, een waardevol pand onder uw hoede gesteld; geeft u nu maar terug wat ervan geworden is." 13 De bisschop raakte een beetje in de war, omdat hij dacht dat hij een som geld moest terugbetalen die hij niet eens ontvangen had, maar daarover wel schuldig gesteld werd. Hij kon echter natuurlijk geen beheer voeren over iets wat hij niet had; anderzijds wilde hij niet twifelen aan wat Johannes vroeg. Toen zei Johannes: "Ik vraag die jongeman terug en daarmee de ziel van een broeder." De oude bisschop zuchtte diep en moest huilen: "Hij is dood", zei hij. "Dood? Hoezo?" "Hij is dood voor God", zei de oude. "Want hij ging de kwade weg op; verderfelijk; nu is hij, zeg maar, een rover. In plaats van de kerk te dienen maakt hij nu het bergland onveilig met een stel van zijn eigen soort." 14 Toen de apostel dat hoorde, scheurde hij zijn kleeid, en greep jammerend naar zijn hoofd. Daarop zei hij: "Een mooie bewaarder van een ziel heb ik aangesteld, zeg! Laat maar een paard komen en iemand moet met mij meegaan om de weg te wijzen." Toen verliet hij zonder meer het kerkgebouw. 15 Prompt werd hij in het veld gevangen genomen door wachtposten van de bandieten. Maar Johannes probeerde niet te vluchten; hij vroeg om niets, hij riep alleen maar: "Hiervoor ben ik juist gekomen; breng me naar jullie leider." 16 Die leider stond inmiddels te wachten in volle wapenrusting. Maar toen hij ontdekte dat het Johannes was die naar hem toekwam, schaamde hij zich, keerde zich snel om en sloeg op de vlucht. Maar de apostel vergat even zijn leeftijd en probeerde uit alle macht hem bij te houden. Hij riep hem luid toe: 17 "Mijn zoon, waarom zou je wegvluchten van mij, je vader, oud en ongewapend? Heb toch medelijden met mij, zoon, en wees niet bang. Je hebt nog hoop van leven. Ik zal voor jou rekenschap geven aan Christus. Als het nodig is, zal ik zelfs vrijwillig voor jou de dood sterven, zoals de Heer dat voor ons deed. Mijn leven zal ik geven voor het jouwe. Daarom stop! Geloof me, Christus heeft me gestuurd." 18 Toen hij dit hoorde, stond de jongeman eerst stil, met neergeslagen ogen. Maar daarna smeet hij zijn wapens weg en bleef al bevend bitter staan huilen. Toen viel hij de oude man, die hem inmiddels bereikt had, om de hals; en al huilend probeerde hij met jammerklachten zich te verontschuldigen, zo goed als hij kon. Hij werd als het ware voor de tweede keer gedoopt, maar nu met zijn eigen tranen; alleen zijn rechterhand hield hij verborgen. 19 Maar de apostel stelde zich borg voor hem, en bezwoer hem, dat hij voor hem vergeving had ontvangen van de Heiland; hij ging in gebed en knielde neer; toen kuste hij de rechterhand van de jongeman als een teken dat deze door de bekering van de jongeman was gereinigd; daarna bracht hij hem terug in de kerk. Hij deed ook daarna langdurige smeebeden voor hem en streed als het ware met hem mee in regelmatige vastentijden. Hij liet zijn innerlijk tot rust komen door prachtige woorden. En naar men zegt, week hij niet van hem, totdat hij hem weer had kunnen terugbrengen als lid van de gemeente. Daarmee gaf hij een machtig voorbeeld van waarachtige bekering, een klaar bewijs van de wedergeboorte en een zichtbaar overwinningsteken van de opstanding.

Laten deze stukken uit Clemens voldoende mogen zijn; de lezers kunnen er profijt van trekken.

In de Historia Ecclesiastica (lib.IV cap.14; van Clemens) kan men het volgende lezen: Toen Johannes eens in Eféze naar het badhuis ging, zag hij daar hoe de ketter Cerinthus ook een bad nam. Onmiddellijk sprong hij het bad weer uit en schreeuwde: "We moeten vluchten; anders stort het bad nog boven ons in, want Cerinthus is er ook, de vijand van de waarheid!" (Legenda Aurea: 27 december)

Hiëronymus († 420) schrijft: Johannes woonde tot op hoge leeftijd in Eféze. Tenslotte moesten zijn leerlingen hem in hun armen naar de kerk dragen. Praten deed hij haast niet meer; alleen prevelde hij bij elke stap de woorden voor zich uit: "Kindertjes, bemint elkander." Zij verbaasden zich erover dat hij die woorden zo vaak herhaalde. Maar hij antwoordde: "Dat is het gebod van de Heere. Wie zich daaraan houdt, zit goed."

In de Orthodoxe oosterse kerk wordt op 8 mei een oude overlevering herdacht: *'Toen Johannes meer dan honderd jaar oud was, ging hij met zeven leerlingen naar een eenzame plaats. Hij bad en liet een kruisvormig graf delven. Toen gaf hij hun zijn laatste onderricht. Met een kus nam hij afscheid. Daarna legde hij zich op zijn mantel en sprak: "Mijn moeder aarde, leg u op mij, en bedek mij." Nogmaals kuste hij zijn leerlingen en zij dekten hem toe tot aan zijn knieën. Voor de derde keer kusten zij hem. Toen dekten zij hem toe tot de hals. Toen hij gestorven was, legden zij een sluier over zijn gezicht, kusten hem onder tranen en dekten hem helemaal toe. Toen de andere broeders het graf openden om afscheid te nemen, was daarin alleen nog een fijn stof, dat met een geur van rozen omhoogdwarrelde en dat vele zieken genas.'* Adr.19.

In de **Legenda Aurea** wordt ditzelfde gebeuren enigszins anders verteld: *'Toen Sint Johannes negen-en-negentig jaar oud geworden was, verscheen hem de Heer, omringd door zijn leerlingen, met de woorden: "Kom nu maar, mijn uitverkorene, kom maar bij Mij. De tijd is gekomen, dat je met je broeders aan mijn tafel de maaltijd houdt." Johannes stond meteen op om naar Hem toe te gaan. Maar de Heere sprak: "Zondag zul je bij Mij komen." Toen het zondag was, verzamelde zich al het volk in de kerk, die ter ere van Johannes was gebouwd. Vanaf het eerste hanengekraai sprak hij hun toe en vermaande hen trouw te blijven en Gods geboden lief te hebben. Daarna liet hij naast het altaar een vierkant graf delven; de aarde liet hij buiten de kerk brengen. In die groeve daalde hij af, strekte zijn armen uit naar God en sprak: "Heere Jezus Christus, zie ik kom. Ik dank U, dat U mij waardig hebt gekeurd om aan uw tafel te mogen aanzitten, want U weet, hoezeer ik daar met hart en ziel naar heb verlangd." Na dit gebed verscheen er een groot en helder licht om hem heen, zodat niemand hem meer kon zien. Toen dat licht verdween, zag men, hoe de groeve vol hemels brood lag. Dat groeit er nu nog altijd. Het kolkt en dwarrelt op de bodem van de grafruimte als fijn zand in een waterbron.'* (Legenda Aurea)

Uiteindelijk moet Johannes op hoge leeftijd in de stad Eféze gestorven zijn. Hij is de enige apostel die een natuurlijke dood stierf. Tot op de dag van vandaag toont men er de plaats waar hij begraven werd.

Van Haamstede:

Johannes, de zoon van Zebedeüs, en broeder van Jakobus de grote, was geboren te Názareth in Galiléa. Van beroep was hij een visser. Toen hij met zijn vader en broeder bezig was de netten in het schip te vermaken, werd hij door Christus geroepen, en verliet toen beide, het schip en zijn vader, en is met zijn broeder Jakobus Jezus nagevolgd. ...

Met Petrus werd hij ook gezonden naar Samaria; en na vele jaren, toen Timotheüs gestorven was, predikte hij in Azië en in het bijzonder in de stad Eféze, waar hij ook vele wonderen gedaan, ja sommigen uit de dood opgewekt heeft. In de vervolging onder keizer Domitianus werd hij gevangen genomen en naar Rome gebracht, waar hij (zoals sommigen zeggen) in een vat kokende olie werd geworpen, waaruit hij echter ongeschonden opstond. Vervolgens is hij verbannen naar het eiland Patmos, gelegen

in de Aegeïsche zee, waar hij vele gezichten gehad en beschreven heeft aan de zeven voornaamste gemeenten in Klein-Azië, benevens enige heerlijke brieven. Na de dood van Domitianus, toen Nerva regeerde, is hij naar Eféze teruggekeerd en wel in het jaar 99 na Christus' geboorte, waar hij opziener was over de gemeenten in Azië.

Met de ketters Ebion en Gerinthus had hij veel te doen. Toen hij Ebion op zekere tijd in een bad vond, vluchtte hij, uit vrees dat het huis tot straf van die ketter op hem vallen zou. Wegens hun ketterij schreef hij vooral zijn Evangelie, waarin hij bovenal de godheid van Christus behandelt, welke door de ketters geloochend werd.

Om de Naam van Christus heeft hij veel geleden en zelfs vergif gedronken, zonder dat, volgens de belofte van Christus, hem dit schade deed. Eindelijk is hij, na de verwoesting van Jeruzalem te hebben beleefd, ten tijde van de regering van keizer Trajanus, in vrede gestorven, in het 68ste jaar na Christus' dood. [Volgens Van Haamstede 101 na Chr.] Om al de vervolgingen en het lijden, dat hij heeft verduurd, wordt hij gehouden voor een martelaar des Heeren Jezus Christus. Dit grote licht rust alzo in Azië.

16. Sommigen van de zeventig Discipelen en medereizigers der apostelen; 3 soldaten en anderen

Prochorus

Hij was één van de zeven Griekse mannen die door de apostelen diaken werden gewijd (Handelingen 6:1-7). Volgens de overlevering zou hij later bisschop zijn geworden in de Oost-Romeinse keizerstad Nicomedië. Hij zou de marteldood hebben ondergaan te Antiochië, nog in de eerste eeuw.

Van Haamstede:

Prochorus, een van de zeven eerste diakenen, neef van Stéfanus en metgezel van Johannes de Apostel, was opziener van de gemeente te Bithynië, heeft daarna te Antiochië geleden en is daar gestorven.

Nikanor, ook een van de zeven diakenen, is ook om de christelijke waarheid ter dood gebracht.

Parmenas

Parmenas was ook een van de Zeventig Apostelen gezonden door Jezus volgens het Evangelie van Lucas, hoofdstuk 10. Na veel jaren preken in Klein-Azië, vestigde hij zich in Macedonië. Hippolytus zegt, dat Parmenas bisschop was van Soli. Hij dacht, dat hij is overleden als een martelaar in Philippi, Macedonië, in het jaar 98 na Christus, tijdens de vervolging van de christenen door de Romeinse keizer Trajanus.

Van Haamstede:

Parmenas, ook een der zeven diakenen.

Olympus was met Paulus te Rome gevangen.

Onesiforus en Porfyrius

Volgens de overlevering behoorde **Onesiforus** tot de zeventig leerlingen die Jezus voor zich uitzond (Lukas 10:1). Zijn naam valt in Paulus' tweede brief aan Timotheüs hfd. 4:19). Een latere overlevering weet te vertellen dat hij Paulus tijdens een van zijn reizen zou hebben vergezeld naar Spanje, en dat hij ook weer met hem zou zijn teruggekeerd in Palestina. Uiteindelijk zou hij ergens in het gebied van de Hellespont de marteldood gestorven zijn omwille van Christus; paarden zouden hem uit elkaar getrokken hebben.

Porfyrius was een lid van zijn huishouding; hij zou zijn meester overal zijn gevolgd; zelfs tot in de dood omwille van Christus.

Van Haamstede:

Onesiforus, een leerling van Paulus, die (zoals sommigen zeggen) bisschop is geweest van Colophon, of, volgens anderen van Coronia, is met **Porphyrius**, zijn mededienstknecht, aan de Hellespont, op bevel van de stadhouder Adrianus, eerst wreed gegeseld en daarna aan wilde paarden gebonden, en alzo dood gesleept of verscheurd.

Karpus, een leerling van Paulus, die hem tot opziener van de gemeente te Troas had aangesteld, is daar om het christelijk geloof omgebracht.

Trofimus, een leerling van Paulus, is om de waarheid van Christus onthoofd.

Apollinaris, een leerling van Petrus, is te Ravenna gedood, en wel in het derde jaar der regering van Vespasianus.

Maternus en Egistus, behorende, tot de zeventig discipelen, zijn in Duitsland, tegelijk met Marianus, de diaken, om het geloof gedood.

Hermagot was door Petrus tot opziener der gemeente te Aquila aangesteld, heeft onder Nero geleden.

Onesimus; ca. 90 na Chr.

Is met de brief van Paulus terug gegaan naar Filémon. Filémon was de bisschop van Kolosse en een bekeerling en vriend van de apostel Paulus. Na zijn dood werd Onesimus volgens de overlevering bisschop van Efeze en daarna van Kolosse. Hij stierf in Rome de marteldood rond het jaar negentig.

Dionysius, de Areopagiet, Hand. 17:34, en meer anderen, zijn voor de Goddelijke waarheid gestorven. Dynosius zou van Paulus tot bisschop in Athene aangesteld zijn, waar hij op hoge leeftijd de martelkroon heeft ontvangen. Toen is volbracht wat hij zeer dikwijls in zijn leven placht te verhalen: "Het laatste woord van mijn Heere Jezus aan het kruis zal ook mijn laatste zijn, te weten: *Vader, in Uw handen beveel ik mijn geest.*"

Zie ook: *Het bloedig toneel, of Martelaarspiegel de Doopsgezinde of weerloze Christenen*; deel I. Door Th. J. van Braght; 1685.

Leontius, Hypatius en Theodulus

Leontios, Hypatius en Theodulus waren Romeinse soldaten die, volgens de christelijke traditie, werden gemarteld voor hun geloof; ca 70-79.

Leontios is Grieks van oorsprong, en diende als officier van het keizerlijke leger in de Fenicische stad Tripoli tijdens de regering van Vespasianus (70-79). Leontios werd onderscheiden voor zijn moed en gezond verstand, en de mensen van Tripoli hadden voor hem diep respect vanwege zijn deugd.

De keizer benoemde de Romeinse senator Adrian als gouverneur van de Fenicische district, met volledige bevoegdheid om te jagen op christenen, en in geval van hun weigering om offeranden aan te bieden aan de Romeinse goden, om ze over te geven aan marteling en dood. Op zijn weg naar Phoenicia, kreeg Adrian een rapport dat Leontios velen hadden afgewend van het aanbidden van de heidense goden. De gouverneur stuurde de tribune **Hypatius** met een detachement soldaten naar Tripoli, om hen op te sporen en de christelijke Leontios te arresteren. Op weg werd de tribune Hypatius ernstig ziek, en dicht bij de dood, zag hij in een droom een engel, die zei: "Als je wilt genezen, moeten jij en je soldaten drie keer zeggen: 'God van Leontius, help mij'." Toen Hypatius zijn ogen opende zag hij de engel en zei: "Ik werd naar Leontius gezonden om hem te arresteren; hoe moet ik tot zijn God bidden?" Op dit

moment werd de engel onzichtbaar. Hypatius vertelde zijn droom aan de soldaten, onder wie zijn vriend **Theodulus**, en allemaal samen baden om hulp van de God van Leontius. Hypatius werd onmiddellijk genezen, tot grote vreugde van zijn soldaten, maar alleen Theodulus zat apart, nadenken over het wonder. Zijn ziel was vervuld van liefde voor God, en hij vertelde Hypatius tot tweemaal snel over te gaan tot de stad op zoek naar Leontius.

Bij hun aankomst in de stad, nodigde een vreemdeling hen naar zijn huis, waar hij de gasten rijkelijk onthaalde. Toen zij er achter kwamen dat hun gastvrije huisheer Leontius was, vielen ze op hun knieën en vroegen hem om ze te verlichten met het geloof in de Ware God. Ze werden gedoopt, en toen Leontius gebeden had riep de Naam van de Heilige Drie-eenheid aan. Zij werden overschaduwd door een lichtende wolk en werden gedoopt. De overige soldaten gingen op zoek naar hun commandant in Tripoli, waar de gouverneur Adrian ook was aangekomen. Horende wat er gebeurd was, zond hij tot Leontius, Hypatius en Theodulus, die tot hem werden gebracht. Na dreiging van marteling en dood, eiste hij dat zij afzien zouden van Christus en offer aanbieden aan de Romeinse goden. Alle drie bleven standvastig in hun geloof in Christus. Hypatius werd onder een blok gelegd en opengereten met ijzeren klauwen, en Theodulus werd genadeloos geslagen met staven. Ziende de standvastigheid van deze heiligen, onthoofden zij hen. Na marteling, stuurden ze Leontius naar de gevangenis. In de morgen kwam hij bij de gouverneur. Adrian probeerde hem te verleiden met lof en beloningen, maar kon niets bereiken. Toen gaf hij hem over aan nieuwe martelingen. Leontius werd geworpen met zijn hoofd naar beneden van een zuil met een zware steen om zijn nek, maar niets kon hem afzien van Christus. De gouverneur gaf orders om de lijder slaan met roeden tot hij stierf. Ze gooiden het lichaam van Leontius buiten de stad, maar christenen begroeven het eerbiedig in de buurt van Tripoli.

De dood van deze martelaren plaatsgevonden tussen 70-79. De beschuldiging tegen Leontius en zijn lijden en dood zijn opgenomen op tintabletten opgesteld door de rechtbank-schrijver (commentarisius). Deze tabletten werden geplaatst bij het graf. (O.a. Romeins martelaarsboek)

De apostelen JASON, SOSIPATER en de maagd CERCYRA; 7 gevangenen

De eerste twee waren van de *Zeventig Apostelen* en de laatste was de dochter van een koning van het eiland Corfu.² Jason en Sosipater worden genoemd door Paulus en hij roept hen zijn familieleden. "Jason en Sosipater, mijn bloedverwanten" (Romeinen 16:21). Jason werd geboren in Tarsus zoals de apostel Paulus en Sosipater werd geboren in Achaea. De eerste werd benoemd tot bisschop van Tarsus door de apostel en de andere werd benoemd tot bisschop van Iconium. Reizend en predikend het Evangelie kwamen deze twee apostelen aan op het eiland Corfu, waar ze erin slaagden om een kerk te bouwen in gedachtenis aan Stefanus de eerste martelaar, en een aantal heidenen te winnen voor de Kerk. De koning van het eiland gooide ze allebei in de gevangenis, waarbij ook zeven dieven werden gevangen. Hun namen waren: **Sagornius, Jakishol, Faustische, Januarius, Marsalus, Euphrasius en Mamminus**. De apostelen bekeerden deze zeven tot het geloof van Christus en veranderden deze

² Eiland in de Ionische zee, bij Griekenland

wolven in lammeren. Bij het horen hiervan beval de koning dat deze zeven ter dood gebracht worden in een kokende ton. Zo kregen zij de krans van de martelaren.

Terwijl de koning de apostelen liet martelen, keek zijn dochter, de maagd Cercyra, uit het raam naar het leed van deze mannen Gods en toen ze vernam om welke reden ze werden gemarteld, verklaarde ze zichzelf een christen en verdeelde al haar juwelen aan de armen. De koning werd woedend op zijn dochter en sloot haar in een speciale gevangenis. Aangezien het hem niet gelukte om haar te weerhouden van Christus door deze gevangenisstraf, beval hij dat de gevangenis zou worden verbrand. De gevangenis werd verbrand, maar de maagd bleef in leven. Na het zien van dit wonder werden veel mensen gedoopt. De woedende koning liet zijn dochter vast binden aan een boom en Cercyra werd doodgeschoten door pijlen. Degenen die geloofden in Christus zijn gevlucht vanwege deze verschrikkelijke koning naar het dichtstbijzijnde eiland en verstopten zich. De koning vervolgden hen met de boot om ze te vatten, maar de boot zonk in de zee en daarmee kwamen de onrechtvaardigen om, net als de eens Farao. De nieuwe koning omhelsde het geloof van Christus, werd gedoopt en kreeg de naam Sebastian. Jason en Sosipater predikten vrij het Evangelie en versterkten de Kerk van God in Corfu. Ze leefden tot een rijpe leeftijd en beëindigden hun aardse leven en namen inwoning in de woningen van de Heere.

(O.a. Romeins martelaarsboek)

De tweede vervolging van de christenen onder keizer Domitianus; 81-96.

Domitianus, als ware hij een erfgenaam van de haat tegen Gods volk en de bitterheid van Nero, gaat met de tweede vervolging tegen de Christenen voort. In deze vervolging, die verscheiden jaren geduurd heeft, zijn, volgens de beschrijving, omgebracht de navolgende personen:

17. Timotheüs, een leerling van Paulus

Van Haamstede:

Timotheüs was geboren te Lystre, in Lycaonië. Zijn vader was een Griek, maar zijn moeder Eunice en zijn grootmoeder Lois waren gelovige joodse vrouwen. door wie hij van zijn jeugd aan was onderwezen in de Heilige Schrift. Toen Paulus te Lystre en Iconië een goede getuigenis omtrent hem had horen afleggen, nam hij hem aan tot een leerling en metgezel in de dienst van het Evangelie onder de heidenen, en liet hem tevoren besnijden, en wel om der Joden wil, die in die plaats waren, want allen wisten, dat zijn vader een Griek was.

Boven alle anderen van zijn metgezellen heeft Paulus deze leerling bemind, en noemt hem zijn oprechte zoon in het geloof. In zijn afwezigheid heeft Paulus hem ook naar vele plaatsen gezonden en zijn dienst daar gebruikt, om, als hem vertegenwoordigende, alles te doen tot opbouwning der gemeente van Christus, waarvan hij zich zeer getrouw gekweten heeft, zodat Paulus hem achtte als een Evangelist. Nadat Paulus hem tot bisschop of opziener der gemeente te Efeze had geordend en aangesteld, schreef hij enige bijzondere brieven aan hem, waarin hij hem onder andere vermaant, om wakker te zijn in alles, verdrukking te lijden, het werk van een Evangelist te doen en te waken, dat men van zijn dienst ten volle verzekerd zij, en hem te bejegenen, zoals het betaamt. Omdat hij de afgoderij van Diana had bestraft, is hij onder de regering van keizer Domitianus door de onwetende heidenen gestenigd, en heeft alzo zijn loop volbracht.

18. De geschiedenissen verhalen, dat ook verder zijn omgebracht:

In Frankrijk, **Lucianus**, bisschop van Bellovaco. (Het gebied van de Bellovaci komt hoogstwaarschijnlijk dus vandaag de dag overeen met het Franse departement Oise in Picardië.)

Maximianus en Julianus, ouderlingen.

Nicasius, bisschop van Rouaan.

Quirinus, ouderling.

Scubiculus, diaken.

Patientia, een maagd.

In Italië, **Romulus**, bisschop van Fesula en anderen op meer andere plaatsen.

Men meent ook, dat in deze tijd is omgebracht in de stad Pergamus, zekere **Antipas**, een getrouw getuige van Jezus Christus, van wie gesproken wordt Openb. 2, vs. 13.

Marsilius Glabrio, die in het vorige jaar stadhouder van Rome was, en op mannelijke wijze een leeuw overwonnen had, waarmee hij veroordeeld was geworden te vechten, werd mede gedood. De reden, waarom men hem en vele anderen doodde, was, gelijk Dion Niceüs schrijft, dat zij zich aanstelden als Joden, zoals in die tijden de Christenen door de heidenen genoemd werden, aangezien de Christenen uit de Joden afkomstig waren. Men kan het er daarom voor houden, dat Glabrio en anderen in die tijd hebben moeten lijden om de Naam van Christus en het oprechte geloof.

De derde vervolging van de christenen onder keizer Trajanus; 98-117

De derde vervolging tegen de Christenen is begonnen op bevel van keizer Trajanus, opgehitst door Mamertinus, stadhouder te Rome, en Tarquinius, overste van de heidense afgoderijen. De afgodendienaars brachten ook geld op, en gaven schatting om de Christenen te vervolgen en uit te roeien, alles onder het voorwendsel, lat zij onwillig waren om de goden te aanbidden en met offeranden te vereren, en dat zij vijanden van hen en van de Romeinse republiek waren.

Onder de martelaren in deze tijd zijn de voornaamste:

19. URTICINUS, EEN VROME CHRISTEN, ONTHOOFD TE RAVENNA, 99

Na Timotheüs is geplaatst Urticinus of Ursinius, een arts in Ravenna in Italië. Nadat hij aan de rechter Paulinus aangeklaagd werd als een Christen, werd hij met veel martelingen gekweld voor de naam van Christus. Nadat hij dit met standvastigheid gedragen had en nog steeds weigerde te offeren aan de goden van de heidenen, werd hij uiteindelijk veroordeeld door de rechter om onthoofd te worden met de bijl.

Wanneer Urticinus dit doodsvonnis ontvangen had, begon hij te trillen en te schudden voor de naderende dood, en te beraadslagen met zichzelf, of hij Christus zou verloochenen, of hoe hij misschien de dood gemakkelijk kon ontlopen. Maar terwijl hij was zo overlegde met vlees en bloed, kwam iemand uit het gezelschap van de rechter Paulinus, wiens naam was Vitalus, stapte van achteren naar hem toe en versterkten hem met deze woorden: "Mijn geliefde broeder in Christus, Urticinus, die, als een getrouwe arts, door de drankjes zo vaak en zo gelukkig herstelling en gezondheid van de zieken gaf, pas op dat gij door uw weigering uzelf niet in de eeuwige dood en verdoemenis werpt."

Door deze vermaning heeft Urticinus zijn moed herwonnen zodat hij op vrolijke manier zich voorbereidde op de dood, en van eigener beweging zijn nek uitstak naar de bijl en heeft zo, door de scheiding van zijn hoofd van het lichaam, een Godzalig en eerlijk einde verkregen.

Zie hierover, A. MELLINUS, *1e boek van de Hist. der Vervolg.*, Fol. 18, kol. 3 en 4, volgens Venant. Fortunat., Lib. 4. Vita S. Martini, Hieronym. Rub. Hist. Raven., Lib. 1. Beda, Usard. Ado: Vincent, Spec. Hist., Lib. 9, cap. 50. Volateran. in Anthropol. Pet. Dam. in Serm. de S.S Vitali en Valeria. Zie ook: *Het bloedig toneel, of Martelaarspiegel de Doopsgezinde of weerloze Christenen*; deel I. Door Th. J. van Braagt; 1685.

20. VITALUS, LEVEND BEGRAVEN TE RAVENNA EN ZIJN ECHTGENOTE VALERIA DOODGESLAGEN MET STOKKEN, TE MILAAN, 99

Vitalus, was vóór zijn bekering, een Romeins ridder en burger van Milaan. Hij kwam naar Ravenna met Paulinus, de rechter, maar toen hij gezien de bloeddorstigheid van zijn heer, wie hij tot nu toe getrouw gediend had, volgens de wijze van de wereld, heeft zich vanaf toen moedig en rechtuit begeven onder de banier van Christus, maar hij werd al snel aangehouden door de vijanden van de waarheid. Paulinus, zijn heer,

niet wetende waarom hij hem had verlaten, maar vernam dat hij aangemoedigd was door Urticinus, die hij net onthoofd had met de bijl, en dat hij zeer wankelde, maar moed werd ingesproken en dat hij zich had onthouden van de offerande aan de goden; evenzo, dat hij hem na zijn dood begraven had, kreeg een vermoeden dat hij ook zelf een christen geworden was. Op dit vermoeden en door de beschuldigingen van anderen, had hij de vrome Vitalus aangehouden, en hoorde uit zijn eigen bekentenis, dat hij een echt christen was. Daarom heeft hij hem op de pijnbank doen leggen om te proberen of hij niet afvallig zou worden van Christus.

Daarop sprak Vitalus, tot Paulinus de strafrechter, deze woorden: "U moet zeker beroofd zijn van uw reden om te denken dat ik door u zou worden misleid en gebracht worden tot eeuwig lijden in ziel en lichaam, terwijl ik getracht heb om anderen te bevrijden van dit gevaar van verleiding. "

Een boze heidense priester, waarnemende dat hij vast aan Christus hield en op geen enkele wijze eer aan de goden wilde doen, adviseerde Paulinus om Vitalus levend te begraven. Paulinus, heeft de kwade raad van deze priester opgevolgd, heeft een diepe kuil gegraven tot in het water, op de plaats waar de christenen meestal werden gevonnis - genoemd *ad palman*, omdat er een palmboom stond – heeft Vitalus laten begraven tot zijn middel en vervolgens bedekt met stenen en aarde.

Wanneer **Valeria**, de vrouw van Vitalus, na de dood en de levendige begrafenis van haar man, terugkeerde uit Ravenna naar Milaan, waar ze woonde en haar kinderen had, kon ze niet lang verborgen blijven, maar maakte zichzelf bekend als een christelijke vrouw. Toen ze werd gedrongen om te eten van hetgeen de afgoden geofferd werd, heeft ze zeer standvastig geweigerd en ingewilligd, ja bovendien openlijk de afgodendienaren bestraft, zeggend: "Ik ben een christen, en kan derhalve op geen enkele wijze eten wat wordt aangeboden aan Sylvanus, uw god."

Daarna wordt ze gevangen genomen, en de afgodendienaren sloeg haar dood met stokken. Ze werd begraven in Milaan door de christenen. Dit gebeurde op grond van de eerste Vervolging, namelijk het edict van Nero, wat van kracht bleef onder Vespasianus en onder Domitianus. *A. Mell. Hist., Fol. 16, kol. 3, super Lukam.*

Met betrekking tot dit martelaarschap, zie de hierboven genoemde auteurs met betrekking tot Urticinus.

21. Simeon, bisschop van Jeruzalem

Simeon was een bisschop (opziener/presbyter) van Jeruzalem (ca. 62- ca. 107). Simeon van Jeruzalem volgde in 62 Jacobus de Rechtvaardige op als bisschop van Jeruzalem, wat toen nog het belangrijkste centrum van de jonge christelijke kerk was. Vóór de verwoesting van de Tempel van Jeruzalem week hij met de christengemeente uit naar Pella in het Overjordaanse. Later keerde hij weer met zijn gemeente terug. Hij stierf omstreeks 107 de marteldood.

Eusebius in zijn *Kerkelijke geschiedenissen*, schrijft het volgende, blz. 150 enz.:

BOEK DRIE; 32

Tot nu toe heb ik weergegeven wat ik te weten kwam over de apostelen en het apostolisch tijdperk; ook wat ik ontdekte over de heilige boeken die zij ons hebben nagelaten, heb ik beschreven; daarbij gaf ik tevens aandacht aan die geschriften die

betwist worden, ook al worden ze openlijk door velen in de meeste gemeenten gebruikt; die laatste zijn geheel en al te onderscheiden van die geschriften, die onecht zijn en ver verwijderd van de waarachtige leer van de apostelen; ik ga nu verder met het vervolg van mijn verhaal.

Het martelaarschap van Simeon, de opziener van Jeruzalem

1. We hebben het nu over de regeringsperiode van keizer Trajanus; volgens mijn informatie was er toen, in de tijd na Nero en Domitianus, een vervolging tegen ons in een gedeelte van het rijk, in verschillende steden na een volksopstand uitgebroken.

Ik heb begrepen dat toen ook Simeon, de zoon van Clopas, als martelaar stierf; hij was als tweede opziener van de gemeente te Jeruzalem aangesteld, zoals ik reeds vermeldde.

2. Hegesippus is hierbij onze getuige, dezelfde die ik al zo vaak geciteerd heb. Hegesippus vertelt over diverse ketterijen en voegt daaraan zijn verhaal over Simeon toe; omstreeks deze tijd werd Simeon door hen ervan beschuldigd een christen te zijn en daarom dagenlang gefolterd; maar hij deed daarbij de rechter en diens helpers uitermate versted staan; zijn leven eindigde onder een lijden dat sterk leek op dat van de Heere.

3. Het beste kan ik nu de schrijver Hegesippus zelf aan het woord laten; hij verhaalt als volgt:

Er waren onder de ketters een paar die Simeon, de zoon van Clopas, beschuldigden, een nakomeling van David en tevens christen; daardoor stierf hij als martelaar, op de leeftijd van honderdttwintig jaar; Trajanus was toen keizer en Atticus de proconsul.

4. Deze Hegesippus deelt ook mee, dat de mensen die Simeon beschuldigden zelf werden omgebracht; want toen men jacht maakte op de joden die bij de koninklijke stam hoorden, dacht men dat zij ook van David afstamden.

Gezien Simeons hoge leeftijd kan men gevoeglijk aannemen, dat hij bij de mensen hoorde die de Heere gezien en gehoord hadden; de evangeliën maken trouwens ook melding van Clopas' dochter Maria; en Simeon was zijn zoon, zoals ik al opmerkte.

5. De historicus Hegesippus verhaalt ook over ander mensen, die nakomelingen waren van Judas, één van de mannen die als broer van Jezus beschouwd werden; deze mensen beleden de Christus, getuigden tijdens Domitianus' regering en leefden tot in de tijd van Trajanus. Hegesippus schrijft:

6. Er waren van de familie van de Heere, die als getuigen en verwanten in de hele gemeente voorop gingen. Omdat in elke gemeente een duurzame vrede was ontstaan bleven ze vooraanstaande lieden tot in de regering van keizer Trajanus; dat duurde tot die tijd waarin de ketters beschuldigingen inbrachten tegen de reeds vermelde Simeon; deze was, als zoon van Clopas, familie van de Goddelijke Heere; onder proconsul Atticus werd hij daarvan beschuldigd. Simeon werd dagenlang gefolterd en gaf een zo opmerkelijk getuigenis dat iedereen zich er over verbaasde; zelfs de stadhouder vroeg zich af hoe iemand van 120 jaar zoiets kon doorstaan; men gaf bevel hem te kruisigen.

7. Hegesippus schrijft verder in zijn verhaal over deze tijden dat de kerk tot dan toe voortbestond als een zuivere en onbevleete maagd; als er al enigen waren, die de gezonde leer van de verkondiging van de Heiland wilden bederven, dan hielden ze zich nog verstopt in de duistere schaduw.

8. Toen het heilig gezelschap van de apostelen op verschillende wijzen was uitgestorven en ook de generatie, die het voorrecht genoot om met eigen oor de goddelijke wijsheid te beluisteren, er niet meer was, begon de goddeloze

verleiding van de dwaalleraars de kop op te teken. Omdat er geen van de apostelen meer leefde, waagden de dwaalleraars het nu zelfs om onbeschaamd hun ten onrechte zogenaamde kennis, tegenover de verkondiging van de waarheid van het Evangelie stellen. Tot zover Hegesippus.

Ik ga mijn geschiedverhaal nu weer vervolgen.

Trajanus verbiedt opsporing van de christenen

1. Er was inmiddels in de meeste plaatsen een ernstige vervolging tegen ons uitgebroken; het werd zo erg dat één van de meest befaamde stadhouders, Plinius Secundus, geschokt raakte over het aantal martelaren; hij stelde de keizer in kennis over de grote schare die wegens het geloof ter dood gebracht werd. Tegelijkertijd deelde hij de keizer mee, dat de christenen niets onheiligs deden of iets dat tegen de wetten inging; het enige was dat zij 's ochtends bij zonsopgang opstonden om Christus in hun lied als God te eren. De christenen hadden zelfs een duidelijke afkeer van overspel, doodslag, of dergelijke misdadige vergrijpen; in alle opzichten gedroegen ze zich naar de wet, aldus Plinius.

2. Trajanus beantwoordde dit bericht met een decreet; hij stelde daarin dat het christenvolk niet langer meer mocht worden opgespoord; maar als men ze toevallig tegenkwam konden ze gestraft worden. De vervolging leek hierop enigszins in dreiging en heftigheid af te nemen; toch hadden de mensen die ons kwaad wilden doen nog voorwendsels genoeg. Soms waren het de gewone mensen, dan weer de heersers over verschillende gebieden, die plannen tegen ons beraamden. Het gevolg was, dat er weliswaar geen openlijke vervolging bestond, maar dat men hier en daar in de provincies toch de christenen probeerde aan te pakken; vele gelovigen ondergingen daardoor toch het martelaarschap, op verschillende manieren.

3. Ik heb deze informatie uit de eerder gemelde Apologie van Tertullianus, die in het Latijn is geschreven; de vertaling ervan luidt als volgt:

We merkten inderdaad dat het verboden werd om ons nog langer op te sporen. Dat kwam door Plinius Secundus, die toen over de provincie stadhouder was; eerst had hij enige christenen veroordeeld en hen hun waardigheid ontnomen; maar hij raakte in verwarring over hun grote aantal en ging twijfelen over wat hij moest doen. Daarom deed hij bericht aan keizer Trajanus en zei hem dat hij niets aan onheiligheid in hen kon vinden, behalve dat ze weigerden afgoden te dienen. Hij vermeldde ook dat de christenen bij zonsopgang opstonden en Christus als God bezongen; om de zuiverheid van hun leer te bewaren verboden de christenen doodslag, overspel, bedrog, diefstal en al dergelijke misdaden.

Trajanus schreef als zijn antwoord dat het christenvolk niet mocht worden opgespoord; maar als men hen toevallig tegenkwam, konden ze gestraft worden.

Zo was het dan gesteld met de omstandigheden waaronder deze gebeurtenissen plaats hadden.

Evarestus, de vierde opziener over de gemeente van Rome

In het derde regeringsjaar van Trajanus droeg Clemens, de opziener van Rome, het opzicht over de gemeente aan Evarestus over; kort daarop stierf Clemens; hij had toen gedurende negen jaar leiding gegeven aan het onderwijzen van het woord van God.

Justus, de derde opziener over Jeruzalem

Simeon stierf op de wijze, die hierboven verhaald is; een zekere Justus, een Jood, volgde hem op als opziener te Jeruzalem.

Er gingen in die dagen zeer velen van het Jodendom, waar men de besnijdenis nog praktiseerde, over tot het geloof in Christus; Justus was één van hen.

Van Haamstede:

Simeon, een zoon van Kleopas, die gehouden wordt voor een neef³ des Heeren, omdat hij een zoon was van de broeder van Jozef, Christus' pleegvader. Hij was uit de stam van Juda en derhalve van het koninklijke geslacht van David. Deze Simeon was een vroom dienaar van God, die de Heere Christus ook heeft gezien en gehoord, zoals uit zijn hogen ouderdom wel op te maken is. Mogelijk behoorde hij ook wel tot de zeventig discipelen, die de gemeente Gods door prediking en lering met gehoorzaamheid hebben zoeken uit te breiden, totdat hij na de dood van Jakobus de jongere, op gezag van de Apostelen, in de dienst werd aangesteld en wel tot bisschop en opziener in de gemeente te Jeruzalem, omtrent het jaar 61 na Christus' geboorte. Dit ambt heeft hij zeer lang bediend, en met zulk een getrouwheid, dat hij om de waarheid van Christus vele en zware pijnigingen heeft geleden.

Gelijk men onder de keizers Vespasianus en Domitianus het koninklijk geslacht van David heeft zoeken uit te roeien, also geschiedde het ook, dat onder de derde vervolging ten tijde van keizer Trajanus deze Simeon door de ongelovige heidenen werd beschuldigd, niet alleen dat hij behoorde tot het koninklijk geslacht van David, maar ook dat hij een Christen was. Hierom werd hij gevangen genomen en aan Atticus, stadhouder te Jeruzalem, overgeleverd, die hem vele dagen achtereen met scherpe roeden dermate liet geselen, dat ieder, die het zag ook de rechter zelf zich over hem moesten erbarmen en verwonderen, hoe zulk een hoog bejaard man van 120 jaren een zodanige onlijdelijke marteling, had kunnen uitstaan. Toen hij in zijn belijdenis even volstandig volhardde, is hij zijn Heere, Die hij beleed, in het lijden gelijkvormig geworden, en werd door Atticus veroordeeld omgekruisigd te worden, in het 11e jaar der regering van Trajanus of 109 jaar na Chr.

22. Ignatius, bisschop van Antiochië

Ignatius werd voor de wilde beesten geworpen in het 11^e jaar of Trajanus, ca. 108. Zijn overblijfsel werd begraven onder de St. Petrus basiliek te Rome.

EUSEBIUS' KERKGESCHIEDENIS blz. 153

De brieven van Ignatius

1. In deze tijd was Polycarpus actief te Efeze, in Klein-Azië; hij was een metgezel van de apostelen en werd als opziener over de gemeente daar aangesteld door mensen, die zelf ooggetuigen en dienaren van de Heere waren.

2. In die zelfde tijd was Papias opziener van de gemeente te Hiërapolis, evenzeer vermaard; [hij was bekwaam op allerlei terreinen en zeer vertrouwd met de Geschriften].

Ignatius was toen opziener te Antiochië, de tweede opvolger van Petrus die dit ambt in die plaats bekleedde; veel mensen houden Ignatius tot heden toe in hoge achting.

³ Zoals aangetoond bij Jacobus de Rechtvaardige, betekent het Griekse woord een natuurlijke broer

3. Volgens de traditie werd hij uit Syrië naar Rome gezonden; vanwege zijn getuigenis aangaande Christus werd hij daar als voedsel voor de wilde beesten geworpen.

4. Op weg naar Rome werd hij door Klein-Azië gevoerd onder heel strenge bewaking; hij wist door toespraken en vermaningen de gemeenten op te bouwen in de plaatsen waar hij doorheen kwam; vooral wilde hij hen waarschuwen tegen de ketterijen die ook toen voor het eerst ontstonden. Krachtig wekte Ignatius hen op om de apostolische overlevering sterk aan te houden; omdat zijn martelaarschap eigenlijk al begonnen was, vond hij het voor alle zekerheid nodig om deze dingen ook op schrift te stellen.

5. Toen hij zo in Smyrna kwam, waar Polycarpus was, schreef hij een brief aan de gemeente te Efëze; hij maakt daarin o.a. melding van Onesimus, die daar herder was. Een andere brief schreef hij aan de gemeente te Magnesia, een plaats die aan de Meander ligt in die brief vermeldt hij Damas als opziener. In weer een andere brief, aan de gemeente van Tralles noemt hij de naam van Polybius als opziener.

6. We moeten hier ook de brief aan de gemeente te Rome aan toe voegen; daarin spoorde hij hen dringend aan om zijn martelaarschap niet door verzoeken om invrijheidstelling te voorkomen; dan zouden ze hem immers beroven van wat hij zo vurig hoopte en begeerde. Het is de moeite waard om als voorbeeld een paar korte citaten uit die brieven te geven. Hij schrijft o.a. het volgende:

7. Op weg van Syrië naar Rome heb ik te land en ter zee te strijden met wilde beesten, zowel 's nachts als overdag; ik ben aan tien luipaarden gebonden - want zoveel leden telt de groep soldaten die mij begeleidt -; als men ze vriendelijk bejegt, gedragen ze zich alleen maar erger. Toch wordt ik ook niettegenstaande hun onrechtvaardig handelen nog steeds weer onderwezen. Doch ik ben daardoor niet gerechtvaardigd (verg. 1 Kor. 4.4).

8. Ik hoop dat ik van de beesten die voor mij gereed staan zegen mag ontvangen; - ik bid dat ze snel met mij klaar zullen zijn; ik zal ze verleiden, zodat ze me snel zullen verslinden; en dat het ze mij niet vergaat als de mensen, die door de dieren uit bangheid niet eens aangeraakt werden. Als ze toch onwillig blijven, zal ik ze met geweld dwingen.

9. Neem me niet kwalijk, want ik weet welk voordeel het mij zal brengen. Nu begin ik pas een echte discipel te zijn. Moge niets mijn aandacht afleiden - zichtbare dingen, of onzichtbare - opdat ik met Jezus Christus zal zijn. Vuur of kruis, de aanval van wilde beesten, het uiteentrekken van mijn gebeente, het kan me allemaal niets schelen; of ze mijn ledematen breken, of mijn hele lichaam beuken, het geeft niet; laten de folteringen van de duivel maar over mij komen; als ik maar met Jezus Christus zal zijn.

10. Dit schreef hij uit Smyrna, zoals ik al meldde, aan de gemeenten die ik opnoemde. Na zijn vertrek uit Smyrna sprak hij uit Troas in een brief tot de gelovigen te Filadelfia en de gemeente te Smyrna, in het bijzonder tot voorganger Polycarpus aldaar; Irenaëus kende hem reeds als een man van apostolisch gehalte; en hij beveelt hem als een goede en trouwe herder over de kudde te Antiochië aan, in de overtuiging dat Polycarpus voor die gemeente als een behoedzaam opziener zou zorgen.

11. In zijn brief aan de mensen van Smyrna spreekt hij de volgende woorden over Christus - ik zou niet weten waar hij ze vandaan haalt -:

Ik weet dat Hij na de opstanding als mens levend was, en geloof dat Hij dat nog is; en toen Hij bij de mensen rond Petrus kwam zei Hij tegen hen: *Pak me beet, voel me, en zie dat Ik geen lichaamsloze geest ben.* Toen raakten ze Hem direct aan en geloofden.

12. Irenaëus was ook op de hoogte van **Ignatius' martelaarschap**; hij vertelt ook over diens brieven, met de volgende woorden:

Iemand van de onzen, die wegens zijn Godsgetuigenis veroordeeld werd om voor de wilde beesten gegooid te worden, zei: *Ik ben voedsel in Gods naam; de tanden van de wilde beesten zullen mij vermalen, opdat ik bevonden zal worden zuiver brood te zijn.*

13. In de brief aan de Filippensen, die op naam van Polycarpus staat, maakt hij ook melding van deze dingen; Polycarpus schrijft:

Ik wek u allen op om gehoorzaam te zijn en dezelfde volharding te oefenen die u met eigen ogen gezien hebt bij de gezegende martelaren Ignatius en **Rufus, en Zosimus**; ook zag u dat bij anderen, uw medeburgers, en bij Paulus en de andere apostelen; wees ervan overtuigd, dat zij allen de renbaan niet tevergeefs gelopen hebben, maar in geloof en gerechtigheid; en ze zijn gegaan naar hun verdiende plaats bij de Heere; met Hem leden ze immers. Zij hadden de tegenwoordige wereld niet lief maar ze hielden van Hem, Die voor ons stierf en om ons door God weer werd opgewekt.

Even daarna schrijft hij:

14. U hebt me ook geschreven, d.w.z. zowel uzelf als Ignatius, dat iemand uw brieven moet meenemen naar Syrië, als er tenminste iemand die kant opgaat; nu, dat zal ik regelen zodra ik een geschikte gelegenheid zal vinden; of ik zelf, of iemand anders die ik voor uw zaak zal sturen, zal er voor zorgen.

15. Ignatius' brieven die hij aan ons stuurde, heb ik op uw verzoek u toegestuurd; u vindt ze als bijlagen bij deze brief u zult veel profijt van die brieven kunnen hebben; want ze gaan over geloof en volharding, en verder over alles dat ons opbouwt in onze omgang met de Heere.

Tot zover de berichten over Ignatius. Zijn opvolger in het opzienersambt te Antiochië was Heron.

De toenmalige predikers die het evangelie verkondigden

1. Men zegt dat in die dagen **Quadratus zich zeer onderscheidde door zijn profetische gaven, naast de dochters van Filippus**. Er waren toen ook vele anderen befaamd, die als opvolgers van de apostelen de eerste plaats innamen. Zij waren werkelijk Godzalige leerlingen van die mannen en zij bouwden de gemeenten op in al die plaatsen, waar de apostelen tevoren de fundamenten hadden gelegd. Ze zorgden ervoor dat het evangelie steeds meer vermenigvuldigd werd; ze strooiden het zaad van de heilsboodschap van het koninkrijk der hemelen uit over heel de wijde wereld.

2. De meesten van de toenmalige discipelen waren inmiddels bezielde van een zeer vurige liefde en dorst naar wijsheid met betrekking tot het woord van God; daardoor konden ze in de eerste plaats het gebod van de Heiland vervullen om hun bezit onder de behoeftigen te verdelen. En vervolgens verlieten ze hun thuisland om als evangelisten dienstbaar te zijn en aan de mensen die nog van niets wisten de boodschap van het geloof te verkondigen op een gedreven wijze; ze zorgden er tevens voor om hen de boeken met de heilige evangeliën door te geven.

3. Zo legden ze de fundamenten voor het geloof in verre streken, alleen dat; daarna stelden ze anderen aan als herders; de zorgen voor de nieuwe bekeerlingen vertrouwden ze aan die herders toe; zelf gingen ze door Gods genade en bijstand dan weer verder naar andere streken en volken.

De Heilige Geest werkte toentertijd vele wonderlijke daden door hen; zodra de boodschap klonk, namen hele menigten van mensen het ware geloof in de Schepper van het heelal gaarne aan, met heel hun hart.

4. Het is mij onmogelijk alle personen te noemen, die in deze eerste tijd, direct na de apostolische periode, herders of evangelisten waren in de gemeenten die in de hele wereld waren ontstaan; ik heb alleen maar diegenen in mijn geschiedverhaal met name genoemd, van wie we nog steeds de geschriften bezitten en die de overlevering van de leer van de apostelen tot ons doen komen.

Van Haamstede:

Ignatius, een leerling van Johannes, de Apostel en een navolger van Petrus en Evodus in de dienst der gemeente van Christus te *Antiochië* in Syrië, was een zeer Godvruchtig man, getrouw en naarstig in zijn bediening. Toen hij vernam, dat keizer Trajanus na zijn overwinningen, die hij behaald had op de volken van Dacië, Armenië, Assyrië en andere Oosterse rijken, de afgoden te Antiochië openlijk dankte en grote offeranden bracht, alsof zij hem met deze overwinningen begunstigd hadden, ondernam hij het, de keizer daarover te bestraffen, ja (zoals Nicephorus verhaalt) zelfs openlijk in de tempel. De keizer was hierover zeer gebelgd, en liet Ignatius gevangen nemen, doch in Antiochië zelf niet straffen, en wel omdat hij bevreesd was voor oproer, aangezien deze bisschop daarin groot aanzien was; maar hij liet hem, vergezeld van tien soldaten, gebonden naar Rome voeren, om hem daar zijn straf te doen ondergaan. Op weg daarheen zijnde, heeft hij aan verscheidene gemeenten vele troostbrieven geschreven, zoals aan die van Smyrna, Eféze, Filadèlfia, Tralles, Magnesia, Tarsen, Filippi, en in het bijzonder aan de gemeente van Christus te Rome; welke brief hij voor zijn komst daarheen zond, waarin hij onder andere verklaart, dat het zijn begeerte en verlangen was, om het christelijk geloof met zijn bloed te bevestigen.

Zijn eigen woorden luiden aldus: "Van Syrië af naar Rome reizende, te water en te land, bij dag en nacht, vecht ik met wilde beesten, zeer nauw tussen tien luipaarden gebonden, die, inderdaad, hoe meer ik hen streel en grotere vriendschap bewijs, des te wreder en wreveliger jegens mij worden. Doch door hun wreedheid en pijnigingen, die zij mij dagelijks aandoen, word ik meer en meer geoefend en geleerd, maar daardoor ben ik niet rechtvaardig. Och dat ik reeds bij de beesten ware, die gereed zijn mij te verscheuren! Ik hoop, dat ik ze binnenkort zal vinden, zoals ik ze wens, te weten, wreed genoeg om mij ten spoedigste te vernielen. Willen zij mij niet aantasten en verscheuren, dan zal ik hen vriendelijk lokken, opdat zij mij niet verschonen, zoals zij reeds enige Christenen verschoond hebben; maar dat zij mij met haast in stukken scheuren en verteren. indien zij nog blijven weigeren, zal ik hen tergen en aanporren. Vergeeft mij, dat ik zo spreek. Ik weet, wat mij nodig en bevorderlijk is; na begin ik eerst een discipel van Christus te worden. Ik acht zichtbare noch onzichtbare dingen, waaraan de wereld zich vergaapt. Het is mij genoeg, als ik Christus maar mag deelachtig worden. Laat vrij de duivel en boze mensen mij allerlei pijn en smarten aandoen, met vuur, met kruisigen, met het worstelen tegen de beesten, met verstrooiing van mijn ledematen en het geraamte van mijn lichaam, ja met verplettering en verbrijzeling mijns gehelen lichaams; ik acht dit alles zeer weinig, mits ik alleen Jezus Christus geniete. Alleen, bidt voor mij, opdat mij innerlijke en uiterlijke kracht gegeven worde, om dit niet alleen te spreken of te schrijven, maar ook om het na te komen en te kunnen lijden, opdat ik niet alleen een Christen genaamd maar ook bevonden mag worden."

{Toen hij te Rome kwam, werd hem gevraagd waarom hij zo menigmaal de Naam van Jezus voerde. Hij heeft daarop geantwoord: “Mijn lieve Heere Jezus, mijn Zaligmaker is mij zó diep in het hart geschreven, dat ik voor zeker hou, indien men mijn hart opensneed en doorkerfde, men zou in ieder stukje de Naam van JEZUS geschreven vinden”. Dee passage is ingevoegd uit: *Het bloedig toneel, of Martelaarspiegel de Doopsgezinde of weerloze Christenen*; deel I. Door Th.J. van Braght; 1659}

Hij werd door de soldaten aan de stadhouder overgeleverd, met de brieven van de keizer, waarin zijn vonnis geschreven stond. Enige tijd werd hij daar bewaard tot op zekere feestdag van de Romeinen, op welke dag de stadhouder hem naar het bevel des keizers, in de kampplaats liet voorbrengen. Nadat hij door vele pijnigingen van het christelijk geloof niet afvallig kon gemaakt worden, heeft men hem aan de leeuwen voorgeworpen, door welke hij terstond zeer gretig werd verslonden. Van hem wordt verhaald, dat toen hij aan de leeuwen werd overgegeven, om door hen verslonden te worden, en in het perk hoorde brullen, zei: *"Ik ben het koren des Heeren, ik word door de tanden der beesten gemalen en gekneed, opdat ik in Christus een rein brood worde."*

Alzo is deze getrouwe bloedgetuige van Christus zalig ontslapen in het jaar onzes Heeren 109, in het 11e jaar der regering van keizer Trajanus.

23. Een aantal martelaren; en 40.203 martelaren

Van Haamstede:

Omstreeks deze tijd werd ook, om de naam van Christus, omgebracht, zekere **Publius**, opziener der gemeente in Athene, een goed en vroom man, benevens vele anderen. Ca. 112.

Barsimaeus, bisschop te Odessa en met hem **Sarbelio en Barba** zijn zuster, die door hem gedoopt waren, welke volstandig bleven.

Zosimus, en **Rufus** en anderen werden, om de christelijke godsdienst, ter dood gebracht en wet in de stad Filippi, in Macedonië.

Op bevel van keizer Trajanus, werd de 26ste oktober van het tijdelijke leven beroofd **Evarestus**, opziener van de gemeente te Rome.

Hermes, stadhouder van Rome, met zijn vrouw en kinderen, benevens nog **1250 mensen**, werden levend om Gods Woord in gloeiende ovens verbrand.

Spoedig daarna ondergingen hetzelfde lot **Zeno**, een Romeins edelman.

En **40.203 veertigduizend en tweehonderd drie mensen**.

Eveneens werden **Enstachius** en zijn vrouw te Rome om de naam van Christus omgebracht.

Justus en Pastor zijn, om dezelfde reden, in de Spaanse stad Complutum⁴ genaamd van het leven beroofd.

⁴ Thans het stadje Alcalá de Henares

Tiberianus, stadhouder van Palestina, schreef aan keizer Trajanus, dat hij niet machtig was de Christenen wegens hun grote menigte uit te roeien. Toen gebod de keizer, dat men de vervolging zou staken.

Men zegt ook, dat omstreeks deze tijd om het christelijk geloof omgebracht is, en wel na vele smarten en pijnen te hebben geleden, **Phocas**, de eerste bisschop van Pontius. Hij werd door de stadhouder gedwongen op het altaar van Neptunus te offeren. Omdat hij dit weigerde werd hij op bevel van keizer Trajanus in een bakoven geworpen vol gloeiende kolen en daarna in kokend water gestort en gedood.

Bovendien zijn om de naam van Christus nog **verscheidene personen** gedood, zoals in Italië, te Brescia, Faustina en Jobita.

Te Messina, op Sicilië, ondergingen de dood **Eleutherus** en zijn moeder **Anthia**, en meer anderen in verscheidene andere plaatsen.

Gervasius van Milaan, Italië, met Protasius; ca. 100.

Zij stierven de marteldood te Milaan in de eerste eeuw, ca 100. Volgens het Romeins martelarenboek werd Gervasius op last van rechter Astasius gezeseld met een zweep waaraan loden kogeltjes waren bevestigd. Protasius zou na stokslagen zijn onthoofd. Zij zouden waarschijnlijk volkomen in vergetelheid zijn geraakt, als hun stoffelijke resten niet in het jaar 386 bij toeval waren opgegraven. De toenmalige bisschop **Ambrosius** († 397) had een nieuwe kerk gebouwd, en het volk wilde er relikwieën in kunnen vereren. Daartoe ging men graven op de plaats waar de beroemde heilige Milanese martelaren Felix en Nabor († ca 304; 12 juli) begraven lagen. Daarbij stootte men op de sarcofaag van Gervasius en Protasius. Onder groot enthousiasme werd deze naar de kerk overgebracht. Een van die ooggetuigen was de op dat moment juist bekeerde **Augustinus**, de latere beroemde kerkvader en bisschop van Hippo († 430). (Het Romeins Martelaarsboek)

Een kamerling van de koning der Moren, Hand. 8.

Hiëronimus getuigt dat de kamerling in gelukkig Arabië het Evangelie van onze Heere gepreekt heeft en in een eiland van de Rode Zee, genaamds Caprobona of Zeylan, waar hij de dood heeft geleden. Ca. 110 Zie ook: *Het bloedig toneel, of Martelaarspiegel de Doopsgezinde of weerloze Christenen*; deel I. Door Th.J. van Braght; 1659

24. Simforosa, of Sinforosa werd gemarteld zijn met haar zeven zonen bij *Tibur* (Tivoli) aan het einde van het bewind van **keizer Hadrianus (117-138)**.

Het verhaal van hun martelaarschap wordt verteld in een oud *Passio*; de betrouwbaarheid ervan werd ernstig in twijfel getrokken door veel moderne hagiologen. Volgens deze *Passio*, Symphorosa was een dame wonende in Tibur, de weduwe van de leraar **St. Getulius**, die eerder zijn marteldood vond onder keizer Hadrianus bij Gabii, nu Torri. Toen Hadrianus zijn kostbaar paleis in Tibur had afgesloten en haar inwijding begon door het aanbieden van offers, ontving hij de

volgende reactie van de goden: "De weduwe en haar zonen Symphorosa kwelling ons dagelijks door het inroepen van hun God. Als zij en haar zonen offeren bieden wij belofte om u alles wat u vraagt." Wanneer al de pogingen van de keizer om Symphorosa en haar zonen op te offeren aan de goden waren mislukt, beval hij haar te brengen aan de Tempel van Hercules, waar, na diverse martelingen, ze werd gegooid in de rivier Anio, met een zware steen vastgemaakt aan haar nek. Haar broer Eugenius, die lid was van de Raad van Tibur, liet haar begraven in de buitenwijken van de stad. De volgende dag riep de keizer haar zeven zonen en gelijkelijk mislukten zijn pogingen om ze te laten offer aan de goden. Hij besloot hen te laten binden aan zeven palen die werden opgericht rond de Tempel van Hercules. Elk van hen leden een andere vorm van martelaarschap. Crescens werd doorboord door de keel, Julian via de borst, Nemesius via het hart, Primitivus was gewond aan de navel, Justinus werd doorboord, Stractus (Estactus) werd gewond aan de zijkant, en Eugenius werd gespleten in twee delen van boven naar beneden. Hun lichamen werden in een diepe greppel op een plaats waar de heidense priesters daarna riep *Ad septem Biothanatos*. (Het Griekse woord *biodanatos*, of liever *biaiodanatos*, werd gebruikt voor zelfmoordenaars en door de heidenen, toegepast op de christenen die martelaarschap leden). Hierop werd de vervolging gestaakt voor een jaar en zes maanden (tijdens welke periode de lichamen van de martelaren begraven waren op de Via Tiburtina, acht of negen mijl (14 km) uit Rome).

Het is moeilijk na te gaan hoeveel betrouwbaarheid deze handelingen bezitten. De mening dat ze werden geschreven door Julius Africanus (derde eeuw) is bijna universeel afgewezen, omdat noch Eusebius, noch enige andere historicus van die periode de minste zinspelende maakt op alle handelingen van de Romeinse en Italiaanse martelaren samengesteld door deze Afrikaanse schrijver.

Het "Hieronymian martelaarsboek", dat werd samengesteld door een onbekende auteur in de tweede helft van de vijfde eeuw, herdenkt St. Symphorosa en haar zonen op; maar hier de namen van haar zonen zijn volkomen verschillend van die vermeld in de akten. Een van de handschriften (*codex Bernensis*) van dit martelaarsboek beschrijft de handelingen van deze martelaren in: "quorum Gesta habentur" ("Martyrologium Hieronymianum", bewerkt door De Rossi en Duchesne in Acta SS. Novembris II, I, 93). Aangezien hier de namen van de zonen van Symphorosa anders zijn dan die van de Besluiten die we bezitten, moet enkele andere "Gesta" hebben bestaan waaraan de auteur van het martelaarsboek verwijst. In de zeventiende eeuw, ontdekte Bosio de ruïnes van een basiliek op de plaats genoemd: "le sette Fratte" (de zeven broers), over de Via Tiburtina, negen mijl (14 km) uit Rome. (Bosio, "Roma Sotteranea," 105-9).

In 'De Handelingen' en het "Hieronymian martelaarsboek" staat een aanwijzing van deze plek als het graf van Symphorosa en haar zonen. Verdere ontdekkingen laat er geen ruimte voor twijfel over bestaan dat de basiliek is gebouwd boven hun graf; volgens Stevenson. De restanten werden overgebracht naar de kerk van Sant Angelo in Pescheria te Rome door de paus Stefanus II in 752. Een sarcofaag is hier gevonden in 1610, met het opschrift: *Hic requiescunt corpora SS. Martyrum Simforosae, viri sui Zotici (Getulii) et Filiorum ejus een Stephano Papa translata*.

Van Haamstede:

Te Tivoli, in Italië, werden ter dood gebracht **Getulicus**, een leraar, en **Symphorosa met haar zeven zonen**; zo ook zijn **Cerealis en Amantius**, in dezelfde stad, om de naam van Christus gedood.

Saphyra, een maagd te Antiochië, en **Sabina**, een weduwe van Valentin, zijn te Rome om dezelfde reden gedood. Ca. 136

De 5e januari werd, om de christelijke godsdienst, het leven ontnomen aan **Telesphorus**, opziener van de gemeente te Rome.

25. Ptolemeüs en Lucius

Ptolomeüs, een vroom en godzalig man, die zijn vrouw tot het christelijk geloof had gebracht, werd om de waarheid van Christus gevangen genomen. Toen hem gevraagd werd, of hij een Christen was, beleet hij, de waarheid liefhebbende, het terstond; want hij, die verzaakt, wat hij is, acht strafbaar te zijn, wat hij verzaakt. Om deze belijdenis werd hij in de kerker geworpen, en vertoefde daarin zo lang, totdat hij geheel vermagerd was, terwijl hij ten laatste aan de rechter Urbicus werd overgeleverd, die hem terstond daarna om de christelijke waarheid liet doden; 144 na Chr.

Er was ook een Christen, **Lucius** genaamd. Toen deze hoorde, dat zo onverdiend en lichtvaardig het vonnis over Ptolomeüs was geveld, zei hij tot Urbicius, de rechter: "Wat beweegt u toch, dat gij zulk een ter dood veroordeelt, die geen overspeler, vrouwenschender, doodslager, moordenaar, noch rover, of dergelijk misdadiger is, maar die alleen belijdt, dat hij een Christen is? O Urbicius, dat is iets, wat de goede keizer, zijn wijzen zoon, of eerbare raad niet aangenaam is, en tot eer verstrekt."

Zonder meer te vragen zei Urbicius: "Mij dunkt, dat gij ook een Christen bent?" Toen Lucius daarop antwoordde: Ja, dat ben ik voorzeker," veroordeelde hij hem ook ter dood. Daarop hernam Lucius: "Ik dank u, dat gij mij van zulk een boze heer verlost, en mij tot God zendt, de allerbeste Vader en Koning over alles." Dit geschiedde te Alexandrië, in Egypte, omtrent het jaar onzes Heeren 144, waar ook in diezelfde tijd met hem nog vele anderen werden gedood.

Zie voor Lucius de beschrijving over Justinus de wijsgeer; door Eusebius

Van Haamstede beschrijft die tijd als volgt:

26. Grote toename aantal christenen en tijdelijke vermindering vervolging

Niettegenstaande de hevige vervolgingen, ***nam het aantal Christenen*** overal toe, zodat **Justinus** met recht van hen zegt, dat de Christenen vreemdelingen waren, en toch de plaatsen, steden, eilanden, kastelen, enz. der heidenen bewoonden, ja ook zelfs het keizerlijk paleis en de raad, waren binnen gedrongen, hun alleen de tempels als afgodshuizen overlatende. Plinius de tweede, stadhouder in Bithynië, ziende, dat daar de christelijke godsdienst meer en meer aanhangers kreeg en de overhand nam in weerwil van de zware en bloedige vervolgingen, zo zelfs, dat alle afgodstempels bijna

leeg en verlaten waren, werd hij ontroerd over de menigte der Christenen, en maakte zwarigheid om die allen te straffen. Hij schreef daarover brieven aan de keizer, en vroeg raad, wat hem, zoals de zaken nu waren, te doen stond.

In deze brieven vraagt Plinius niet alleen raad in deze moeilijke en verwarde zaak, maar beproeft ook de keizer (naar het schijnt) te bewegen om de vervolging te doen ophouden, en zegt, dat de Christenen nergens anders in schuldig werden bevonden. dan dat zij gewoon waren op zekere bestemde dag, voor de dageraad, bijeen te komen, en met elkaar Christus, als hun God, lofzangen te zingen, dat zij zich onderling met een eed verbinden generlei kwade daden te plegen, zich te onthouden van dieverij, doodslag en overspel te begaan, hun geloof te verzaken, en niet te loochenen, wat hun in bewaring was gegeven. Dat als zij zulks gedaan hadden, zij dan gewoon waren te vertrekken, en weer te vergaderen om hun nooddrift te nemen in het algemeen, zonder iemand te hinderen of ietsel te doen, en zij zich gedragen volgens zijn bevel." Betreffende de grote menigte der Christenen in die landen, voegt hij er bij: Volgens mijn mening is de zaak wel waardig om uw raad daarover in te winnen, en wel vooral om de grote menigte van hen, wie het gevaar boven het hoofd hangt. Velen, van elke leeftijd en van allerlei stand, zo mannen als vrouwen zijn in gevaar of zullen er in komen, aangezien niet alleen in de steden, maar ook in de dorpen en gehuchten de besmetting van dit bijgeloof verspreid is.

Op dit schrijven antwoordde **keizer Trajanus** onder andere het volgende: "Men zal zodanige lieden niet laten opzoeken, en, indien zij aangebracht en aangeklaagd worden, moet men hen in dit geval straffen, onder deze bepaling nochtans, dat zij, die ontkennen Christen te zijn, en dit met de daad tonen, te weten, door het aanroepen van onze goden, hoewel zij voor het toekomstige verdacht zijn, om hun berouw en boetvaardigheid vergiffenis erlangen. Tertullianus bestrijdt dit antwoord van de keizer zeer, als indruisend tegen recht en rede, terwijl hij uitroept: "O vonnis, dat alleen uit verlegenheid zo verward is! Hij wil niet, dat men naar hen zoeken zal, omdat zij onschuldig zijn, en toch beveelt hij, dat men hen als schuldigen zal straffen." Hoewel door deze brieven het vuur der vervolging werd uitgeblust, toch hield daarom de vervolging niet geheel op.

Hierna schreef ook **Justinus, de wijsgeer**, twee verdedigingsgeschriften voor de Christenen, het een aan de Senaat van Rome, het andere aan keizer Antonius en zijn opvolgers, alsmede aan de gehele burgerij te Rome. Aan het slot van zijn schrijven zegt hij met vrijmoedigheid en welsprekende woorden: Dit zeggen wij u vooraf, dat gij het aanstaande oordeel van God geenszins zult ontgaan, indien gij in de goddeloosheid volhardt. Wij zullen niet ophouden te bidden wat God aangenaam is en behaagt, opdat de waarheid worde geloofd en de overhand behoudt."

Op deze verdedigingsgeschriften volgde een heerlijk schrijven van **keizer Antoninus**, hetwelk te vinden is bij **Eusebius** het vierde boek, hoofdstuk 13. Melito zegt bij dezelfde Eusebius te vinden, dat Antoninus Pius in het algemeen ten gunst van de Christenen in alle landen geschreven heeft, en voornamelijk aan de bewoners van Larissa, Thessalonica en Athene.

Wij willen hier nog bijvoegen, om daarmee de geschiedenis van deze derde vervolging te besluiten, enige voortreffelijke woorden van dezelfde Justinus, uit zijn samenspraak met Tryphonus waar hij met levendige kleuren de standvastigheid der Christenen in die tijd afschildert.

Inderdaad, dat niemand macht heeft om ons die in Jezus geloven, te verschrikken of te beteugelen, dit blijkt dagelijks. Wanneer wij gedood, gekruisigd, aan de dieren voorgeworpen, aan het vuur en andere pijnigingen overgegeven worden, wijken wij toch niet van onze belijdenis; maar hoe wreder men tegen ons woedt, zoveel te meer beoefenen wij de godsdienst en het geloof in Jezus; het is met ons niet anders dan of iemand door snoeien een wijngaard opwekte tot vruchtbaarheid. Want de wijngaard, door God en onze Zaligmaker Christus geplant, is Zijn volk."

De vierde vervolging van de christenen onder de keizers

Antoninus; 138-161 en Marcus Aurelius Antoninus (161-180)

EUSEBIUS KERKGESCHIEDENIS; BOEK VIER blz. 174 enz.

27. De Apologie van Justinus, aan Antoninus geschreven

Justinus zegt:

Aan vorst Titus Aelius Hadrianus Antoninus de Vrome, de verheven Keizer, aan Verissimus [Antoninus Verus], zijn zoon, de filosoof, en aan Lucius, de natuurlijke zoon van de filosoof en beoogd Caesar en geadopteerd door de Vrome [Antoninus Pius], een zoeker naar kennis, en aan de heilige senaat en het ganse volk van Rome schrijf ik dit. Ik doe dat namens al diegenen uit de gehele mensheid, die ten onrechte gehaat en belaagd worden; ik ben Justinus, de zoon van Priscus, de kleinzoon van Bacchius, uit Flavia Neapolis in Palestijns Syrië; als één van de mensen daar stuur ik dit verzoekschrift aan u.

De keizer ontving ook van andere broeders in Klein-Azië klachten, dat zij allerlei euvels moesten ondergaan van de kant van de bevolking in die regio; de keizer was zo vriendelijk om een uiteenzetting, zoals in de volgende paragraaf is opgenomen, aan de raad van Klein-Azië te zenden.

Antoninus' bericht aan de raad van Klein-Azië

1. Vorst Keizer Markus Aurelius Antoninus Pius, overwinnar van Armenië, de Hoogste Opperpriester, voor de vijftiende keer het gezag van Tribuun bezittend, voor de derde keer die van Consul, aan de raad van Klein-Azië, gegroet.
2. Ik weet, dat ook de goden er voor zorgen zodanige lieden niet te vergeten; veel eerder nog zouden zij de mensen, die niet voor hen willen buigen, straffen, dan u het zou doen.
3. U verschrikt hen zeer, door de ideeën die ze hebben te versterken; want u beschuldigt hen van godloosheid; als deze mensen beschuldigd zouden worden, zouden ze voor hun eigen god nog liever sterven dan leven; dan zullen ze de overwinning smaken, omdat ze hun eigen zielen weliswaar overgeven, maar niet luisteren naar wat u vindt dat ze moeten doen.
4. En wat betreft de aardbevingen, die geschieden en nog steeds doorgaan, het lijkt niet ongepast u eraan te herinneren, dat u bang wordt als die zich voordoen; zo is er een opmerkelijke tegenstelling tussen onze ideeën en de hunne.
5. Want zij stellen steeds meer vertrouwen op God, maar u verzuimt andere goden te vereren en de cultus van de Onsterfelijke te beoefenen, gedurende zolang tijd dat u het bijna niet meer weet; maar als de christenen Hem vereren, jaagt u hen na en vervolgt ze tot de dood.
6. Heel wat van de vroegere heersers in de provincies hebben over de christenen al aan onze allerheiligste vader geschreven; en hij schreef hen terug, dat ze die mensen niets in de weg zouden leggen (behalve als ze iets zouden willen ondernemen tegen de Romeinse overheid). Ook aan mij hebben velen bericht gestuurd over die mensen; ik heb hen geantwoord overeenkomstig het besluit van mijn vader.
7. Als iemand toch doorgaat tegen iemand die mensen een aanklacht in te dienen, alleen maar omdat hij tot die groep behoort, dan zal de beklaagde vrij zijn van de aanklacht, ook al behoort hij wel tot die groep; maar de aanklager zelf moet terecht staan.

Uitgevaardigd in Efeze voor de raad van Klein-Azië.

8. **Melito**, de bekende opziener van de gemeente te Sardis in die tijd, heeft eveneens getuigd, dat die zaken zo waren. Dat is duidelijk uit de dingen, die hij zegt in zijn Apologie van ons geloof, die hij aan keizer Verus toegestuurd heeft.

EUSEBIUS KERKGESCHIEDENIS; BOEK VIJF; blz. 203

Vervolgingen

1. Opziener Soter stierf na acht jaar het ambt te Rome te hebben bekleed. Hij werd opgevolgd door Eleutherus, de 12e na de apostelen, in het 17e regeringsjaar van keizer Antoninus Verus; tegen die tijd brak er tegen ons weer een hevige vervolging uit in sommige delen van de wereld. Het begon met acties van mensen in de steden, die de zaak opstookten. Dat tallozen zich door hun martelaarschap onderscheidde, kan men opmaken uit wat in één provincie gebeurde. Deze gebeurtenissen zijn het waard om nooit vergeten te worden; ze zijn dan ook op schrift aan het nageslacht doorgegeven.

2. Ik heb een volledig overzicht daarvan gegeven in mijn verzamelwerk over de geschiedenis der martelaren; daarin is niet alleen historisch materiaal opgenomen, maar ook stof ter lering. Ik zal daaruit kiezen wat bruikbaar is voor mijn huidige opzet en een selectie hier verwerken.

3. Andere schrijvers van historische verhalen vertellen alleen maar over krijgsoverwinningen, trofeeën die op de vijand zijn buitgemaakt, heldendaden van aanvoerders, soldatenmoed, talloze moordpartijen, met bloed bevuurd, enz.; dat gebeurde allemaal voor het vaderland, en om het bezit te vergroten.

4. Maar ons verhaal gaat over het rijk van God, over oorlogen van een zeer vreedzaam karakter, bedoel voor de vrede van de ziel. De strijders hebben zich ingezet voor de waarheid in plaats van hun vaderland, hebben gestreden voor vroomheid in plaats van hun beste vrienden te behagen.

Dat soort mensen moeten in mijn verhaal eeuwige monumenten krijgen. Hun namen moeten in dit boek worden gegrift, zodat ze nooit vergeten worden. We moeten steeds weer vertellen hoe sterk deze 'kampioenen van de ware godsdienst waren; hoe dapper ze waren in hun volharding; hoe ze trofeeën behaalden op de demonische machten; hoe ze hun onzichtbare tegenstanders overwonnen; en dat ze allen een eerkroon ontvingen. Dat alles moet verteld worden tot een eeuwige gedachtenis.

Van Haamstede:

De vierde vervolging tegen de Christenen barstte uit ten tijde van **keizer Antoninus**. Er kon geen pijniging, straf, of ombrengen, zo groot, zo wreed, zo onverbiddelijk voor de boze mensen, door de tirannen, de werktuigen des duivels, bedacht, aangewend en volvoerd worden, of men meende, dat de Christenen, als vervloekte mensen als vijanden van het rijk, als oorzaak van alle ongelukken, duizendmaal meer verdiend hadden. In het openbaar bespot, levenslang opgesloten, gevangen, gepest, gestenigd, geworgd, gehangen, onthoofd, verbrand te worden, werd niet voldoende geacht. In deze tijd begon men de arme Christenen met gloeiende platen tot de dood toe te bestrijken, met gloeiende tangen het vlees van het lichaam te trekken, met ijzeren stoelen over een klein vuur te plaatsen, in ijzeren pannen te verschroeien, in nauwe netten gesloten de wilden stieren voor te werpen, teneinde door deze al spelende en spottende met de hoornen in de lucht gesmeten te worden. Dit alles ging gepaard met een andere barbaarsheid, namelijk, dat men de lichamen dergenen, die omgebracht werden, de honden voorwierp, waarbij men wachters plaatste, opdat deze lijken door de gelovige Christenen niet weggehaald en begraven zouden worden.

Onder de regering van deze keizer zijn de navolgende Christenen wegens hun christelijke godsdienst, ter dood gebracht.

Meliton, opziener van de gemeente van Christus te Sardis, een stad in Lybië, was een geleerd, welsprekend en met de Heilige Geest begaafd man. Hij schreef een apologie of verdediging van de christelijke godsdienst, en zond die aan keizer Antoninus. Ook Claudius Apollinaris, opziener der gemeente te Hiërapolis, een stad in Azië, deed het zelfde, zoals ook daarna Athenagoras, een wijsgeer te Athene, en een geleerd en godvruchtig man.

28. Polycarpus; ca. 69 - Smyrna, ca. 156 na Chr.

EUSEBIUS' KERKGESCHIEDENIS BOEK 4, blz. 176 enz.

Over Polycarpus, discipel van de apostelen

1. Irenaëus verhaalt ook over Polycarpus, toentertijd nog in leven; deze kwam in die dagen naar Rome, terwijl Anicetus de gemeente van Rome leidde; Polycarpus wilde met Anicetus van gedachten wisselen over de paasdatum.
2. Het lijkt me nodig om ook dit verhaal, dat over Polycarpus is geschreven, op te nemen in mijn beschrijving. Irenaëus geeft dit weer in het derde deel van zijn boek *Tegen de ketterijen*; daar staat:
 3. Polycarpus had zijn onderwijs niet alleen van de apostelen ontvangen, maar had ook contact gehad met velen, die de Heere gezien hadden; bovendien was hij door de apostelen aangesteld als opziener over de gemeente te Smyrna in Klein-Azië.
 4. Ik heb hem ook nog in mijn vroege jeugd gezien (want hij bereikte een hoge leeftijd en eindigde zijn leven op hoge ouderdom, na een martelaarschap, dat zeer eerbiedwaardig was en een grote uitstraling had); hij gaf altijd onderwijs in wat hij van de apostelen leerde, en wat de kerk doorgeeft, wat alleen maar waar is.
 5. Alle gemeenten in Klein-Azië leggen daarvan getuigenis af, ook trouwens de opvolgers van Polycarpus; want hij was veel meer geloofwaardig en betrouwbaar getuige van de waarheid dan mensen als Valentinus en Marcion en die andere zogenaamde betweters; ten tijde van Anicetus verbleef hij een tijdlang te Rome en wist velen, die eerst luisterden naar de ketterijen - hierboven beschreven - terug te brengen naar Gods kerk; hij verkondigde immers die ene en enige waarheid, die hij van de apostelen ontvangen had, de waarheid, die door de kerk werd doorgegeven.
 6. Er zijn mensen, die hem hoorden vertellen over Johannes, de leerling van de Heere; Johannes was in Eféze gekomen en wilde baden; maar toen hij daarbinnen Cerinthus zag, rende hij zonder een wasbeurt het badhuis uit en riep: *Vlug, weg, voordat het badhuis ineens stort; want Cerinthus, de vijand van de waarheid, is daar binnen!*
 7. Polycarpus ontmoette ooit Marcion, die zei: Kennen wij elkaar niet? *Nou en of* antwoordde Polycarpus, *of ik u ken; zeker, ik ken u als de eerstgeborene van de satan.*
- De apostelen en hun leerlingen waren dus zo voorzichtig met vervalsers van de waarheid, dat ze zelfs in woorden geen contact met hen hadden; daarin volgden ze Paulus, die zei: *Verwerp een ketters mens na de eerste en tweede vermaning, wetende dat de zodanige verkeerd is en zondigt, zijnde bij zichzelf veroordeeld* (Tit. 3.10-11).
8. Er is ook nog een uitnemende brief die Polycarpus aan de Filippenzen schreef; daarin is veel te leren over de aard van Polycarpus' geloof en de manier waarop hij de waarheid verkondigde; ieder, die dat wil en over zijn eigen zaligheid peinst, kan goed terecht in die brief
9. Tot zover Irenaëus; overigens bestaat die brief aan de Filippenzen, waar Irenaëus het over had, nog steeds; Irenaëus ondersteunt zijn gedachten daarin met diverse verwijzingen naar de eerste brief van Petrus.
10. Het hierboven verhaalde gebeurde in de tijd van keizer Antoninus, die Pius, d.i. de Vrome genaamd werd; nadat hij vijfentwintig jaar had geregeerd, werd hij opgevolgd door zijn zoon Marcus Aurelius Verus (ook wel Antoninus geheten), samen met zijn broer Lucius.

Polycarpus en anderen sterven de marteldood in Smyrna

1. In deze tijde stierf Polycarpus als martelaar; er waren toen in Klein- Azië verschrikkelijke vervolgingen aan de gang. Omdat er nog een schriftelijk verslag is van Polycarpus' levenseinde, acht ik me genooddaakt om dat in mijn geschiedschrijving op te nemen.

2. Deze brief is geschreven vanwege de gemeente, die door Polycarpus geleid werd, en was bedoeld voor andere gemeenten, waar ze ook maar zijn, om te vertellen hoe het met Polycarpus gegaan is; de brief begint als volgt:

3. Van de gemeente Gods, die te Smyrna is, aan de gemeente Gods te Filomelium (plaats in Frygië), en voorts aan alle gemeenten, waar ook maar, die behoren tot de heilige algemene Kerk: *Moge u vervuld worden met de genade, vrede en de liefde van God de Vader en van onze Heere Jezus Christus.*

Wij schrijven aan u, broeders, over degenen, die de marteldood zijn gestorven, en vooral over de godzalige Polycarpus, die als het ware de vervolging heeft doen ophouden door deze met zijn martelaarschap te verzegelen.

4. Voordat ze dan een verslag doen over wat er met Polycarpus is gebeurd, verhalen ze eerst over de andere martelaren. Ze zeggen dat alle omstanders, die het gebeuren aanschouwden, er zeer van onder de indruk raakten; sommige martelaren werden met gesels zo verschrikkelijk geslagen, dat hun binnenste aderen en bloedvaten opengescheurd werden; zo kwamen zelfs de binnenste verborgen gedeelten van hun lichamen, hun ingewanden en andere organen bloot te liggen; soms ook moesten ze gaan liggen op vlijmscherpe zeeschelpen of puntige lansspitsen; en als ze dan al deze pijniging en foltering hadden ondergaan, werden ze tenslotte als voer aan de beesten voorgezet.

5. In de brief wordt veel gezegd over de edelmoedige **Germanicus**, die door Gods genade zijn natuurlijke doodsangst wist te overwinnen. De proconsul probeerde nog hem te bepraten, met als argument, dat hij, gezien zijn leeftijd, zo jong nog maar en nauwelijks in de bloei van zijn leven, juist goed voor zichzelf moest zorgen; maar Germanicus draalde geen ogenblik; geheel bereid liet hij het wilde dier, zonder het op te jatten of te sarren, op zich afkomen, zodat hij des te eerder verlost zou zijn van hun onrechtvaardige en wetteloze levenswijze.

6. De hele menigte stond verbluft over dit waardig sterven en de moed van deze Godvrezende martelaar; maar geïrriteerd over de geestkracht van dit soort, van die christenen, begonnen ze direct te schreeuwen: *Weg met die goddelozen; ga op zoek naar Polycarpus.*

7. Door al dit geschreeuw ontstond er grote verwarring; ene Quintus, een man uit Frygië, die pas vandaar was gekomen, schrok zo van die dieren en al die dreigementen, dat hij zich als verlamd voelde; hij schoot het leven erbij in en raakte daarmee de zaligheid kwijt.

8. Want de brief, waar ik het eerder over had, vertelt, dat de Frygiër met anderen overijld en op een onbezonnen manier naar de rechtbank rende; maar toen hij opgepakt werd, was het voor iedereen een duidelijke aanwijzing, dat je je niet als een waaghals en zonder verstand in zulke zaken moet mengen. Tot zover het verhaal van deze mensen.

9. Inmiddels had Polycarpus, die bewonderenswaardige man, wel van die eerste gebeurtenissen gehoord, maar hij raakte niet van streek hij bleef in zijn gewone doen en reageerde standvastig; daarom wilde hij in de stad blijven; maar mensen om hem heen wisten hem te overtuigen van de wenselijkheid om stilletjes de stad te verlaten; en dus ging hij naar een boerderij, die niet ver van de stad lag; daar verbleef hij met een paar mensen, 's nachts en overdag alleen maar bezig met het

voortdurend gebed tot God; zo bleef hij aanhoudend smeken en bidden om vrede voor de gemeenten overal in de bewoonde wereld; want dat was zijn gewoonte, altijd.

10. Toen hij, drie dagen voor zijn gevangenneming, weer in gebed was, zag hij in een visioen, dat het kussen onder zijn hoofd plotseling vlam vatte en door vuur verslonden bleek; hij werd daarop wakker en gaf direct een uitleg van het verschijnsel aan de mensen die bij hem waren; hij verklaarde niet alleen wat er zou gebeuren, maar maakte ook volstrekt duidelijk aan de mensen om hem heen, dat hij om Christus' wil door vuur zijn leven zou verliezen.

11. Inmiddels probeerden zijn achtervolgers hem met nog meer haast te vinden; op aandringen van de broeders en door hun liefde voelde hij zich genoopt nogmaals te verhuizen naar een andere boerderij. Kort daarna kwamen zijn achtervolgers er aan, en ze grepen twee van de knechten daar gevangen; door een van hen te mishandelen kwamen ze van hem de verblijfplaats van Polycarpus te weten.

12. Laat in de avond vonden ze hem, rusten in een opperkamer; Polycarpus had nog wel naar een ander huis kunnen ontsnappen, maar hij wilde dat niet, en zei: Laat Gods wil geschieden.

13. Toen Polycarpus vernam, dat ze gekomen waren - zo zegt het verhaal - ging hij naar beneden en sprak met hen op een heel prettige en zachtmoedige manier; het scheen de mensen, die hem van vroeger niet kenden, een wonder te zijn, toen ze hem zagen, zo'n oude, eerbiedwaardige en rustige man; en ze vroegen zich af, of het wel nodig was om deze bejaarde met zoveel haast achterna te zitten.

14. Op zijn beurt liet Polycarpus dadelijk een tafel voor hen klaar maken en vroeg hen overvloedig te gaan eten, wel vroeg hij hen om toe te staan, dat hij nog een uur ongehinderd in gebed kon gaan; dat mocht, en Polycarpus stond op en begon te bidden; hij was zo vervuld met Gods genade, dat de aanwezigen die hem hoorden bidden, zich in verwondering gingen afvragen of zo'n eerbiedwaardige en Godvrezende oude man nu wel ter dood gebracht moest worden.

15. De brief, die over hem vertelt, gaat dan verder om ons in te lichten hoe de geschiedenis verliep:

Nadat Polycarpus alles overdacht had wat hem was overkomen, kleine en grote zaken, befaamde en onbekende, en gedachtig was geweest aan heel de algemene Kerk over de ganse wereld, beëindigde hij zijn gebed; want het was tijd om te gaan; ze zetten hem op een ezel en brachten hem naar de stad; het was toen de dag van de Grote Sabbat. Herodes, de officier van openbare orde, en diens vader Nicetes ontmoetten hem; ze lieten hem in hun wagen komen, vroegen hem dichtbij te komen zitten en zeiden: Wat is er toch voor slechts in om 'Heere Caesar' te zeggen, wat te offeren en zo in leven te blijven?

16. Eerst gaf hij daarop geen antwoord, maar toen ze bleven aandringen, zei hij: Ik doe niet wat jullie me aanraden. Toen ze hem kennelijk niet konden overtuigen, begonnen ze dreigende taal te spreken en gooiden hem de wagen uit, zo ruw, dat hij daarbij zijn been schaafde; maar Polycarpus ging onverstoord verder en zonder te dralen, alsof er niets aan de hand was; toen werd hij het stadion binnengebracht.

17. Toen Polycarpus het stadion inging, ontstond er een geweldig rumoer, oorverdovend; bijna niemand kon daardoor de stem uit de hemel horen: *Wees sterk, Polycarpus, en houd moed.* Maar hoewel niemand zag, wie dat zei, waren er heel wat van onze mensen, die de stem wel hoorden.

18. Toen hij werd binnengebracht en men vernam, dat Polycarpus was gearresteerd, ontstond er een kolossaal kabaal; Polycarpus liep een eindje verder, naar de proconsul, die hem vroeg of hij werkelijk Polycarpus was. Ja, zei deze, waarop de

proconsul probeerde hem te laten ontkennen; hij zei: *Denk toch aan je leeftijd, en meer van dat soort uitspraken, die zij gewoonlijk doen, zoals: Zweer bij Caesar's heil, kom op andere gedachten en zeg toch: Weg met de goddelozen.*

19. Maar Polycarpus keek met een ernstig gelaat die hele massa in het stadion aan, hief zijn hand op en sloeg zijn ogen met een zucht ten hemel op, waarna hij zei: *Weg met de ongelovigen.*

20. Maar de proconsul ging door en zei: *Zweer toch, dan zal ik je laten gaan, verwerp Christus.* Polycarpus bleef volhouden: ***Zes en tachtig jaar dien ik Hem al; nooit deed Hij mij enig kwaad; ik kan mijn Koning, Die mij verlost heeft, toch niet lasteren?***

21. Weer begon de proconsul aan te dringen: Zweer toch bij Caesar's heil! Maar Polycarpus zei: 't Is zinloze praat, als u mij probeert bij Caesar's heil te laten zweren; u doet net als of u mij niet kent; maar luister, ik zeg het in alle vrijmoedigheid: Ik ben een christen! En als u wilt weten, wat de christelijke leer inhoudt, geef me dan een poosje de tijd en luister.

22. De proconsul zei: Overtuig het volk maar. Nee, zei Polycarpus, ik wil juist met u van gedachten wisselen, omdat u een waardige positie bekleedt; want wij zijn zo opgevoed, dat wij gepaste eer geven aan de overheden en machten, die door God zijn aangesteld - als ze ons tenminste niet benadelen -; maar die mensen zijn niet in de positie om mijn verweer aan te horen.

23. De proconsul reageerde met: Ik beschik over wilde dieren; ik kan u ervoor laten gooien, als u niet van gedachten verandert. *Laat ze maar halen*, zei Polycarpus, want verandering is bij ons nooit een omkeer van beter naar minder; *maar het is wel goed om van misdadiger in een rechtvaardige veranderd te worden.*

24. Ik zal je door het vuur laten verslinden, als je de wilde dieren te min acht en je gedachten niet verandert, zei de proconsul. Polycarpus op zijn beurt antwoordde: *U dreigt met vuur, dat maar even brandt en gauw uitgaat; want u kent het vuur niet, dat de goddelozen wacht bij het komend oordeel en de eeuwige verdoemenis. Maar waarom wacht u toch ? Doe maar wat u wilt.*

25. Aldus Polycarpus, die nog meer dingen zei, vervuld van vertrouwen en vreugde; zijn aangezicht straalde van genade. Hij bleef dus onversaagd onder de verschrikkelijke dingen, die tegen hem gezegd werden. Daarentegen raakte de proconsul in verwarring en liet de heraut komen; drie keer verklaarde deze midden in het stadion: *Polycarpus heeft beleden dat hij christen is.*

26. Zodra de heraut dit gezegd had, barstte de hele menigte van inwoners van Smyrna , zowel de heidenen als de joden, in woede uit en begon luidkeels te schreeuwen: Dit is die leraar van Klein-Azië, de vader van de christenen, dit is de man die onze goden neerhaalt; want hij onderwijst de massa om geen offer aan hen te brengen of voor hen te knielen.

27. Met zulke woorden bleven ze maar roepen en vragen, of asiarch⁵ Filippus een leeuw op Polycarpus wilde loslaten. Maar deze antwoordde, dat hij dat niet meer mocht doen, omdat hij het jachtspel al beëindigd had. Eensgezind riepen ze daarop uit, dat Polycarpus levend verbrand moest worden.

28. Want het visioen, dat aan Polycarpus geopenbaard was toen hij op zijn kussen neerlag, moest wel vervuld worden; dat was, toen hij in gebed het vuur zag branden en zich tot zijn medegelovigen richtte met de profetische woorden: *Ik zal levend moeten verbranden.*

⁵ voorzitter van de Raad van Klein-Azië; leider van de spelen

29. Wat hierna gebeurde verliep sneller dan men het kan vertellen; want de menigte sleepte dadelijk hout en takken aan uit werkplaatsen en badhuizen; het waren vooral de joden, zoals hun gewoonte was, die het meest bereid waren om hieraan mee te werken.

30. Toen de brandstapel klaar was, legde Polycarpus zijn kleren af maakte zijn gordel los en probeerde zelfs zijn sandalen uit te doen; dat was hij vroeger niet gewend, omdat er altijd wel één van de gelovigen hem zo snel mogelijk aanraakte om daarbij te helpen; want ook voor zijn grijze ouderdom sierde hem in alle opzichten zijn waardige levenswandel.

31. Nu evenwel legde men onverwijld de werktuigen, nodig voor de brandstapel, om hem heen; toen ze hem ook nog wilden vastspijkeren, zei hij: *Laat me alsjeblieft zoals ik ben; want Hij, Die mij het vuur laat verdragen, zal me kracht geven om onbeweeglijk op de brandstapel te blijven, ook zonder de spijkers waarmee jullie me voor alle zekerheid willen vastnagelen.* Daarom gebruikten ze geen spijkers, maar bonden hem vast

32. Hij deed zijn handen op zijn rug en kreeg de touwen om, gemerkt als een ram, die uit een grote kudde gekozen werd als een geschikt brandoffer voor de almachtige God.

33. Toen sprak hij: *O Vader van Uw geliefde en gezegende Zoon Jezus Christus, door Wie wij U hebben leren kennen, God van engelen en krachten, van heel het scheepsel en van heel de schare rechtvaardigen, die voor Uw aangezicht leeft, ik loof U, omdat U mij hebt waardig geacht vandaag en op dit uur mijn deel te ontvangen met alle martelaren in de drinkbeker van Uw Gezalfde,*

34. tot de opstanding van het eeuwige leven, van ziel en lichaam, in de onvergankelijkheid, die de Heilige Geest schenkt. Moge ik te midden van hen allen vandaag aanvaard worden voor Uw aangezicht, als een gepast en ontvankelijk offer, door U toebereid;

35. U hebt dat tevoren onthuld en ook vervuld, als de waarachtige God, Die niet liegen kan. Daarom prijs ik U ook over alle dingen. Ik loof U, ik verheerlijk U door de eeuwige hogepriester Jezus Christus, Uw geliefde Zoon; door Hem en met Hem zij U de glorie in de Heilige Geest, en nu en in alle eeuwigheid. Amen.

36. Nadat Polycarpus het Amen had opgezonden en zijn gebed beëindigd, staken de dienaren het vuur aan; terwijl de vlammen hoog opschoten, zagen wij een wonder, wij aan wie het vergund werd om het te aanschouwen en die bewaard werden om de gebeurtenis aan de anderen bekend te maken.

37. Want het vuur kreeg de vorm van een gewelf, zoals van een scheepszeil, dat bol staat van de wind, en omhulde het lichaam van de martelaar als een muur; daarbinnen was niet iets als brandend mensenvlees, maar als goud en zilver, dat in een oven gezuiverd wordt; ook konden we een welriekende geur waarnemen, zoals van een vleug wierook of iets anders van die heerlijke aroma's.

38. Toen die boosaardige mensen zagen, dat het lichaam niet door het vuur verslonden kon worden, gaven ze de beul bevel om dichterbij te komen en hem met zijn zwaard te doorsteken.

39. Maar daarna kwam er zoveel bloed uit, dat het vuur doofde; de hele menigte was verbijsterd, dat er zo'n verschil tot uitdrukking kwam tussen de ongelovigen en de uitverkorenen; en juist tot die laatsten behoorde Polycarpus, de meest bewonderenswaardige leraar van onze tijd, een apostolisch en profetisch man, die opziener was van de algemene kerk te Smyrna; want elk woord, dat uit zijn mond kwam, is vervuld, of zal vervuld worden.

40. Maar die boze en verschrikkelijke tegenstander, die vijand van de rechtvaardigen, zag heus wel, dat Polycarpus' martelaarschap zeer indrukwekkend was en diens levenswandel onbevlekt; de vijand wist wel, dat Polycarpus met de kroon van de onsterfelijkheid gekroond was en een onweersprekelijk grote prijs ontvangen en weggedragen had; daarom had de vijand er voor gezorgd, dat wij zelfs niet zijn schamele stoffelijk overschot konden meenemen; er waren zeker heel wat onder ons, die dat graag hadden willen doen om het heilig overschot van zijn lichaam bij zich te houden.

41. Sommigen immers deden in 't geheim een poging om Nicetes, de vader van Herodes en broer van Alce, op de proconsul af te sturen met het verzoek om het stoffelijk overschot van Polycarpus niet af te staan. Want anders, zeiden ze, zou het nog kunnen gebeuren, dat ze de Gekruisigde veronachtzamen en deze Polycarpus gaan vereren. Ze deden dit op aansporing en onder druk van de Joden; want die hielden goed in de gaten of wij aanstalten maakten om het lichaam uit de brandstapel te halen; ze zagen niet in, dat wij Christus nooit terzijde zullen kunnen stellen; want Hij is het, die geleden heeft voor het heil van allen, die over de hele wereld behouden zullen worden; trouwens, we zouden ook iemand anders nooit vereren.

42. Alleen voor Hem, die de Zoon van God is, buigen we onze knieën; maar de martelaren hebben wij terecht lief als leerlingen en navolgers van de Heere, omdat zij hun Koning en Leraar op onovertroffen wijze liefhebben; moge het zo worden, dat ook wij hun metgezellen en medeleerlingen zouden zijn.

43. Inmiddels merkte de centurion wel, dat de Joden van geen wijken wilden weten; daarom zette hij het lichaam in het midden en verbrandde de resten volgens hun gewoonte; zo kwam het, dat wij later zijn beenderen konden meenemen en op een gepaste plaats te ruste leggen; want die waren ons meer waard dan edelstenen en kostbaarder dan goud:

44. Als het mogelijk is, zal de Heere ons daar de gelegenheid geven om telkens bijeen te komen in vreugde en dankbaarheid ter herinnering aan de dag, waarop hij als martelaar het nieuwe leven ontving; dan hopen we niet alleen terug te zien op hen die voorgingen in de strijd, maar ook te denken aan de toerusting en voorbereiding van degenen, die nog zullen komen.

45. Tot zover de geschiedenis van de gelukzalige Polycarpus; de mensen uit Filadelfia meegerekend, is hij de **twalfde, die in Smyrna** als martelaar is gestorven; maar hij vooral wordt door allen zeer in herinnering gehouden; zelfs de heidenen spreken overal over hem.

46. Dit was dan de beschrijving van het levenseinde, waartoe deze bewonderenswaardige en apostolische Polycarpus werd waardig geacht; de broeders van de gemeente te Smyrna hebben deze geschiedenis in hun brief verhaald, en ik heb daaruit gedeelten aangehaald; in diezelfde brief over hem wordt ook het martelaarschap van anderen, eveneens te Smyrna, vermeld, die in ongeveer dezelfde tijd als van Polycarpus' marteldood dit lijden ondergingen; onder hen was **Metrodorus**, die weliswaar doorging voor ouderling, hoewel hij Marcion's ketterij navolgde; hij werd aan de vlammen overgegeven en stierf.

Naschrift:

U heeft verzocht u in detail in te lichten over de gebeurtenissen, maar wij hebben u voor het moment alleen de hoofdzaken laten weten door de bemiddeling van onze broeder Marcion. Wanneer u dit gelezen heeft, stuurt de brief dan ook aan de verderop wonende broeders opdat zij ook de Heere verheerlijken, Die onder Zijn eigen dienaren

keuzes maakt. Hem die ons allen door Zijn genadegave kan binnenvoeren in Zijn eeuwig koninkrijk door zijn eniggeboren Zoon Jezus Christus, Hem zij heerlijkheid, eer, kracht, verhevenheid tot in alle eeuwen. Amen.

Groet al de heiligen. Zij die bij ons zijn groeten u, in het bijzonder Evaristus, de schrijver van deze brief, met zijn gehele huis.

De gelukzalige Polycarpus stierf de marteldood op de tweede dag van de maand Xanthios, zeven dagen voor de eerste van de maand maart (d.w.z. in de Romeinse tijdrekening: 23 februari), op een grote sabbat, het achtste uur. Hij werd gevangen genomen door Herodes, onder het hogepriesterschap van Filippus van Tralies en het gouverneurschap van Statius Quadratus, maar ook onder het eeuwige koningschap van Jezus Christus. Hem zij de heerlijkheid, eer, majesteit en eeuwige heerschappij van geslacht tot geslacht. Amen.

Abr. Mellinus:

Dit zijn de handelingen van het martelaarschap van Polycarpus, die met 12 anderen, die van Philadelphia te Smyrna gekomen waren, even geduldig dezelfde soort dood geleden hebben, welker namen verzwegen werden. ... Die als 12 hemeltekenen zowel in geloof als in deugd, maar voornamelijk in volständigkeit hebben uitgeblonken. Welke de Heere, Die een Vergelder is van Zijn getrouwe dienaren hiernamaals met de eeuwige kroon der heerlijkheid bekronen en lonen zal. *Abr. Mellinus, 1ste boek van de hist. der vervolg. en Mart.*

Van Haamstede:

In deze tijd werd ook in de stad Smyrna gevangen genomen **Polycarpus**, een leerling van de Apostel Johannes, die Johannes zelf het woord had horen verkondigen, en die met hen had omgegaan, die de Heere Christus hadden gezien, en door Johannes was aangesteld tot een opziener van de gemeente der genoemde stad Smyrna.

De stadhouder Filippus vermaande hem, dat hij, zijn ouderdom in aanmerking nemende, zou zweren bij de goden des keizers en Christus vloeken. Met grote vrijmoedigheid antwoordde hij echter: "Zes en tachtig jaren heb ik mijn Heere Christus gediend, en hij heeft mij nimmer enig kwaad gedaan; hoe zou ik mijn Koning kunnen vloeken, die mij behouden heeft?" Toen de stadhouder hem dreigde met de wilde dieren, als hij van zijn voornemen geen afstand deed en zich bekeerde, antwoordde Polycarpus: laat hen voorkomen, want mijn besluit is onveranderlijk, wij kunnen ons door bedreigingen niet bekeren van het goede, tot het kwade, beter ware het, dat zij zich tot het goede bekeerden, die in hun boosheid volharden."

Vervolgens zei de stadhouder: houdt gij nog vol? Als gij de wilde dieren veracht, zal ik u door vuur laten verbranden." "Gij dreigt mij met vuur," dus hernam Polycarpus, "dat in een ogenblik ontstoken en weer uitgeblust wordt, want gij weet niet van het eeuwige vuur, dat de bozen treffen zal in de dag des oordeels. Wat vertoeft u nog? Doe aan mij, wat gij van beide goedvindt."

Toen nu het volk zijn dood eiste, werd hij door de stadhouder overgeleverd om verbrand te worden. Als nu het hout van alle kanten voor de brandstapel was aangebracht, waarbij vooral de Joden, volgens hun gewoonte zich beijverden, en men hem met nagels aan een paal wilde hechten, zei hij: laat mij zoals ik ben. Die mij kracht gegeven heeft om de pijn van het vuur te verdragen, zal mij ook helpen om op

deze brandstap te blijven. Daarop werd hij slechts gebonden. Toen hij met vrijmoedigheid tot God gebeden had en het vuur hem niet deerde, aangezien dit, tot ieders verwondering, onder en rondom hem uitbarstte, zonder hem nochtans te verteren, werd hij eindelijk doorstoken, waarbij het bloed zo overvloedig uit zijn lichaam vloeide, dat het vuur daardoor werd uitgedoofd.

Van Haamstede

29. Germanicus

Alvorens de christelijke gemeente te Smyrna in haar brief aan de gemeenten van Jezus Christus in Pontus, van Polycarpus' martelaarschap melding maakt, verhaalt zij in het algemeen, hoe groot en gruwelijk de vervolging der vijanden was jegens andere martelaren, die voor Polycarpus geleden, en welke grote standvastigheid in het verdragen van allerlei pijnigingen deze martelaren aan de dag gelegd hebben. Betreffende deze wreedheid, waarmee men de Christenen pijnigde, schrijven zij aldus:

"Alle omstanders waren getuigen, dat het vlees der bloedgetuigen van Christus door verscheidene geselingen en slagen tot in de binnenste aderen en allerdiepste zenuwen werd losgerukt en vaneen gescheurd, zodat men hun ingewanden en verborgen delen des lichaams zag bewegen; ja dat er dan scherven van gebroken potten, zeeschelpen, ja voetangels op de grond werden gestrooid, en daarover de reeds gemartelde Christenen met hun verscheurde lichamen, gesleept en vertreden werden. Wanneer de dus misvormde Christenen, wegens de aangedane pijnigingen, bijna waren gestorven, of nauwelijks meer adem konden halen, werden zij aan de wilde dieren voorgeworpen, om verscheurd te worden. Allen, die deze treurspelen zagen, en het aanschouwden, hoe onmenselijk de Christenen werden mishandeld, en met welk een geduld die martelaren dat verdroegen, waren daarover zeer verwonderd en ontzet.

Onder deze was een, Germanicus genaamd, die door Gods genade versterkt, de natuurlijke en aangeboren zwakheid zijns gemoeds, welke de lichamelijke dood zeer vreest, zo krachtig overwon, dat hij, wegens zijn bijzondere standvastigheid, voor een der voortreffelijkste martelaren te houden is. Toen de stadhouder hem zocht wijs te maken en te overreden, dat hij toch de bloei van zijn leven in aanmerking zou nemen en met zichzelf erbarming hebben zou, verachtte Germanicus die raad, en hield zijn jong leven niet dierbaar voor zijn Heere Jezus Christus, maar trok terstond, zonder dralen, de wilde dieren, die gereed en losgelaten waren, naar zijn lichaam toe, en hitste hen als het ware op, alsof het hem zou gespeten hebben, wanneer zij nog vertoefden om hem te verslinden, teneinde alzo te eerder van het lichaam der zonde verlost te mogen worden, tot grote verwondering van al het volk. Met grote standvastigheid had hij aldus zijn leven veil voor de Goddelijke waarheid, en stierf te Smyrna, in Klein-Azië, omtrent het jaar van Christus' geboorte 146.

6 Deze datum kan niet juist zijn, want het is dezelfde tijd als Polycarpus

30. Felicitas en haar zeven zonen te Rome

Van Haamstede: Felicitas, een weduwe, geboren te Rome, werd in haar vaderstad, om Gods Woord, met haar zeven zonen omgebracht.

Toelichting:

Felicitas was de moeder van *zeven zonen*. Deze Felicitas is niet dezelfde martelares als Felicitas die stierf met Perpetua. Volgens de Legenda Aurea (13e eeuw) was deze Felicitas een adellijke Romeinse dame. Zij en haar zoons waren bekeerd tot het christendom. Wegens haar afkeer van heidense godenbeelden werd Felicitas tijdens de regeringsperiode van de Romeinse keizer Antoninus Pius veroordeeld door prefect Publius. De straf van Felicitas bestond eruit dat zij moest toezien hoe al haar zoons werden afgeslacht, voordat zijzelf ook werd omgebracht. Na iedere moord werd haar gevraagd of ze haar geloof alsnog af wilde zweren. In dat geval had ze haar eigen leven en dat van de overigen van haar zoons kunnen redden. Felicitas bleef echter standvastig, en zo vonden alle zeven zoons en zijzelf een gewelddadige dood.

FELICITAS MET HAAR ZEVEN ZONEN, JANUARIUS, FELIX, PHILIPPUS, SYLVANUS, ALEXANDER, VITALIS, EN MARTIALIS, TER DOOD GEBRACHT IN ROME, 164

Felicitas was een christelijke weduwe te Rome, en had zeven zonen, waarvan de namen werden Januarius, Felix, Philippus, Sylvanus, Alexander, Vitalis en Martialis. Deze woonde samen met hun moeder in een huis, als een kleine christelijke kerk. Van de moeder is vermeld, dat door haar christelijke gesprekken die zij had met de Romeinse vrouwen, velen tot Christus heeft gebracht. De zonen, op hun beurt hebben zich ook goed gekwetend door het winnen van vele mannen voor Christus.

Nu, als de heidense priesters hierover bij Antonius, de keizer, klaagden (die de vervolging, die was begonnen met Trajanus heeft hervat), dat er niet alleen mannen maar ook vrouwen, die de goden lasterden, hun beelden verachten, de godsdienst van de keizers met voeten traden, ja, dat velen zich van de oude religie van de Romeinen afkeerden, en dat dit voornamelijk gedaan werd door een zekere weduwe, genaamd Felicitas en haar zeven zonen, en dat derhalve, om dit te voorkomen, zij gedwongen moesten worden om afstand te doen van Christus; en dat ze de goden moesten offeren. Of, in geval zij dat weigerden te doen, zij behoorden ter dood gebracht te worden. Toen de keizer hierdoor bewogen werd gaf hij aan Publius, de provoost, of de voornaamste magistraat van Rome, volledige macht over hen.

Publius wilde Felicitas sparen, als zijnde een zeer respectabele vrouw. Hij riep haar in het verborgen met haar zonen in zijn eigen huis, waar hij haar voorkwam met eerlijke woorden en beloften, maar daarna dreigde hen te bestraffen met een ernstige martelingen, tenzij zij zouden verzaken de christelijke religie en de oude Romeinse aanbidding van de goden hervatte.

Felicitas, herinnerende zich de woorden van Christus: "Die Mij belijden zal voor de mensen, die zal Ik ook moet belijden voor Mijn Vader, Die in de hemelen is." Daarom heeft ze niet getracht zich te onttrekken aan de kwestie met behulp van veinzing of indirecte woorden, maar beantwoordde kort aldus: " Ik ben niet bewogen door uw vleien en smeken, noch ben ik wankelmoedig door uw bedreigingen, want ik voel in mijn hart de werking van de Heilige Geest, Die me een levende kracht geeft en bereidt me voor om de strijd van het lijden te verdragen voor de bekentenis van mijn geloof, wat ge ook op mij moogt leggen. "

Toen Publius de moeder van haar standvastige doel niet kon bewegen, zei hij tegen haar: "Heel goed, als het u aangenaam lijkt om te sterven, maar dan alleen; heb medelijden en een moederlijke compassie voor uw zonen en beveel hen hun eigen leven vrij te kopen en op zijn minst te offeren aan de goden."

Daarop zei Felicitas tot de rechter: "Uw mededogen is pure slechtheid, en uw vermaning is niets dan wreedheid, want als mijn zonen moeten offeren aan de goden, die zouden zij hun leven niet vrijkopen, maar verkopen ze aan de helse vijand, wiens slaven, ja, slaven naar ziel en lichaam zouden worden, en worden door hem, in de ketens van de duisternis, voor het eeuwige vuur bewaard."

Daarna draaien ze zich weg van de rechter, naar haar zonen, en zei: "Mijn lieve kinderen, blijf standvastig in het geloof, en in de belijdenis van Christus, want Christus en Zijn heiligen wachten op je. Zie, de hemel is geopend voor u en daarom strijd dapper voor uw zielen, en laat zien, dat je trouw blijft in de liefde van Christus, waarmee Hij van jullie houdt en jullie van Hem. "

Toen werd de rechter vervuld met woede tegen haar, en hij laat haar op de wang slaan, terwijl hij tegelijkertijd haar heftig bestrafte, zeggende: "Hoe durft gij dus onbeschaamd uw zonen aansporen in mijn aanwezigheid, en maakt ze koppig en ongehoorzaam aan de opdrachten van de keizer, en dat zou veel meer goed voor u zijn hen aan te sporen om hem te gehoorzamen?"

Felicitas, ondanks het feit dat de dood was bedreigd haar, antwoordde met meer dan mannelijk moed, zeggende: "Indien gij, o rechter, kende onze Verlosser Jezus Christus, en de kracht van Zijn Godheid en majesteit, gij zoudt ongetwijfeld afzien van vervolging van de christenen, en ge zoudt ons niet willen aftrekken van de christelijke godsdienst door Zijn heilige Naam te lasteren; want wie Christus en Zijn gelovigen vloekt (of lastert), vloekt (of lastert) God Zelf, Die door het geloof woont in hun hart. "

Daarna, hoewel ze haar in het gezicht met hun vuisten sloegen, om haar te doen zwijgen, bleef ze haar zonen waarschuwen standvastig te blijven, en te vrezen noch martelingen noch pijnbank, noch zelfs de dood, maar om gewillig te sterven voor de Naam van Christus.

Daarom nam Publius de bloedrechter elk van haar zonen afzonderlijk, en sprak tot de eerste en vervolgens tot de andere, in de hoop hen door dit laatste redmiddel af te trekken van het geloof, door beloften en door bedreigingen; althans sommigen van hen op zijn minst als het niet allen gelukte. Maar als hij geen overwinning op hen kon krijgen, stuurde hij een bericht naar de keizer, waar in stond dat zij alle bleven volharden, en dat hij hen niet kon brengen om aan de goden offeren. Daarop veroordeelde de keizer de moeder samen met haar zeven zonen, dat zij moesten overgeleverd worden in de handen van verschillende beulen, en worden gemarteld en ter dood gebracht op verschillende manieren; maar dat de moeder eerst voor ogen moest zien dat al haar zonen sterven, voordat ze zelf ter dood werd gebracht.

In overeenstemming met dit vonnis, werd eerst Januarius, de eerstgeborene met lood geselsd, tot de dood, in aanwezigheid van zijn moeder. De roeden waren gemaakt van koorden of touwen, aan de uiteinden van die werden ballen van lood gevoegd. Degenen die deze foltering moesten ondergaan werden geselsd over hun nek, rug, de zijanten en andere gevoelige delen van hun lichaam, waardoor zij hetzij aan foltering, of aan de martelingen overleden, zoals hier het geval was. Felix en Philippus, de twee broers volgende (in leeftijd), werden doodgeslagen met staven. Sylvanus, ook wel Syllanus, werd van een hoogte afgestoten. Alexander, Vitalis en

Martialis werden onthoofd. Laatst van allen, werd de moeder onthoofd, of ter dood gebracht met het zwaard. Dit vond plaats onder keizer Antonius Pius.

A. MELL. 1e boek van de Hist., Fol. 33, kol. 4 en fol. 34, kol. 1-3, ex Prudent. in vincentio. Ook Acte. Adon. Mart., 23 Novemb. Greg. P. in Natali. S. Felic. Homil. 3, in de Eu. Bet. Chrysol. Serm. 134. Arta apud Mombrit. tom 1. Beda Usuard. 23 nov Henr. Erfford. Chron., Mart. Rom. Aangaande het tijdstip waarop dit plaatsvond, zie P.J. Twisck, chron. 2e boek, voor het jaar 164, pagina 45, kol. 1, uit Vincentio in Cal., Fol. 35 etc.

Overgenomen uit: *Het bloedig toneel, of Martelaarspiegel de Doopsgezinde of weerloze Christenen*; deel I. Door Th. J. van Braght; 1685.

31. PARASCEVA

Parasceva werd geboren in Rome van christelijke ouders en in haar jeugd kreeg zij het geloof van Christus. Met grote ijver trachtte Parasceva alle geboden van God te vervullen in haar leven. Haar geloof werd sterk en volgens haar geloof, bracht Parasceva anderen op het pad des levens met de hulp van het ware geloof en vroom leven. Toen haar ouders stierven verdeelde Parasceva al haar eigendommen aan de armen en werd een non. Als een non verkondigde ze het geloof van Christus met een nog grotere ijver. Dit bleef voor niemand verborgen, te meer omdat toen de Romeinse autoriteiten het geloof van Christus bloedig vervolgden. Eerst beschuldigden de Joden Parasceva's prediking van het verboden geloof. Ze werd berecht voor *keizer Antoninus*. Alle vleierij van de keizer hielp niet in het minst om haar te doen wankelen in het geloof. Vervolgens onderwierp hij haar aan vurige martelingen en plaatste een gloeiende helm op haar hoofd. De Heere heeft op wonderbaarlijke wijze haar gered en Parasceva werd uitgeleverd en verliet Rome. Ze reisde van stad tot stad om de heidense mensen aan te sporen tot het ware geloof. In twee of meer steden werd ze voorgeleid voor vorsten en rechters en gemarteld voor haar Heere. Op hetzelfde moment werkten grote wonderen en door de kracht van God werd ze snel genezen van haar pijn en verwondingen. De heidenen, zoals altijd, schreven haar wonderen toe aan magie en haar herstel aan de genade van hun goden. Parasceva zei eens tegen een prins die haar martelde: "Het zijn niet uw goden, o prins, die mij genezen heeft, maar mijn Christus de ware God." Ten slotte heeft Prins Tarasius haar onthoofd. Dus eindigde deze heilige haar vruchtbare leven. Haar relieken werden later vervoerd naar Constantinopel. Ze leed eervol voor Christus in de tweede eeuw.

32. HET MARTELAARSCHAP VAN JUSTINUS, CHARITON, CHARITO, EUELPISTUS, HIERAX, PAEON, LIBERIANUS EN HUN GEMEENTE

De wijsgeer en martelaar Justinus werd in het begin van de tweede eeuw te Flavia Neapolis in Samaria (het huidige Nablus) uit heidense ouders geboren. Na zijn bekering tot het christendom schreef hij verscheidene werken ter verdediging van het geloof: slechts twee *apologieën* en de *Dialog met Tryfo* zijn voor het nageslacht bewaard gebleven. Te Rome opende hij een wijsgerige school en hield er openbare debatten. Met andere christenen onderging hij de marteldood ten tijde van keizer Marcus Aurelius Antoninus (161-180) omstreeks het jaar 163-164.

HET MARTELAARSCHAP VAN DE HEILIGE JUSTINUS, CHARITON, CHARITO, EUELPISTUS, HIERAX, PAEON, LIBERIANUS EN HUN GEMEENTE.

Overgenomen uit: Dr. J.N. Bremmer en dr. J. den Boeft.

Inleiding

Onder de martelaarsdocumenten waarvan de authenticiteit met enige graad van zekerheid mag worden aangenomen is dit het enige dat betrekking heeft op Rome. De hoofdpersoon is ons zeer bekend uit de oudchristelijke literatuur. Hij behoort tot de tweede-eeuwse apologeten: op zijn naam staan twee apologieën en een dialoog met een Joodse gesprekspartner, alle in het Grieks geschreven. Dat laatste is voor deze periode normaal, want de in het Latijn geschreven christelijke documenten en tractaten dateren op zijn vroegst uit het eind van de tweede eeuw. Bovendien was Justinus afkomstig uit het oostelijke deel van het Romeinse rijk, namelijk uit Flavia Neapolis, het huidige Nablus, in Palestina.

In zijn geschriften geeft Justinus blijk van grote belangstelling en kennis op filosofisch gebied. In zijn opvattingen is hij met name verwant met het zogeheten Midden-Platonisme, een in de eerste eeuwen van onze jaartelling vooraanstaande richting of school. Dat weersprekt niet dat hij een overtuigd christen was. In zijn apologetische werk geeft hij een intellectuele verantwoording van deze overtuiging. Getuige het onderstaande document had hij in Rome de positie van een 'free lance' leraar in de christelijke leer, die medechristenen nader onderricht in die leer gaf.

Dit martyrium is in het Grieks gesteld. De vertaling is gebaseerd op de editie van Lanata.

1. Tekst

Ten tijde van de wetteloze verordeningen inzake de afgodenverering werden de voornoemde heiligen gearresteerd en voor de stadsprefect van Rome, Rusticus, geleid'.

2.

1 Toen zij voorgeleid waren, zei de prefect tot **Justinus**: 'Wat voor leven leidt U?'

2 Justinus zei: 'Een leven dat in de ogen van niemand berisping verdient of afkeurenswaardig is.'

3 De prefect Rusticus zei: 'Met wat voor filosofische ideeën houdt U zich bezig?'

Justinus zei: 'Van alle filosofische ideeën poogde ik kennis te nemen, maar ik heb me aangesloten bij de ware ideeën van de Christenen, ook al bevallen die de aanhangers van onware opvattingen misschien niet.'

4 De prefect Rusticus zei: 'Die ideeën bevallen U dus?' Justinus zei: 'Ja, want ik sluit me er uit principe bij aan.'

5 De prefect Rusticus zei: 'Wat is dat voor een principe?' Justinus zei: 'Een principe waarmee we eerbied bewijzen aan de God der Christenen, van wie wij geloven dat hij als enige der goden in het begin de ganse kosmos heeft geschapen, en aan Gods Zoon Jezus Christus, van wie ook tevoren door de profeten is verkondigd dat hij het mensdom zou komen bijstaan als de Heraut van het heil en de Leermeester van schone onderwijzingen.'

6 Ik denk povere taal te spreken in vergelijking met Zijn Godheid, een bijzonder profetische kracht erkennende in hetgeen tevoren verkondigd is over Hem, van Wie ik zojuist zei dat hij Gods zoon is. U moet namelijk weten dat de profeten van oudsher voorspellingen hebben gedaan omtrent Christus' komst onder de mensen, die inderdaad heeft plaats gevonden.'

3.

1 De prefect Rusticus zei: 'Waar komen jullie samen?' Justinus zei: 'Daar waar ieder het verkiest en de mogelijkheid bestaat. Denkt u trouwens werkelijk dat wij allemaal op één en dezelfde plaats kunnen samenkomen?'

2 De prefect Rusticus zei: 'Vertel me, waar of op welke plaats komen jullie samen?'

3 Justinus zei: 'Persoonlijk huis ik boven ... gedurende de hele tijd van mijn tweede verblijf in Rome, en ik ken geen andere plaats van samenkomen behalve die daar. Iedereen die me wilde bezoeken, onderrichtte ik in de leer der waarheid.'

4 Rusticus zei: 'U bent dus Christen?' Justinus antwoordde: 'Ja, ik ben Christen.'

4.

1 De prefect Rusticus zei tot **Chariton**: 'Chariton, bent u ook Christen?' Chariton zei: 'Ja, op Gods bevel.'

2 De prefect Rusticus zei tot **Charito**: 'Wat hebt U te zeggen, Charito?' Charito zei: 'Ik ben Christin dank zij Gods gave.'

3 De prefect Rusticus zei tot **Euelpistus**: 'Wie bent u?' Euelpistus zei: 'Ook ik ben Christen en deelgenoot in dezelfde hoop'.

3. Bij ondervragingen blijkt vaak dat de autoriteiten uit zijn op precieze informatie omtrent de organisatorische aspecten van de christelijke gemeenschap.

4 De prefect Rusticus zei tot **Hierax**: 'Bent U Christen?' Hierax zei: 'Ja, ik ben Christen en ik aanbid dezelfde God.'

5 De prefect Rusticus zei: 'Heeft Justinus jullie tot Christenen gemaakt?' Hierax zei: 'Ik was allang Christen.'

6 **Paeon** stond op en zei: 'Ook ik ben Christen.' Rusticus zei: 'Wie heeft U onderwezen?' Paeon zei: 'Wij hebben het van onze ouders ontvangen.'

7 Euelpistus zei: 'Justinus' woorden hoorde ik graag, maar van mijn ouders heb ik meegekregen Christen te zijn.' Rusticus zei: 'Waar zijn uw ouders?' Euelpistus zei: 'In Cappadocië.'

8 De prefect Rusticus zei tegen Hierax: 'Waar zijn uw ouders?' Hierax zei: 'Ze zijn overleden, en ik ben lang geleden uit Phrygië verhuisd.'

9 De prefect Rusticus zei tot **Liberianus**: 'U bent toch niet ook Christen?' Liberianus: 'Ik ben ook een toegewijd Christen.'

5

1 De prefect zei tegen Justinus: 'Indien u gegeseld wordt en daarna onthoofd, bent u er dan van overtuigd dat u naar de hemel zult opstijgen?'

2 Justinus zei: 'Ik hoop daarop op grond van mijn volharding, zo ik volhard; ik weet dat ook voor hen die op de juiste manier geleefd hebben de Goddelijke genadegave te wachten ligt tot aan de wereldbrand.'

3 De prefect Rusticus zei: 'Dat veronderstelt u dus, dat u zult opstijgen?' Justinus zei: 'Ik veronderstel het niet, maar ik ben er volledig van overtuigd.'

4 De prefect Rusticus zei: 'Als jullie niet gehoorzaamt, zullen jullie gestraft worden.'

5 Justinus zei: 'Wij bidden erom door de straf behouden te worden.'

6 De prefect Rusticus kondigde zijn besluit af: 'Zij die niet hebben willen offeren aan de goden, moeten worden gegeseld en daarna weggevoerd om terechtgesteld te worden in overeenstemming met de wetten.'

6

De heilige martelaren kwamen God verheerlijkende naar de gebruikelijke plaats, waar ze hun martelaarschap voltooiden in de belijdenis van onze Zaligmaker, Wie de glorie en de kracht zij met de Vader en de Heilige Geest nu en tot in de eeuwen der eeuwen. Amen'.

De martelaarsdood van Justinus, de wijsgeer, te Rome

1. Even hiervoor schreef ik over Justinus; het was ongeveer in deze tijd, dat hij een tweede boek over de leer, die wij navolgen, schreef aan de heersers, die ik al eerder noemde; kort daarop ontving hij het sieraad van een Goddelijk martelaarschap; de aanstoker van het plan tegen Justinus was de filosoof Crescens; deze ijverde er voortdurend naar om in zijn levenswandel de benaming Cynicus⁷ waar te maken; Justinus had hem diverse malen te midden van een schare toehoorders weerlegd; nu kon hij zich tenslotte wegens zijn eigen martelaarschap de overwinningsteken opbinden van de waarheid, die hij altijd had uitgedragen.

2. Justinus zelf, wellicht de grootste wijsgeer met betrekking tot de waarheid, heeft in de Apologie, die ik reeds vermeldde, precies aangegeven wat er met hem zou gebeuren; vooraf beschreef hij dat met de volgende woorden:

3. Ook ik denk, dat men een plan tegen mij zal bedenken en mij met het hout zal doorsteken, misschien bedacht door Crescens, de onwijsgeer en liefhebber van loze praat; want men kan met goed fatsoen toch niet zeggen, dat die man een wijsgeer is, als hij zo in het openbaar minachtend over de christenen praat, alsof ze goddeloos zijn en een soort schurken; nee, daar begrijpt hij niets van; dat Justinus doet, is alleen maar om dank en gunst te ontvangen van de grote massa, die zichzelf bedriegt.

4. Want als hij tegen ons tekeer gaat zonder kennis van de leerstukken over Christus, is hij ronduit boosaardig en veel erger dan gewone mensen; die zijn meestal voorzichtig om van gedachten te wisselen of onjuiste informatie te verschaffen over dingen, die ze niet weten; maar hij lijkt wel daarin bezig geweest te zijn, zonder de grootte ervan te ontdekken; of als hij het wel begrijpt, doet hij dat alles om maar niet (van christen-zijn] verdacht te worden; dan is hij des te meer een laf en boosaardig wezen, die zelfs niet de lof verdient van een gewoon of ongeletterd mens, laat staan dat men bang voor hem zou zijn.

5. Toen ik hem openlijk confronteerde met een paar vragen om overtuigend te laten zien, dat hij inderdaad niets wist, bleef hij nergens; ik wil dat u dat weet, ook dat ik de waarheid spreek, zelfs al hebben de berichten over die gesprekken u niet bereikt; ik ben bereid om alsnog die vragen aan u bekend te maken; dat zou echt een koninklijk werk zijn.

6. Als mijn vragen en zijn antwoorden wel aan u bekend zijn moet het u duidelijk zijn, dat hij niets weet van onze standpunten; en als hij het wel zou weten, maar vanwege de toehoorders dat niet durft te zeggen, dan is hij duidelijk zoals ik al eerder zei, geen wijsgeer, maar een eierzuchtig mens; en dan houdt hij het voortreffelijk gezegde van Socrates ('dat een mens niet boven de waarheid geacht moet worden) niet in ere.

7. Tot zover Justinus. En hij is, volgens zijn eigen voorzegging tegen Crescens, inderdaad na de beraamde plannen aan zijn einde gekomen;

Tatianus verhaalt daarover in zijn *Tegen de Grieken*; overigens was deze man in zijn vroegere dagen befaamd door zijn welsprekendheid in de Griekse wetenschappen; hij was daarom zeer geëerd en maakte grote indruk vanwege de geschriften, die hij daarover naliel; Tatianus zegt: *De hoogst bewonderenswaardige Justinus heeft terecht gezegd, dat de voorzeide lieden boeven waren.*

⁷ Cynicus komt van een Grieks woord, dat 'honds' betekent

8 En, na iets gezegd te hebben over de filosofen, zegt hij: “Crescens nestelde zich in de grote stad [Rome] en overtrof allen in zijn pedofilie jegens jongens; hij werd volstrekt beheerst door geldzucht;

9. terwijl hij anderen adviseerde om de dood te minachten, was hij daar zelf zeer benauwd voor; zo zelfs, dat hij het wist klaar te spelen om Justinus met de dood, als met een groot kwaad, te confronteren; terwijl juist Justinus in zijn verkondiging van de waarheid de filosofen aan de kaak had gesteld als wellustige lieden en bedriegers.” Dat nu werd de oorzaak van Justinus martelaarschap.

De martelaren, die Justinus in zijn boeken noemt

1. Justinus had vóór zijn eigen doodstrijd in zijn eerste Apologie reeds ter nagedachtenis geschreven over anderen, die eerder het martelaarschap ondergingen; dat past bij ons onderwerp; Justinus zegt:

2. Een zekere vrouw leefde samen met een losbandige echtgenoot; zelf leefde ze er vroeger ook maar op los; maar toen ze de leer van Christus leerde kennen, ging ze zich verstandig gedragen en probeerde ze ook haar man te bewegen tot eert deugdzaam gedrag; ze vertelde hem wat het christen-zijn inhield, en ze wees hem erop dat de toekomstige straf in het eeuwige vuur er juist zal zijn voor degenen, die een roekeloos en onrechtmatig leven leiden.

3. Maar hij zette zijn losse leven gewoon voort, met als resultaat, dat zijn echtgenote door zijn levenspraktijk van hem vervreemdde; want zij achtte het onverantwoord om nog langer het bed te delen met een man, die zo tegen de natuurlijke regels handelde en op allerlei manieren probeerde zijn lusten te bevredigen; daarom wilde ze het huwelijk door scheiding beëindigen.

4. Maar vervolgens werd ze door mensen in haar omgeving overgehaald om bij hem te blijven; zij gaven deze raad, omdat ze hoopten, dat er ooit een verandering in het gedrag van haar man zou komen; en dus bleef ze nog bij hem, tegen haar eigen wil in.

5. Maar toen haar man naar Alexandrië was gegaan, kwamen vandaar berichten, dat hij zich nog schandaliger gedroeg; toen besloot zij van hem te scheiden en schreef een zogeheten scheidingsbrief, zodat ze vrij van hem werd; ze deed dat, omdat ze niet langer door de huwelijksband, in huis en bed, deelgenoot wilde zijn van zijn slecht en goddeloos gedrag.

6. Eigenlijk had die mooie man van haar, die 'goeie' vent, blij moeten zijn, dat zij gestopt was met al dat gedoe van vroeger, waarin ze ook nog plezier had, met die-naren en gehuurde krachten, vrolijk als ze toen was over dronkenschap en allerlei kwaad; en zij was niet alleen zelf daarmee opgehouden, maar ze wilde nu ook nog, dat hij diezelfde dingen niet meer zou doen; hij wilde dat niet; en omdat zij op eigen houtje van hem gescheiden was, liet hij een beschuldiging tegen haar uitgaan, met het argument dat zij christin was.

7. Zij schreef toen aan u, als de keizer, een verzoekschrift met de vraag of het haar toegestaan werd eerst haar eigen zaken te regelen; daarna, zodra haar zaken op orde waren, zou ze zich dan tegen de beschuldiging. verweren; u heeft haar dat toegestaan.

8. Maar haar vorige man zou daardoor nu niets meer tegen haar kunnen inbrengen; hij keerde zich daarom tegen ene Ptolemaeus, aan wie door Urbicius al eerder straf was toegediend; Ptolemaeus was degene die zijn vroegere vrouw onderwezen had in de christelijke leer; de ex-echtgenoot ging als volgt te werk.

9. Hij haalde een bevriende centurion over om Ptolemaeus in de boeien te slaan en gevangen te nemen; dan moest de centurion hem slechts één vraag stellen, n.l. of hij

een christen was. Ptolemaeus was een vriend van de waarheid en niet van zins om bedrog of leugen voort te brengen; dus beleed hij, dat hij een christen was; hierop liet de centurion hem in de gevangenis werpen; lange tijd liet hij Ptolemaeus in het gevangenhuis pijnigen.

10. Tenslotte werd Ptolemaeus, die ziel, voor Urbicius gebracht; ook daar werd hem slechts één vraag gesteld: of hij een christen was; opnieuw beleed Ptolemaeus geoeffend te zijn in goddelijke deugdzaamheid; want hij was zich heel wel bewust van de heerlijkheid, die afstraalt van het onderwijs aangaande Christus. •

11. Want als iemand het christelijk geloof verloochent, zijn er twee motieven denkbaar: Of hij ontkent omdat hij de zaak minacht, af hij ontvlucht de belijdenis omdat hij de zaak onwaardig is of een vreemde ervan is; geen van deze mogelijkheden passen bij een ware christen. Nu weer de zaak Ptolemaeus.

12. Toen Urbicius het bevel gaf om hem af te voeren, was er een zekere Lucius in de buurt, zelf een christen, die inzag hoe volstrekt onredelijk het oordeel was; hij zei tegen Urbicius: Wat is dat voor zaak? Iemand, die geen overspeler is, geen ontuchtpleger, geen moordenaar, geen dief geen rover, die aan geen enkele misdaad schuldig is bevonden, maar alleen belijdt dat hij de naam van christen draagt, heeft u aan zo'n mens straf gegeven? Uw oordeel zal niet in de smaak vallen bij keizer Pius, of de wijsgerige zoon van de keizer, of de heilige Senaat, beste Urbidus.

13. Deze gaf geen enkel antwoord, zei alleen maar tegen Lucius: 't Lijkt me, dat u ook van dat soort bent. Zeer zeker, zei Lucius; Urbicius gaf toen zonder meer bevel om ook hem af te voeren. Bedankt, zei Lucius vervolgens en beleed: Van dit soort boosaardige heren ben ik nu bevrijd; ik ga naar God, de genadige Vader en Koning. Toen er daarna nog een derde bijkwam, werd ook die op dezelfde manier gestraft.

Justinus voegt aan deze woorden onder andere de uitspraak toe, die ik hierboven citeerde: Ik verwacht dat er ook tegen mij een plan beraamd wordt door één van de mensen, die genoemd zijn.

De boeken van Justinus, die tot heden toe bewaard zijn

1. Justinus heeft ons vele werken nagelaten, vol van allerlei nuttige zaken; ze herinneren ons aan een hoog ontwikkeld verstand, dat zeer vervuld is van theologische kennis; we zullen de leergierigen daarnaar verwijzen, d.w.z. naar die werken, die als zeer bruikbaar tot ons gekomen zijn.

2. Een van zijn werken gaat over *de leer*, die wij aanhangen, en is gericht aan Antoninus, bijgenaamd Pius, diens zonen en de Romeinse senaat.

Een tweede bevat eveneens een *Apologie van ons geloof*, die bedoeld is om de opvolger en naamgenoot van die keizer, Antoninus Verus', nader in te lichten; Antoninus Verus is degene, die heerste in de tijd waarover ik nu schrijft.

3. Er is nog een werk, *Tegen de Grieken*, waarin hij allerlei kwesties die tussen ons en de Griekse wijsgeren gerezen zijn uitvoerig behandelt, en ook ingaat op de aard van de demonen; ik hoef daarop nu hier niet in te gaan.

4. Nog een ander werk is tot ons gekomen, ook gericht tegen de Grieken, dat hij de titel *Verwerping* meegaf.

Vervolgens is er het boek *Over Gods soevereiniteit*; daarin onderbouwt hij Gods alleenheerschappij niet alleen uit onze Schriften, maar ook uit boeken van de Grieken.

5. Voorts schreef hij *De Psalmist* en een traktaat *Over de ziel*; in dat laatste vermeldt hij diverse vragen over het betreffende probleem en de leerstellingen van Griekse wijsgeren dienaangaande; hij belooft die ideeën van commentaar te voorzien in een ander geschrift van zijn hand, waarin hij dan tevens zijn eigen mening zal geven.

Van Haamstede:

Justinus, een zoon van Priscus Bacchus was geboren te Neapolis, in Palestina, en wel uit Griekse ouders. Hij was een geleerd wijsgeer, zeer ervaren in alle wetenschappen der heidenen. Deze hoorde, dat de Christenen boven alles werden beschuldigd, dat zij in hun vergaderingen zich aan schandelijkheden schuldig maakten. En toch zag hij, dat zij met grote volharding de dood onbevreesd tegen gingen, waaruit hij besloot, dat het niet mogelijk was, dat zulke mensen een zodanig slecht leven zouden leiden, aangezien boosdoeners geen hoop op een beter leven kunnen hebben, maar schrikken voor de dood. Na een naarstig onderzoek van de Heilige Schrift, verliet hij dan ook het heidendom, en nam de christelijke godsdienst aan. Hij maakte zulke vorderingen in de kennis van die godsdienst, dat hij leraar werd van het Evangelie, en het christelijk geloof kloekmoedig beschermde met schrijven, en zelfs verdedigingsgeschriften aan de keizer zond, om de Christenen te verontschuldigen van de lasteringen, waarmee zij werden bezwaard. Hij wekte ook vele mensen tot het martelaarschap op.

Dikwerf redetwistte hij met een onbeschaamde wijsgeer, Crescens genaamd, maar overwon hem menigmaal en maakte hem beschaamd. Deze wijsgeer vatte daarover zulk een dodelijke haat tegen Justinus op, dat hij hem in zijn hart de dood had gezworen. Van die tijd af aan hield hij dan ook niet op hem lagen te leggen en als Christen aan te klagen, totdat hij als met Justinus' bloed zijn dorst gelest had, gelijk Tatianus, een leerling van Justinus, in zijn redevoering tegen de Grieken of heidenen over hem klaagt, dat hij niet alleen Justinus, maar ook hem naar het leven had gestaan, omdat zij hem en zijns gelijken, als wulpse dieren en bedrieglijke wijsgeren, in het openbaar hadden bestraft. Justinus werd op zijn aanklacht gevangen genomen, en, daar hij kloekmoedig weigerde het Christendom af te zweren, werd hij eindelijk door de President Rusticus ter dood veroordeeld, en, na vooraf gegeseld te zijn, met de bijl onthoofd, omtrent het jaar onzes Heeren 168.

Vervolg Van Haamstede:

Toen keizer M. Antoninus de Marcomannen overwonnen had, voerde hij oorlog tegen de Quaden. (Qadi, 174) Met zijn leger in hun land vallende, werd hij dapper aangevallen, en, na een hevige strijd, met zijn volk ingesloten in een plaats tussen het gebergte, waar groot gebrek was aan water, terwijl zij veel van de hitte te lijden hadden. Gedurende vijf dagen verkeerden zij daarin groten nood, zodat zijn volk, door de hitte en van de dorst schier versmacht, in moedeloosheid ieder hunner zijn goden tevergeefs aanriep. In die ogenblikken deed zich een afdeling Christenen op, die ingeschreven waren in zeker groot leger, *Melitana* genaamd. Deze bogen met een vast geloof de knieën voor de enige, eeuwige en waarachtige God. En, toen zij hun vurige gebeden voor de nood van de vorst en hen allen uitgestort hadden, werden zij terstond, en wel geheel onverwacht en tot ieders verwondering, met twee weldaden gezegend, een overvloedige regen in hun midden, waardoor het leger zeer werd gelaafd, terwijl boven de hoofden der vijanden hevige en langdurige bliksemstralen en donderslagen zich ontlastten, waardoor zij verdreven en verstrooid werden.

Door dit wonder werd het gemoed van de keizer dermate getroffen, dat hij van die tijd aan de Christenen gunstiger behandelde, ja, zelfs in brieven, die hij aan verscheidene

stadhouders zond, beleed, dat hij door het gebed der Christenen de overwinning verkregen bad, en aan het bovengenoemde leger de naam gaf van *het bliksemende*.⁸"

Was de vervolging van de Christenen onder M. Antoninus geëindigd, onder keizer **Commodus (177-192)** duurde de vrede voort, en wel omdat hij zonder twijfel nog aan het buitengewone wonder dacht, hier boven verhaald, dat zijn vader tot meedogendheid jegens de Christenen had opgewekt; maar ook omdat hij een bijzit had, Marcia genaamd, die de Christenen een goed hart toedroeg. In het begin der regering van Commodus⁹ hadden dus de Christenen vrede, maar dit duurde niet lang.

In weerwil van die vrede, worden toch door sommigen als martelaren in het begin van zijn regering gehouden en genoemd: **Vincentius, Eusebius, Peregusus en Potentianus**, leraars, als ook **Julius**, een raadsheer te Rome.

⁸ Bekend in Romeinse literatuur

⁹ Regeerde 3 jaar gelijktijdig met M. Antoninus

33. Vettius Epagathus; Sanctus; Maturus; Attalus; Blandina een vrouw; Zacharia; Biblis, een meisje; Alexander; Pothinus; Ponticus 15 jaar; Alcibiades; Photinus te Lyon en Vienne; 177

Deze behoort tot de groep van de martelaren van Lyon. Een aantal van hen hadden vreselijke martelingen geleden onder het bewind van Marcus Aurelius (177). Over hun dood hebben we het verslag dat door de Kerk van Lyon naar de Kerken van Klein-Azië werd gezonden. Terwijl de keizerlijke legaat weg was, wierp de chiliarch, een militair commandant en de duumvir, een burgerlijke rechter, een aantal christenen, die voor hun geloof uitkwamen, in de gevangenis.

Onder deze christenen was Blandina, een slavin, samen met haar meesteres, ook een christen. Haar metgezellen vreesden dat zij vanwege haar lichamelijke zwakheid niet zou kunnen standvastig blijven onder de foltering. Maar hoewel zelfs de beulen werden uitgeput "als ze niet meer wisten wat ze aan haar moesten doen", bleef ze nog steeds trouw en herhaalde op elke vraag "Ik ben een christen."

**Wie er in Gallië voor het geloof leden
EUSEBIUS' KERKGESCHIEDENIS; BOEK VIJF**

1. Gallië was het gebied waar het strijdtoneel, waarover ik het had, werd voorbereid. Er zijn daar twee steden, die zo befaamd zijn dat ze de rest in de schaduw stellen, nl. **Lyon en Vienne**. De grote rivier de Rhône stroomt met kracht door het hele gebied en loopt ook door deze beide steden.

2. Van wat er in dit gebied met de martelaren gebeurd is hebben de meest bekende gemeenten een verslag gemaakt en dat toegestuurd aan de kerken van Klein-Azië en Frygië. Ik zal woordelijk weergeven hoe ze vertellen over de gebeurtenissen aldaar:

3. De dienaren van Christus in Lyons en Vienne in Gallië aan de broeders in Klein-Azië en Frygië, die hetzelfde geloof in de verzoening en dezelfde hoop met ons delen: *vrede, genade en heerlijkheid van God de Vader en Christus Jezus onze Heere*.

Na deze woorden volgt de inleiding; ze beginnen dan hun overzicht als volgt:

4. Het is voor ons onmogelijk om precies te verhalen of volledig te schrijven over de omvang van de verdrukking en de razernij, die de heidenen hier onder de heiligen hebben aangericht. Zo veel hadden de gelukzalige martelaren te verduren.

5. De tegenstander sloeg met volle kracht op ons in en gaf daarmee alvast een voorproef van wat hij in de toekomst aan vreselijke dingen ons wil aandoen; hij nam alle middelen te baat om zijn eigen trawanten te laten wennen aan de voorbereiding van de strijd tegen Gods dienaren. Daardoor werden we niet alleen buitengesloten uit de woningen, de badhuizen en de marktplaatsen; maar ook mocht niemand van ons ergens meer voor hen verschijnen, op geen enkele plaats.

6. Gods genade echter streed voor ons. Daardoor werden de zwakken behouden; daardoor ook werden mensen voorbereid om volhardend te zijn en sterk als krachtige pilaren het gewicht van de vijandelijke aanval op te vangen. Ze gingen zelfs tegen de vijand in verdroegen allerhande schande en foltering. Maar ze achtten klein wat groot leek en vluchtten tot Christus; daarmee lieten ze in waarheid zien (Rom. 8.18) '*dat het lijden van deze tegenwoordige tijd niet is te waarden tegen de heerlijkheid, die aan ons zal geopenbaard worden*'.

7. Het begon met het verduren van allerlei lelijks dat de opgehoopte volksmassa tegen hen bedacht, scheldpartijen en rake klappen, meegesleurd en beroofd wor-

den, smijten met stenen, en gevangennemen; en allerlei andere dingen die wilde menigten graag hun vijanden en tegenstanders aandoen.

8. Maar daarna werden ze naar het forum gebracht om door de tribuun en de stadsautoriteiten ondervraagd te worden; het volk stond daar ook bij; toen ze belijdenis aflegden, werden ze gevangen gezet tot de stadhouder zou komen.

9. De stadhouder liet ze voorkomen en gebruikte allerlei wreedheid tegen ons. Zie naar **Vettius Epagathus**, één van de broeders; hij was vol van liefde voor God en mensen en vertoonde een uitzonderlijke levenswandel. Hoewel hij nog erg jong was, getuigde men over hem hetzelfde als over de **ouderling Zacharias**; want hij gedroeg zich onberispelijk volgens alle geboden en inzettingen van de Heere, en was onverdroten bezig in allerlei dienst aan de naaste, echt iemand die voor God ijverde, met een vurige geest.

Omdat hij zo'n hoogstaand persoon was, kon hij het niet aanzien dat wij zo oneerlijk veroordeeld werden. Verontwaardigd, vroeg hij om ook gehoord te mogen worden ter verdediging van zijn broeders; want er is bij ons niets aan goddeloosheid of ongodsdienstigheid te vinden.

10. Maar de mensen rond het tribunaal begonnen tegen hem te schreeuwen, omdat hij heel bekwaam was. Ook de stadhouder ging niet in op het verzoek, hoewel dat heel terecht was gedaan; de stadhouder vroeg alleen maar of hij soms ook een christen was.

Vettius legde toen met duidelijke stem zijn belijdenis af; het gevolg was dat hij ook bij de groep van de martelaren gevoegd werd. Men noemde hem openlijk *de pleitbezorger van de christenen*.

Nu, dat was hij; maar hij had de pleitbezorger in zichzelf nl. de Geest, zoals ook **Zacharias**; en hij bewees die uit de volheid van zijn liefde; hij vond het een erezaak om zijn broeders te verdedigen en zijn leven voor hen in te zetten. Hij was een echte discipel van Christus, zoals degenen die 'het Lam volgen waar het ook heengaat' (Openb. 14.4).

11. Hierna kwam er een verschil van mening bij de anderen openbaar. Het was duidelijk, wie als eerste martelaren hun lijden in alle openheid zouden verdragen; ze vervulden de belijdenis van hun getuigenis in alle vrijwilligheid. Maar anderen bleken onvoorbereid en onervaren, nog zwak eigenlijk. Die groep leek de spanning van de heftige strijd nauwelijks te kunnen dragen. *Ongeveer tien hielden het dan ook niet vol*; ze bezorgden ons groot verdriet en mateloze smart; want op die manier werd het nog moeilijker gemaakt voor degenen die niet opgepakt waren. Maar deze laatsten, niettegenstaande de moeilijkheden die ze ondergingen, lieten de martelaren niet in de steek; ze bleven bij hen.

12. Toch waren we er allemaal bang voor, dat ze hun belijdenis misschien niet zouden kunnen volhouden; dat was niet zozeer uit angst voor de komende folteringen; maar, vooruitziend naar het einde, vreesden we dat er wel eens iemand afvallig zou kunnen worden.

13. Van dag tot dag werden er meer ingerekend; allen die waardig waren het getal van de martelaren aan te vullen werden gevangen gezet; tenslotte waren alle actieve leden van de **beide gemeenten** gegrepen, degenen die het meest hadden bijgedragen aan de opbouw van de gemeente.

14. Hier en daar behoorde ook heidens huispersoneel van ons tot de gevangenen; want de stadhouder had in het openbaar bevolen een zoekactie naar ons allen te houden. De heidense gevangenen echter waren bang voor de martelingen die ze de heiligen zagen ondergaan; door influistering van de Satan en op aandringen van de soldaten beschuldigden de huisdienaren ons ten onrechte van Thyestische

maaltijden,¹⁰ ontucht á la Oedipus¹¹ en nog van andere misdrijven die ons ongeoorloofd zijn te bedenken, laat staan uit te spreken.

15. Dit soort beschuldigingen werden verspreid onder de mensen. Hadden ze zich eerder nog wat ingehouden omdat ze banden met ons hadden, nu pas brak het geweld helemaal door: het leken wel wilde dieren, zo vijandig en verbitterd behandelden ze ons.

Zo werd de uitspraak van onze Heere vervuld toen Hij zei (Joh. 16.2): '*... de ure komt, dat een ieder, die u zal doden, zal menen Gode een dienst te doen*'.

16. Onbeschrijfelijke pijniging kregen de heilige martelaren te verduren; om eigen eer te bevorderen probeerde de Satan hen iets van godslasterlijke uitspraken te ontlokken.

17. Bovenmatig gewelddadig richtte de woede van de menigte, de stadhouder en de soldaten zich tegen **Sanctus**, de diaken uit **Vienne** en de pas bekeerde maar edele geloofsheld **Maturus**. Dat gold ook voor **Attalus**, afkomstig uit Pergamus, die altijd een fundament, een pilaar, van de gemeente hier geweest was. En in het bijzonder moet ook **Blandina** genoemd worden. In haar maakte Christus duidelijk dat de dingen die bij de mensen waardeloos, onbetekenend lijken, door God zeer hooggeschat worden; als het maar gaat om werkelijke en krachtige liefde tot Hem en niet om opschepperij, die slechts schijn is. We hebben allen zeer voor haar gevreesd.

18. Haar aardse meesteres was zelf één van de strijdende martelaren; met haar vroegen wij ons af of Blandina door lichamszwakte wel voldoende vrijmoedigheid zou hebben om haar geloofsbelijdenis vast te houden. Maar Blandina was zo vol kracht dat haar beulen er moe van werden; de beulen werkten van 's ochtends tot 's avonds, losten elkaar af en probeerden op alle manieren haar te folteren; maar ze erkenden zelf dat ze verslagen waren, toen ze niets nieuws meer hadden om haar te martelen; ze verbaasden zich erover dat haar verscheurde en opengereuten lichaam nog ademde; en ze gaven toe dat één zo'n soort marteling voldoende was om iemands leven te beëindigen; laat staan dat iemand zoveel moordende martelpraktijken zou kunnen doorstaan.

19. Maar deze gezegende heilige, deze edelmoedige strijdster, putte telkens nieuwe kracht uit haar belijdenis; ze ontving rust, verkwikking en vermindering van pijn als ze steeds maar herhaalde: *Ik ben een christin, wij doen geen slechte dingen*.

20. Ook **Sanctus** zelf kon alle martelingen die men voor hem uitdacht weerstaan, op een manier die alle menselijke maat te boven ging. De boosaardige lieden hoopten hem door voortdurende zware pijniging uitspraken te ontlokken, die hij niet moest doen. Maar zo krachtig wist hij ze te weerstaan, dat hij niet eens zijn naam noemde, of zijn volk, of de plaats waar hij vandaan kwam; of hij slaaf was of vrije, niets daarover. Op elke vraag die ze hem stelden zei hij in de taal van de Romeinen: *Ik ben een christen*. Dus in plaats van zijn naam, zijn stad, zijn afkomst of wat ook, beleet hij alleen dat ene; niets anders hoorden de heidenen uit zijn mond.

¹⁰ Thyestus at zijn zonen op, daartoe volgens de Griekse sage door Atreus misleid; de heidenen beschuldigden de christenen van dergelijke actie, kennelijk op grond van slecht begrepen informatie over het Heilig Avondmaal.

¹¹ Oedipus verwekte, volgens de Griekse sage, in onwetendheid vier kinderen bij zijn eigen moeder

21. Als om strijd probeerden de stadhouder en de beulen hun nijd tegen hem te uiten. Toen ze niets anders meer konden bedenken om Sanctus te pijnigen, bonden ze tenslotte gloeiend hete koperen schalen op de zachtste delen van zijn lichaam.

22. Dat koper schroeide maar door; hij echter bleef onwrikbaar en ongebogen, krachtig in zijn belijdenis, gesterkt en verkwikt door de hemelse fontein van levend water dat, uit het lichaam van Christus vloeit.

23. Zijn lichaam was wel een teken van zijn lijden, één grote wond was het, gestriemd en verminkt, zo dat het voor het oog helemaal geen mens meer leek. Maar Christus Die in hem leed, deed grote wonderen; Hij versloeg zijn tegenstander en gaf de anderen een voorbeeld; Hij liet zien dat niets meer bang maakt als de liefde van de Vader er is, dat niets meer pijn doet als de eer van Christus wordt bevorderd.

24. Want wie schetst hun verbazing, toen de bandeloze beulen de martelaar een paar dagen later opnieuw gingen pijnigen, dat Sanctus' lichaam zich herstelde. De beulen hadden gedacht dat ze hem nu wel klein zouden krijgen, als ze dezelfde martelpraktijken uitvoerden; want zijn lichaamsdelen waren opgezwollen en de zere plekken ontstoken; hij zou het nog niet kunnen verdragen dat iemand hem met de hand aanraakte. Als hij tijdens de martelingen zou sterven, zou dat de anderen wel schrik aanjagen. Maar niets daarvan. Zijn lichaam verhief zich en ging rechtop staan, niettegenstaande de opnieuw weer aangebrachte verwondingen. Een mens zou dat niet verwacht hebben, maar zijn lichaam kreeg weer zijn oude vorm en zijn ledematen waren weer gewoon te gebruiken. Door Christus' genade leidde Sanctus' tweede marteling niet tot zijn ondergang, maar tot zijn herstel.

25. Er was nog iemand, die martelingen onderging. Ze heette **Biblis**. Eerder had ze, met anderen, het geloof afgezworen. De duivel dacht dat zij wel helemaal gevallen was; maar dat was hem niet genoeg. Meer straf zou ze krijgen, als ze godslasterlijke taal zou uitslaan. Daarom zette de duivel door marteling haar aan om goddeloze dingen over ons te zeggen; hij dacht dat dát wel lukken zou, omdat ze gebroken leek en moedeloos.

26. Maar midden onder de martelingen kwam ze tot bezinning; het leek wel of ze uit een diepe slaap wakker werd; door de tijdelijke straf die ze kreeg, moest ze denken aan de eeuwige foltering in de hel. Daarom sprak ze de godslasteraars tegen en zei: *Deze mensen vinden het zelfs onwettig om het bloed van redeloze dieren te verorberen; dan zullen ze toch geen kinderen eten?* Hierna beleed ze dat ze zelf een Christin was; daarna werd ze bij de groep martelaren gevoegd.

27. Zo werden de tirannieke folteraars door Christus inactief gemaakt middels de volharding van de gelukzaligen. Maar de duivel bedacht andere middelen: hij liet ze in de gevangenis opsluiten, een afschuwelijke plaats waar het pikdonker was. Hun voeten werden in het blok geslagen en tot het vijfde gat uit elkaar gerekt. De martelaren werden aan nog meer kwellingen onderworpen. Want zo gaat het als de Satan zijn dienaren aanzet tot wilde razernij en tot het bedrijven van gruwelijke boosaardigheid. De meeste gevangenen stikten in de gevangenis, zovelen als de Heere wilde dat er zouden sterven; zo zouden ze Zijn eer bevorderen.

28. Sommigen van dat getal werden zo wreed gemarteld, dat ze nauwelijks in leven konden blijven, ook al zou men hen proberen te helpen met alle geneeskundige middelen. Opgesloten in de gevangenis en ontbloot van menselijke hulp, werden de slachtoffers door de Heere gesterkt; ze werden naar lichaam en ziel met Zijn kracht vervuld; sommigen ontvingen daarvan zoveel dat ze anderen bemoeidigden en opwekten. Maar bij de pasbekeerden en de later opgepakten waren er

die lichamelijk nog niet erg geleden hadden; ze bleken echter niet opgewassen tegen de zware druk van de gevangenschap en stierven in de kerker.

29. Grote kracht ontving ook de gezegende **Pothinus**. Hij was meer dan negentig jaar oud; aan hem was de vervulling van het **opziensambt te Lyons** toevertrouwd. Zijn lichaam was zo zwak, dat het daardoor nauwelijks nog leek te ademen. Maar hij was vurig van geest en werd gesterkt door zijn begeerte naar het voorliggend martelaarschap. Ook hij werd voor de rechtbank gesleept. Door ouderdom en ziekte was zijn lichaam bijna ontbonden; toch behield hij zijn levenslust, zodat Christus daardoor zou triomferen.

30. Hij werd door de soldaten naar het tribunaal gebracht. De plaatselijke hoogwaardigheidsbekleders en de hele volksmassa begeleidden hem en schreeuwden hem van alles toe, alsof hij Christus zelf was; maar hij zelf legde een waardig getuigenis af

31. De stadhouder vroeg hem wie de God van de christenen was; Pothinus antwoordde: *u zult het te weten komen, als u daartoe waardig bent*. Daarna werd hij meedogenloos weggesleurd; hij kreeg er ongenadig van langs. De mensen dichtbij misbruikten hun handen en voeten tegen hem zoveel ze maar konden en zonder op zijn leeftijd acht te slaan; de mensen verder weg smeten alles wat ze maar hij de hand hadden naar hem toe; ze dachten zeker dat ze zonde zouden doen of niet vroom genoeg leken in de ogen van hun goden als ze ophielden met die razernij tegen hem; alsof ze zelf hun goden moesten wreken, zo gedroegen ze zich. Pothinus ademde bijna niet meer toen hij in de gevangenis geworpen werd; na twee dagen gaf hij de geest.

32. Daarna gebeurde er iets wonderlijks. Gods machtige werking openbaarde zich en de grenzeloze genade van Christus liet zich zien. Het ging om iets dat zelden voorkomt bij een groep broeders onder elkaar, maar wel behoort tot Christus' wijze van werken.

33. Er waren immers eigenlijk twee soorten gevangenen. De ene groep was bij de eerste razzia gegrepen maar hadden *het geloof ontkend*; toch waren ze gevangen gezet en deelden ook in de verschrikkingen; dat ze het geloof herroepen hadden leverde hen ditmaal weinig goeds op.

Wie echter bleven belijden wat ze waren, werden als christenen gevangen gezet, en kregen geen andere veroordeling.

34. Deze belijdende christenen werden verkwikt vanwege de vreugde om het martelaarschap, de hoop op de beloften, de liefde van Christus en de Geest van de Vader. Maar de afvalligen kregen zware gewetenswroeging en werden beschouwd als een stel moordenaars en kregen dubbel zoveel straf als de anderen; je kon dat alleen al zien aan hun uiterlijk, als ze voorbij gingen; het verschil met al de anderen was goed op te merken.

35. De ene groep ging vol vreugde voort, op hun gezicht was een mengeling van heerlijkheid en grote genade te lezen. Hun boeien omsloten hen als fraaie versierselen, zoals van een bruid die zich ooit met een prachtig veelkleurig gewaad, met goud doorweven; sommigen vonden dat ze gezalfd leken met geurstoffen, omgeven als ze waren met de goede geur van Christus.

Maar de andere groep, die van de afvalligen, ging voort met neergeslagen ogen, ontmoedigd, gefrustreerd, overvallen door schaamte. Bovendien werd deze groep door de heidenen beschouwd als een stel ontaarde schurken, die beschuldigd waren van moord. Maar nu hadden ze ook niet meer de eerbare, roemrijke en levenwekkende naam, die de christenen droegen. De echte christenen zagen al deze gevolgen van afvalligheid en werden daardoor des te meer bevestigd in hun geloof

zodra ze gegrepen werden legden ze daarom zonder aarzelen hun belijdenis af; ze gaven geen aandacht meer aan duivelse tegenwerpingen.

36. De schrijvers van dit bericht gaan na een paar tussenopmerkingen als volgt verder:

Er ontstonden hierna verschillende soorten martelaarschap, samenhangend met de wijze waarop ze heengingen; het was alsof de martelaren uit verschillende soorten en kleuren bloemen een grote krans aan het vlechten waren, die ze aan de Vader gingen aanbieden. Deze edelmoedige helden, ieder verwickeld in zijn eigen strijd, zouden een roemrijke overwinning behalen.

Daarom was het rechtvaardig dat ze de grote erekrans van de onverderfelijkheid ontvingen.

37. En zo werden **Maturus, Sanctus, Blandina en Attalus** bestemd voor de wilde beesten, om daar als het gebruikelijk schouwspel voor het onmenselijke heidendom te dienen. De dag waarop het gevecht met de wilde dieren zou plaatshebben werd vanwege de onzen openlijk bekend gemaakt.

38. Maar Maturus en Sanctus doorstonden alle pijnigingen in het amfitheater. Het leek wel of ze tevoren niets te verduren hadden gehad, of liever, alsof ze in allerlei eerdere beproeving de tegenstander hadden verslagen en nu streden voor de eigenlijke erekrans. Ze bleven overeind bij de geselslagen die ze zoals gewoonlijk in het amfitheater met geweld kregen toegediend; ze doorstonden de aanvallen en verwondingen van de beesten; ze hielden stand tegen alle krankzinnige dingen, die de mensen van verschillende kanten eisten; ze verdroegen het zelfs dat hun lichamen op de ijzeren stoel geroosterd werden, zodat ze de walm van hun eigen schroeiend vlees konden ruiken.

39. De folteraars vonden dat nog niet voldoende; ze gingen tot het uiterste van razernij om de volharding van de slachtoffers te breken. Maar ze kregen niets los; van Sanctus hoorden ze alleen maar de belijdenis die hij vanaf het begin had uitgesproken.

40. Ondanks de grote strijd had de ziel van de martelaren het kunnen volhouden; maar tenslotte werden ze onthoofd. Op die dag waren ze een schouwspel voor de wereld geweest. Dat was nog eens iets anders dan het veelsoortig vertier dat de gladiatorengevechten boden.

41. Blandina werd aan een paal gehangen en gebonden als voer voor de beesten die haar wild zouden aanvallen. Voor de anderen die samen met haar gemarteld werden leek het wel alsof ze aan het kruis hing; en door haar voortdurende geboden beurde ze velen op. Haar medestrijders zagen met eigen ogen hun zuster zo hangen; daardoor moesten ze denken aan Hem, Die voor hen gekruisigd was; zo wilde zij degenen die in Hem geloven sterken in hun overtuiging *dat ieder die voor Christus' eer lijdt, voor altijd de gemeenschap met de levende God zal smaken*.

42. Blandina hing daar aan de paal, maar geen van de beesten raakte haar aan. Daarom werd ze weer van de paal afgenomen en naar de gevangenis teruggebracht, om voor een volgende fase in de strijd bewaard te worden. Zo zou Blandina door vele oefeningen de overwinning behalen en daardoor het onverbiddelijk oordeel over de listige slang op zijn eigen hoofd doen terugkeren. Hoewel ze klein was en zwak en men haar al snel verachtte, bleek Blandina bekleed met de kracht van de machtige en onoverwinnelijke strijder Jezus Christus. Blandina kon daardoor de vijand in menig gevecht overwinnen en na de strijd de kroon der onverderfelijkheid ontvangen.

43. **Attalus** was een man van uitzonderlijk karakter. Daarom wilden de mensen ook hem zien verschijnen. Hij trad aan als een goed voorbereide strijder, omdat hij degelijk geoefend was in christelijke weerbaarheid; hij had ons altijd al gesteund door zijn getuigenis voor de waarheid.

44. Toen Attalus het amfitheater werd rondgeleid, werd er een bord voor hem heen gedragen waarop in het latijn stond: *Dit is Attalus de christen*. De mensen waren woedend op hem. Toen de stadhouder te weten kwam dat Attalus een Romein was, beval hij hem naar de gevangenis terug te brengen. Daar was nog een hele groep mensen, waarover de stadhouder een brief aan Caesar had geschreven en diens antwoord afwachtte.

45. Die tussentijd bleef voor hen niet werkloos of vruchteloos; maar in de volharding van hen werd de grenzeloze genade van Christus zichtbaar. Want door degenen die nog leefden werd het dode tot leven gebracht; ofwel, de martelaren wisten genade voor te stellen aan de gevangenen, die nog geen martelaren waren. Grote blijdschap ontstond er voor de maagdelijke moeder [de kerk]; want wie zij als een dode miskraam had uitgeworpen, mocht zij nu weer levend terugkrijgen.

46. Door middel van de echte martelaren kwamen de meesten van hen die afvallig geworden waren, weer terug op hun beslissing en werden als herboren; ze werden, vervuld met levendig vuur en leerden belijdenis af te leggen van hun geloof. En zo, als herleefd en weer krachtig, kwamen ze voor het tribunaal om opnieuw door de stadhouder ondervraagd te worden. Ze proefden iets zoets in de genade van God, Die de dood van een zondaar niet wenst, maar hem vriendelijk tot bekering nodigt (verg. Ezech. 18.23 en Ezech. 33.11).

47. Inmiddels had de keizer teruggeschreven dat ze doodgeranseld moesten worden; alleen wie het geloof herriep kon in vrijheid gesteld worden.

Bij het begin van het grote feest, dat hier gehouden zou worden liet de stadhouder de martelaren halen; er waren zoals gewoonlijk zeer veel mensen uit alle volken bijeen gestroomd; de menigte kon nu kijken naar de gelukzaligen, die voor het tribunaal gesleept werden, als een openbaar schouwspel voor de kijkers. De stadhouder ondervroeg hen opnieuw. *Wie het Romeinse burgerrecht bleek te bezitten liet hij onthoofden. De rest stuurde hij naar de wilde beesten.*

48. En zo werd Christus op wonderbaarlijke wijze verheerlijkt in degenen die Hem eerder nog hadden afgezworen; want tegen alle verwachting van de heidenen in beleden ze hun geloof. Ze waren apart ondervraagd, zodat het leek alsof ze spoedig zouden worden vrijgelaten; maar toen ze hun geloof beleden, werden ze aan het getal der martelaren toegevoegd. De mensen die nooit een spoor van geloof bezeten hadden en niets kenden van de sierlijke huwelijkskleding en geen idee hadden van de godsvrucht, bleven ook nu buiten staan; door hun levenswandel lasterden ze de weg van de christenen, als zonen van het verderf. Alle anderen bleven de kerk trouw.

49. Dat bleek ook van een zekere **Alexander**, toen hij net als de anderen ondervraagd werd. Hij was van geboorte een Friegiër en van beroep dokter. Vele jaren had hij in Gallië doorgebracht en was bij allen bekend vanwege zijn liefde voor God; de vrijmoedige manier waarop hij de waarheid naar voren bracht liet zien dat hij vervuld was met de apostolische genade. Zo stond hij voor het tribunaal en spoorde hen met wenken aan om een goede belijdenis af te leggen; voor de mensen die rondom het tribunaal stonden was het duidelijk dat hij iets van plan was.

50. Maar de menigte was nijdig, omdat de mensen die eerder het geloof afgezworen hadden nu toch weer belijdenis deden; daarom scholden de omstanders op

Alexander alsof hij daarvan de oorzaak was. De stadhouder stond op en vroeg hem nadrukkelijk wie hij was, waarop Alexander antwoordde *dat hij een christen was*. De stadhouder was woedend en veroordeelde hem tot de gang naar de wilde beesten. De volgende dag dus moest Alexander de arena in, ditmaal samen met Attalus. De stadhouder had het volk een plezier willen doen en liet de beesten voor de tweede keer op Attalus los.

51. Al de kwalijke straffen die bedacht waren om mensen in het amfitheater te pijnigen hadden deze twee nu ondergaan; ze hadden de vreselijkste kwelling geleden. Nu werden ook zij tenslotte als slachtoffer gedood. Alexander slaakte geen enkel geluid, geen kreet van pijn ontsnapte hem; in zijn hart sprak hij alleen met God.

52. Wat **Attalus** betreft, die werd op de ijzeren stoel gezet en begon te verbranden; terwijl de rook van zijn schroeiend lichaam rond hem opwalmde zei hij in het Latijn tegen de menigte: Wat jullie hier doen is niets anders dan het verslinden van mensen; maar wij hebben nooit mensen gegeten en doen hen geen enkel onrecht aan. Toen men hem vroeg welke naam [zijn] God droeg, antwoordde hij: *God heeft geen naam zoals de mensen*.

53. Op de laatste dag van het gladiatorenoptreden werd ook Blandina weer tevoorschijn gehaald, samen met een ongeveer **vijftien jaar oude jongen, Ponticus geheten**. Men had hen overigens dagelijks daarheen gesleept om hen de foltering van de anderen te laten zien; met geweld probeerde men hen te laten zweren hij hun eigen heidense idolen. Maar het tweetal hield stand en minachtte hen. De massa reageerde daar furieus op; dat de jongen nog zo jong was en de andere een vrouw, kon hun niets schelen.

54. Daarom lieten ze de twee allerlei pijnigingen ondergaan en werkten de hele serie martelingen af om ze toch maar te laten zweren aan de afgoden; maar dat lukte niet. De heidenen konden zien dat Ponticus aangespoord en versterkt werd door zijn zuster in het geloof die hem telkens bemoedigde. Fier verdroeg Ponticus al deze foltering, tot hij de geest gaf.

55. En toen, als laatste van allen, **Blandina**, gezegende vrouw. Zoals een goede moeder haar kinderen bezielt, had ze haar lotgenoten op weg geholpen om als overwinnaars de Koning te ontmoeten. En nu haastte ze zich langs dezelfde weg als haar kinderen in hun lijden hadden gevolgd om hen spoedig terug te zien; ze zag er met verlangen naar uit; ze verheugde zich over haar aanstaande heengaan. Het leek wel of ze op een bruiloftsmaal was uitgenodigd, in plaats van voor de wilde beesten geworpen te worden.

56. Na alle geselslagen, na voor de beesten te zijn gegooid, na het schroeiend ijzer gebrand te zijn, werd ze nu in een net voor een stier geworpen; ze werd door het dier heen en weer geslingerd; niet langer had ze meer enig besef van wat er met haar gebeurde; zó krachtig was haar hoop, haar vertrouwen op wat haar beloofd was, haar gemeenschap met Christus; toen stierf ook zij als slachtoffer. De heidenen moesten zelf erkennen, dat in hun midden nog nooit een vrouw zo veel verschrikkelijk lijden doorstaan had als deze Blandina.

57. Maar zelfs na al de wrede martelingen was de razernij en woede tegen de heiligen nog niet bevredigd; de nijd van deze wilde, barbaarse stammen kon niet gemakkelijk tot rust gebracht worden, omdat het wilde beest hen opzwiepte. Hun woede leidde tot nieuwe actie, zelfs tegen de lijken.

58. Dat ze overwonnen waren maakte hen niet beducht; want ze misten het vermogen tot verstandig denken; eerder deed dat hun toorn als van een wild beest nog meer aanwakkeren; stadhouder en volk toonden één en dezelfde onrechtvaardige

haat tegen ons, opdat de Schrift vervuld zou worden (Openb. 22.11): *'Die onrecht doet, dat hij nog onrecht doe; ... en die rechtvaardig is, dat hij nog gerechtvaardigd worde.'*

59. En zo wierpen ze de lijken die in de kerker verteerden voor de honden. Nacht en dag zagen ze nauwgezet erop toe dat wij niet iemand konden begraven. Wat de wilde dieren in hun zwelgpartij nog niet hadden verslonden of wat het vuur bij de verbranding had overgelaten, verscheurde en verkoolde ledematen, dat stelden ze allemaal ten toon. De rompen en hoofden van degenen die onthoofd waren, werden vele dagen achtereen door soldaten bewaakt, zodat ze niet begraven konden worden.

60. Er waren er die uit knarsetandende woede zich afvroegen of er nog een ergere wraak te bedenken viel om de stoffelijke resten te verminken. Anderen maakten grappen over de lijken en bespotten ze; ze prezen hun afgoden en zeiden, dat die gezorgd hadden voor de bestraffing van de martelaren.

Er waren ook anderen, die zich wat gematigder gedroegen en gevoelens van enig medelijden leken te koesteren; maar ook die uitten grove lasteringen door te zeggen: Waar is hun God toch? Ze achtten hun godsdienst hoger dan hun eigen leven, maar wat voor voordeel heeft het hen gebracht?

61. De heidenen reageerden dus heel verschillend, maar ons gevoel was er een van diepe rouw, omdat het onmogelijk was de lichamen ter aarde te bestellen. 's Nachts kregen we daartoe geen gelegenheid en het lukte niet om ze met geld over te halen; smeekbeden hielpen niet. Want ze bewaakten de stoffelijke resten op alle mogelijke manieren; 't leek wel alsof ze iets belangrijks zouden binnenhalen, als de lichamen maar niet begraven werden.

62. De schrijvers van de brief voegden er nog enige opmerkingen aan toe:

Nadat de lichamen van de martelaren op elke denkbare manier waren tentoongesteld en zes dagen aan de buitenlucht waren blootgesteld, hebben die wetteloze lieden ze tenslotte helemaal verbrand. De tot stof vergane as werd in de Rhône gestrooid, die daar dichtbij liep. Zo zou er geen spoor van de martelaren op de aarde overblijven.

63. Ze deden dit met de gedachte dat ze zo God konden overwinnen en hen de opstanding konden afnemen. De heidenen zeiden: Ze moeten niet hopen dat ze weer zullen opstaan. Ze hebben deze nieuwe, vreemde godsdienst bij ons binnengehaald in het geloof en de hoop, dat ze zullen opstaan; zo hebben ze verschrikkelijke bestraffingen doorstaan en waren ze bereid om met vreugde te sterven. Maar we zullen wel zien, of ze weer opstaan; we zien wel of hun God hen kan helpen en uit onze handen redden.

De martelaren nemen de afvalligen weer op

1. Deze dingen gebeurden met de gemeenten van Christus onder keizer Antoninus Verus, die ik eerder al noemde. Men kon daaruit gemakkelijk opmaken wat er waarschijnlijk in de andere provincies zou gebeuren.

Het is wel goed om hier uit de brief, die ik in het vorige gedeelte vermeldde, nog een paar stukken te citeren. Daarin gaat het over de ingetogenheid van de martelaren over wie ik schreef; hoe menslievend ze optraden blijkt uit de volgende woorden:

2. *Ze waren vurige navolgers van Christus: Die in de gestaltenis Gods zijnde, geen roof geacht heeft Gode evengeliek te zijn* (Fil. 2.6). Dat is ook wel gebleken. Want hoewel ze niet één of twee keer, maar vele malen martelingen ondergingen, van de beesten naar de gevangenis heen en weer gesleept werden, en striemen en

brandplekken over hun hele lichaam hadden, toch noemden ze zichzelf geen martelaren. En ze vonden het niet gepast dat wij ze die naam gaven. Maar als we ze eens, in een brief of een gesprek, martelaren noemden, gaven ze ons een ernstige vermaning om dat niet te doen.

3. Want de titel martelaar stonden ze graag af aan Christus, de ware en getrouwe Martelaar, *de Eerstgeborene uit de doden, de eerste Leidsman tot het leven dat God geeft*.

Ook vermeldden ze dan de martelaren, die al gestorven waren en zeiden: Die zijn nu martelaren, die Christus waardig geacht heeft te ontvangen door hun belijdenis. Hij heeft hun getuigenis verzegeld vanwege hun heengaan. Maar wij zijn slechts kleine, bescheiden belijders. En onder tranen smeekten ze de broeders voortdurend gebeden voor hen op te zenden, dat ze vol zouden kunnen houden.

4. Ze lieten metterdaad de kracht van het martelaarschap zien en aarzelden niet om zich vrijmoedig tegen de heidenen uit te spreken; zo maakten ze telkens hun nobele houding duidelijk, door betoon van volharding en onverschrokken moed. Maar, vol van Godsvreze, weigerden ze de naam martelaar van de broeders te ontvangen.

5. Even verder zeggen ze over hen:

Ze vernederden zichzelf onder de machtige hand [Gods], waardoor ze nu zeer verhoogd zijn (verg. 1 Petrus 5:6). En net als Stefanus, de volmaakte martelaar, hebben ze gebeden voor degenen die zo'n bittere vijandschap ten toon spreidden: *Heere reken hun deze zonde niet toe* (Hand. 7:60). Ze waren een voorspraak voor allen, ze beschuldigden niemand, ze bevrijdden allen en bonden niemand. En als Stefanus al gebeden heeft voor de mensen die hem stenigden, hoeveel te meer zal hij dat gedaan hebben voor de broeders.

6. En na enige andere zaken vermeld te hebben, zeggen ze vervolgens: De liefde van de martelaren was oprecht; zo zeer zelfs, dat ze vele gebeden in tranen uitstortten voor de Vader opdat de afvalligen gered zouden worden. Hun grootste strijd was hierin gelegen, dat ze het beest wilden dwingen om kokhalzend degenen weer levend over te geven die hij dacht verslonden te hebben. Ze voelden zich niet verheven boven degenen die van het geloof afvielen. Maar waarin ze zelf overvloed hadden, daarvan deelden ze mee aan degenen die tekort kwamen en deden dat met moederlijke ontferming. Ze smeekten de Vader om leven voor hen.

7. Hij gaf het hun en zij gaven het door aan de mensen om hen heen. Als overwinnaars over alles kwamen zij voor God: steeds maar hadden ze de vrede lief, telkens weer probeerden ze de vrede aan ons door te geven, en in vrede reisden ze af naar God. Aan moeder [de kerk] lieten ze geen last na, geen opstand of strijd aan de broeders, slechts vreugde en vrede, eensgezindheid en liefde.

8. Wat hiervoor geschreven is, laat heel goed de liefde zien van die gezegende broeders jegens de afvalligen. Daar kan men nog wat van leren. Dat geldt ook voor die mensen die na al wat gebeurd was, de leden van Christus zonder iemand te sparen op een onmenselijk en genadeloze wijze bejegend hebben.

Het visioen dat Attalus de martelaar in een droom zag

1. In dezelfde brief over de reeds vermelde martelaren staat nog een verhaal dat het waard is om door te geven; onze lezers zullen het wel op prijs stellen als hun ook die geschiedenis ter kennis gebracht wordt. Het luidt als volgt:

2. Eén van deze martelaren was een zekere **Alcibiades**; hij had een heel erg sober leven geleid en nam vroeger vrijwel niets tot zich; hij at alleen maar brood en water. Toen hij in de gevangenis geworpen was, wilde hij dezelfde eetgewoonte handhaven. Maar, nadat hij voor de eerste keer in het amfitheater de strijd had

moeten aanbinden, kreeg Attalus daarover een openbaring. In dat gezicht werd aan Attalus geopenbaard, dat Alcibiades er geen goed aan deed om het geschapene, dat God gaf, niet te nuttigen en daardoor aanstoot gaf aan anderen.

3. Alcibiades luisterde gehoorzaam hiernaar en at sindsdien zonder zich daarover te schamen, alle soorten voedsel; ook dankte hij God ervoor. De genade van God hield dus toezicht op hen en de Heilige Geest gaf hun raad.

Tot zover deze geschiedenis.

4. Terwijl de martelaren nog in de gevangenis waren schreven ze verschillende brieven, o.a. aan de broeders in Klein-Azië en Frygië. In die tijd begonnen mensen rond Montanus, Alcibiades en Theodotus in Frygië in de ogen van velen befaamd te worden vanwege hun profetische gaven. En er vertoonden zich terzelfdertijd in verschillende kerken vele andere wonderbaarlijke tekenen van Goddelijke genademacht. Daardoor konden de genoemde mannen bij velen het geloof doen ontstaan, dat ook zij de gave van de profetie hadden. Over hen nu ontstond onenigheid. Op dat moment gaven de broeders in Gallië hun eigen gezonde en zeer rechtzinnige oordeel; ze brachten verschillende brieven in de openbaarheid van martelaren die uit hun midden ter dood waren gebracht; die hadden deze brieven geschreven, terwijl ze nog in de boeien waren. De brieven waren niet alleen gericht aan de broeders in Klein-Azië en Frygië, zoals gemeld, maar ook aan Eleutherus, die toen opziener van Rome was. Zo spanden ze zich in om de vrede in de kerken te bewaren.

De martelaren bevelen Irenaëus aan bij Eleutherus

1. De hierboven genoemde martelaren bevelen ook Irenaëus aan bij Eleutherus, al eerder vermeld als opziener van Rome. Irenaëus was toen ouderling in de kerk te Lyons. Het volgende stuk laat zien hoe royaal ze ten gunste van Irenaëus getuigden:

2. Vader Eleutherus; we bidden, dat u zich in alle opzichten altijd in God mag verheugen. We hebben onze broeder en metgezel Irenaëus gevraagd om deze brief naar u te brengen. We bevelen hem graag bij u aan en vinden dat u hem kunt beschouwen als een ijverig werker in het verbond van Christus. Als we meenden dat iemands positie hem rechtvaardigheid zou verlenen, dan zouden we hem in de eerste plaats aanbevelen als ouderling van de gemeente; die plaats bekleedt hij nu.

3. In de brief die ik reeds verschillende keren heb aangehaald wordt ook een lijst gegeven van de martelaren; sommigen van hen werden door onthoofding tot hun bestemming gebracht, anderen werden als voedsel voor de wilde beesten geworpen, weer anderen ontsliepen in de gevangenis. Waarom zou ik die lijst hier overschrijven of het aantal van de belijders die nog in leven zijn weergeven? Wie dat wil weten, kan gemakkelijk de brief ter hand nemen en dat alles volledig achterhalen. De brief zelf heb ik, zoals gezegd, opgenomen in mijn verzamelwerk over de martelaren.

Tot zover dan de gebeurtenissen die tijdens Antoninus plaats hadden.

Van Haamstede:

Photinus, bisschop te Lyon

Photinus, bisschop of leraar te Lyon, een man van ruim negentigjarige ouderdom, en zwak van lichaam, werd voor de rechterstoel van het volk gebracht. Zijn vijanden schreeuwden verward door elkaar, en zeiden, dat hij Christus zelf was. Op de vraag van de president, wie de God der christenen was, antwoordde hij: "Wanneer gij het waardig bent, zult gij het weten." Als wilde dieren vielen zij toen op hem aan, en

martelden hem met slaan, schoppen, trekken, stoten, trappen enz. dermate dat hij twee dagen daarna overleed.

In deze tijd werden ook vele anderen op wrede wijze vervolgd en gedood, zij werden aan de honden voorgeworpen, men verbood hen te begraven, en de as van hun verbrande lichamen werd in het water geworpen, opdat zij, naar hun mening, geen deel zouden hebben aan de opstanding, waarop de gelovigen hopen. God intussen, gaf aan Zijn volk moed en stond hen bij, zodat zij geen vrees hadden voor de tirannie.

34. Apollonius, ca. 186

Van Haamstede:

Apollonius, een raadsheer te Rome, was een man, die wel verdient genoemd te worden, daar hij zich voor de belijdenis van het christelijk geloof gewillig in de dood heeft overgegeven, zonder in het minst in aanmerking te nemen de staat, waarin hij verkeerde, en de waardigheid, die hij bekleedde. Toen hij door zijn slaaf was aangeklaagd, dat hij een Christen was, en de senaat van Rome hem dwong om rekenschap van zijn geloof te geven, legde hij een verdedigingsgeschrift van zijn geloof over, en las het, gelijk sommigen zeggen, aan de senaat voor. En, hoewel de Christenen nu vrede hadden, zo beweren sommigen, dat de senaat hiertoe gedrongen werd door zekere wet, die beval, dat men een Christen, die aangeklaagd was, en bij zijn belijdenis bleef volharden, niet mocht vrijlaten. Maar ook om aan de anderen kant het bevel van Antoninus te volbrengen, liet de senaat eerst de aanklager de benen breken. Dit geschiedde onder de regering van keizer Commodus te Rome, in het jaar onzes Heeren 188.

De vijfde vervolging van de christenen onder keizer Septimeus Severus

Lucius Septimius Severus, ook wel Septimus Severus, was keizer van Rome van 193 tot 211.

De vijfde vervolging van de Christenen barstte uit in het tiende jaar der regering van keizer Severus. De aanleiding tot deze vervolging was, dat de eerrovers en lasteraars allerlei valse beschuldigingen uitstrooiden jegens de Christenen, namelijk, dat zij oproerige lieden waren, die zich jegens de keizerlijke majesteit misdroegen, doodslagers, tempelrovers, bloedschenders, die in hun samenkomsten de kaarsen uitbliezen en zich aan allerlei ontucht en ondeugd overgaven, kindermoordenaars, menseneters insgelijks, dat zij een ezelskop als God vereerden, maar bovenal dat zij de goden verachtten, en dat daarom vanwege hen ongeluk en rampen de mensen was overkomen.

De hevigste vervolging had plaats, nadat **Eusebius en Tertullianus** in Afrika hun verweerschriften hadden opgesteld.

Een grote menigte Christenen werd naar Alexandrië, in Egypte, gebracht, waar zij om de naam van Christus op velerlei wijzen gedood werden.

Tot de voornaamste martelaren van die tijd behoren de navolgende.

35. Mavilus, gedood door de wilde beesten te Carthago; 201

Tertullianus schreef een zeer openhartig vermaning en waarschuwing met betrekking tot de dreigende toorn van God over alle de vervolgers van de christenen aan de gouverneur van Carthago, die in de plaats van Vigellius Saturninus kwam; (die, in verband met de vervolging tegen de christenen, was geslagen met blindheid, door de rechtvaardige straf van God), en in zijn voetsporen wandelde met wreedheid.

Voor zijn toetreding tot het gouverneurschap, heeft hij onmiddellijk zeer wreed veroordeeld Mavilus, een zeer vroom christen van Adrumelen, een stad in Afrika. Deze werd verscheurd door de beesten, die echter na een vreselijk lijden, bereikt een gezegend einde verkreeg. Onmiddellijk na zijn dood werden grote plagen gezonden door de Heere over de stad Carthago, waar de gouverneur verbleef; zoals grote regenval, hoge overstromingen, verschrikkelijke onweders, vurige lichten in de lucht, enz. *Idemex Tertullianus, Scapulam, cap. 3. Overgenomen uit: Het bloedig toneel, of Martelaarspiegel de Doopsgezinde of weerloze Christenen; deel I. Door Th. J. van Braght; 1685.*

36. Leonidas; 202

Leonidas van Alexandrië, de vader van de grote kerkvader Origenes. Van Eusebius leren we dat hij als martelaar stierf tijdens de vervolging onder Septimius Severus in

202. Hij werd veroordeeld tot de dood door de prefect van Egypte, Lactus en onthoofd. Zijn woning werd in beslag genomen.

Van Haamstede:

Onder deze hevige vervolging werden vele vrome Christenen om de christelijke godsdienst onder de grootste pijnigingen ter dood gebracht. Onder deze was ook **Leonidas**, de vader van **de geleerde Origenes**, een man van zeventig jaren. Toen hij in de gevangenis zat, vermaande hem Origenes, die toen slechts zeventien jaren oud was, met een troostvolle brief tot volharding in zijn lijden, en dat hij zich niet moest bekommeren om zijn vrouw, Origenes' moeder, en haar zeven jeugdige kinderen, van welke hij de oudste was. Leonidas, aldus door zijn zoon tot volharding opgewekt, en bovenal versterkt door de bijzondere bijstand des Heilige Geestes, werd, omdat hij verstandig bleef, om de belijdenis van Christus, te Alexandrië onthoofd, in het tiende jaar der regering van Severus, toen Letus in die stad van Egypte stadhouder was, terwijl al zijn bezittingen ten behoeve van de schatkamer des keizers werden verbeurd verklaard.

Te die tijde onderwees **Origenes** zijn leerlingen zo krachtig in het geloof, dat later velen hun leven voor de christelijke godsdienst hebben overgegeven. Onder deze waren de eerste **Plutarchus**, twee mannen, waarschijnlijk gebroeders, **Sereni** genaamd en **Hero**. Toen Plutarchus naar de strafplaats werd geleid, om gedood te worden, was Origenes aan zijn zijde om hem te troosten, waarom hij voorzeker door de woedende schare zou doodgeslagen zijn geworden, zo de Goddelijke Voorzienigheid hem niet had beschermd.

36. Irenaëus, bisschop van Lyon; 202

Irenaeus van Lyon (Grieks: Εἰρηναῖος, *Eirenaïos*; Latijn: Irenaeus) (circa 140 - circa 202) is de eerste grote theoloog en kerkvader van de christelijke kerk, na de periode van de apostelen. Zijn betekenis voor de vroeg-christelijke kerk is heel groot geweest. Zijn formulering van de verzoeningsleer werd later, bij het Concilie van Nicea tot grondslag van het christendom uitgeroepen. Ook de door hem opgestelde geloofsbelijdenis werd toen grotendeels overgenomen. Onder protestantse theologen wordt hij vaak beschouwd als degene die het zuivere christendom zou hebben beschreven, waar de Rooms-katholieke Kerk dan later van is afgedwaald. Zijn werken zijn vooral van belang om de situatie van de vroege christenen te bestuderen en om zijn (deels subjectieve) beschrijving van de onorthodoxe (volgens hem ketterse) christenen. Tot de vondst van de Nag Hammadi-geschriften gold Irenaeus als de belangrijkste bron van kennis over de door hem fel bestreden gnostiek. Irenaeus is afkomstig uit Klein-Azië (het huidige Turkije) en is een leerling van Polycarpus.

Van Haamstede:

Irenaeus, geboren te Smyrna of daaromtrent, in Azië, was, onder Photinus de bisschop, ouderling te Lyon, in Frankrijk. Hij was een Godzalig, en geleerd en zeer verstandig man, daar hij in zijn jeugd een leerling was van Polycarpus, bisschop en martelaar te Smyrna. Wegens zijn bekwaamheid en godzaligheid was hij in Photinus' plaats gekomen. Hij was een naarstig beminnaar en navolger van de leer van Christus, oprecht in zijn leven en zeer geacht bij alle vermaarde personen van zijn tijd. Op

bijzondere wijze bevorderde hij de vrede der kerk, vooral in de twist, die ontstaan was, door Victor, bisschop te Rome, over de tijd, wanneer het Paasfeest moest gevierd worden.

Tengevolge van die twist werkte Victor mee, dat de Oosterse gemeente zich van de Westerse hebben afgescheiden, waarover Irenaeüs hem en zijn medestanders ernstig bestrafte. Hij heeft enige goede boeken nagelaten, vooral tegen de ketters, die hij manmoedig weerstond. Nadat hij gedurende geruime tijd de waarheid voorstond en verdedigde, werd hij eindelijk onder de regering van Severus te Lyon gedood, ofschoon het onzeker is, wanneer en welke dood hij gestorven is.

De voornaamste stadhouders, die in die tijd de Christenen het meest geplaagd hebben, waren, volgens Tertullianus: Hilarianus, Vigellius, Claudius, Herminianus, Cecilins, Capella, Vespronius; volgens Cyprianus, ook Demitrianus en volgens Eusebius, ook Aquila. De meesten dezer werden, op onderscheiden wijzen, door Gods hand gestraft, zoals onder anderen Claudius Herminianus, (zonder dat anderen er mee besmet werden) met de pest, nadat hij vroeger geplaagd was door schadelijk gewormte. Voor zijn dood zei hij: "laat niemand dit weten, opdat de Christenen zich niet verblijden."

Omtrent deze tijd schreef **Septimius Florens Tertullianus**, geboren te Carthago in Egypte, een verdedigingsgeschrift voor de Christenen tegen de heidenen, waarin hij al de lasteringen weerlegt, welke men in die tijd de Christenen aandeed; hij toonde aan, dat zij onschuldig waren en vervolgd werden, niet om enige boze handelingen, maar alleen om hun naam als Christenen. Hij voegde er bij, dat niettegenstaande de bitterheid der vervolging, hun godsdienst in het minst niet leed of verzwakte, maar veel meer werd opgewekt en gesteund. Onder andere zegt hij: "Ons aantal neemt toe, en wij wassen aan, wanneer wij door u als gemaaid worden. Het bloed der Christenen is als het zaad. Want wie is er onder ulieden, die dit ziet, welke niet gedrongen wordt om te onderzoeken, welk een zaak het Christendom toch zij? Wie is er, wanneer hij het onderzocht heeft, die er niet toe overgaat? En als hij er zich bijgevoegd heeft, ook niet wenst te lijden?" Op soortgelijke wijze zegt dezelfde: deze sekte (dit woord wordt hier gebruikt in een gunstige betekenis) zal nooit uitgeroeid en vernietigd worden. Gelooft het toch, dat zij opgebouwd wordt. al schijnt zij vernietigd te worden. Want een ieder, die deze grote lijdzaamheid ziet van hen, welke hoe langer hoe meer geslagen worden, wordt geprikkeld en aangevuurd om te onderzoeken, wat daarvan de oorzaak is. En wanneer hij tot kennis der waarheid gekomen is, volgt hij ook onverwijld de Christenen na."

[Quintus Septimius Florens Tertullianus, (ca.160 - ca. 220) was een productieve en vroeg-christelijke apologete en auteur, uit Barbarië (een Berber) in Afrika; de eerste schrijver uit christelijke Latijnse literatuur.]

38. HET LIJDEN VAN Revocatus en zijn medeslavin Felicitas, Saturninus en Secundulus. Onder hen was ook Vibia Perpetua; Quintus; 7 maart 203

Onder de martelaarsacten geniet dit prachtige document de grootste faam. Het geeft een goede kijk op de opvattingen over christelijk geloof en martelaarschap die gangbaar waren in de kerk van Noord-Afrika aan het begin van de derde eeuw. In deze gemeenschap speelden visioenen een grote rol, hetgeen weerspiegeld wordt in de indrukwekkende voorbeelden die het verslag bevat. Het document wordt echter bovenal beheerst door de hoofdpersoon Vibia Perpetua, wier persoonlijkheid in heldere trekken wordt geschetst.

In het stuk worden de gevangenschap en de executie van een groep jonge catechumenen en hun leermeester beschreven. Onder hen neemt Perpetua, afkomstig uit een familie die in haar woonplaats — die ons onbekend is — groot aanzien genoot, de meest vooraanstaande plaats in. Zij is gehuwd en moeder van een baby. De bezorgdheid om haar kind, waarvan ze enkele malen duidelijk blijkt geeft, wordt overstegen door haar keuze voor het christelijk geloof, waarmee ze absoluut niet wenst te schipperen. Dat laatste ervaart ook haar vader, van alle betrokkenen misschien wel de meest beklagenswaardige, die door de eigenzinnige beslissing van zijn dochter zijn lokale prestige fundamenteel ziet aangetast.

De kern van het document wordt gevormd door de zelf geschreven verslagen van hun wederwaardigheden en met name hun visioenen van respectievelijk Perpetua (3-10) en Satorius, die de groep in de geloofsleer had onderricht (11-13).

I.

1. Indien de voorbeeldige geloofsdaden uit het verleden, die zowel getuigenis afleggen van Gods genade als dienen tot stichting van de mens, te boek gesteld zijn met de bedoeling dat door de lectuur ervan, die de gebeurtenissen als het ware voor de geest haalt, God geëerd wordt en de mens bemoedigd, waarom zouden dan recente leerzame voorbeelden die evenzeer beide doelen dienen ook niet verhaald worden? 2. Deze voorbeelden zullen immers eens ook tot het verleden behoren en noodzakelijk zijn voor het nageslacht, al worden ze thans in hun eigen tijd van geringer gewicht geacht, wegens de verering die de oudheid a priori te beurt valt. 3. Maar dit moet bekeken worden door degenen die de ene kracht van de ene Heilige Geest beoordelen al naar gelang van de verschillende perioden (waarin deze zich manifesteert): dan moet men grotere betekenis toekennen aan de meest recente gebeurtenissen, omdat die dicht bij de eindtijd staan, in overeenstemming met de overvloedige genade waartoe God met het oog op de laatste fasen van de wereldgeschiedenis heeft besloten. 4. Want *'in de laatste dagen, zegt de Heere, zal ik van Mijn Geest uitgieten over alle vlees, en hun zonen en dochters zullen profeteren; en over mijn slaven en slavinnen zal ik van mijn Geest uitgieten; en de jongelingen zullen visioenen zien en de ouderen zullen dromen dromen'* (Joël 2:28-29, Hand. 2:17-18). 5. Dat heeft ook consequenties voor ons: evenals de profetieën erkennen en eren wij ook de recente visioenen, die eveneens beloofd zijn, en de overige wonderdaden van de Heilige Geest interpreteren wij als onderricht van de Kerk, want aan haar is Hij gezonden om alle gaven in allen te verstrekken, al naar gelang de Heere die aan ieder heeft toebedeeld. Dat noopt ons daarvan te verhalen en door voorlezing die gaven te verheerlijken tot glorie van God, om te voorkomen dat enige zwakheid of gebrek aan vertrouwen van het geloof meent dat de genade Gods alleen onder de mensen uit de oude tijd heeft verkeerd, toen dezen

het martelaarschap of openbaringen werden waardig gekeurd. Want God brengt altijd wat hij belooft ten uitvoer, tot een getuigenis voor de ongelovigen, tot zegen voor de gelovigen. 6. Ook wij verkondigen dus wat we gehoord en betast hebben ook aan U, broeders en zonen, opdat en u die erbij tegenwoordig bent geweest wordt herinnerd aan de glorie van de Heere, en u die er nu kennis van neemt doordat u ervan hoort gemeenschap hebt met de heilige martelaren, en via hen met onze Heere Jezus Christus, *Wie de heerlijkheid en de eer toekomt tot in de eeuwen der eeuwen.*

2

1. Er werden jeugdige catechumenen¹² gearresteerd, namelijk **Revocatus en zijn medeslavin Felicitas, Saturninus en Secundulus**. Onder hen was ook **Vibia Perpetua**, afkomstig uit een aanzienlijke familie, die een uitstekende opleiding had gehad en in alle eer en deugd was gehuwd. 2. Zij had nog een vader en moeder en twee broers, waarvan de één eveneens catechumeen was, en een zoontje, nog een baby, aan haar borst. 3. Zelf was ze ongeveer 22 jaar. Ze heeft zelf het hele verloop van haar martelaarschap vanaf dit punt verteld en dit verslag, zoals ze het eigenhandig heeft opgeschreven en geïnterpreteerd, nagelaten.

3

1. Toen we, aldus Perpetua, nog bij de recherche waren, wilde mijn vader me door zijn argumenten aan het wankelen brengen en hij ging in zijn vaderliefde steeds door met zijn pogingen mij van mijn stuk te brengen. Ik zei: 'Vader, ziet U om een voorbeeld te gebruiken dat stuk vaatwerk daar liggen, een kruikje of zoiets?'

Hij zei: 'Ja.'

2. Ik zei tegen hem: 'Kan het soms anders genoemd worden dan het is?' Hij zei: 'Nee.' 'Zo kan ook ik mezelf niet anders noemen dan wat ik ben, Christin.'

3. Toen stortte mijn vader geschokt door dat woord zich op me om me de ogen uit te rukken, maar hij heeft me alleen pijn gedaan en hij is verslagen weggegaan met zijn argumenten die de duivel hem ingaf. 4. Toen heb ik in de paar dagen dat ik mijn vader niet zag, de Heer dank betuigd en ben ik op verhaal gekomen door zijn afwezigheid. 5. In deze periode van een paar dagen werden we gedoopt, en de Geest gaf me opdracht na de doop niets anders te verlangen dan de kracht om lichamelijk lijden te doorstaan. Enkele dagen later werden we in de gevangenis gezet en ik raakte in paniek omdat ik zo'n duisternis nog nooit had meegemaakt. 6. Wat een gruwelijke dag het was enorm heet wegens de massa's mensen, de soldaten probeerden ons af te persen, ten slotte werd ik daar gekweld door zorgen om mijn baby. 7. Toen hebben **Tertius en Pomponius**, gezegende diakenen die ons hulp verleenden, tegen betaling gedaan gekregen dat we een paar uur in een beter gedeelte van de gevangenis werden gelaten en daar op verhaal kwamen. 8. Toen we de kerker uitkwamen, wijdden we ons allemaal aan onze eigen zorgen. Ik gaf mijn baby, die door gebrek aan eten al verzwakt was, de borst; in mijn bezorgdheid voor hem sprak ik met mijn moeder en ik bemoedigde mijn broer, ik vertrouwde mijn zoon aan hen toe; ik kwijnde van verdriet omdat ik had gezien dat zij kwijnden van verdriet om mij. 9. Dergelijke zorgen verduurde ik vele dagen; en ik wist te bereiken dat mijn baby bij me mocht blijven in de gevangenis; meteen kwam ik weer op krachten en kreeg ik verlichting van mijn angst en zorg om de baby, en de gevangenis is voor mij plotseling een paleis geworden, zodat ik liever daar wilde zijn dan elders.

¹² Degenen die toegang tot de doop vroegen, moesten een periode van voorbereiding en instructie doorlopen. Met een term die in feite een vorm is van een Grieks werkwoord dat 'onderrichten' betekent, werden deze candidaat-dopelingen catechumenen genoemd. Het werkwoord komt ook enkele malen in het Nieuwe Testament voor: vgl. vooral Gal. 6:6.

1. Toen zei mijn broer tegen me: 'Geachte zuster, U staat al in groot aanzien, zo groot dat U om een visioen mag vragen om U te laten zien of lijden of vrijlating te verwachten is.' 2. En ik, die wist dat ik gesprekken had met de Heer wiens zo grote zegeningen ik had ervaren, beloofde het hem vol vertrouwen in deze woorden: 'Morgen zal ik je rapport uitbrengen.' Ik vroeg om een visioen, en ik kreeg het volgende te zien: (3.) Ik zag een verbazend grote bronzen ladder, die tot aan de hemel reikte, zo smal dat men er slechts één voor één langs naar boven kon klimmen. Aan de zijkanten van de ladder waren allerlei ijzeren voorwerpen vastgemaakt. Daar waren zwaarden, lansen, haken, dolken en spiesen met het gevolg dat als iemand nonchalant en zonder zijn blik naar boven te richten de ladder besteeg, hij diepe wonden zou oplopen en repen van zijn vlees zouden blijven zitten aan de ijzeren voorwerpen. 4. Onder die ladder lag een verbazend grote draak die degenen die naar boven wilden klimmen belaagde en probeerde van de beklimming af te schrikken. 5. Bij de beklimming werd ik voorafgegaan door Saturus, die zich later eigener beweging om onzentwil had overgegeven, omdat hij zelf ons geloof had opgebouwd, en op het moment van onze aanhouding niet tegenwoordig was geweest. 6. Hij bereikte de top van de ladder, keerde zich om en zei tegen me:

'Perpetua, ik wacht op je; maar pas op dat die draak je niet bijt.'

Ik zei hem: 'Hij zal me geen schade berokkenen, in de naam van Jezus Christus.' 7. En vanonder die ladder stak hij langzaam, als was hij bang voor me, zijn kop naar buiten; en alsof ik op de eerste trede trapte, trapte ik op zijn kop en klom ik naar boven. 8. Ik zag een onmetelijk groot park en er middenin een man met grijs haar, in de kledij van een herder, met een rijzige gestalte, die schapen aan het melken was; om hem heen stonden vele duizenden mensen in witte gewaden. 9. Hij richtte zijn hoofd op, keek naar mij en zei tot me: 'Het is goed dat je gekomen bent, mijn kind?' Hij riep me en gaf me als het ware een mondvul van de kaas die hij aan het melken was; ik nam de kaas in de samengebrachte palmen van mijn handen aan en at hem op; en alle omstanders zeiden: 'Amen.'

10. Bij het geluid van dat woord werd ik wakker, terwijl ik nog op iets zoets kauwde. Meteen vertelde ik het aan mijn broer, en we begrepen dat lijden ons te wachten stond en we hadden geen hoop meer in deze wereld.

1. Na een paar dagen ging het gerucht dat we verhoord zouden worden. Ook mijn vader arriveerde uit onze stad". Hij was verteerd door ergernis en kwam naar me toe om me van mijn stuk te brengen, met deze woorden: 2. 'Heb medelijden, dochter, met mijn grijze haren, heb medelijden met je vader, als ik het waard ben vader genoemd te worden door je; als ik je met deze handen tot deze bloeiende leeftijd heb gebracht; als ik je boven al je broers heb gesteld, maak me niet te schande voor de mensen. 3. Kijk naar je broers, kijk naar je moeder en je tante, kijk naar je zoon, die zonder jou niet zal kunnen leven. 4. Laat je trots varen, ruïneer ons niet allemaal. Niemand van ons zal immers vrijuit spreken, als jou iets zal overkomen.'

5. Dit zei hij als een vader krachtens zijn vaderliefde, mijn handen kussend, en zich voor mijn voeten werpende en huilende noemde hij me niet meer dochter, maar vrouwe'. 6. Ik had verdriet om het lot van mijn vader, omdat hij de enige was van heel mijn familie die geen vreugde zou beleven aan mijn lijden, en ik bemoedigde hem met deze woorden: 'Op die verhoging' zal geschieden wat God wil. U moet weten dat wij niet onder ons eigen gezag geplaatst zijn maar onder dat van God.' Hij verliet me in diepe droefheid.

1. Toen we op een andere dag aan het middageten zaten werden we plotseling weggehaald om te worden verhoord. Wij kwamen op het forum. Meteen verspreidde het gerucht zich door de omgeving van het forum en een enorme massa verzamelde zich. 2. We klommen op de verhoging. De anderen werden ondervraagd en legden de belijdenis af. Ook ik kwam aan de beurt. Meteen verscheen mijn vader met mijn zoontje, en hij trok me van de trede met de woorden: 'Bid tot de goden, heb medelijden met je baby.' 3. De procurator? Hilarianus, die toen als plaatsvervanger van de overleden gouverneur Minucius Timinianus het zwaardrecht had gekregen, zei: 'Ontzie de grijze haren van Uw vader, ontzie Uw jonge kind. Breng een offer voor het welzijn van de keizers'?

4. Ik antwoordde: 'Dat doe ik niet.' Hilarianus vroeg: 'Bent U Christin'?'

Ik antwoordde: 'Ik ben Christin.' 5. En toen mijn vader daar bleef staan om te proberen me van de verhoging af te halen, werd hij in opdracht van Hilarianus eraf gegoooid en met een stok geslagen. Ik had verdriet om het lot van mijn vader alsof ik zelf geslagen was: zo'n verdriet had ik om zijn beklagenswaardige ouderdom. 6. Toen sprak Hilarianus over ons allen zijn vonnis uit en veroordeelde hij ons tot de wilde beesten; en blij gingen we terug naar de gevangenis. 7. Omdat mijn baby gewend was de borst te krijgen en met mij in de gevangenis te verblijven, stuurde ik toen meteen de diaken Pomponius naar mijn vader om de baby te vragen. 8. Maar mijn vader weigerde hem te geven. En zoals God wilde, had het kind niet langer behoefte aan de moederborst en mijn borsten waren niet ontstoken, zodat ik niet door bezorgdheid om het kind en pijn in mijn borsten werd gekweld.

7

Een paar dagen later waren we met zijn allen aan het bidden. Midden onder het gebed liet plotseling mijn stem zich horen en ik sprak de naam Dinocrates uit. Ik was stomverbaasd omdat hij me tot op dat moment niet voor de geest gekomen was en ik had verdriet omdat ik me zijn lot herinnerde. 2. Meteen begreep ik dat ik het waardig en zelfs ook verplicht was voor hem te bidden. Ik begon dringend een gebed voor hem uit te spreken en te zuchten tot de Heere. 3. Direct in die nacht nog werd mij dit getoond: 4. Ik zag Dinocrates uit een donker oord komen, waar ettelijke mensen waren. Hij had erg last van de hitte en de dorst, zijn kleren waren vuil en zijn gelaatskleur bleek. Ook had hij nog dezelfde wond in zijn gezicht als bij zijn overlijden. 5. Deze Dinocrates was mijn broertje van zeven jaar die tijdens zijn ziekte door een kankergezwel op zijn gezicht een ellendige dood gevonden had, zodat alle mensen van zijn dood gruwden. 6. Voor hem had ik dus een gebed uitgesproken; tussen hem en mij was een grote afstand, zodat we geen van beiden naar elkaar konden toegaan. 7. Verder was er op die plaats waar Dinocrates was een bassin vol water met een hogere rand dan het postuur van de jongen. Dinocrates strekte zich uit met de bedoeling om te drinken. 8. Ik had verdriet, omdat dat bassin water bevatte en hij toch wegens de hoogte van de rand er niet uit zou kunnen drinken. 9. Ik werd wakker en ik begreep dat mijn broer er slecht aan toe was, maar ik vertrouwde erop dat ik hem van nut kon zijn in zijn moeilijke toestand. Ik bad elke dag voor hem totdat we verhuisden naar de militaire gevangenis; het was namelijk de bedoeling dat we deel zouden nemen aan de militaire gladiatorengevechten ter gelegenheid van de aanstaande verjaardag van de Caesar Geta. 10. Ik bad dag en nacht voor hem onder zuchten en tranen, opdat hij door mijn toedoen vergiffenis zou krijgen.

8

1. Op de dag waarop we in de ketenen werden gehouden, is me het volgende getoond. Ik zag die plaats die ik eerder had gezien, en Dinocrates schoon, goed gekleed, opgefrist; waar zijn wond was, zag ik nu een litteken; 2. van dat bassin dat ik eerder

had gezien was de rand verlaagd tot aan de navel van de jongen, en hij haalde er onophoudelijk water uit. 3. Bovenop de rand stond een gouden schaal vol water. Dinocrates ging er naartoe en begon eruit te drinken: deze schaal raakte niet leeg. 4. Toen hij verzadigd was ging hij, zoals kinderen doen, blij met het water spelen. Ik werd wakker. Toen begreep ik dat hij van zijn straf was bevrijd.

9

1. Vervolgens begon een paar dagen later Pudens, een militair met de rang van adjudant, de directeur van de gevangenis, ons grote eer te bewijzen, omdat hij inzag dat er een grote kracht in ons was; hij liet velen bij ons toe opdat wij en onze bezoekers elkaar konden verfrissen. 2. Toen echter de dag van het gladiatorengevecht naderde, kwam mijn vader bij me binnen, verteerd door verdriet, en hij begon zijn baard uit te rukken en op de grond te gooien, zich voorover te werpen op zijn gezicht, zijn jaren te vervloeken en zo krachtige taal uit te slaan dat alle schepselen daardoor geschokt zouden kunnen worden. 3. Ik had verdriet om zijn ongelukkige ouderdom.

10

1. De dag voordat we moesten vechten zag ik in een visioen het volgende. De diaken Pomponius was naar de poort van de gevangenis gekomen en klopte met kracht daarop. 2. Ik ging naar buiten en deed hem open. Hij was gekleed in een wit, loshangend gewaad en had rijkbewerkte sandalen. 3. Hij zei tegen me: 'Perpetua, we wachten op je, kom.' Hij pakte mijn hand vast en we liepen langs ruige en bochtige paden. 4. Met veel moeite bereikten we eindelijk hijgend het amfitheater. Hij bracht me midden in de arena en zei me: 'Wees niet bang, ik ben hier bij je en ik strijd met je mee.' Hij vertrok. 5. Ik zag een enorm groot publiek dat met gespannen aandacht toekeek, en omdat ik wist dat ik tot de wilde beesten veroordeeld was, verbaasde het me dat er geen beesten op me afgestuurd werden. 6. Toen kwam een of andere Egyptenaar, die lelijk om te zien was,¹³ met zijn helpers te voorschijn om tegen me te vechten. Ook kwamen knappe jongemannen naar me toe, mijn helpers en supporters. 7. Ik werd uitgekleed en ik kreeg het mannelijk geslacht. Mijn helpers begonnen me met olie in te smeren, zoals men pleegt te doen bij een wedstrijd. Ik zag die Egyptenaar tegenover me in het stof rollen. 8. Er kwam een man naar buiten met een verbazend groot postuur, zodat hij zelfs boven de nok van het amfitheater uitstak, met een loshangend gewaad waarop tussen twee stroken midden op zijn borst purper was aangebracht, en rijkbewerkte sandalen van goud en zilver. Hij droeg een staf, zoals de organisator van spelen" en een groene tak waaraan gouden appels hingen. 9. Hij vroeg om stilte en zei: 'Als deze Egyptenaar haar verslaat, zal hij haar met het zwaard doden; als zij hem verslaat, krijgt ze die tak.' Hij trok zich terug.

10. We gingen naar elkaar toe en dienden elkaar vuistslagen toe. Hij wilde mijn voeten grijpen, maar ik schopte hem in zijn gezicht. 11. Ik werd de lucht in getild en begon hem zo te slaan alsof ik de grond niet raakte. Maar toen ik zag dat het gevecht even stil stond, voegde ik mijn handen zo samen dat ik de vingers van de ene hand tussen die van de andere schoof en zo pakte ik zijn hoofd vast. Hij viel op zijn gezicht en ik stapte op zijn hoofd. 12. Het publiek begon te schreeuwen en mijn aanhangers zongen psalmen. Ik ging naar de organisator en kreeg de tak. 13. Hij heeft me gekust en zei me: '*Dochter, vrede zij met u.*' Ik liep glorieus naar de Poort des levens.

14. Ik werd wakker en begreep dat ik niet met wilde beesten maar tegen de duivel zou vechten; maar ik wist dat de overwinning aan mij was. 15. Dit deed ik tot aan de dag voor het gevecht; laat wie dat wil het verloop van dat gevecht beschrijven.

¹³ Perpetua doelt waarschijnlijk op zijn donkere huidkleur. Omdat men de duivel als zwart voorstelde, ligt Perpetua's conclusie dat het visioen een strijd met de duivel in het vooruitzicht stelt voor de hand.

11

1. Maar ook de gezegende **Saturus** heeft het volgende visioen van hem, dat hij zelf heeft opgetekend, bekendgemaakt. 2. 'Wij waren de martelaarsdood gestorven', zegt hij, 'en wij hadden ons lichaam verlaten en vier engelen, wier handen ons niet aanraakten, droegen ons naar het Oosten. 3. Wij verplaatsten ons echter niet ruggelings met ons gezicht naar boven, maar alsof we een lichte helling beklommen. 4. Nadat we de eerste wereld waren gepasseerd," zagen we een verblindend licht en ik zei tot Perpetua (want zij was aan mijn zijde): 'Dit is hetgeen de Heere ons beloofde. Wij hebben de belofte ontvangen.' 5. Terwijl wij door die vier engelen werden gedragen, kwamen wij in een grote open ruimte, die er uitzag als een tuin, met rozenbomen en allerlei soorten bloemen. 6. De bomen waren zo hoog als cypressen en hun bladeren vielen zonder ophouden. 7. Daar waren echter in de tuin vier andere engelen, nog schitterender dan de overige. Zodra zij ons zagen, groetten zij ons eerbiedig en zeiden met bewondering tot de andere engelen: 'Kijk, daar zijn ze! Kijk, daar zijn ze!' Bang geworden zetten die vier engelen, die ons droegen, ons neer. 8. Te voet zijn wij (de tuin) via een brede weg overgestoken naar een vlakte. 9. Daar vonden wij **Iocundus**, **Saturninus** en **Artaxius**, die tijdens dezelfde vervolging levend waren verbrand, en **Quintus**, die zelf ook als martelaar in de gevangenis was gestorven. Wij vroegen hun waar de anderen waren. 10. De engelen zeiden tot ons: 'Komt eerst mee, treedt binnen en groet de Heere.'

12

1. Wij kwamen bij een plaats waarvan de muren zo waren alsof ze uit licht waren gebouwd. Voor de ingang van die plaats stonden vier engelen die ons bij het naar binnen gaan met witte gewaden bekleedden. 2. Wij gingen naar binnen en hoorden stemmen die als uit één mond zonder ophouden zongen: '*Heilig, heilig, heilig*' (vgl. Op. 4:8). 3. Wij zagen op dezelfde plaats iemand zitten die er uitzag als een oude man, met witte haren en een jeugdig gelaat, wiens voeten wij niet zagen. 4. Links en rechts van hem stonden vier ouderen, en achter hen stonden nog vele andere ouderen. 5. Vol bewondering traden wij binnen en gingen voor de troon staan. Vier engelen hebben ons opgeheven en wij hebben hem gekust en hij heeft met zijn hand ons gezicht gestreeld. 6. De andere ouderen zeiden tot ons: 'Laten we rechtop staan.' Wij gingen rechtop staan en gaven elkaar de vredeskus. De ouderen zeiden tot ons: 'Gaat heen en vermaakt u!' 7. Ik zei tot Perpétua: 'Je hebt nu wat je wilt'. Zij antwoordde mij: 'God zij dank, dat ik, hoe gelukkig ik ook in mijn lichamelijke staat was, hier nu nog gelukkiger ben.'

13

1. Wij gingen naar buiten en zagen rechts voor de poort bisschop Optatus en links de ouderling en leraar Aspasius, van elkaar gescheiden en bedroefd. 2. Zij wierpen zich voor onze voeten en zeiden: 'Herstelt de vrede tussen ons, omdat jullie vertrokken zijn en ons zo hebben achtergelaten.' 3. Wij zeiden tot hen: 'Bent u dan niet onze bisschop en u niet onze ouderling dat u zich voor onze voeten neerwerpt?' Wij werden ontroerd en omhelsden hen. 4. Perpetua begon in het Grieks met hen te spreken en wij namen hen apart in de tuin onder een rozenboom. 5. Terwijl wij met hen spraken, zeiden engelen tot hen: 'Laat hen zich verkwikken. Als u onderlinge meningsverschillen hebt, vergeeft elkander!' 6. Zij hebben hen daarmee in verwarring gebracht en zeiden tot Optatus: 'Wijs uw volk terecht want zij komen bij u samen alsof ze van het circus terugkomen en nog twisten over de verschillende teams!' 7. We kregen de indruk dat zij de poorten voor hen wilden sluiten. 8. Wij herkenden daar veel broeders maar ook

martelaren. Allen werden wij gevoed door een onbeschrijflijke geur die ons verzadigde. Toen werd ik blij wakker.'

14

1. Dit waren de belangrijkste visioenen van die zeer gelukzalige martelaren Saturus en Perpetua, die zij zelf hebben opgeschreven. 2. God echter heeft niet zonder genade Secundulus eerder dan de anderen nog in de gevangenis uit deze wereld tot zich geroepen zodat hij niet tegen de wilde beesten hoefde te vechten. 3. Zijn lichaam, ofschoon niet zijn ziel, heeft het zwaard stellig ervaren.

15

1. Felicitas echter heeft de genade van de Heer op de volgende wijze verkregen. 2. Omdat zij reeds in de achtste maand van haar zwangerschap was (want zij was al zwanger bij haar arrestatie), was ze zeer bevreesd dat, nu de dag van de spelen aanstaande was, haar martelaarschap wegens haar zwangerschap zou worden uitgesteld: het was namelijk bij de wet verboden zwangere vrouwen te executeren. In dat geval zou zij haar heilig en onschuldig bloed later te midden van anderen, namelijk gewone misdadigers, vergieten. 3. Maar ook haar medemartelaren waren ernstig bedroefd uit vrees dat zij zo'n goede deelgenote als het ware als een eenzame metgezellin op de weg naar dezelfde hoop moesten achterlaten. 4. Verenigd in een gemeenschappelijke klacht stortten ze twee dagen voor de spelen een gebed uit tot God. 5. Terstond na het gebed zetten de weeën in. Toen ze bij het persen pijn leed doordat een geboorte bij acht maanden van nature moeilijk is, zei een van de dienaren van de gevangenenbewaarders tot haar: 'Als jij nu al zo pijn lijdt, wat zul je dan doen als je voor de wilde dieren wordt geworpen, die jij geringschatte toen je weigerde te offeren?'

6. Zij antwoordde hem: 'Nu lijd ik zelf hetgeen ik lijd. Dan echter zal er een ander in mij zijn die voor mij zal lijden, omdat ook ik voor hem zal lijden.' 7. Vervolgens heeft zij een meisje gebaard, dat een zuster als haar eigen dochter heeft opgevoed.

16

1. Daar de Heilige Geest heeft toegelaten (en door het toe te laten het heeft gewild) dat het verloop van de krachtmeting zelf werd beschreven, brengen wij, ook al zijn wij onwaardig iets toe te voegen aan dit zo roemrijke relaas, toch wat kan beschouwd worden als de opdracht, of liever de laatste wilsbeschikking, van de allerheiligste Perpetua ten uitvoer, waarbij wij een voorbeeld van haar standvastigheid en zielsadel toevoegen. 2. Toen de opziende officier hen al te hardvochtig behandelde omdat hij door de waarschuwingen van een stel dwazen bang was dat ze door bepaalde magische bezweringen uit de gevangenis zouden worden getoverd, zei Perpetua hem recht in zijn gezicht: (3.) 'Waarom laat u ons althans bij het eten niet met rust, terwijl wij nog wel de voornaamste gevangenen, namelijk van de Caesar, zijn en op het punt staan op zijn verjaardag te strijden (vgl. c.7)? Of is er voor u geen eer te behalen indien wij op die dag welgevuld naar de arena worden geleid?'

4. De officier schrok en werd rood van schaamte. Hij gaf vervolgens opdracht hen menselijker te behandelen door hun broeders en anderen de gelegenheid te geven om hen te bezoeken en met hen te eten. De directeur zelf van de gevangenis was al tot het geloof gekomen.

17

1. Toen zij op de dag voor de spelen die laatste maaltijd (het galgemaal), die men de 'vrije' noemt, naar vermogen niet als een 'vrije' maaltijd maar als een agape-maaltijd vierden, bestookten zij met dezelfde standvastigheid het volk door te dreigen met het oordeel Gods, door te getuigen van hun blijdschap over hun eigen lijden en door te spotten met de nieuwsgierigheid van het samengelopen publiek. Saturus zei: (2.) 'Is de

dag van morgen voor jullie niet genoeg? Waarom kijken jullie zo graag naar wat jullie haten? Heden vrienden, morgen vijanden! Neemt echter nauwkeurig onze gelaatstrekken in jullie op, opdat jullie ons herkent op die Dag (des oordeels).' 3. Zo zijn allen diep onder de indruk vandaar heengegaan en velen van hen zijn tot het geloof gekomen.

18

1. De dag van hun overwinning brak aan en van de gevangenis gingen zij in optocht naar het amfitheater als naar de hemel. Ze waren blij, hun gelaat was kalm en, als ze al beefden, dan eerder van vreugde dan van vrees. 2. Perpetua volgde met glanzend gelaat en rustige tred als een bruid van Christus, als de geliefde van God, en door de kracht van haar blik liet ze allen de ogen neerslaan. 3. Felicitas ging eveneens mee. Ze was blij dat ze het leven bij de bevalling behouden had zodat ze tegen de wilde dieren kon vechten: een gang van bloed tot bloed, van de vroedvrouw naar de met het net vechtende gladiator, om zich na de bevalling te wassen met een tweede doop (vgl. c.21). 4. Toen zij naar de ingang waren geleid, werden zij gedwongen zich te verkleeden, de mannen in het kleed van de priesters van Saturnus, de vrouwen echter in dat van de priesteressen van Ceres. Perpetua echter heeft dit fier tot aan het einde toe met standvastigheid geweigerd. 5. Ze zei namelijk: 'Daarom zijn we hier uit eigen vrije wil gekomen opdat onze vrijheid niet geschonden werd. Daarom hebben wij ons leven prijsgegeven opdat wij iets dergelijks niet zouden hoeven te doen. Dit hebben wij met u afgesproken.'

6. Ongerechtigheid heeft gerechtigheid erkend: de tribuun heeft toegelaten dat zij eenvoudig naar binnen werden geleid zoals zij waren. 7. Perpetua zong psalmen, omdat zij het hoofd van de Egyptenaar al vertrapte (vgl. Gen. 3:15 en c. 4.3). Revocatus, Saturninus en Saturus uitten bedreigingen tegen het toekijkende volk. 8. Toen ze daarop voorbij de loge van Hilarianus (vgl. c.6) kwamen, begonnen zij onder wenken en gebaren tegen hem te spreken: 'U straft ons', zeiden ze, 'God echter u!' 9.

Hierop begon de verontwaardigde menigte te eisen dat ze spitsroeden moesten lopen langs die gladiatoren die tegen de wilde beesten vechten. Zij hebben zich zeker verheugd dat ze ook enig deel hadden verkregen aan het lijden van de Heere.

19

1. Maar hij die gezegd had '*Bidt en gij zult ontvangen*', had aan hen op hun verzoek die dood gegeven waarnaar een ieder had verlangd. 2. Want telkens als ze onderling over de wens van hun eigen martelaarschap spraken, verklaarde juist **Saturninus**, met de kennelijke bedoeling een nog roemrijker kroon te dragen, dat hij wel aan alle wilde dieren blootgesteld wilde worden. 3. Dus zijn bij het begin van de spelen hijzelf en Revocatus, na het opgenomen te hebben tegen een luipaard, ook op een stellage door een beer aangevallen. 4. Saturus echter verafschuwde niets meer dan een beer, maar hij verwachtte al door één beet van de luipaard te worden gedood.

5. Toen hij vervolgens tegenover een wild zwijn werd gezet, is tegen de verwachting in de gladiator, die hem aan het zwijn had vastgebonden, door hetzelfde beest een steek in de buik toegebracht en na de dagen van de spelen gestorven; **Saturus** werd slechts meegesleurd. 6. Toen hij daarop als prooi voor een beer vastgebonden was op de stellage (vgl. c.19.3), weigerde de beer uit zijn kooi te komen. Daarop werd Saturus voor de tweede keer ongedeerd teruggeroepen.

20

1. Voor de jonge vrouwen heeft de duivel een uiterst vervaarlijke koe, die speciaal voor dit doel tegen de gewoonte in was aangeschaft, in gereedheid gebracht, omdat hij ook in de keuze van het beest zich bij hun sexe wilde aansluiten. 2. Vervolgens werden ze uitgekleeft en in netten gehuld te voorschijn gebracht. Er ging een huivering

door het volk bij het zien van de jonge vrouwen, van wie de één aantrekkelijk was en de ander net een bevalling achter de rug had zodat de melk nog uit haar borsten droop. 3. Dus zijn ze teruggeroepen en omgekleed in loshangende klederen. Perpetua werd het eerst op de horens genomen en viel op haar zij 4. Toen ze ging zitten, trok ze haar kleed, dat opzij was gescheurd, weer recht om haar dijen te bedekken: ze dacht meer aan haar eerbaarheid dan aan haar pijn. 5. Daarna vroeg ze om een speld en heeft ze haar loshangende haren weer vastgemaakt. Het paste een martelares immers niet om met loshangende haren te sterven; anders zou het lijken dat ze rouwde op het moment van haar roem.

6. Zo stond ze weer op, ging naar Felicitas toe die, naar ze zag, bijna verpletterd was door de koe, gaf haar een hand en richtte haar op. Beiden stonden nu overeind. 7. Na deze overwinning op de hardvochtigheid van het volk, zijn ze teruggeroepen naar de Poort des levens. 8. Daar werd Perpetua opgevangen door de toenmalige catechumeen **Rusticus**, die niet van haar zijde week. Als uit een diepe slaap ontwaakt, want zozeer was ze in geestverrukking, begon ze om zich heen te kijken en ze zei tot aller verbazing: 'Wanneer', zo vroeg ze, 'worden wij voor die koe, of wat het dan ook is, geworpen?' 9. Toen ze hoorde dat het al was gebeurd, wilde ze het pas geloven toen ze bepaalde sporen van de mishandeling op haar lichaam en kleren had herkend. 10. Vervolgens liet ze haar broer en die catechumeen komen en zei tot hen: 'Blijft standvastig in het geloof (vgl. 1 Cor. 16:13) en hebt elkaar lief en wordt niet geschokt door ons lijden.'

21

1. Net zo spoorde Satorius bij de andere poort de soldaat Pudens aan met de woorden: 'Het is helemaal precies', zei hij, 'zoals ik verwachtte en voorspelde. Ik heb nog helemaal geen beest gevoeld. Geloof nu met je hele hart: *ik ga daarheen en sterf de marteldood met één beet van de luipaard.*'

2. Onmiddellijk daarop werd hij bij het einde van de spelen voor de luipaard geworpen en met één beet met zoveel bloed besmeurd dat het volk hem bij het weggaan als bewijs voor zijn tweede doop toeriep: '**Gezond en wel gewassen! Gezond en wel gewassen!**'

3. Inderdaad, wie op deze manier een bad had genomen was waarlijk behouden van zonde en gered.

4. Toen zei hij tot de soldaat Pudens: 'Vaarwel en vergeet het geloof en mij niet. Moge dit u niet aan het wankelen brengen maar bevestigen.' 5. Tegelijkertijd vroeg hij om de ring aan zijn vinger, dompelde deze in zijn wond en gaf hem terug als een erfstuk, als een onderpand uit zijn nalatenschap en ter herinnering aan zijn bloed. 6. Vervolgens verloor hij het bewustzijn en werd hij met de anderen neergeworpen om op de gewone plek de keel te worden afgesneden.

7. Toen eiste het volk hen terug in de arena om, als het zwaard hun lichamen zou doorboren, met eigen ogen deel te kunnen nemen aan de moord. Zij zijn daarop uit eigen beweging opgestaan en hebben zich toen begeven waarheen het volk hen wilde, na elkaar eerst gekust te hebben om het martelaarschap te bekrachtigen door hun gewone vredeskus. 8. De anderen hebben zonder zich te verroeren en in stilte onbeweeglijk en zwijgzaam de genadeslag ontvangen. In het bijzonder Satorius: hij die ook als eerste de ladder had beklommen gaf als eerste de geest, want hij verwachtte Perpetua (vgl. c.4).

9. Perpetua echter moest ook haar deel aan pijn proeven. Ze gilte het uit toen haar botten werden geraakt en heeft zelf de onvaste hand van de leerling-gladiator op haar keel gericht. 10. Wellicht had zo'n grote vrouw, die door de onreine geest (de duivel) werd gevreesd, niet anders gedood kunnen worden als zij het niet zelf had gewild.

11. O heldhaftige en zeer gelukzalige martelaren! O, gij die waarlijk geroepen en uitverkoren zijt om deel te hebben aan de eer van onze Heere Jezus Christus! Wie deze eer verhoogt, vereert en aanbidt, moet tot opbouw van de Kerk deze voorbeelden, die niet onderdoen voor die uit het verleden, lezen. Zo zullen ook de nieuwe heldendaden getuigen dat de Heilige Geest, die altijd één en dezelfde is, Zijn werking nog steeds laat voelen, net als de almachtige God de Vader en Zijn Zoon Jezus Christus, onze Heere, *aan Wie roem en onbeperkte macht toekomt tot in de eeuwen der eeuwen. Amen.*

Overgenomen uit: *Na de Schriften; martelaren van de oude kerk*; vertaald en toegelicht door Dr. J.N. Bremmer en dr. J. den Boeft.
Uitgeversmaatschappij J.H. Kok, Kampen, 1988.

39. Vijf leerlingen van Origenus gedood in Alexanrië: Plutarchus; Heraclides; Hero; 2 mannen genaamd Serenus; 203

Overgenomen uit: EUSEBIUS' KERKGESCHIEDENIS; BOEK ZES

5. 10. Origenes vond vooral, dat men de voorschriften van onze Heiland in het evangelie moest opvolgen, die ons vermanen *om geen twee mantels te hebben, geen schoenen te dragen en onze tijd niet te vermorsen door bezorgdheid over de toekomst.*

11. Hij spreidde een ijver ten toon, die vuriger was dan men van zijn leeftijd zou verwachten; hij hield zijn levensstijl vast in koude en naaktheid; hij ging tot het uiterste in het verduren van een arm bestaan en verbaasde daarmee zijn naaste vrienden het meest. Velen die hem wat van hun middelen wilden toestoppen, deed hij pijn; ze zagen, dat hij zo'n hard bestaan leidde terwille van de goddelijke leer, maar hij wilde niet toegeven in zijn zelfbeheersing.

12. Men zegt, dat hij jarenlang zonder schoenen heeft rondgelopen en dat hij zich vele jaren heeft onthouden van wijn en ander voedsel, behalve wat nodig is voor het levensonderhoud. Het gebeurde wel dat hij gevaar liep er onderdoor te gaan en zijn gezondheid te verliezen.

13. Zo gaf Origenes aan bezoekers het voorbeeld van zijn bezonnen levenswijze; en natuurlijk wekte hij zijn leerlingen steeds weer op om hun leven ook zo in te richten; het gevolg was dat er van de ongelovige heidenen en ook van anderen met goede opvoeding en wijsgerige kennis van een behoorlijk niveau, ertoe gebracht werden om zijn leerstellingen aan te nemen. Zij ontvingen kennelijk door zijn onderwijs in het diepst van hun hart het geloof in Gods woord. Daardoor kon het gebeuren dat zij zich schitterend onderscheidden tijdens de vervolging die toen aan de gang was; sommigen van hen werden gegrepen en stierven als martelaar.

6.4 De catechisanten van Origenes die het martelaarschap ondergingen

1. De eerste van hen die de martelaarsdood stierven, was **Plutarchus**, die ik even eerder noemde; toen hij werd weggeleid om als martelaar te sterven, vergezelde Origenes, over wie het nu gaat, hem tot zijn levenseinde; Origenes werd door zijn medeburgers bijna doodgeslagen, alsof hij de oorzaak van zijn dood was. Maar Gods voorzienigheid bewaarde hem ook toen.

2. Na Plutarchus was **Severus** de tweede van Origenes' leerlingen, die zich als martelaar openbaarde; door de vuurproef gaf hij een duidelijk bewijs van het geloof dat hij ontvangen had.

3. De derde uit dezelfde school, die als martelaar stierf was **Heraclides**, en na hem **Heron** de vierde; de eerste kreeg nog catechetisch onderwijs, de tweede was pas gedoopt; beiden werden onthoofd.

4. De vijfde leerling van deze school, die als heraut van de godsdienst stierf was iemand die ook de naam **Severus** droeg; hij doorstond lange tijd verschillende foltering en werd, naar men zegt, onthoofd. Ook een vrouw onderging het martelaarschap, **Herais**, die nog naar de catechisatie ging; zij verliet het leven, *nadat ze de doop door het vuur had ontvangen*, zoals Origenes het zelf ergens uitdrukt.

6.5 Potamiaena, Basilides

1. **Basilides** was de zevende leerling van Origenes die wegens het geloof stierf.

Deze had eerder de bekende **Potamiaena** naar de plaats van executie gebracht; er gaan tot nu toe nog vele verhalen rond bij de inwoners van die plaats over deze vrouw, die veel moest strijden tot behoud van haar uitnemende lichamelijke reinheid en maagdelijkheid. Ze had ook te vechten tegen minnaars, omdat ze bloeide in schoonheid van ziel en lichaam. Grote pijn had ze te lijden, voordat ze na verschrikkelijke en onbeschrijflijke folteringen tenslotte met haar moeder **Marcella** in de vlammen omkwam.

Men zegt, dat de rechter, die Aquila heette, eerst al haar lichaamsdelen had laten folteren; tenslotte dreigde hij haar aan de gladiatoren geven, zodat die haar lichaam zouden misbruiken; toen haar gevraagd was wat ze daarvan vond, dacht ze even na en gaf een antwoord, *dat hun nogal beledigend in de oren klonk tegenover hun eigen religieuze opvattingen*. Nauwelijks had ze dit gezegd, of ze kreeg de doodstraf. Basilides, iemand die dienst deed in het leger, bracht haar weg naar de plaats waar ze zou sterven.

3. De menigte probeerde haar lastig te vallen en met smerige taal te vernederen; maar hij wist hen te beteugelen en joeg de beledigers weg. Hij betoonde haar diep medelijden en vriendelijkheid. Potamiaena aanvaardde deze vriendelijkheid en spoorde hem aan om de moed te hebben; als ze was heengegaan, zou ze haar Heere voor hem bidden en het zou niet lang duren eer ze hem kon belonen voor zijn sympathiek gedrag jegens haar.

4. Na dit gezegd te hebben, hield ze moedig vol tot haar einde; men goot kokend pek over haar lichaamsdelen, steeds weer een scheut, beginnend bij haar voeten tot boven op haar hoofd.

5. Zulk lijden had deze veel-bezongen jonge vrouw te verduren. Niet lang daarna moest **Basilides** van zijn medesoldaten bij een bepaalde gelegenheid een eed zweren; maar hij verklaarde met kracht dat het hem in het geheel niet geoorloofd was om te zweren; want, zo bekende hij openlijk, hij was een christen; men dacht eerst dat hij er een grapje van maakte; maar toen hij steeds bleef volhouden, sleepte men hem voor de rechter. Die verwees hem naar het gevang, omdat hij beslist in zijn getuigenis bleef volharden.

6. Toen sommige broeders in de Heere hem kwamen opzoeken vroegen ze naar de oorzaak van dit plotselinge en onverwachte besluit; naar men zegt, legde hij uit dat Potamiaena drie dagen na haar marteldood 's nachts voor hem kwam staan en een kroon op zijn hoofd had geplaatst; ze zou gezegd hebben, dat ze de Heere voor hem gebeden had en dat haar smeekbede verhoord was; het zou niet lang duren of hij zou bij haar worden opgenomen. De broeders bezegelden dit met het teken [van de doop] in de Heere. Als een opmerkelijk getuige van de Heere werd Basilides later op de dag daarna onthoofd.

7. Van vele anderen in Alexandrië is opgetekend dat ze in deze tijd met voortvarendheid de leer van Christus aannamen; dat kwam door Potamiaena, die aan velen in de droom verscheen en hen daartoe riep. Tot zover hierover.

Tot zover Eusebius

Deze historie volgens Th. J. van Braght:

In deze tijd was Origenus, hoewel maar achttien jaar oud, een leraar in geloofswaarheden, in Alexandrië, in Egypte, waar hij doceerde, niet alleen om te beginnen met Christus, maar ook om te sterven met Hem. Zodat veel van zijn leerlingen hun leven voor de waarheid van Christus afgelegd hebben. Van deze zijn vermeld: **Plutarchus, Heraclides, Hero**, en twee andere mannen, beiden genaamd **Serenus**. Hun lijden en dood is op deze manier geschied: Origenes was gewoon naar

de gevangenis te gaan aan om de martelaren die leden voor de Naam van Jezus Christus, te versterken in het geloof. Ja, zelfs wanneer zij reeds hun doodsvonnissen ontvangen hadden. In hun laatste verdediging stond hij hen bij, en ten afscheid, gaf hen de kus des vredes, als blijk van zijn oprechte liefde.

Wanneer Plutarchus, zijn geliefde leerling weggeleid werd tot de dood, troostte hij hem volgens zijn gewoonte, waarvoor de woedende menigte hem zou hebben vermoord indien de Goddelijke Voorzienigheid hem niet beschermd had. Na de dood van Plutarchus, werd de eerste van de twee mannen genaamd **Serenus**, levend verbrand. Zijn geloof, zoals staat vermeld, werd getoetst met vuur. Hij bleef staande, niettegenstaande hij nog een catechumeen was, dat wil zeggen iemand die de doop nog niet had ontvangen.

De derde van deze martelaren heet **Heraclides**. Van hem wordt hetzelfde gezegd als van Serenus, over zijn geloof, namelijk dat ook hij nog in opleiding was, en nog niet was gedoopt, maar was in de voorbereiding ervan. En zo heeft hij zijn geloof verzegeld niet met water, maar *met zijn bloed*. Hij werd onthoofd met de bijl.

De vierde werd ter dood gebracht voor hetzelfde geloof, werd **Hero**. Hij was een beginner in het geloof, dat is iemand die nog maar recentelijk het geloof met de doop had ontvangen. Met lof beval hij zijn ziel in de handen van God. Hij werd eveneens onthoofd met de bijl.

Na deze vier martelaren, is er sprake van een vijfde, die de tweede van de genoemde mannen genaamd **Serenus**. Na vele ernstige martelingen weigeren hij afvallig te worden en werd onthoofd, evenals de laatste twee genoemde, en bereikte daarmee een gezegend einde. Vergelijk *Euseb., Lib. 6, cap. 4*, met *Abr. MELL., 1ST boek, fol. 57, Kol 2, 3*. Ook *Joh. Gys. Hist., Fol. 18, Col 3*, na Leonides, de vader van Origen. Ook *Inleiding, fol. 39, kol. 1 van Eusebius*.

Twee vrouwelijke leerlingen van Origenes, RHAIS EN MARCELLA, levend verbrand te ALEXANDRIA, voor het geloof in Jezus Christus; 204

Onder de leerlingen van Origenes, die martelaren, zijn er ook meerdere vrouwen als trouwe martelaren. Wij weten van deze twee, een zogenaamde Rhais, de andere **Marcella**, die te voor hun geloof geleden hebben en berecht werden met vuur, zoals goud dat beproefd is.

Rhais was een catechumeen, dat wil zeggen, zij had lering ontvangen ter voorbereiding van de doop, en dus was haar trouw nog niet gesloten met water, maar als Origenes zelf verklaart, werd ze *gedoopt met vuur*, dat is levend verbrand.

Marcella was de moeder van **Potamiena** van wie we nog spreken naar aanleiding van bepaalde opmerkingen die zij aan Basilides, haar beul deed. Na onduelbaar en verschrikkelijk leed, werd ze langzaam verbrand, bleef in grote standvastigheid, totdat ze werd verteerd tot as; en aldus ze wisselden deze tijd voor een eeuwig leven. Zie het hierboven genoemde auteurs, in vergelijking met *Mellinus, fol. 57, kol. 4*.

Van Haamstede:

In die tijd werd ook ter dood gebracht zekere **Rhaïs**, een eerbare vrouw, alsmede **Marcella** en haar dochter **Potamiena**. Toen over deze het vonnis des doods geveld was, bespotten het gemene volk haar zeer, doch het werd door Basilides, die het vonnis uitgesproken had, daarover bestraft, terwijl deze **Basilides**, door Gods genade, het geloof in Christus omhelsde, ook daarna de marteldood stierf.

Het is waarschijnlijk een fout dat Van Haamstede hetzelfde gebeurtenis ook vertelt tijdens de laatste vervolgingen onder keizer Maximianus, ca. 310. Hij schrijft als volgt:

Potamina, een jonge dochter.

"Isidorus Xenodochus verhaalde mij," zegt Palladius, "een zeer merkwaardige geschiedenis, die hij verklaarde uit de mond van de zalige Antonius gehoord te hebben, van een zeer schone jonge dochter, die ten tijde van *keizer Maximianus*, toen hij de christelijke gemeente vervolgde, dienstbaar was bij een wellustige heer, die haar menigmaal, doch tevergeefs, tot ontucht zocht te verleiden. Uit wraak gaf hij haar, onder vreselijke woede aan de stadhouder te **Alexandrië** over, en beschuldigde haar, dat zij een Christin was, daar zij om de vervolging en de pijnigingen, die de keizer de Christenen aandeed, de keizers lasterde en vloekte. Hij beloofde de stadhouder een grote som geld, indien hij haar bevreesd kon maken, en zei: "Als gij haar weet te overreden, zodat zij aan mijn wil gehoorzaamt, bewaar haar dan en straf haar niet. Maar, indien zij hij haar reinheid hardnekkig volhardt, straf haar dan met de dood, opdat zij, in het leven blijvende, mijn onkuisheid niet verachte."

Toen deze standvastige dienstmaagd voor de rechterstoel van de stadhouder gebracht was, werd zij met verschillende werktuigen op onmenselijke wijze gepijnigd, doch zij bewaarde haar hart tegen alle aanvechtingen des vleses en was onbeweegeelijk als een rots. Onder de pijnigingen, door de rechter uitgedacht om haar aan te doen, was er een, die de andere in wreedheid te boven ging. Hij liet namelijk, een grote ketel met pek vullen, en een groot vuur daar onder aanleggen, zodat het pek gloeiend heet werd en kookte. Vervolgens zei de tiran: "Ga heen, en wees aan de wil van uw meester onderdanig, of ik zal u in de ketel met kokend pek laten werpen." Zij antwoordde daarop: "Het zij ver, dat gij zulk een onrechtvaardig rechter zoudt zijn, om mij te dwingen aan de wellust en de onkuisheid van mijn meester te gehoorzamen." Om deze woorden vertoornde de rechter zich derwijze, dat hij de beulen gebod, dat zij haar geheel moesten ontkleden en in de ketel smoren. Tot een bewijs van haar moed, riep zij de rechter met luide stem toe: "Ik bid u, zo lief gij de keizer hebt, die gij met eerbied vreest, als het uw voornemen is, mij op deze wijze te doden gebied dan, dat men mij niet terstond geheel, maar langzamerhand in de ketel met kokend pek laat neerdalen, opdat gij zien mag hoe grote lijdzaamheid mij Christus gegeven heeft, die gij niet kent." Men liet haar dan ook zeer langzaam, gedurende een uur gedurig wat lager met de voeten benedenwaarts in de ketel neer, en zij overleed eerst toen het gloeiend pek haar mond bereikte.

Tot zover Van Haamstede.

Basilides, een beul wordt Christen en wordt onthoofd te Alexandrië; 204

Niet lang na het overlijden van Potamina, werd een van de beulen, genaamd Basilides, die haar tot de dood bracht, bekeerd tot het geloof in Christus. Eusebius schrijft, "Zijnde onder zijn metgezellen, en een eed van hem wordende gevraagd over een aantal speciale zaken, zei hij, dat hij durfde niet zweren, want hij was een christen; en heeft openlijk bekend dat hij zulks geworden was. Toen ze dit hoorden dachten ze eerst dat hij een grapje deed, maar wanneer hij het hardnekkig beweerde, en bleek dat hij serieus was, heeft men hem gevangen genomen en geworpen in de gevangenis. Toen sommige van de broeders kwamen om hem te bezoeken, en vroegen hoe het gebeurde, dat hij was zo plotseling was veranderd, heeft hij hen volledig tevreden gesteld met betrekking tot het geloof. Gehoord hebbende, gaf men hem *het teken van de Heere*, dat is (als Abr. Mellinus zegt), werd hij gedoopt in de Naam van Christus. De volgende dag werd hij onthoofd voor de belijdenis van de Heere."

Vergelijk het voorgaande met betrekking tot de leerlingen van Origenes, met *Eusebius, lib. 6, cap. 5, fol. 107, lid. 1, 2*. Ook *A. Mellinus, 1st. boek, fol. 58, Kol 1, 2*. Ook *P. J. Twisck, chron., 3d boek, voor het jaar 204, fol. 55; kol. 2 hierboven..* Ook *Inleiding M. Sp., fol. 39; kol. 1*. Overgenomen uit: Het bloedig toneel, of Martelaarspiegel de Doopsgezinde of weerloze Christenen; deel I. Door Th. J. van Braght; 1685.

40. RUTILIUS, na vele ontsnappingen, gefolterd en levend verbrand, 210

Rutilius, martelaar die door de apologeet Tertullianus in zijn *De Fuga in Persecutione beschreven* wordt. Rutilius was uit de Romeinse Afrika gevlucht om te ontsnappen aan de vervolgingen onder Keizer Trajanus Decius. Om zijn veiligheid te verzekeren, ging hij zelfs zover dat hij geld betaalde voor het verkrijgen van vrijstelling van het doen van offers aan de goden. Ten slotte, werd hij gearresteerd door de autoriteiten en beleed vrijmoedig het christelijke geloof. Hij werd voor de president gebracht, vreselijk gefolterd, en vervolgens op het vuur gebraden, en zo, dank aan de genade van God, is hij bekwaam gemaakt het lijden te dragen dat hij had getracht te ontkomen. *A. Mellinus, 1e boek van de Hist., Fol 55, kol. 1, van Tertullianus: de Fuga in Persecutione, cap. 5, aan het eind.*

BEËINDIGING van deze vervolging, krachtens besluit van Antoninus Caracalla en Geta Septimus, de zonen van Severus, rond het jaar 213

Septimus Severus regeerde achttien jaar, als Romeinse keizer en zijn zonen, Antoninus Caracalla en Geta Septimus, volgden hem op als keizers, ongeveer 213. Deze, hoewel ze zeer ongenadig waren, wreed en bloeddorstig, vooral Caracalla, hebben de christenen ongemoeid gelaten, zodat tijdens hun regeerperiode heel weinig, inderdaad, bijna geen bloed van de christenen vergoten werd in de landen waar hun heerschappij was; dit bleef tot ongeveer het jaar 219. Sommigen schrijven dat de stilstand van de vervolging voortduurde ongeveer achtendertig jaar, gedurende welke tijd echter Maximinus de Grote vele bisschoppen, ouderlingen en diakenen, (dat is de toezichhouders in sommige kerken) verdrukte. Sommigen werden gestraft met de dood, wat nog zal worden weergegeven op de juiste plaats.

Wel wordt vermeld, dat deze vijfde vervolging, die niet volledig gestaakt werd, hoewel het een gewenste tijd was, zoals Tertullianus schrijft, in vergelijking met de voorgaande ernstige en zeer bloedige vervolgingen.

Zie *A. MELL., 1ste boek van de historie van de vervolgingen, 1619; fol. 60, col. 1*, in vergelijking met *Herodes. Sever. Ejusd. Antonin. En Geta Spartian de Eisdem*. Overgenomen uit: Het bloedig toneel, of Martelaarspiegel de Doopsgezinde of weerloze Christenen; deel I. Door Th. J. van Braght; 1685.

Vervolg van de vijfde vervolging, onder ALEXANDER Severus, de zoon van ANTIONINUS EN MAMMEA, rond het jaar 223

De volgelingen van Jezus Christus genoten rust in deze tijd en een paar jaar eerder, maar de afgunst en haat van sommige tegen de christenen werd verhoogd tot een dergelijke mate dat zelfs Alexander Severus, - die anders de christenen gunstig was, ja, had ze ook een kerk toegelaten en Christus, volgens de manier van de heidense gewoonten had geplaatst onder het aantal van de zogenaamde goden, - een vervolging tegen hen begon, of voortgezet heeft wat al onder Septimus Severus begonnen was. Dit werd voornamelijk veroorzaakt, zoals Lactantius Firmianus schrijft, door enkele van de Romeinse juristen, die, door verkeerde interpretatie van de wetten, maar vooral door middel van een dodelijke haat tegen de christenen, gestimuleerd werd en aandrang op de keizer hen te vervolgen.

Domitius, bijgenaamd Ulpianus, in zijn zevende boek van het ambt van de stadhouders van de Romeinse provincies, heeft opgezocht en verzameld de edicts en decreten van de vorsten, zoals van Nero, Domitianus, Trajanus, enz., met het oog om daaruit instructies te krijgen, hoe de christenen te moeten straffen die de ware God vreesden. Zie *Lactantius, volgens de annotatie van Mellinus, in de 1ste boek, fol. 61, col. 1, 2, ex Lamprid. Herodian, met Alex. Severo. Lactana. Firmian. Institut., Lib. 5, cap. 11, 12, 19. Ook in Corras., Lib. 1, lijster., Cap. 10*, hoewel D.P. Pers noemt deze Keizer een vrome en uitstekende prins: *Roomschen Adelaer*, gedrukt 1642, pagina 154, op de naam Severus Alexander, A. D. 224. Aan de andere kant, P.J. Twisck getuigt, dat in het begin van zijn regeerperiode hij niet gunstig was voor de christenen, zodat door middel van desinformatie, hij een aantal van hen ter dood liet brengen; voor de Naam van Jezus Christus. *Derde boek, voor het jaar 223, pagina 60, kol. 1 van chron. Michigan, fol. 141, merula*. Overgenomen uit: Het bloedig toneel, of Martelaarspiegel de Doopsgezinde of weerloze Christenen; deel I. Door Th. J. van Braght; 1685.

41. AGAPITUS 15 jaar, CALAPODIUS, TIBURTIUS, VALERIANUS, QUIRITIUS, Julia, Cecilia, Martina, Henricus, Narcissus, Julius, Eusebius, Pammachius; Simplicius; de gebroeders Tiburtius en Valerianus; Patritius ca. 223

Dezen worden gesteld dat ze in de laatste vervolging, hervat onder Alexandrinus Severus ter dood gebracht werden voor de naam van Jezus Christus en de getuigenis van de evangelische waarheid, **Agapitus, een jongen van vijftien jaar; Calapodius**, een ouderling (van wie P.J. Twisck schrijft, al twee jaar eerder dan J. Gysius) dat hij werd aangehouden voor de leer van het Evangelie van Jezus Christus, en zijn weigeren te offeren aan de heidense goden. Hij werd gesleurd met grote schande door de binnenstad van Rome, en verdronken in de Tiber. *3d boek, pagina 59, loc. 2, van Bergomens, lib. 8.*)

Tiburtius en Valerianus, twee broers werden eveneens ter dood gebracht, evenals **Quiritius en zijn moeder Julia**, en **Cecilia en Martina**, beiden maagden, die allen werden ter dood gebracht voor de Naam van Jezus Christus, zowel in het water, of in het vuur, of door het zwaard, of op enigerlei andere wijze. Zie *Joh. Gys., Fol. 19*,

lid. 1. Vervolgens voor dezelfde zaak: **Henricus**, bisschop van de kerk van Lyon; **Narcissus**, een patriarch in Jeruzalem; **Julius en Eusebius**. *Sebast. Francke, Keysers chron. nl Wereltlijke Hist. van Christi geboorte tot op deze*; gedrukt 1563, fol. 20, lid. 2. Overgenomen uit: Het bloedig toneel, of Martelaarspiegel de Doopsgezinde of weerloze Christenen; deel I. Door Th. J. van Braght; 1685.

Van Haamstede:

M. Aurelius Severus, 226-236, de zoon van Antoninus en neef van de keizer Severus, was een vroom en oprecht vorst, zeer geleerd en de geleerden gunstig. Zijn moeder Mammea was een zeer wijze vrouw, die hij zeer eerde en wier wijze vermaningen hij volgde. Toen hij aan de regering kwam, bestuurdde hij de Republiek onder voorlichting van wijze en verstandige mannen, onder welke vooral rechtsgeleerden waren. De goddelozen, gierigaards, onrechtvaardigen en boosaardigen ontnam hij alle openbare bedieningen. De soldaten hield hij onder goede tucht en bestraffing. Op aanhitsing van Ulpianus was hij in het begin van zijn regering de Christenen niet zeer gunstig, zodat sommigen van hen werden omgebracht, zoals:

Agapitus, een jongeling van 15 jaren. (Sommigen schrijven over een Agapitus, een jongen van 15 uit Italië die ca. 270 werd gedood. Zie nr 60)

Calapodius, een ouderling.

Pammachius, een raadsheer te Rome.

Simplicius, een raadsheer.

Insgelijks de gebroeders Tiburtius en Valerianus;

Quiritius, **Patritius** en zijn moeder Julia. [Van Braght noemt alleen Quiritius en zijn moeder Julia]

Ook Cecilia en Martina, beiden maagden.

Later was de keizer de Christenen gunstiger, vooral om zijn moeder, die de Christenen een goed hart toedroeg. Zij beschikte ook de Christenen een plaats, waar zij hun godsdienstoefeningen konden houden, en wilde zelfs ter ere van Christus een tempel bouwen, doch werd daarin verhinderd. Men leest ook, dat, toen de Christenen zekere plaats genomen hadden, om die tot de godsdienstoefeningen te gebruiken, en de slachters der offeranden beweerden, dat die hun toekwam, de keizer zei, dat het beter ware, dat men op die plaats God, op welke wijze dan ook, diende en eerde, dan dat zij door de onreinheid van de dienaars der tempels besmet en verontreinigd werd.

M. Minucius Felix, een rechtsgeleerde te Rome, en een zeer voortreffelijk en geleerd man, stelde een samenspraak op ten gunste van de christelijke godsdienst, waaraan hij de naam gaf van Octavius.

Lactantius getuigt aldus van hem: "Minucius Felix was onder de rechtsgeleerden een man van hoog aanzien, en zijn boek, dat de naam van zijn vriend Octavius draagt, geeft de duidelijkste blijken welk een bekwaam dienaar der waarheid hij zou geweest zijn, wanneer hij zich daaraan geheel en al had overgegeven."

De zesde vervolging van de christenen onder keizer Maximinus

Maximinus Thrax genoemd, hetgeen *Maximinus de Thraciër* betekent, was keizer van Rome van 235 tot lente 238 zonder ooit in Rome geweest te zijn. Hij was de eerste van de zogenaamde "soldatenkeizers", die niet uit een aanzienlijke familie stamden en door het leger op de troon werden gezet.

Van Haamstede:

De zesde vervolging der Christenen brak uit onder de regering van keizer Maximinus, een van nature zeer wreed mens, zo jegens aanzienlijke personen, omdat hij van geringe afkomst was, als jegens de dienaars van het Evangelie. Tot geluk van de Christenen duurde deze vervolging niet lang, daar hij slechts twee jaren regeerde. Aangezien deze keizer een hevige vijand was van de dienaars van het evangelie, werden zij ook het eerst vervolgd, omdat zij leraars en bewerkers waren, zoals men zei, van de christelijke godsdienst.

Men meende namelijk, dat, wanneer men deze vervolgde en wegjoeg, de anderen te eerder hun godsdienst zouden laten varen.

De kerkleraar **Origenes** schreef toen een brief, teneinde de Christenen tot standvastigheid op te wekken, over het martelaarschap, en droeg dit op aan Ambrosius, opziener der gemeente te Milaan, en Protoctus, beide geleerde mannen in die tijd.

42. Fabianus, bisschop van de gemeente te Rome.

Fabianus werd in het jaar 236 tot bisschop van Rome gekozen. In de periode dat hij bisschop was (jan 236 - jan 250) kwam een einde aan de christenvervolging nadat de laatste keizer, Maximinus Thrax (235-238), vermoord was. De keizers na hem lieten de christenen met rust. Deze periode werd door Fabianus gebruikt om de organisatie in de kerk goed te regelen. Hij verdeelde Rome in zeven zielzorgdistricten, waar de zorg voor de armen onder de zeven diakens verdeeld werd. Tijdens het bewind van keizer Decius (249-251) laaide de christenvervolging weer op en bisschop Fabianus was een van de eerste slachtoffers die viel onder het zwaard van de vervolging. Hij stierf op 20 Januari 250 door het zwaard. Zijn lichaam werd bijgezet in de catacombe van Callixtus en in 1915 werd zijn sarcofaag weer teruggevonden.

Enkele duizenden personen verbrand in hun ontmoetingsplaatsen voor de Evangelische waarheid, bij verschillende gelegenheden, onder bevel van Maximinus, rond het jaar 237

In de nieuwe *Keysers Chronijk* is verteld een wrede en onrechtvaardige daad gepleegd door keizer Maximinus op de christenen. De auteur zegt:

“De christenen waren vergaderd in hun kerken of ontmoetingsplaatsen, loofden hun Verlosser, toen de keizer zijn soldaten zond, en hadden alle kerken of ontmoetingsplaatsen ingesloten en vervolgens hout geplaatst rondom hen en in brand

gestoken, om alle christenen daarbinnen te verbranden. Maar voordat het hout werd ontstoken, moest worden afgekondigd, dat wie zou komen en offeren aan de god Jupiter, was verzekerd van zijn leven, en zou bovendien worden beloond door de keizer. Zij antwoordden, dat zij niets wisten van Jupiter, dat Christus hun Heer en God, dat zij om de eer van Zijn Naam, en het aanroepen ervan wilden leven en sterven. Het is te beschouwen als een wonder, dat onder zoveel duizenden christenen er niet een gevonden was die wenste te gaan, om te redden zijn leven door het verloothenen van Christus; alle bleven samen met overleg, zang en lof aan Christus, zolang de rook en damp hen het gebruik van hun tong toestond. *P.J. Twisck, 3d boek, pagina 64, col.1 van chron. Mich. sach., Fol. 146, Niceph., Lib. 7, cap. 6. Hest. Mandri, fol. 10.*

ONGEVEER ZESTIG VROME MARTELAREN TER DOOD GEBRACHT VOOR DE NAAM VAN JEZUS CHRISTUS, OVER HET JAAR 239

In het voorgaande is melding gemaakt van enkele duizenden martelaren die hun leven verloren onder Maximinus, in de zesde vervolging; geen van hen worden met name genoemd, ongetwijfeld omdat zij in de schatting van de wereld meestal nederig en eenvoudige mensen waren, maar Sebastian Franck verneemt uit sommige oude schrijvers dat ongeveer zestig martelaren de kroon van het martelaarschap ontvangen hebben. *Chron. des Keyzers, fol. 21, col. 3. 247.*

Overgenomen uit: Het bloedig toneel, of Martelaarspiegel de Doopsgezinde of weerloze Christenen; deel I. Door Th. J. van Braght; 1685.

De zevende vervolging van de christenen onder keizer Decius; 249-251

Omtrent het jaar onzes Heeren en Zaligmakers 251 ontstond er een zeer grote en wrede vervolging tegen de gelovige Christenen, en wel onder de regering van keizer Decius, gewoonlijk de zevende genaamd. Sommigen dachten dat hij deze vervolging beval uit haat jegens keizer Filippus, die de christelijke godsdienst had aangenomen. (Decius volgde op keizer *Philippus de Arabier* (238-244))

Maar Cyprianus, die in die tijd leefde, schrijft **de aanleiding tot deze vervolging aan de Christenen zelf toe**. "Men moet (zegt hij) het inzien en belijden, dat de grimmige en vernielende benauwdheid, die onze kudde voor het merendeel verwoest heeft en nog zonder ophouden verwoest, om onze zonden ons is overkomen, omdat wij de weg des Heeren niet bewandelen, en de hemelse geboden ons tot onze zaligheid gegeven, niet bewaren. Onze Heere heeft de wil Zijns Vaders volbracht, en wij volbrengen de wil van onze Heere niet. Ieder onzer benaastigt zich om geld en goederen te vergaderen, de hovaardij na te jagen; men maakt zich schuldig aan afgunst en tweedracht, verzaakt de eenvoudigheid en verloochent de boze wereld alleen met woorden en niet met daden, behaagt zichzelf en mishaaft allen. Wij worden aldus geslagen, gelijk wij verdienen; want welke plagen, welke slagen verdienen wij niet?" etc.

En elders; indien men de oorzaak van de jammer en het ongeluk kent, zal men gemakkelijk een geneesmiddel vinden voor de wond. De Heere heeft Zijn huisgezin willen beproeven; en, aangezien de langdurige vrede, de lering en tucht, die ons van de hemel gegeven waren, bedorven had, zo heeft de hemelse straf het onmachtige, ja bijna had ik gezegd het slapende geloof, wederopgewekt. En, daar wij door onze zonden nog meer verdienden te lijden, heeft nochtans de allerbarmhartigste Heere zo genadig met ons gehandeld, dat al wat er is geschied, veeleer een bezoeking scheen dan een vervolging. Ieder benaastigde zich, om zijn bezittingen te vermeerderen, en men vergat wat de gelovigen of de Christenen in de tijd der Apostelen. gedaan hebben, of altijd behoorden te doen; men wendde, integendeel, alle naarstigheid aan, om als door een onverzadigbare brand van gierigheid de rijkdommen op te hopen en te vermeerderen. Onder de priesters vond men geen behoorlijken ijver om God te dienen; onder de dienaars geen oprecht geloof, in de werken geen barmhartigheid, in de zeden geen tucht. Tot dusverre Cyprianus.

In deze bloedige vervolging werden vele Christenen, uit de aanzienlijken en uit de lage stand, in vele landen en steden van het gehele keizerrijk onder ongehoorde pijnigingen ter dood gebracht.

Overgenomen uit: *Het bloedig toneel, of Martelaarspiegel de Doopsgezinde of weerloze Christenen*; deel I. Door Th. J. van Braght; 1685.

Sebastian Frank, P.J. Twisck en Joh. Gysius plaatsen het begin van de vervolging onder Decius in 251, terwijl Abraham Mellinus en de auteur van de inleiding tot de martelaren Spiegel beginnen met het jaar 253. Dit verschil kan eenvoudig worden afgestemd op deze manier, namelijk dat de decreten tegen de christenen werden verstuurd en gepubliceerd over het jaar 251, maar dat ze eigenlijk niet in werking traden tot 253. Vergelijk Seb. Frank, enz., fol. 21, col. 3, met P.J. Twisck, 3d boek,

pagina 67, col. 2. Ook Joh. Gys., Fol. 19 col. 2. Ook A. MELL., 1ste boek, fol. 65, col. 4. Ook, Inleiding, fol. 40, col. 1.

P.J. Twisck, geeft een overzicht van de tirannie die hij gebruikte tegen de christenen, zeggende: "Hij publiceerde openbare mandaten en decreten, dat indien zij niet zouden afvallig worden van Christus, de christenen overal en zonder genade vervolgd moesten worden met elke soort marteling. Het leed waarmee de arme christenen waren ter dood gebracht in die tijd was zeer ernstig, zoals we kunnen lezen in Dionysius, Gregory, Cyprianus, Eusebius, Vincentius, en anderen. Ze werden verbannen, verbeurde hun goederen, veroordeeld tot de mijnen, gegeseld, geslagen; onthoofd en opgeknoopt. Ja, geen straf was er die niet op hen werd toegepast. Heet teer werd uitgegoten over hen, gebraden op een laag vuur, geprikt in het gezicht, de ogen, en het hele lichaam met scherpe messen gestoken. Naakt gesleept door de straten over harde kiezels en ruwe stenen, in stukken geslagen tegen rotsen, van steile plaatsen afgeworpen, hun ledematen gebroken in stukken gescheurd uiteengespleten met haken, gerold over de scherpe potscherven, geworpen als een prooi en voedsel aan de wilde beesten, palen gedreven door hun lendenen, enz. Er was nauwelijks een plaats waar de vervolging niet in gang werd gezet. Afrika en Alexandrië met name kunnen worden genoemd als een school van martelaren. Kortom, Nicephorus zegt in zijn 5e boek, chap. 29, dat de martelaren van deze tijd te tellen zou net zo makkelijk zou zijn als het berekenen van het zand aan de kust. *Zie P.J. Twisck, 3d boek, voor het jaar 251, blz. 67, col. 2, pagina 68, col. 1 van Euseb., Lib. 7, cap. 1. Chron. Michigan, fol. 154. Chron. Carionis, lib. 3. Seb. Fr., Fol. 17 Hist. Andr, fol. 177, 2d deel, fol. 174. Paul Merul., Fol. 212-214. Leon. Krentz. Chronologiae, fol. 16, 17. Chron. Auto., Fol. 236. Januari Crespin., Fol. 53.*

43. Alexander, opziener van de gemeente te Jeruzalem

Alexander van Jeruzalem wordt vereerd als een martelaar door zowel de Oost-Orthodoxe Kerken en de Rooms-katholieke Kerk. Hij stierf tijdens de vervolging van keizer Decius, 251. Hij was de eerste bisschop van Cappadocië en was daarna bisschop van Jeruzalem, verbonden met de Narcissus, die toen 116 jaar oud was. Alexander werd opgesloten voor zijn geloof in de tijd van de Romeinse keizer Severus Alexander. Hij werd vrijgelaten en ging naar Jeruzalem, waar hij werd gedwongen werd te blijven vanwege de hoge leeftijd van de bisschop en hem bij te staan in de regering van de kerk. Deze regeling werd echter gesloten met de instemming van alle bisschoppen van Palestina (Syrië-Palaestina). Het was Alexander die toestond aan Origenes, hoewel nog slechts een leek te spreken in de kerken. Voor deze concessie werd hij tot verantwoording geroepen, maar hij verdedigde zich door de voorbeelden van andere begaafden als Origenes. Men schrijft dat zij samen studeerden aan de Hoge christelijke school van Alexandrië. Alexander wijde hem tot priester. Alexander wordt geprezen voor de grote bibliotheek die hij bouwde in Jeruzalem. Ten slotte, in weerwil van zijn jaren, is hij met verschillende andere bisschoppen, gevangene te Caesarea. De historici zeggen: "De heerlijkheid van zijn witte haren en grote heiligheid vormden een dubbele kroon voor hem in gevangenschap". Zijn *levensbeschrijving* verklaart dat hij veel martelingen leed, maar overleefde ze allemaal. Hij werd bij de wilde beesten gebracht maar die likten alleen zijn voeten, en anderen wierpen hem op het zand van de arena. Versleten door zijn lijden, stierf hij in de gevangenis. Weliswaar probeerde de rechter uit alle macht en hardnekkig te voorkomen dat hij zou sterven, om hem nog meer te kunnen laten lijden. Toch heeft Origenes daarna zelfs nog kans gezien om

berichten na te laten, die vol zijn van troost voor wie verlichting nodig hebben; in de vele brieven van deze man vindt men dat alles; ze getuigen over deze dingen naar waarheid en tot in details.

Van Haamstede:

Alexander, opziener van de gemeente te Jeruzalem, was een man, groot in aanzien en gezag. Hij was zeer begaafd en vreesde de Heere bijzonder. Voor de waarheid van Christus leed hij veel, doch God spaarde hem, en wel tot onder de regering van keizer Decius. Onder diens regering werd hij, om de belijdenis van Christus, door de stadhouder in Caesarea gevangen genomen en voor diens rechterstoel gebracht. Door alle gelovigen werd hij daar op treffende wijze in Christus geroemd, en wel bovenal om zijn vrijmoedige verantwoording voor de Naam van Christus. Daarom werd hij in ketenen geklonken, in de gevangenis gezet, waar hij lang vertoefde, dikwijls voor de vierschaar geroepen werd en telkens weer naar de gevangenis moest terugkeren. Nadat hij deze ellendige mishandeling met lijdzaamheid verdroeg, en God met de Apostelen dankte, dat Hij hem waardig achtte, om Zijns Naams wil dit lijden uit te staan, offerde hij ten laatste, na veel smart en lijden, zijn leven aan God op. Of hij door pijnigingen, of hongersnood, of andere ellende in de gevangenis gestorven is, daarover is niets met zekerheid bekend.

44. Babylas, opziener der gemeente te Antiochië; 252. Dionysius

Babylas, bisschop of opziener van de gemeente te Antiochië, was een voortreffelijk man (zegt Chrysostomus), over wie ieder zich met recht mocht verwonderen, daar hij keizer Decius belette in de vergaderingen der Christenen te komen, omdat hij niet wilde, dat een wolf in het midden der schapen vallen zou. Hij werd gevangen genomen en gedwongen de afgoden te offeren, doch weigerde dit. Na zijn goede zaak verdedigd en verklaard te hebben, dat een herder zijn schapen niet behoort te verlaten, dat hij de almachtige God niet wilde verzaken, en tot valse goden de toevlucht nemen, werd hij om deze belijdenis ter dood veroordeeld. Toen hij bereid was om te sterven, zei hij: *"Mijn ziel, ga tot uw rust, want de Heere heeft u aangezien."* (Psalm 116) En zo werd hij onthoofd.

BABYLAS, bisschop van de kerk van Antiochië, en drie jongeren, **URBAN, PHILIDIAN EN EPOLONIUS**, onthoofd

Babylas, bisschop van de kerk van Antiochië, de hoofdstad van Syrië, gelegen aan de rivier de Orontes, was een zeer vroom en trouwe herder van de kudde van Christus. Wetende dat er ernstige vervolging dreigde voor de kerk van Christus, leerde hij zeer zorgvuldig de beginselen van het christelijk geloof, niet alleen mannen en vrouwen, maar ook kinderen in, en voortdurend lering te trekken in zijn preken, niet alleen om te geloven in Christus, maar ook te lijden van Zijn naam. De oorzaak van zijn gevangenisstraf, hebben de ouden in kort beschreven, namelijk dat de keizer Decius kwam tot een van de gemeenten van de christenen, en verzocht om te worden toegelaten, maar dat de herder van de gemeente of kerk, namelijk Babylas, om de gemeente te sparen, tegen hem durfde zeggen, dat het hem niet geoorloofd was zo stoutmoedig in het huis van de levende God te komen en om de mysterie van de Heere met zijn vervuilde ogen te zien of aan te raken met zijn moorddadige handen, nog bedekt met bloed. De keizer, niet in staat dit te dragen, had Babylas, samen met enkele anderen, gevangen genomen, gebonden met kettingen, en in strenge opsluiting

bewaakt. Evenals degenen die met hem werden aangehouden en uiteindelijk ter dood gebracht werden, zoals blijkt uit de verslagen.

Drie jonge mannen, broers werden genoemd: Urban, Philidian en Epolonius; die, zoals sommigen veronderstellen, zijn lichamelijke kinderen waren, maar volgens anderen, zijn geestelijk zaad, die hij had gewonnen voor Christus door de leer van de waarheid. Toen het uur van zijn vertrek begon te naderen, dat hij moest worden geofferd, en zijn discipelen of andere goede vrienden kwamen om hem te bezoeken in de gevangenis, vroeg hij serieus, als een laatste verzoek aan hen, om hem te begraven mét zijn ketenen en kettingen. Toen de executie naderde bad hij: *“Hier ben ik Heere, en de kinderen die Gij mij gegeven hebt.”*

De moeder van deze jongens, en de broeders van de kerk te Antiochië begroeven de dode lichamen van de martelaren in een eerlijke wijze, samen met de boeien en de ketenen waarmee Babylas was gebonden tijdens zijn leven.

Abr. MELL., 1ste boek, fol. 68, kol. 4, fol. 69, Kol 1, 2, uit Euseb., Lib. 6, cap. 29. Epic. Han. lib. de Mens. en vijf. Hieron. Catal. in Origene. Chrysost. Eunt. Gent. en Homed. 9 AD Ephes. Suidas in Babyla. Acta ex Patribus Collecta. Suid in Hist. Sub. nom. Babylon. Overgenomen uit: Het bloedig toneel, of Martelaarspiegel de Doopsgezinde of weerloze Christenen; deel I. Door Th. J. van Braght; 1658.

Wat er met Dionysius gebeurde

EUSEBIUS' KERKGESCHIEDENIS; BOEK ZES blz. 288 etc.

1. Ik zal nu doorgeven wat Dionysius overkwam; in zijn brief aan Germanus schrijft hij zelf daarover als volgt:

Ik spreek voor God en Hij weet dat ik niet lieg; niet door eigen bedenken, en ook niet zonder God heb ik kunnen ontvluchten.

2. Nog voor de vervolging onder Decius werd aangekondigd, stuurde Sabinus opeens een politiebeambte om mij te zoeken. Ik bleef vier dagen thuis omdat ik de komst van die persoon verwachtte. Maar hij ging overal rond en onderzocht alle plaatsen, de wegen, de rivieren, de velden, waar hij dacht dat ik zou gaan of me zou verstoppen. Maar hij was met blindheid geslagen zodat hij mijn huis niet kon vinden; want hij kon niet geloven dat ik tijdens een vervolging thuis zou blijven.

3. Pas op de vierde dag beval God mij om te vertrekken en opende op wonderbaarlijk manier een weg voor mij. Ik, mijn dienstknechten, en veel van mijn broeders, wij allen gingen samen weg. Dat dit gebeurde door Gods voorzienigheid, laat het vervolg zien, waarin wij sommigen tot nut waren.

4. *Hierna beschrijft hij de gebeurtenissen na zijn vlucht en gaat als volgt verder:*

Na zonsondergang kregen de soldaten mij en mijn gezelschap te pakken; ik werd naar Taposiris gebracht. Door Gods voorzienigheid echter was Timotheüs op dat moment niet aanwezig en hij werd ook niet gevangen; hij kwam later en trof het huis verlaten aan, behalve dienaren die op wacht stonden; van ons begreep hij dat wij gevangen waren genomen [om als slaaf te dienen].

5. *Even later schrijft hij:*

Wat was nu de wondervolle bedoeling van God met Timotheüs late aankomst? De waarheid moet gezegd worden. Timotheüs sloeg op de vlucht en kwam, helemaal in

verwarring, iemand uit de buurt tegen; de man vroeg hem naar de reden van zijn haast.

6. Timotheüs vertelde het hele verhaal. De man hoorde het aan en vervolgde zijn reis; hij was op weg naar een bruilofsfeest; nu hebben ze daar de gewoonte om zoiets de hele nacht te laten duren; bij zijn aankomst op het feest, vertelde de man het gebeurde aan de aanliggenden. Dezen sprongen als één man op, alsof ze het hadden afgesproken en kwamen allen zo hard mogelijk naar ons toe rennen; toen ze binnenvielen slaakten ze luide kreten. De soldaten die ons bewaakten sloegen onmiddellijk op de vlucht; die andere mensen kwamen op ons af; we lagen toen nog zonder dekens op de veldbedden.

7. Ik dacht eerst, zoals God weet, dat zij een stel rovers waren die, op buit belust, ons kwamen plunderen. Ik bleef daarom op mijn bed liggen; want ik was naakt en had alleen maar een linnen kleed aan; daarom bood ik ze de rest van mijn kleren, die naast me lagen, aan. Maar ze zeiden me op te staan en zo snel mogelijk te vertrekken.

8. Toen ik begrepen had waarom ze gekomen waren, begon ik luid te schreeuwen; ik bad en smeekte ze om weg te gaan en ons alleen te laten: en als ze ons echt goed wilden doen, dat ze de mensen die me weggebracht hadden maar voor moesten zijn door mijn hoofd eraf te hakken. Toen ik zo lag te roepen, probeerden ze me met geweld op te laten staan; dat weten mijn metgezellen, deelgenoten van alles, maar al te goed. Toen liet ik me ruggelings op de grond vallen. Maar zij pakten me bij de handen en voeten en sleepten me weg.

9. De mensen die dit allemaal hebben meegemaakt, Gaius, Faustus, Petrus en Paulus, volgden direct. Ze hebben me opgetild en droegen mij uit het stadje, zetten me op een ongezadelde ezel, en voerden mij weg.

Dat was Dionysius' verhaal over zichzelf.

Naschrift:

Dionysius van Alexandrië was patriarch van Alexandrië van 247/8 tot 264/5. Hij was een tijdgenoot van St. Cyprianus van Carthago en wordt net zoals deze tot een van de kerkvaders van de 3e eeuw gerekend. Beiden hadden zich pas op latere leeftijd tot het christendom bekeerd. Hij speelde een belangrijke rol in het bestrijden van het Novitianisme. Hij stierf in ballingschap tijdens de vervolgingen door keizer Valerianus I. (264/265)

45. Savinianus van Sens en 7 anderen, ca 250

Savinianus (ook Savinien) van Sens (ook van Chartres of van Orléans), Frankrijk; bisschop en martelaar; tezamen met **Potentianus** (ook Potentien), gezelschap van Savinianus en diens latere opvolger als bisschop en martelaar; **Altinus**, Savinianus' gezelschap, bisschop van Orléans en Chartres en martelaar; **Serotinus** (ook Serotin), leerling en diaken van Savinianus en martelaar; **Victorinus**, leerling, diaken en martelaar; diens **ongenoemde zoon**, martelaar; **Edoald** (ook Edwald of Eodald), leerling, diaken en martelaar. En **Modesta Severinus**; † ca 250.

Zending naar Gallië

Volgens een oude overlevering speelt hun verhaal zich af rond het jaar 50. Het zou nog de apostel Petrus zelf geweest zijn, die Savinianus bisschop had gewijd en naar Gallië had gezonden om er het evangelie te verkondigen, in gezelschap van twee

leerlingen, Potentianus en Altinus. Volgens diezelfde traditie zouden zij wellicht behoord hebben tot de zeventig, die de Heere destijds voor Zich uit had gezonden om Zijn komst voor te bereiden (vgl. Lukas 10:1).

Naar moderne historische maatstaven is deze tijdsaanduiding onjuist; tegenwoordig neemt men aan, dat hun optreden geplaatst moet worden halverwege de derde eeuw. Zij zouden dan het slachtoffer geworden zijn van de christenvervolgingen onder keizer Decius (249-251).

Voor het verdere verloop van de gebeurtenissen volgen we de oude traditie.

Vanuit Rome trok Savinianus in gezelschap van Potentianus en Altinus naar Gallië. Savinianus liet er Altinus achter om de eerste gelovigen te verzorgen en te sterken in hun nieuwe levenswijze. Zelf trok hij verder naar Sens. Men zegt, dat hij bij aankomst een rondgang om de stad maakte en op verschillende plaatsen de muren voorzag van een ingekrast kruisteken; en dat die tekens nog eeuwen later te zien waren. Hoe dan ook, hij kreeg een gastvrij onthaal in de woning van een zekere Victorinus, even buiten de stad, in een dorpje dat volgens de overlevering *Le Vif* heette. Zoals het een goed gastheer betaamde, vroeg deze naar het welbevinden van zijn gasten. Toen hij hoorde dat ze uit Rome kwamen, vroeg hij hun honderd uit over de laatste nieuwtjes uit het centrum van de wereld. Hiervan maakte Savinianus gebruik door te vertellen over de belangrijke veranderingen in het godsdienstig leven; dat de oude afgodendienst zijn langste tijd had gehad en thans werd vervangen door de ware godsdienst van het christendom.

Victorinus was onder de indruk. Toen hij de goede manieren van zijn gasten zag, die precies overeenkwamen met de leer die zij hem verkondigden, begon het in hem te knagen, dat hij tot nu toe schepselen had vereerd en aanbeden in plaats van de Schepper ervan. Na enige tijd vroeg hij om het doopsel, samen met Serotinus en Edoald, twee heren die in de buurt een eigen villa bewoonden. Van Edoald wordt nog opgemerkt, dat hij een welbespraakt man was. Zij allen ontvingen het doopsel samen met hun hele huishouden.

Het huishouden bevatte vrouw, kinderen en de slaven, die werkten in de huishouding. Iets dergelijks horen we reeds in de Handelingen van de Apostelen bij de doop van de Romeinse militair Cornelius (Handelingen 10).

Savinianus onderkende de kwaliteiten van deze mannen en wijdde ze niet lang daarna diaken, zodat zij ingezet konden worden in de verkondiging van het evangelie en kerkelijke ambten op zich konden nemen. In die tijd voegde zich Altinus weer bij hen. Hij had in Le Gâtinais een flink aantal mensen voor Christus gewonnen.

Van lieverlee kwamen er steeds meer mensen vanuit de stad Sens naar Savinianus en zijn gezellen om over het nieuwe geloof te horen. En omdat hun woorden gepaard gingen met genezingen en gebedsverhoringen, sloten zich hoe langer hoe meer mensen bij hen aan. Uiteindelijk waren alle inwoners van *Le Vif* overgegaan naar het geloof in Christus. Dat was voor Savinianus het sein om de plaatselijke tempel om te dopen in een christelijke kerk. Voortaan zouden de gelovigen zich daar kunnen verzamelen. Daar ligt het begin van de abdij St-Pierre-le-Vif. Dat was het moment waarop Potentianus naar Rome vertrok om aan Petrus verslag uit te brengen van de succesvolle verkondiging. Als het vermoeden van de moderne geschiedkundigen juist is, en de marteldood van onze geloofsverkondigers zich straks afspeelt halverwege de derde eeuw, zou het hier kunnen gaan om bisschop Fabianus (236-250), zelf ook slachtoffer van Decius' christenvervolging. Deze veronderstelling wordt nog versterkt door het feit, dat Fabianus de paus was die de organisatie van de kerk in Rome ter hand nam: hij verdeelde Rome in wijken, en stelde voor elke wijk een priester en een aantal diakens aan. In Rome werd hem opgedragen het evangelie ook naar andere

steden in de wijdere omgeving te brengen. Zo ging Potentianus na terugkomst achtereenvolgens naar Orléans, Chartres, Parijs en Troyes. In Orléans liet hij Altinus achter, en wijdde hem tot eerste bisschop van de stad.

Dat betekent, dat Potentianus zelf reeds tevoren de bisschopswijding moet hebben ontvangen. We hoorden er niets over, maar nemen aan, dat hij in Rome tot bisschop benoemd was.

In Chartres stichtte hij een kerk en belastte Adventinus met de zorg voor de nieuwe gelovigen.

In de levensbeschrijving van Solina († ca 250) wordt hierover verteld: *‘Uiteindelijk ontvluchtte zij haar ouderlijk huis en nam de wijk naar Chartres. Daar hadden in de afgelopen jaren twee leerlingen van Jezus' apostelen, Savinianus en Potentianus, het evangelie verkondigd. Door hun toedoen was een grot die tot dan toe was toegewijd aan een Druïden-godin-moeder, omgedoopt in een Mariagrot.* ‘

Over Adventinus tasten we verder in het duister. Wel heeft Chartres een bisschop Adventinus gehad, maar die leefde in de zesde eeuw, en volgde zijn broer Solemnus op; hij was dus niet de eerste. De plaatselijke traditie beschouwt Altinus van Orléans als eerste bisschop.

In Parijs wist Potentianus verschillende afgodendienaars tot Christus te brengen en liet er Edoald achter om de nieuwe gemeente te verzorgen. Hij op zijn beurt bekeerde Agoard en Aglibert tot het nieuwe geloof. Deze twee zouden kort daarna als martelaar sterven te Créteil in gezelschap van een flinke groep geloofsleerlingen († 3e eeuw).

Tenslotte begaf Potentianus zich naar Troyes samen met Serotinus. Daar geldt Potentianus als de eerste bisschop. De twee zouden zich hebben gevestigd tussen twee rivierarmen van de Seine, en bouwden er ongeveer op de plaats waar zich thans de Heilig Hartkapel in de kathedraal bevindt, een heiligdommetje, dat zij toewijdden aan de apostelen Petrus en Paulus. Ze maakten er inderdaad enkele bekeerlingen, maar de plaatselijke Romeinse stadhouder Montanus moest er niets van hebben en gaf hun te verstaan dat ze maar beter weer meteen konden vertrekken. Hetzelfde lot trof ook de andere geloofsverkondigers; ten slotte verzamelden zij zich weer te Sens rond bisschop Savinianus.

Arrestatie en marteldood te Sens

Op last van de plaatselijke stadhouder, Severinus (ook Severus), werden Savinianus en Victorinus gearresteerd op beschuldiging van heiligschennis jegens de goden van het Romeinse Rijk. Zij gaven de beschuldiging toe en weigerden van gedachten te veranderen. Na toediening van lijfstraffen werden ze in de gevangenis geworpen. Daar zou hun Christus zijn verschenen, die hun wonden genas en aanspoorde standvastig te blijven. Hij voorspelde hun dat zij omwille van zijn Naam de doodstraf zouden ondergaan.

Omdat de priesters van de heidense godsdienst bij Severinus bleven aandringen, liet de stadhouder de twee arrestanten weer voor zich verschijnen, en veroordeelde hen ter dood. Savinianus vroeg als laatste gunst afscheid te mogen nemen van zijn dierbaren en een gebed uit te spreken in het eerste door hem zelf gestichte heiligdom even buiten de stad. Dat werd hem toegestaan. Hij kreeg een aantal soldaten mee als bewakers. Maar na het reeds omstandige afscheid nam zijn gebed zoveel tijd in beslag, dat zijn bewakers het zat werden, het heiligdom binnendrongen, waar hij met Victorinus zijn gebeden deed, en hakten met het zwaard op hem in. Zijn schedel werd als een kostbaar relikwiewaard bewaard in de kerk van St-Pierre-le-Vif. Met hem stierven Victorinus en nog iemand, van wie de naam niet is overgeleverd, maar van wie men aanneemt, dat het een zoon van Victorinus was.

Hier zou het verhaal van **Modesta** († ca 250) ingevoegd moeten worden. Zij zou dan een dochter geweest zijn van gouverneur Severinus. Blijkbaar nieuwsgierig geworden naar Savinianus en zijn leer, was zij hem komen opzoeken en inderdaad was zij door hem tot Christus bekeerd. Daarop liet haar vader mét Potentianus ook zijn dochter ter dood brengen.

Het is waarschijnlijk, dat Potentianus zijn leermeester Savinianus opvolgde als bisschop van Sens. Zo staat hij in ieder geval te boek in de plaatselijke geschiedenis. Maar reeds tegen het einde van het sterfjaar van zijn leermeester, werd hij door toedoen van stadhouder Severinus op zijn beurt gearresteerd samen met Serotinus, Altinus en Edoald. Na een schijnproces werden zij op talrijke manieren gefolterd totdat zij met het zwaard werden onthoofd.

Volgens de traditie, zoals ze in Troyes bewaard is gebleven, stierf Serotinus, toen hij enige tijd na Savinianus' dood op diens graf zat te bidden. Savinianus werd begraven op de plek van zijn marteldood. De kerk kreeg later zijn naam St-Savinien. Het stoffelijk overschot van de anderen werd aanvankelijk aan de wilde beesten toegeworpen, maar deze namen er geen hap van. Tenslotte werden de stoffelijke resten verzameld en bijgezet bij hun leermeester Savinianus. (o.a. Het Romeins Martelaarsboek)

46. Hippolytus (ook **Pilt**, Pölt of Pölten) van Rome, Italië; officier en martelaar met **Concordia**, en **Ireneüs** en **Abondus**; † tussen 250 en 253 onder keizer Decius, die regeerde van 249-251.

De tijd waarin deze martelingen voorviel komt niet duidelijk overeen met andere gegevens. Laurentius, wiens lichaam was begraven, kan de diaken Laurentius zijn, die met bisschop Sixtus van Rome in augustus 258 werd gedood. Maar in 258 regeerde keizer Decius niet meer, maar Valerianus en Gallienus. (Zie 258 over diaken Laurentius)

Vanuit de overlevering, door **Jacobus de Voragine** in zijn *Legenda Aurea*:

Na het lichaam van Laurentius te hebben begraven keerde Hippolytus thuis terug, gaf de vredeskus aan zijn bedienden, deelde met hen het Heilig Avondmaal die hem door de priester Justinus was gebracht, en zette zich aan tafel voor het diner. Maar juist op dat moment verscheen er een aantal soldaten, die hem arresteerden en hem aan Decius voorgeleidden. Toen deze hem voor zich zag, vroeg hij met een glimlach: "Ben jij dus nu ook al zo'n tovenaarszoon geworden? Want je hebt toch meegedaan aan de begrafenis van dat lijk van Laurentius?"

Waarop Hippolytus antwoordde: "*Daar heb ik inderdaad aan meegedaan, maar niet als tovenaarszoon: als christen!*" Hierop werd Decius woedend. Hij liet hem naakt uitkleden, en liet zijn gezicht toetakelen door vuistslagen. Maar Hippolytus sprak: "U denkt nu wel dat u me toe laat takelen; maar in feite maakt u mij steeds mooier." En Decius riep: "Je moet wel gek geworden zijn: je schaamt je niet eens voor je naaktheid. Nou, kom op, en offer voor de goden. Anders zal het met jou net zo aflopen als met Laurentius." Waarop Hippolytus uitriep: "Stel je voor, dat ik het voorbeeld van die Laurentius zou mogen navolgen waar u uw gore mond zo vol van heeft!"

Ziedend liet Decius hem nu zweepslagen toedienen en villen met ijzeren schaafmesjes. Maar Hippolytus gaf niet om al die foltering, en bleef uitroepen dat hij christen was. Nu liet Decius hem weer zijn soldatentent aantrekken in de hoop, dat hij hem daarmee zou kunnen bewegen om zijn oude officiersstaak weer op zich te

nemen. Maar Hippolytus weigerde, en zei dat hij voortaan alleen nog maar wilde dienen in het leger van Christus!

Aan het eind van zijn mogelijkheden gaf Decius hem over in de handen van zijn prefect, Valerianus; bovendien gelastte hij hem dat hij al Hippolytus' bezittingen diende te confisqueren en hemzelf de zwaarste pijnigingen moest toedienen. Zo kwam Valerianus er achter, dat alle andere huisgenoten van Hippolytus ook christen waren. Hij liet ze dus voor zich verschijnen en gaf hun de opdracht om aan de goden de verschuldigde offers te brengen. Maar uit naam van alle anderen gaf **Concordia**, Hippolytus' oude voedster, ten antwoord: "We sterven liever een waardige dood met onze meester, dan dat we een onwaardig leven willen leiden." Waarop Valerianus brieste: "Slavengespuis kun je alleen maar tot gehoorzaamheid krijgen door die erin te slaan!" Zo liet hij haar voor de ogen van Hippolytus geselen met loden zweepjes totdat ze er dood bij neerviel. Hippolytus bad voor zich uit: "U, Heere, zij dank gebracht, omdat U mijn voedster hebt willen opnemen in de rijen van uw heiligen."

Valerianus beval nu, dat het hele gezelschap tot buiten de Tiberpoort moest worden gebracht. Intussen sprak Hippolytus zijn gezellen moed in: "Geliefde broeders, vreest niet. Want strakjes zullen we bij God weer samen zijn." Valerianus gelastte dat eerst alle bedienden moesten worden onthoofd, voor de ogen van Hippolytus. Vervolgens liet hij hem zelf vastbinden aan de hals van wilde paarden; deze sleepten hem voort over gruis en keien met de dood als gevolg. Hij stierf in het jaar 251.

De priester Justinus wist de lijken van de martelaren te bergen en te begraven naast het lichaam van Laurentius. Maar het lijk van Concordia dat ze in een riool hadden gesmeten, kon hij nergens meer vinden. Nu was er een soldaat die **Porfyrus** heette, die meende, dat ze goud en kostbare edelstenen in haar kleren verborgen had gehouden. Deze ging dus naar een rioolwerker toe, Ireneüs geheten. (Die was in het geheim christen). De soldaat gaf hem de opdracht: "Haal dat lijk van die Concordia naar boven, want ik denk, dat ze goud en edelstenen in haar kleren had." Zo kwam Ireneüs erachter op welke plek ze het lijk van de heilige vrouw hadden neergesmeten. Hij haalde haar uit het riool, en toen Porfyrus merkte dat hij zich had vergist, riep Ireneüs één van zijn mensen erbij, dat was **Abondus**, om samen het lichaam naar Justinus te brengen. Deze liet het bijzetten naast de lichamen van de anderen. Toen Valerianus daar lucht van kreeg, liet hij Ireneüs en Abondus levend en wel in het riool smijten. Ook hun lichamen werden gevoegd bij dat van de anderen.

Niet lang daarna begaven Decius en Valerianus zich in een gouden wagen naar het amfitheater om daar deel te nemen aan de christenvervolgingen. Plotseling raakte Decius bezeten van een boze geest en begon te schreeuwen: "Ach Hippolytus, wat zijn die kettingen zwaar waarmee jij me vastgebonden hebt!" En op datzelfde ogenblik begon Valerianus te schreeuwen: "Ach Laurentius, jouw gloeiende kettingen branden me in het vlees!" Valerianus stierf ter plekke. Decius werd naar huis vervoerd, en leefde nog drie dagen; al die tijd bleef hij maar schreeuwen: "Ach Laurentius en Hippolytus, geef me één ogenblikje rust van jullie folteringen!" Zo kwam hij tenslotte aan zijn verschrikkelijke einde. Toen zijn vrouw Trifonia dat zag, deed ze al haar bezittingen weg, en ging in gezelschap van haar dochter Cyrilla aan Justinus vragen om gedoopt te worden. Zij stierf de dag daarop tijdens haar gebed.

Ook **47 soldaten** uit de lijfwacht van de keizer lieten zich dopen toen ze hoorden dat de keizerin en haar dochter christen waren geworden. Zij ontvingen het doopsel uit handen van bisschop Dionysius die bisschop Sixtus was opgevolgd. Keizer Claudius¹⁴

¹⁴ Misschien is Claudius een fout. Desius werd opgevolgd door Gallus of Gaius.

liet Cyrilla wurgen en alle andere christenen onthoofden. Ook hun lichamen werden gevoegd bij die van de Laurentius en de andere martelaren.

Er is nog een Hippolytus bekend vanuit dezelfde tijd. Sommige schrijvers menen dat het om slechts één persoon gaat.

Hippolytus van Rome, of van Porto, was een Romeins soldaat uit de 3de eeuw (ca. 250) die belast was met het bewaken van gevangen christenen. Hij werd door hen bekeerd tot het geloof. Hippolytus werd zelf martelaar, nadat hij aanwezig was geweest bij de begrafenis van een aantal van zijn gemartelde slachtoffers. Hij werd vastgebonden aan twee wilde paarden, die vervolgens losgelaten werden, zodat hij dodelijk werd meegesleept. Zijn lichaamsdelen werden vervolgens begraven langs de Via Tiburtina in Rome.

Een van deze twee personen die Hippolytus worden genoemd, wordt beschreven door Prudentius. B. Pictet; Christelijke Godgeleerdheid, deel III, citeert hem als volgt:

Hippolytus een martelaar wordt door Prudentius beschreven die stervende terwijl hij door paarden vaneen gescheurd werd, zei: ***Hi rapiant artus, tu rape, Christe, animath. "Laat mij deze paarden vaneen trekken; trek mij, o Christus, tot U."***

47. De Martelaren Peter, Dionysios, Andreas, Paulus, Christina, 16 jaar hebben geleden onder keizer Decius (249-251), ca. 251.

De eerste van hen, de jeugdige Peter, leed in de stad Lampsaka (Hellispontum). Berecht door de gouverneur Optimines, erkende hij moedig zijn geloof in Christus. Ze probeerden de jongen te dwingen om de Heere te herroepen en een afgod van de godin Venus te aanbidden. Maar de martelaar weigerde om hun aanbod op te volgen en verklaarde voor iedereen, dat een christen niet mag buigen voor de afgod van een wellustige vrouw. Peter werd blootgesteld aan heftige martelingen, maar hij doorstond moedig alle martelingen, en dankte de Heere Jezus Christus voor Zijn almachtige hulp hem geschonken. Daarna werd hij onthoofd.

Ook werden op die tijd berecht Dionysios, Nicomakhos en twee soldaten, overgedragen van Mesopotamië, en met hen Andreas en Paulus. Ze bekenden hun geloof in Christus en weigerden een offer aan te bieden aan afgoden, om welke reden zij overgeleverd werden aan foltering. Tot groot verdriet van alle christenen kon Nicomakhos het niet uithouden en hij verloochende de Heere Jezus Christus, hij ging naar de heidense tempel om te offeren. Hij viel meteen in een verschrikkelijke razernij en stierf bij de bange folteraars.

De afval van Nicomakhos werd gehoord door de **16-jarige meisje Christina**, staande in de menigte, die riep: "Gij vervloekt en verloren man! In plaats van slechts een uur lijden hebt gij voor uzelf eeuwige en onuitsprekelijke kwelling verkregen!" De gouverneur hoorde deze woorden. Hij gaf opdracht om de deze maagd in arrest te nemen en toen hij vernam dat ze een christen was, gaf hij haar over aan schaamteloze ontucht. Maar bij het huis waar ze de maagd ingebracht hadden, bleek er een Engel te staan. Geschrokken door dit vreselijke gezicht, begonnen de jongens met tranen vergeving af te smeken van de maagd en smeekten haar om voor hen te bidden, dat de straf van de Heere misschien niet over hen komen zou.

De volgende ochtend werden Dionysios, Andreas en Paulus weer voorgelegd aan de gouverneur. Voor het belijden van hun geloof in Christus werden ze veroordeeld tot de dood in bijzijn van een menigte heidenen. De heiligen werden de voeten gebonden, men sleepte hen naar de plaats van uitvoering en er ze gestenigd tot de dood.

Terwijl de executie plaats vond kwam Christina aangelopen om samen met de martelaren te sterven, maar op bevel van de gouverneur werd zij onthoofd.

48 De martelaren in Alexandrië, Egypte

EUSEBIUS' KERKGESCHIEDENIS; BOEK ZES blz. 288 etc.

1. In zijn brief aan **Fabius, de opziener van Antiochië**, schrijft Dionysius het volgende over de strijd van hen die tijdens Decius' bewind in Alexandrië werden gemarteld.

De vervolging begon bij ons niet na het bevel van de keizer, maar een vol jaar eerder; een zeker persoon, wie hij ook geweest mag zijn, waarzegger, boosdoener, dichter, voorspelde rampen over deze stad; hij bracht de heidense volksmassa in beweging en beroering tegen ons en raketten het plaatselijk bijgeloof op.

2. Ze werden hierdoor zo opgehitst, dat ze elke gelegenheid te baat namen om ongenadig te handelen; ons doden, dat zagen ze als de enige religieuze plicht die uit hun demonenverering voortvloeide.

3. Ze grepen eerst een oude man, **Metras** heette hij, en bevalen hem om goddeloze dingen te zeggen; maar hij wilde niet gehoorzamen; daarop sloegen ze hem met stokken op zijn lichaam, ze prikten met scherpe rietstengels in zijn gezicht en ogen, sleepten hem naar een buitenwijk; daar stenigden ze hem.

4. Ze sleepten ook een gelovige vrouw, **Quinta** geheten, naar een afgodsbeeld en wilden haar dwingen om dat te aanbidden; maar vol afschuw draaide ze zich om; toen bonden ze haar voeten samen en sleepten haar voort, door de hele stad heen, over de scherpe straatstenen; telkens stootte ze zich weer aan de grote stenen, terwijl ze haar ook nog bleven geselen; zo brachten ze haar naar dezelfde plek en stenigden haar.

5. Eensgezind namen ze daarna de huizen van de gelovigen onder handen; en overal waar iemand christenen in de buurt kenden, stormden ze naar binnen, graaiden maar raak, roofden en plunderden; de duurste kostbaarheden pikten ze voor zichzelf eruit, maar de goedkopere dingen en wat van hout gemaakt was, smeten ze weg en staken dat langs de wegen in brand; door hun actie ging de stad er uitzien alsof ze door vijanden was veroverd.

6. De broeders begonnen geleidelijk aan uit te wijken en trokken in het geheim weg; over het wegroven van hun bezittingen legden ze hetzelfde getuigenis af als wat Paulus schrijft (vergelijk Heb. 10:34): ze aanvaardden dat met blijdschap. Het is me niet bekend dat tot nu toe iemand van hen de Heere heeft verloochend; misschien één die in hun handen viel.

7. Onder degenen die de vijanden grepen was ook een zeer te bewonderen oude maagd, **Apollonia**; ze timmerden haar zo lang op de kaken, dat ze al haar tanden eruit sloegen; vóór de stad bouwden ze toen een brandstapel en dreigden steeds haar levend te verbranden, als ze hun goddeloze praatjes niet zou nazeggen. Maar zij vroeg even tijd en, losgelaten, liet ze zich meteen in het vuur vallen en verbrandde helemaal.

8. **Serapion** werd in zijn eigen huis gepakt; ze pijnigden hem met verschrikkelijke folteringen, braken al zijn ledematen en gooiden hem met zijn hoofd naar beneden van de bovenverdieping af. Geen enkele weg, geen grote straat, geen steeg was meer voor ons toegankelijk; 's nachts niet, overdag niet; iedereen liep overal te schreeuwen, dat al wie niet meedeed met hun goddeloze taal direct meegesleept moest worden om verbrand te worden.

9. Het ging zo een hele tijd in volle heftigheid door, totdat het oproer die ellendelingen zelf trof en het geweld door een burgeroorlog tegen elkaar onderling losbarstte, zodat het zich van ons afwendde. Wij konden weer een beetje ademen, omdat ze geen tijd meer namen om hun toom op ons te richten. Maar dadelijk daarna werd er verandering

gemeld in de regering, die ons nog goed gezind was; grote vrees ging ons vervullen voor het verderf dat ons wachtte.

10. En daar kwam dan het edict.

Onze Heere had zo iets vrijwel precies voorzegd; *het zou zo verschrikkelijk zijn, dat het zelfs de uitverkorenen ten val zou brengen, als dat mogelijk was* (vergelijk Matth. 24:24).

11. Bijna allen waren verslagen. Van de vele vooraanstaande mensen meldden sommigen zich terstond aan uit vrees, anderen werden daartoe bewogen omdat ze openbare functies bekleedden, nog weer anderen werden voortgestoten door de menigte.

Ze werden bij name genoemd om naar de onreine en onheilige offerplaatsen te komen; sommige kwamen bleek en bevend, alsof ze zelf als offerdieren en slachtvee aan de afgoden geofferd zouden worden in plaats van zelf te offeren: de omstanders, het volk, overlaadde hen met hoon, omdat ze kennelijk overal bang voor waren, zowel om te sterven, als om te offeren.

12. Anderen liepen fier naar de altaren toe om door vermetelheid krachtig te laten zien dat ze vroeger nooit christenen waren geweest, - de Heere had van hen geheel naar waarheid voorzegd, *dat ze nauwelijks zouden zalig worden* (vergelijk Matth. 19:23).

Van de overigen volgden sommigen één van deze groepen, anderen sloegen op de vlucht.

13. Anderen weer werden gegrepen, van wie er enigen zich lieten boeien en gevangen zetten; sommigen lieten zich zelfs heel wat dagen opsluiten; en toch, eerder dan ze voor de rechterstoel verschenen, zwoeren ze hun geloof af; anderen bleven een tijdlang standvastig onder de folteringen, maar gaven tenslotte op.

14. Er waren ook die pal bleven staan, gelukkige mensen, die als pilaren van de Heere door Hem versterkt werden en uit hun sterk geloof een daarbij passende en daarmee overeenstemmende kracht en vermogen ontvingen; zo werden ze bewonderenswaardige getuigen van Zijn koninkrijk.

15. Van hen was de eerste **Julianus**, die aan jicht leed; hij kon niet staan of lopen; hij werd voorgeleid met twee anderen, die hem droegen. Eén van hen verloochende terstond zijn geloof; maar de ander, die **Cronion** heette en de bijnaam Eunous droeg, beleed de Heere, net als de oude Julianus; ze werden op kamelen de hele stad doorgereden - en die is heel groot, zoals je weet - hoog verheven, maar inmiddels voortdurend geselsd, totdat ze tenslotte in de ongebluste kalk verbrand werden; inmiddels was het hele volk toegelopen.

16. De soldaat **Bezas** begeleidde hen toen ze werden afgevoerd en verzette zich tegen de brutale menigte; maar toen die hem gingen uitjouwen werd hij, de uiterst dappere strijder voor God, ook voorgeleid; uitblinker als hij was in die grote oorlog om de godsdienst, werd hij onthoofd.

17. Iemand anders, afkomstig uit Libië, was een ware **Macar** 15 - zo heette hij namelijk, en dat doet tegelijkertijd denken aan de zaligsprekingen! (verg. Matth. 5.2 e.v.) -; de rechter oefende veel aandrang op hem uit om zijn geloof te verloochenen; maar de man liet zich niet overhalen en hij werd levend verbrand.

Epimachus en Alexander, vervolgens, brachten lange tijd in de boeien door; ze ondergingen vele pijnen, door schrapers en geselslagen, tot ook zij met ongebluste kalk overgoten werden.

15 De naam Macar lijkt op het Griekse 'makarios', (geluk)zalig, waarmee de zaligsprekingen steeds beginnen

18. Vier vrouwen werden met hen voorgeleid. Daar was de heilige maagd **Ammonarion**, die door de rechter bijzonder hardvochtig en langdurig werd gefolterd; want ze had van tevoren al gezegd dat ze niets zou nazeggen wat de rechter haar zou opdragen; en ze hield woord, werkelijk; toen werd ze afgevoerd. Bij hen hoorden ook de zeer eerbiedwaardige oude vrouw **Mercuria en Dionysa**, die wel veel kinderen had, maar ze niet meer liefhad dan de Heere; zij stierven door het zwaard, zonder door andere folteringen beproefd te zijn; want de stadhouder schaamde zich ervoor om door te gaan met het vergeefse folteren en zich door vrouwen te laten overwinnen. Folteringen had hun voorgangster in de strijd, Ammonarion, al genoeg ondergaan.

19. Ook de Egyptenaren **Heron, Ater en Isidorus** en met hen een jongen, **Dioscorus**, ongeveer **vijftien** jaar oud, werden aan de vijand overgeleverd. Eerst werd Dioscorus, jongeman immers, beproefd; de rechter dacht dat Dioscorus, onervaren nog, door woorden wel te misleiden was en als gemakkelijke prooi door folteringen te dwingen; maar Dioscorus liet zich niet van de wijs brengen en gaf geen moment toe.

20. De rechter liet de anderen op de meest wrede wijze mishandelen, maar zij hielden stand; toen gaf hij ze over aan het vuur. Maar de rechter vond, dat Dioscorus wel heel voortreffelijk in het openbaar had uitgeblonken en zulke prima antwoorden gaf op zijn eigen vragen, dat hij hem vrij liet; de rechter voegde er nog wel aan toe, dat hij Dioscorus vanwege zijn jeugdige leeftijd deze kans had gegeven om tot herbezinning te komen.

Maar dit betekent wel, ***dat de allergodvruchtigste Dioscorus nu nog bij ons is, wachtend op een nog heviger gevecht en een nog langduriger strijd.***

21. Er was ook een zekere **Nemesius**, eveneens Egyptenaar, die vals beschuldigd werd als zou hij een metgezel van rovers zijn. Hij werd door de centurio vrijgelaten, omdat de aanklacht nergens op sloeg; maar wel werd hij nu aangeklaagd als christen; als geboeid man moest hij voor de stadhouder verschijnen. Deze handelde hoogst onrechtvaardig door hem twee keer zo zwaar als de rovers te mishandelen, met folteringen en geselingen; midden tussen de rovers liet hij hem verbranden; daardoor werd het deze gelukzalige vergund het voorbeeld van Christus te volgen.

22. Er stond een stel soldaten voor de rechterstoel; **Ammon** was erbij **en Zenon, Ptolemaeus en Ingenes**, en de oude **Theophilus** met hen. Er werd iemand beschuldigd als christen; hij neigde ertoe om zijn geloof maar te verloochenen. De groep soldaten, die erbij stond, begon met hun tanden te knarsen en met hun gezicht hem toe te knikken; ze strekten hun handen uit en begonnen met hun lichamen te gebaren.

23. Alle mensen keerden hun hoofd naar hen toe; maar voordat iemand hen kon grijpen, stoven ze op de rechterstoel af en zeiden dat ze christenen waren; de stadhouder en die bij hem zaten schrokken zich wild; de beschuldigten leken nu vol goede moed over wat ze zouden moeten ondergaan, terwijl de rechters in angst verkeerden. De beschuldigten liepen triomfantelijk weg van de plaats van het rechtsgeding en verheugden zich over hun getuigenis, omdat God hen zo eervol de overwinning gaf

Anderen die Dionysius in zijn werk vermeldt

Dionysius gaat verder:

I. Nog vele anderen werden in steden en dorpen door de heidenen gemarteld. Eén van hen zal ik als voorbeeld vermelden.

Het gaat over **Ischurion**; hij was in loondienst bij één van de magistraten. Zijn baas beval hem te offeren, maar hij gehoorzaamde niet; ondanks dat zijn baas hem telkens beledigde, bleef hij stand houden, tegen alle smaad in. Toen hij zich bleef verzetten, nam zijn baas een lange stok, stak die dwars door zijn ingewanden en organen en doodde hem daardoor.

2. Wat moet ik nog meer zeggen over de menigte mensen die in de woestijn en op de bergen ronddwaalden, totdat ze omkwamen van dorst, van honger, door koude en ziekte, door rovers en wilde dieren? De overgeblevenen zijn getuige van hun verkiezing en overwinning. Eén zaak zal ik ter verduidelijking van wat hen overkomen is vermelden.

3. **Chaeremon** was opziener van Nilopolis, en al hoogbejaard toen hij samen met zijn levensgezellin naar de Arabische bergen vluchtte; hij is nooit meer teruggekomen en ze konden hem niet meer vinden; en hoewel de broeders een uitgebreide speurtocht ondernamen, konden ze henzelf nergens ontdekken, ook hun lichamen niet.

4. Velen werden in dat Arabische bergland tot slaven gemaakt door de barbaarse [Saracenen]; sommige van hen konden voor veel geld worden vrijgekocht, maar anderen tot nu toe niet.

En, broeder, ik heb u deze dingen niet voor niets doorgegeven, maar opdat u zou weten hoeveel verschrikkelijke dingen ons overkomen zijn; wie nog zwaarder beproefd zijn, zouden er nog veel meer over kunnen vertellen.

5. *Dionysius voegt daar nog het volgende aan toe:*

De Goddelijke martelaren onder ons zijn nu met Christus gezeten als onderdanen van Zijn koninkrijk; ze doen mee in het oordeel dat Hij velst, en zijn mede-rechters in het gericht, dat Hij houdt.

Maar indertijd hadden zij al genadig geoordeeld over de gevallen broeders, die terecht beschuldigd waren van deelname aan de heidense offers; want toen ze hun bekering en berouw aanzagen, ontvingen ze hen weer in hun midden; ze waren van oordeel dat zo'n bekering welbehaaglijk zou kunnen zijn aan Hem, Die de dood van een zondaar in 't geheel niet wenst; dus namen ze de gevallenen weer op in de gemeente, en lieten hen weer deelnemen aan de gezamenlijke gebeden en maaltijden.

6. Wat nu, broeders, raadt u ons aan met betrekking tot dergelijke personen, die berouw tonen? Moeten we het met de martelaren eens zijn en instemmen met hun oordeel? Dat zou betekenen dat we hun genadeoordeel opvolgen en liefdevol handelen jegens de mensen met wie zij medelijden hadden. Of moeten we hun oordeel als onterecht kenmerken en onszelf als rechters over hun mening opwerpen? Dan zouden we hun goedheid moeten betreuren en hun regeling herzien. Wat moeten we doen, broeders?

Terecht schreef Dionysius deze dingen over degenen, die na hun afvalligheid tot bekering kwamen.

Novatus, zijn gedrag en zijn ketterij

1. Terecht, zei ik al, schreef Dionysius over de zaak van degenen, die tijdens de vervolging zwak geweest waren. Want in deze tijd kwam Novatus, ouderling van de kerk te Rome, naar voren met een hoogmoedige gedachte over degenen die waren afgefallen: *hij deed voorkomen alsof er voor hen geen hoop op behoud was, hoe ze zich ook inspanden om te doen wat bij een oprechte bekering en een zuivere belijdenis hoort*. Zo stelde Novatus zich aan als de leider van een eigen sekte, waarvan de volgelingen zich naar de hoogmoed van hun denken Katharen, d.i. *zuiveraars*, noemden.

2. Er werd wegens deze kwestie een grote synode gehouden, waarop zestig opzieners en nog veel meer ouderlingen en diakenen aanwezig waren. De herders in de andere provincies kwamen apart bijeen om te bezien wat men doen moest. Door allen werd het besluit genomen, dat Novatus en degenen die zich in hun hoogmoed bij hem aansloten beschouwd moesten worden als mensen die zich van de kerk vervreemd hadden; dat gold ook voor de degenen die het eens wilden zijn met de onbroederlijke

en onmenselijke ideeën van die man; alle broeders daarentegen die gevallen waren, moesten geholpen worden om door het middel van bekering te kunnen genezen.

3. Cornelius, de opziener van Rome, schreef een brief hierover **aan Fabius**, de opziener van **Antiochië**. Ik heb die brief onder ogen gehad; daarin staat het verslag van de bijeenkomst in Rome; ook de meningen van de anderen in Italië, Afrika en streken in die buurt worden erin vermeld. Ook is er een brief van Cyprianus en anderen die in Afrika opziener waren, in het Latijn geschreven. De brieven laten zien dat zij het ermee eens zijn om mensen die door de beproevingen waren afgevallen te helpen; de stichter van de ketterij, Novatus echter, en allen die met hem waren meegegaan, moesten naar hun mening verbannen worden uit de algemene kerk.

4. Van Cornelius is er nog een andere brief bij over de besluiten van de bijeenkomst, en ook nog één over Novatus' daden; er is niets op tegen om ook daaruit stukken aan te halen, zodat de lezers van dit boek iets meer te weten komen over Novatus' optreden.

5. Cornelius geeft aan Fabius de volgende informatie over het soort persoon dat Novatus was:

Ik wil u laten weten wat voor wonderlijk figuur deze man was. Hij wilde al lang opziener worden maar hield deze onbezonnen wens stilletjes voor zich; als dekmantel voor zijn dwaasheid gebruikte hij het gegeven dat een paar belijders hem in het begin volgden.

6. Ik zal hen even opnoemen: Maximus, een ouderling van onze gemeente, en Urbanus, die twee maal de hoogste achting verwierven voor hun belijdenis; ook Sidonius en Celerinus, een man die door Gods genade allerlei martelingen op een heldhaftige wijze doorstond; door de kracht van zijn geloof versterkte hij het zwakke vlees en wist de tegenstander met overmacht te verslaan. Wel, deze mannen kregen hem door en begrepen toen zijn innerlijke schurkachtigheid en onbetrouwbaarheid; ze wisten alles van zijn meinden en bedrog, zijn eigenzinnigheid en wolfachtige vriendelijkheid. De mannen keerden terug in de heilige kerk en berichtten over zijn streken en boosaardige daden, die hij lange tijd in zichzelf verborgen had gehouden. Heel wat opzieners, ouderlingen en leken waren erbij tegenwoordig, toen ze dat vertelden; de mannen beklagden zich en toonden er berouw over, dat ze het listig en boosaardig dier geloofd hadden en daardoor een tijdje de kerk hadden verlaten.

7. *Even verder zegt hij:*

Geliefde broeder, we hebben in deze man binnen de kortste keren een onverklaarbare verandering, ja een omkeer, zich zien voltrekken. Eerst had deze voortreffelijke man onder plechtige eedzwering verklaard dat hij het opzienersambt nooit zou begeren, en even later verschijnt hij plotseling als opziener in ons midden, als een pop uit een toverdoosje.

8. Deze dogmaticus, verdediger van de leer en voorstander van de kerkelijke leer probeert het opzienersambt (dat hem niet van Boven werd gegeven) met eigen handen te grijpen, als wilde hij het zomaar voor zichzelf verwerven en het stiekem roven. Hij koos twee helpers uit, die afgezien hadden van hun eigen zaligheid, en stuurde ze naar een klein stukje Italië, onbetekenend als wat; vandaar wist hij drie opzieners, ongemanierde en simpele lieden met een leugenverhaal te misleiden; aan hen werd verzekerd, dat ze snel naar Rome moesten komen om in samenwerking met andere opzieners de hele onenigheid die daar ontstaan was op te lossen; ze zouden dan zogenaamd bemiddelen.

17. De broeders echter troostten mij door me eraan te herinneren dat het dichterbij de stad was. Inderdaad kwamen ons in Cephro veel broeders uit verschillende plaatsen in Egypte opzoeken; daardoor konden we de kerk verder uitbreiden. Maar omdat de stad

dichter bij die andere plek was, konden we vaker genieten van een ontmoeting met degenen die ons het meest lief, vertrouwd en dierbaar waren. Die zouden dan ook een poosje bij ons verblijven; en zoals in de verder verwijderde voorsteden konden er hier en daar plaatselijke bijeenkomsten gehouden worden. En zo gebeurde.

18. *Hierna maakt Dionysius nog enige opmerkingen en gaat verder met te vertellen wat hem nog meer overkwam:*

Germanus kan zich beroemen op vele belijdenissen die hij aflegde; hij heeft veel te verhalen over wat met hem gebeurde; minstens evenveel als wij kan hij toch ook wel vertellen over een groot aantal veroordelingen, verbeurdverklaringen, vogelvrijverklaringen, roof van bezittingen en verlies van waardigheid; vermindering van aardse roem, onverschilligheid ten aanzien van de lof van stadhouders of raden; en volharding bij het tegenovergestelde: bedreigingen, beschimpingen, gevaren, vervolgingen, rondzwerven, ontbering en allerlei verdrukking; al dat soort dingen overkwamen mij althans tijdens de regering van Decius en Sabinus, en tot nu toe onder de vervolging van Aemilianus.

19. Maar waar bleef Germanus eigenlijk? Wat zeggen ze van hem? Maar laat ik ophouden met deze dwaasheid, waartoe ik wegens Germanus verviel. Daarom laat ik het over aan de broeders, die de zaken weten, om een gedetailleerd verslag te geven aangaande de dingen die gebeurd zijn.

20. *In zijn brief aan Dometius en Didymus maakt deze zelfde Dionysius melding van nog andere bijzonderheden met betrekking tot de vervolging; hij schrijft als volgt:*

Het zou ten overvloede zijn om de namen van onze broeders aan u door te geven; want het zijn er vele en u kent ze toch niet. Wel moet u weten dat onder hen mannen en vrouwen zijn, jongeren en ouderen, meisjes en bejaarde vrouwen, soldaten en burgers, uit alle klassen en leeftijden; van hen ontvingen sommigen na hun strijd de overwinningskroon toen ze gegeseld of verbrand werden, of door het zwaard gedood.

21. Het verstrijken van een lange tijd was voor anderen echter niet voldoende om waardig voor God te verschijnen; zo is het tot nu toe in mijn geval blijkbaar ook. Daarom bewaarde Hij mij tot de meest geschikte tijd, die Hij alleen weet. Hij zegt immers: *In de tijd des welbehagens heb Ik u verhoord, en ten dage des heils heb Ik u geholpen* (Jes. 49:8a)

22. U vraagt om geïnformeerd te worden over hoe het met ons allen gaat; u hebt natuurlijk wel gehoord, hoe we door de centurio en de magistraten samen met hun soldaten en beambten als gevangenen werden weggeleid; dat betrof mijzelf, en Gaius, Faustus, Petrus en Paulus; er kwam toen een groep uit Mareotis en sleepte ons met geweld mee; we moesten hen wel volgen, zij het niet 't eigen beweging en wil.

23. Op 't ogenblik zijn ik, Gaius, Petrus eigenlijk opgesloten in een woest en dor oord in Libië, drie dagen reizen van Paraetonium; de andere broeders werden van ons gescheiden.

24. Dan gaat Dionysius als volgt verder:

In de stad zijn de ouderlingen Maximus, Dioscorus, Demetrius en Luilus ondergedoken om de broeders in het geheim te bezoeken. Faustinus en Aquila reizen rond door Egypte, gezien als ze in de wereld zijn.

Sommigen zijn door ziekte op het eiland gestorven; de diakenen Faustus, Eusebius en Chaeremon hebben het overleefd. Eusebius werd vanaf het begin door de Heere gesterkt en toegerust om met grote inspanning noden te lenigen van de belijders die in de gevangenis zaten; ook zorgde hij voor de begrafenis van die volmaakte en gezegende mensen die het martelaarschap ondergingen; dat was een gevaarlijk werk.

25. Tot heden toe gaat de stadhouder door met het doden van de mensen die aan hem voorgeleid worden, op een zeer wrede manier, zoals ik al vertelde; anderen worden

door folteringen verscheurd, weer anderen worden gebonden en in de gevangenis geworpen; hij gebiedt dat niemand hen mag bezoeken; en hij gaat precies na of iemand dat misschien toch gedaan heeft. In dit alles geeft God toch enige verzachting aan de verdrukten, door de vriendelijkheid en het volhouden van de broeders.

26. Tot zover wat Dionysius in deze brief schrijft.

We moeten opmerken, dat Eusebius, die hij een diaken noemde, kort daarna aangesteld werd tot bisschop van Laodicea in Syrië. En Maximus, die hij een ouderling noemt, volgde in deze tijd Dionysius zelf op in het leiden van de gemeente in Alexandrië. **Faustus**, die zich toen al zeer onderscheidde vanwege zijn belijdenis, werd bewaard tot de vervolging in onze eigen tijd; heel oud was hij en vol van dagen, toen hij als martelaar de volmaaktheid ontving; hij werd onthoofd. Al deze gebeurtenissen overkwamen Dionysius in die tijd.

Van Haamstede:

Metranus en vele anderen te Alexandrië

Alexandrië was als het ware de schouwplaats van alle tirannie. Onder hen, die daarin die tijd om de naam van Christus werden omgebracht, zijn de volgende wel de voornaamste:

Metranus, een godvruchtig, bejaard man, die, om de belijdenis van Christus, door het oproerige volk te Alexandrië gevangen genomen werd, wilde men dwingen om godslasteringen uit te spreken, dat is, om de naam van God te lasteren, en Zijn Gezalfde, de Heere Jezus Christus, te verloochenen. Toen hij dit weigerde, sloeg men hem met stokken over het gehele lichaam, terwijl zijn aangezicht met scherpe rieten doorstoken werd. Toen hij aldus gepijnigd en gemarteld was, werd hij buiten de stad geworpen en ter dood gestenigd.

Daarna werd ook gegrepen zekere **Cointha**, een edele en gelovige vrouw, die men in een afgodstempel bracht, voor de goden plaatste en haar dwong om die te vereren. Maar, toen zij met verfoeiing van de afgoderij, zich daarvan afkeerde, bonden zij haar voeten samen, en sleepten haar alzo door de straten van Alexandrië, geselden haar met roeden, en drukten haar naakte lichaam tegen draaiende molenstenen. Toen zij haar lang genoeg gesleept, geslagen, gemarteld en door geselslagen haar lichaam vaneen gereten en verscheurd hadden, en zij onder dit alles bijna bezweken was, trokken zij naar de voorstad, waar zij haar met stenen wierpen en daarmee bedekte.

Dit wreed en onstuimig volk sloeg ook de handen aan **Apollonia**, een bejaarde, beroemde en christelijke maagd, en sloegen haar met vuisten derwijze in het gezicht, dat zij al haar tanden uit de mond verloor. Daarna brachten zij haar voor een vuur, en zeiden haar, dat, wanneer zij aan hun goden niet wilde offeren en Christus vloeken, zij daarin verbrand zou worden. Maar zij verkoos liever de pijniging van het vuur, en het verlies van haar tijdelijk leven, dan Christus te verzaken en haar ziel te verliezen om het tijdelijke leven te behouden.

Zo werd ook **Serapion**, geboren te Eféze uit zijn huis gesleept en zijn lichaam door vele slagen vaneen gereten en bijna van lid tot lid aan stukken gesneden. Na deze wrede mishandeling wierpen zij hem bovendien van zekere hoge plaats naar beneden, zodat hij in ellendige toestand stierf.

In die tijd werd ook een **Julianus**, bijgenaamd **Eunus**, die ook de waarheid staande bleef. Door de tirannen werd hij op een kameel gezet, en alzo door de stad gevoerd. Met scherpe roeden werd hem het vlees van het lichaam gescheurd, en terwijl het woedende volk hem met stenen wierp, werd hij eindelijk verbrand.

(Julian met **zijn vriend Eunus** werden beiden naakt op kamelen gezet en door de hele stad Alexandrië geleid; gegeseld met veel harde slagen en uiteindelijk gesteld bij een grote, hoge vlam, en levend verbrand, voor de ogen van een grote menigte mensen. Vergelijk *Euseb., lib. 5, cap. 31, fol. 123, kol. 1, letter B., uit de brief van Dionys. aan Fabius, bisschop van Antiochië*. Ook A. MELL., *Fol. 67, kol. 4*. Ook Joh. Gys., *Fol. 20, col.1.*)

Voorts lezen wij nog van een kloek en dapper ridder, **Besas** genaamd, die het volk bestrafte, omdat zij de dode lichamen der martelaren bespotten. Door de woede van het volk werd hij gevangen genomen, en, daar hij Christus standvastig beleed, levend verbrand.

Wij willen ook niet zwijgen van **Macarius van Lybië**, wie de rechter met vele redenen aanraadde, dat hij Christus zou verloochenen. Maar, daar hij te sterker in zijn belijdenis volhardde, werd hij levend verbrand.

Epimachus en Alexander hebben ook, na vele pijnigingen, hun leven in het vuur moeten eindigen.

Aan het vrouwelijke geslacht heeft God evenzeer Zijn kracht op wonderbare wijze betoond. Er waren namelijk, **Ammonaria en Mercuria**, twee maagden, en **Dionysia**, een bejaarde vrouw, en nog een andere **Ammonaria**, die ook, onder vele wrede pijnigingen, tot verzaking van de christelijke godsdienst werden aangezocht. Zij gedroegen zich daarbij evenwel zo standvastig, dat de vijanden Gods zich schaamden. Niettegenstaande dit, liet de rechter ze onthoofden.

In deze vervolging werden ook opgebracht **Cheremon**, bisschop te Nicopolis, een stad in Egypte, **Heron, Arsinus, Isidorus**, alle drie Egyptenaars. Insgelijks **Nemesius, Ammon, Zenon, Ptolomeüs, Ingenuus, Theophilus, ook Scirion**, een rentmeester van een aanzienlijk man. Deze beval Scirion, dat hij de afgoden zou offeren; maar, toen hij dit weigerde, zocht hij hem met harde woorden en bedreigingen daartoe te dwingen. Maar toen hij daarmee bij hem niet vorderde, en Scirion volstandig in zijn geloof volhardde, beproefde hij met vleierende woorden hem daartoe te bewegen. Maar, toen hij zag, dat hij onbeweeglijk bleef, nam hij een scherpe paal, en stootte hem daarmee zo lang in zijn lichaam, totdat hij op wrede wijze vermoord was.

Zo wij alle martelaren wilden opsommen, die in alle landen van het keizerrijk, onder de regering van deze tiran Decius, werden omgebracht, dit boek zou die allen nauwelijks kunnen bevatten. Aangaande deze vervolging getuigt Nicephorus: "dat het even moeilijk is, al de martelaren aan te wijzen, als het zand van de zee te tellen."

De pijnigingen, waaronder de arme Christenen in die tijd werden omgebracht, waren ontzettend hard. Gebannen, van zijn bezittingen beroofd, tot werken in de mijn veroordeeld, gegeseld, onthoofd, opgehangen te worden, werd gering en als niets geacht. Zij werden met hete tarwe bestrooid, over een klein vuur geblakerd, gestenigd, met scherpe pennen in het aangezicht, de ogen, ja het gehele lichaam gestoken, langs de straten over harde keien en scherpe stenen gesleept, tegen steenrotsen verpletterd,

van hoge steile plaatsen afgeworpen, de leden aan stukken gebroken, met kromme haken vaneen gescheurd, op scherven van gebroken potten gewenteld, de wilden dieren tot roof en spijs gegeven. Boven dit alles werden hun palen door de lengte van het lichaam gedreven.

Zodanige pijnigingen maakten vele Christenen bevreesd, zodat sommigen van hen afvallig werden, en schipbreuk leden in hun geloof. Van deze hebben wel enige berouw gehad, maar velen zijn verhard gebleven en rechtvaardig door God gestraft.

In de tijd, dat Cyprianus verbannen was, schreef hij aan zijn medehelpers in het werk des Heeren en anderen, zeer troostrijke brieven. Onder deze brieven is de laatste van zijn derde boek zeer heerlijk, waarin men, onder andere, deze woorden leest: "De straffen zijn voor de Christenen geen vervloekte dingen. De borst van een Christen, die al zijn hoop op Christus heeft gevestigd, Die aan het kruishout heeft gehangen, wordt door de knotsen niet verschrikt. De boeten en straffen zijn als versierselen, en hechten de harten der Christenen niet aan de zonde, maar maken die vrij bij de Heere. Het lichaam der Christenen vindt bij het werk in de ijzermijnen geen genot als op een bed, maar smaakt genot in de gemeenschap met Christus; de leden, vermoeid door de arbeid, liggen wel uitgestrekt op de aarde, maar het is geen pijn alzo met Christus te liggen; koud zijnde vinden zij daar geen klederen, maar wie Christus aandoet en door Hem overkleed, is, is overvloedig gekleed en versierd." En daarna: "God, van Boven neer ziende, is, in de belijdenis van Zijn naam, aan de gewilligen aangenaam; Hij helpt de strijdende, kroont de overwinnende, vergeldende in ons, wat Hij zelf gedaan heeft en verheerlijkende wat door Hem volbracht is."

Aangaande de straffen, die de vervolgers toen van God zijn overkomen: schrijft dezelfde Cyprianus aldus: "Wij zijn er zeker van en het is gewis, dat wat wij lijden niet ongestraft blijft; en hoe groter de zonde van de vervolging is, zoveel te duidelijker en te zwaarder zal de straf zijn, voor de vervolging ons overkomen. Wanneer ons niet overkomt, wat om die reden in vorige tijden geschied is, zo zal, wat onlangs gebeurd is, ons genoegzaam tot lering kunnen verstrekken, namelijk, dat de verdediging zo haastig volgde en met zulk een grote spoed, zo hard en zwaar, met de val van koningen en prinses, met verlies van schatten en rijkdommen, met de afval en schade der krijgslieden, en met vermindering der legers."

49. De martelaren **Agathonike, Carpus, Papyrus, Agathodorus** leden te Pergamus tijdens de vervolging van Decius in de derde eeuw.

De gouverneur van het district waar de christenen leefden ontdekte dat **Carpus en Papyrus** de heidense feesten niet vierden. Hij gelastte dat de overtreders werden aangehouden en overgehaald om de Romeinse heidense godsdienst te eren. De heiligen hebben geantwoord dat zij nooit de valse goden zouden aanbidden. De rechter veroordeelde hen te worden gebonden in ijzeren kettingen en geleid door de stad, en vervolgens worden gekoppeld aan paarden en versleept naar de nabijgelegen stad Sardes. Tijdens zijn leven stond Papyrus, een burger van Thyatire bekend om zijn gave van het genezen van zieken. Sinds zijn marteling heeft hij hulp verleend aan allen die genezing aan hem vroegen in het geloof.

Agathodorus en Agathonike gaven zich vrijwillig over om voor de Naam van Christus in de dood te gaan.

Overgenomen uit: *Het bloedig toneel, of Martelaarspiegel de Doopsgezinde of weerloze Christenen*; deel I. Door Th. J. van Braght; 1659.

In 1881 publiceerde Aube in de *Revue Archavalogique* (dec., blz. 348 sq) een kortere vorm van de *Handelingen van deze martelaren*, die hij had ontdekt in een Griekse versie in de Parijse Bibliotheek.

50. Een jongen verzocht door een hoer met seksuele handelingen.

Wanneer de rechters door allerlei bedreigingen en felle martelingen geen overwicht kregen op de martelaren om hen tot afval te bewegen, zochten ze naar andere middelen, zoals belofte van eer, goede positie en het ten huwelijk vragen door voorname personen. Een van deze soort verzoeken beschrijft William Cave in zijn boek *'Het eerste Christendom'*, blz 412. Het gedrag van de jongeman is een voorbeeld van Godvreze, waarin kuisheid en vindingrijkheid zozeer samenspannen, dat veel mannen tot beschaming kan dienen.

Een bijzonder voorbeeld van een jongeman, vertelt de H. Hieronymus: "Ten tijde van de vervolging onder keizer Decius was er een jongman, een christen, toen op het beste van zijn leven, wiens standvastigheid meermaals door alle middelen, doch tevergeefs, bestreden was. Deze viel men ten laatste op deze wijze aan: Hij werd gebracht in een vermakelijke tuin, in een gedeelte wat begroeit was met leliën en rozen, dicht aan de kant van een riviertje, zo helder als kristal met een aangenaam geruis en met het muziek van de boombladeren die door een lieflijk windje bewogen werden. Dit werkte samen om dat tot een plaats van plezier en vermaak te maken. Hier werd de jongeman op een zacht bed van veren gelegd en opdat hij daarvan niet kon opstaan werd hij met zijden koorden daarin vastgebonden. Toen het gezelschap vertrokken was, liet men een schone hoer tot hem komen, die hem met kussen en omhelzen begon te liefkozen, niet nalatende alle kunsten van wellust, die de eerbaarheid niet toelaat te noemen, bij hem te gebruiken. De arme jongen wist niet wat hij in dit geval moest doen. En bemerkende dat de verzoeking hem te sterk zou worden, beet hij (een stuk) van zijn tong af, en spoog die als ze hem wilde kussen, in haar gezicht. Door de hevige pijn bluste hij uit die gevoelige kittelingen, die hare godloze praktijk in hem had begonnen te ontsteken."

51. HET MARTELAARSCHAP VAN DE PRIESTER PIONIUS EN ZIJN METGEZELLEN

Inleiding

Het verslag van de arrestatie, het verhoor en de marteldood van de priester Pionius en zijn metgezellen in 250 n. Chr. is een fascinerend document. In het eerste hoofdstuk wordt vermeld dat Pionius zelf een geschrift heeft nagelaten dat de basis voor dit verslag vormt. Deze mededeling is ongetwijfeld authentiek. Het werk verradt een grondige kennis van de stad Smyrna en de daar woonachtige élite in de periode rond 250 na Christus. Deze kennis betreft ook details: de retor Rufinus is uit pagane bronnen bekend en de neokoros (zie noot 5) Polemon is hoogst waarschijnlijk een nazaat van zijn beroemde naamgenoot uit de tijd van keizer Hadrianus.

Eén onderdeel van dit document is vaak als een argument tegen echtheid aangevoerd. De martelaar houdt tweemaal een grote rede, die gericht is tegen de Joden. Inscripties hebben inderdaad de aanwezigheid van Joden in Smyrna bevestigd, maar het lijkt op het eerste gezicht onwaarschijnlijk dat een gevangene zulke lange redevoeringen op schrift zou kunnen stellen. Gevangenen in de oudheid waren echter meestal verdeeld in twee gedeeltes. In één deel werden gevangenen onder zeer slechte omstandigheden opgesloten, maar het andere gedeelte bood een betrekkelijke vrijheid. Inderdaad wordt verteld in c.11 dat de groep van Pionius in dit gedeelte werd opgesloten. De mogelijkheid tot schrijven in de gevangenis blijkt ook uit de Passio van Perpetua, die immers gedeeltelijk is gebaseerd op een eigen weergave van haar belevenissen.

Het is helaas niet mogelijk nauwkeurig onderscheid te maken tussen het oorspronkelijk geschrift van Pionius en de toevoegingen of veranderingen van de redactor. Ook kunnen wij niet de tijd bepalen waarin het stuk zijn definitieve vorm heeft verkregen. Het is in elk geval ouder dan 436 of 439 wanneer een vertaling in het Armeens wordt gemaakt. Daar er geen wonderbaarlijke details over Pionius worden verhaald, lijkt een datum kort na de marteldood het meest waarschijnlijk.

In onze vertaling volgen wij de Griekse tekst van Musurillo. Er is een uitstekende studie van deze acte in Robin Lane Fox, *Pagans and Christians* (Harmondsworth 1986 460-492).

Tekst

1

1. De apostel spoort ons aan deel te nemen aan de 'herdenkingen der heiligen,' want hij weet dat het in herinnering roepen van hen die met hun gehele hart hun geloof met elan in praktijk hebben gebracht hun kracht geeft die het beste willen navolgen. 2. Het past echter nog meer de martelaar Pionius te gedenken, omdat hij tijdens zijn verblijf op aarde velen van de dwaling tot de waarheid heeft gebracht, een man die in onze tijd de apostolische traditie in ere hield. Toen hij tenslotte tot de Heer werd geroepen en de marteldood stierf, heeft hij het volgende geschrift nagelaten met de bedoeling ook nu zijn onderricht in herinnering te blijven houden.

1. De openingszin verwijst naar Rom. 12:13, zij het met een afwijking van de thans algemeen geaccepteerde tekst, namelijk dat 'noden' wordt gelezen in plaats van 'herdenkingen'.

2. Het is niet bekend wat een 'grote sabbat' precies was (vgl. Polycarpus c. 8.1).

2

1. Tijdens de vervolging van Decius werden op de tweede dag van de zesde maand, een grote sabbat' en de sterfdag van de gelukzalige martelaar Polycarpus, de priester

Pionius, Sabina die haar geloof al had beleden, Asclepiades, Macedonia en Limnus, een priester van de katholieke kerk, gearresteerd. 2. Pionius nu had in een visioen op de dag voor de geboortedag van Polycarpus gezien dat hun arrestatie op die dag moest plaatsvinden. 3. Toen hij samen met Sabina en Asclepiades aan het vasten was, nam hij op grond van dit visioen over hun arrestatie op de volgende dag drie gewezen halsketenen,³ deed deze om zijn eigen hals en die van Sabina en Asclepiades en zo wachtten zij in huis de loop der gebeurtenissen af. 4. Hij deed dit met het oog op hen die hem zouden wegvoeren opdat niemand zou denken dat zij, als de anderen, van het offervlees gingen eten, maar opdat allen wisten dat zij verkozen hadden om terstond naar de gevangenis te worden afgevoerd.

3

1. Ze hadden op de sabbat gebeden en het heilig brood en water³ genomen toen de neokoros.⁴ Polemon met zijn mannen bij hen verscheen, die tot opdracht hadden de Christenen op te sporen en hen mee te sleuren om wierook te offeren⁵ en van het offervlees te eten. De neokoros zei: 'U kent toch zeker het edict van de keizer dat u beveelt aan de goden te offeren!'⁶

3. Pionius antwoordde: 'Wij kennen de geboden van God waarin Hij ons beveelt Hem alleen te aanbidden.'

³ Gevangenen werden vaak vervoerd terwijl ze met ijzeren halsketenen aan elkaar gekoppeld waren. Pionius legt zichzelf en zijn medegelvogen dus vast symbolische ketenen om.

⁴ In de vroegchristelijke kerk was het niet ongebruikelijk dat water in plaats van wijn bij het avondmaal werd gedronken.

⁵ De neokoros was oorspronkelijk een opzichter van een tempel maar in de loop der tijd had deze functie in bepaalde steden, zoals in Smyrna, ook politieke inhoud gekregen. Omdat de vertaling 'tempelwachter' dus misleidend is hebben wij het woord in het vervolg onvertaald gelaten.

⁶ Het was tijdens de vervolgingen de gewoonte om de christenen enige korrels wierook te laten offeren op een wierookaltaar. Dit was in elk geval goedkoper dan elke keer dieren te slachten en schijnt soms ook als een concessie aan de christenen te zijn bedoeld omdat het blijkaar als minder aanstotelijk werd gevoeld.

4. Polemon zei: 'Komt naar de markt en daar zult u zich laten overreden.' Sabina en Asclepiades zeiden: 'Wij gehoorzamen de levende God.' 5. Hij voerde hen zonder geweld te gebruiken mee. Terwijl zij passeerden, zagen allen dat zij halsboeien droegen, en in heel korte tijd, als was er iets bijzonders geschied, liep een menigte te hoop zodat er een gedrang ontstond. 6. Toen zij bij de markt aankwamen, bij de oostelijke zuilengalerij, bij de Dubbelpoort, was de hele markt tot en met de galerijen volgelopen met niet alleen Grieken maar ook Joden en vrouwen. Want zij hadden een vrije dag omdat het een grote sabbat was. 7. Om het schouwspel beter te zien drongen ze zelfs op tot bij de trappen van de standbeelden en de kisten voor de dossiers.

4

1. Ze plaatsten hen in hun midden en Polemon zei: 'Het zou mooi zijn, Pionius, indien u de overheid gehoorzaamt, zoals ook alle anderen, en offert om straf te voorkomen.'

2. Pionius strekte zijn hand uit en begon met een stralend gelaat als volgt zijn verdediging: 'Gij mannen van Smyrna, die zich beroemt op de schoonheid van uw stad en trots zijt op Homerus, volgens u de zoon van Meles,⁷ en voorts al wie van de Joden onder u aanwezig is, luistert naar mijn korte toespraak tot u. 3. Want ik hoor dat u licht en leedvermaak koestert over de afvalligen en hun dwaling om vrijwillig te offeren als een grap beschouwt. 4. Grieken, u had uw leermeester Homerus moeten gehoorzamen die er op wijst dat het schandelijk is zich vrolijk te maken over de stervenden (Odyssee 22.412). 5. Tot u, mannen van Juda, richt Mozes het bevel: 'Als u het trekdier van uw vijand gevallen ziet onder zijn last, zult gij niet voorbijlopen, maar

gij zult het voorzeker weer ophelpen' (vgl. Deut. 22:4). 6. Evenzo zoudt u ook Salomo moeten gehoorzamen: 'Als uw vijand valt', zegt hij, 'verheug u dan niet; als hij struikelt, verhef u niet' (Spr. 24:17).

7. Volgens een oude traditie kwam Homerus uit Smyrna.

7. Ik althans verkies in gehoorzaamheid aan mijn leermeester te sterven boven zijn woorden te overtreden en ik stel al mijn krachten in het werk om niet van mening te veranderen in dat wat ik eerst geleerd, vervolgens ook onderwezen heb. 8. Wie worden dan door de Joden harteloos uitgelachen? Want ook al zijn wij hun vijanden, zoals zij beweren, toch blijven wij mensen, wie daarenboven onrecht is aangedaan. 9. Ze zeggen dat wij de gelegenheid hebben om vrijuit te spreken. Wel, wie hebben wij onrecht aangedaan? Wie hebben wij vermoord? Wie hebben wij vervolgd? Wie dwongen wij afgoden te vereren? 10. Of menen zij dat hun eigen zonden van dezelfde soort zijn als welke nu door sommigen uit menselijke angst worden begaan? Maar die verschillen onderling evenveel als vrijwillige van onvrijwillige zonden. 11. Want wie dwong de Joden te offeren aan Baal-Peor (Num. 25:1-9) ? Of te eten van offers voor de doden? Of te hoereren met de dochters van de vreemde volkeren? Of de zonen en dochters levend te verbranden voor de afgoden? Of te murmureren tegen God? Of kwaad te spreken tegen Mozes? Of ondanks weldaden ondankbaar te zijn? Of in het hart terug te keren naar Egypte? Of, toen Mozes de berg beklom om de wet in ontvangst te nemen, tegen Aäron te zeggen, 'Maak ons goden', en een kalf te maken en verder al het andere dat ze gedaan hebben (Ex. 32)? 12. Want u (de Grieken) kunnen zij bedriegen. Laat hen daarom Richteren, Koningen en Exodus voorlezen en verder alle boeken waarin zij worden veroordeeld.

13. Maar, vragen ze, waarom zijn sommigen zonder dwang en uit eigen vrije wil komen offeren? Veroordeelt u soms alle Christenen vanwege die enkelen? 14. Vergelijkt het huidige leven eens met een hoop koren. Welke hoop is het hoogst: van het kaf of van het koren? Want wanneer de boer de hoop koren komt ziften met de wanschop vliegt het kaf, dat licht is, gemakkelijk door de wind weg, maar het koren blijft op dezelfde plaats liggen. 15. Denkt ook eens aan het net dat in zee wordt geworpen: is soms alles wat het bijeengaat goed bruikbaar? Zo staat het ook met het leven van nu. 16. Hoe wilt u dat wij dit ondergaan: als rechtvaardigen of als onrechtvaardigen? Indien als onrechtvaardigen, dan zult u ook hetzelfde ondergaan, door uw eigen daden als onrechtvaardigen aan de kaak gesteld. Indien als rechtvaardigen, wat voor hoop heeft u dan nog als de rechtvaardigen lijden? Want indien de rechtvaardige ternauwernood behouden wordt, waar zal dan de goddeloze en zondaar verschijnen (1 Petr. 4:18)? 17. Want de wereld wacht een oordeel waarvan wij om veel redenen vast overtuigd zijn. 18. Op een buitenlandse reis namelijk doorkruiste ik heel Judea en na de Jordaan te hebben overgestoken zag ik een gebied dat tot aan vandaag de sporen draagt van Gods toorn vanwege de zonden die de inwoners begingen door vreemdelingen te doden, te verdrijven en geweld aan te doen. 19. Ik zag zelfs nu daaruit nog rook oprijzen en land dat door vuur verschroeid was, verstoken van elke vrucht en van enig water. 20. Ik zag ook de Dode Zee, water dat veranderd is en zelfs tegen de natuur in door vrees voor God zijn kracht heeft verloren en daardoor geen levend wezen kan voeden. Wat er inspringt wordt door het water weer naar boven gestuwd en het kan geen mensenlichaam bij zich houden, want het wil geen mens meer opnemen om niet vanwege de mens weer te worden gestraft.

21. En dan heb ik het alleen nog maar over wat ver van u vandaan is, maar u ziet en verhaalt zelf van het door vuur verschroeide Lydische land,⁸ dat tot op heden te kijk ligt tot een voorbeeld voor de goddelozen (vgl. 2 Petr. 2:6), en van het brullende vuur

van de Etna en Sicilië, bovendien van Lycië en de eilanden'. 22. En ook als dat ver van u afstaat, denkt dan aan het gebruik van het warme water (ik bedoel dus dat wat uit de aarde opborrelt) en overdenkt eens waardoor het wordt aangestoken of waardoor het wordt verhit, indien het niet opkomt uit onderaards vuur. 23. U spreekt ook van gedeeltelijke wereldbranden en overstromingen, zoals volgens u ten tijde van Deucalion of volgens ons ten tijde van Noach: ze waren gedeeltelijk opdat wat het geheel te wachten staat op grond van wat met een deel gebeurde geconcludeerd kan worden.

8. De Griekse tekst voegt hier nog aan toe 'van de Decapolis', maar dit is een latere interpolatie.

9. Bedoeld worden de eilanden voor de Klein-Aziatische kust die geregeld door vulkanische activiteit werden getroffen.

24. Daarom leggen wij voor u getuigenis af dat God via zijn Woord Jezus Christus door het vuur zal oordelen. Om deze reden dienen wij uw zogenaamde goden niet en weigeren wij het gouden beeld (vgl. Dan. 3:18) te vereren.'

5

1. Terwijl Pionius dit en nog veel andere dingen zei zodat hij gedurende lange tijd aan het woord was, stonden de neokoros, zijn gevolg en de gehele menigte gespannen te luisteren, zodat het zo stil werd dat zelfs niemand kuchte. 2. Maar toen Pionius herhaalde 'wij dienen jullie goden niet en weigeren het gouden beeld te vereren', voerden zij hen naar het midden van de markt in de open lucht en enkele van de juridische adviseurs gingen samen met Polemon om hem heen staan en drongen smekend aan: (3.) 'Luister naar ons, Pionius, omdat wij van u houden en u om veel redenen verdient te blijven leven, om uw karakter en uw rechtschapenheid. Het is mooi te leven en het licht hier te zien', en meer van dergelijke woorden.

4. Hij antwoordde hun: 'Ook ik zeg dat het mooi is om te leven, maar het leven waar wij naar verlangen is nog beter. Dat geldt ook voor het licht, maar dan het ware licht (vgl. Joh. 1:9). 5. Dit alles hier is stellig mooi en wij ontvluchten het niet omdat wij willen sterven of de werken Gods haten maar wij achten deze aardse dingen die ons belagen gering, omdat andere grote goederen daaraan superieur zijn.'

6

1. Een zekere Alexander, een juridisch adviseur en een slecht mens, zei: 'Luister naar ons, Pionius.' Pionius antwoordde: 'Luister liever naar mij! Want wat u weet weet ik ook, maar wat ik begrijp, begrijpt u niet.' 2. Alexander wilde hem bespottelijk maken, want hij zei met geveinsde onwetendheid: 'Waartoe dienen die halsketenen?' 3. Pionius antwoordde: 'Daartoe dat wij niet bij het doortrekken van uw stad de verdenking op ons laden dat wij smerig offer-

10. De gouverneur werd voor juridische consultatie altijd bijgestaan door een groep plaatselijke notabelen.

vlees gaan eten, dat u inziet dat wij zelfs niet willen ondervraagd worden maar besloten hebben niet naar de tempel van de Nemeseis¹¹ maar naar de gevangenis te gaan en, tenslotte, dat u ons niet als de anderen met geweld hoeft mee te trekken en af te voeren maar vanwege het dragen van de halsketenen met rust laat. Want met die halsketenen om bracht u ons misschien niet naar uw tempels.'

4. Zo werd Alexander de mond gesnoerd. Toen de omstanders hem nogmaals met aandrang aanspoorden, zei hij: 'Ons besluit staat vast'. Toen hij hen veelvuldig weerlegde en hen verkondigde dat wat in de nabije toekomst ging gebeuren, zei Alexander: 5. 'Wat voor nut hebben die woorden van u', zei hij, 'wanneer u het recht om te leven heeft verbeurd?'

7

1. Toen het volk een vergadering in het theater wilde beleggen om daar nog meer te horen, benaderden enkelen, die zich zorgen maakten over de reactie van de gouverneur, de neokoros Polemon en zeiden: 'Geef hem geen toestemming om te spreken opdat zij niet het theater binnengaan en er vervolgens rumoer ontstaat en verantwoording over het brood wordt gevraagd.'"12

2. Polemon hoorde dit aan en zei: 'Pionius, als u niet wilt offeren, ga dan tenminste de tempel van de Nemeseis binnen.' Hij antwoordde: 'Maar uw afgodsbeelden hebben er geen belang bij dat wij daar komen.' 3. Polemon zei: 'Laat u door ons overreden, Pionius.' Pionius antwoordde: 'Kon ik u maar overreden Christen te worden.' 4. Zij barstten in luid gelach uit en zeiden: 'Dat kunt u geenszins klaarspelen dat wij levend verbranden.' Pionius antwoordde: 'Het is veel erger om na de dood te worden verbrand.'

5. Toen Sabina hierom glimlachte, zeiden de neokoros en zijn gevolg: 'Lach je?' Zij antwoordde: 'Inderdaad, als God het wil, want wij zijn Christenen. Al wie in Christus gelooft

11. Nemeseis was de godin van het lot en werd in Smyrna in tweevoud vereerd.

12. Blijkbaar was tijdens een recente hongersnood brood gehamsterd om later tegen hoge prijzen te worden verkocht, vgl. ook c.10.

zal zonder enige twijfel in eeuwige vreugde lachen.' 6. Zij zeiden tot haar: 'Jij zult lijden wat je niet wilt, want vrouwen die geen wierook offeren worden in een bordeel geplaatst.'" Zij antwoordde: 'De heilige God zal daarvoor zorg dragen.'

8

1. Polemon zei nogmaals tot Pionius: 'Laat u door ons overreden, Pionius.' Pionius antwoordde: heeft het bevel ontvangen of te overreden of te straffen. U overreedt niet: straf ons dus!' 2. Toen verzocht de neokoros Polemon hem: 'Offer wierook, Pionius.' Pionius antwoordde dat hij Christen was. 3. Polemon vroeg: 'Wat voor God vereert u?' Pionius antwoordde: 'De almachtige God die de hemel en de aarde en al wat daarin is en ons allen heeft gemaakt (vgl. Hand. 4:24), Hem die ons alles rijkelijk verschaft (vgl. 1 Tim. 6:17), Wien wij kennen door zijn Woord Christus.' 4. Polemon zei: 'Offer dan tenminste aan de keizer.' Pionius antwoordde: 'Ik offer niet aan een mens: ik ben namelijk Christen.'

9

1. Vervolgens begon hij de ondervraging voor het officiële proces-verbaal terwijl een klerk alles noteerde en hij zei tot hem: 'Hoe heet u?' Hij antwoordde: 'Pionius.' 2. Polemon zei: 'Bent u Christen?' Pionius antwoordde: 'Ja.' Polemon, de neokoros zei: 'Van welke kerk?' Hij antwoordde: 'Van de katholieke, want er is geen andere bij Christus.'

3. Vervolgens ging hij naar **Sabina**. Pionius had haar van te voren gezegd dat ze zich Theodote moest noemen opdat ze niet door haar echte naam weer in de handen van de wetteloze Politta, haar vroegere meesteres, zou vallen. 4. Want ten tijde van de keizer Gordianus (238-244) had deze geprobeerd Sabina van haar geloof te laten afvallen door haar te boeien en eenzaam in de bergen achter te laten, waar zij de noodzakelijke levensbehoeften heimelijk van de broeders ontving.

13. Plaatsing in het bordeel was een niet ongebruikelijke poging tot intimidatie van christinnen, vgl. ook het Martelaarschap van Agape, Irene en Chione c.5.

Hierna had men zich beijverd om haar te bevrijden zowel van Politta als van haar boeien en vervolgens bracht zij het grootste deel van haar tijd bij Pionius door en werd zo ook gearresteerd tijdens die vervolging. 5. Polemon zei dus ook tot haar: 'Hoe heet

u?' Zij antwoordde: 'Theodote.' Hij zei: 'U bent Christin?' Zij antwoordde: 'Inderdaad, ik ben Christin.' 6. Polemon zei: 'Van welke kerk?' Sabina antwoordde: 'Wan de katholieke.' Polemon zei: 'Wie vereert u?' Sabina antwoordde: 'De almachtige God die de hemel en de aarde en ons allen heeft gemaakt, Wien wij hebben leren kennen door zijn Woord Jezus Christus.' 7. Vervolgens ondervroeg hij **Asclepiades**: 'Hoe heet u?' Hij antwoordde: 'Asclepiades.' Polemon zei: 'Bent u Christen?' Asclepiades antwoordde: 'Inderdaad.' 8. Polemon zei: 'Wie vereert u?' Asclepiades antwoordde: 'Christus Jezus.' 9. Polemon zei: 'Dat is dus een ander?' Asclepiades zei: 'In het geheel niet, maar Dezelfde van wie ook zij hebben gesproken.'

10

1. Na het verhoor voerden zij hen af naar de gevangenis en een grote menigte volgde zodat de markt overvol was. 2. Sommigen zeiden van Pionius: 'Kijk eens! Anders is hij altijd bleek maar nu is hij vuurrood.' 3. Omdat Sabina hem bij zijn klederen vasthield vanwege het dringen van de menigte, zeiden enkelen spottend: 'Och arme, wat is ze bang dat ze van de borst af moet.' 4. Iemand schreeuwde: 'Als ze niet offeren moeten ze worden gestraft.' Polemon zei: 'Maar de fasces gaan niet voor ons uit als teken van onze beslissingsbevoegdheid.'¹⁴

5. Weer een ander zei: 'Kijk, dat mannetje gaat offeren' (hij bedoelde onze metgezel Asclepiades). 6. Pionius zei: 'Je liegt. Dat doet hij niet.' Anderen zeiden: 'Die en die hebben wel geofferd.' Pionius antwoordde: 'Ieder maakt zijn eigen keus. Wat gaat mij dat dus aan? Ik heet Pionius.' 7. Anderen zeiden: 'Wat een zelftucht' en 'Zo is het.' Pionius zei: 'Die zelftucht kent

14. Het was de gewoonte dat bepaalde ambtenaren, de zogenaamde liesoren, voor de gouverneur uitliepen met de fasces, roedenbundels met een bijl, als symbool van zijn beslissingsbevoegdheid.

gij door uw ervaring met hongersnoden, sterfgevallen en de andere rampen.' 8. Iemand zei tot hem: 'Ook u heeft honger geleden met ons.' Pionius antwoordde: 'Ja, maar met hoop die op God gevestigd was.'

11

1. Na deze woorden van Pionius werden ze door de menigte zo op elkaar geperst dat ze bijna stikten en met moeite werden ze aan de gevangenvaarders overgeleverd en in de gevangenis geworpen. 2. Binnengekomen vonden ze daar opgesloten een priester van de katholieke kerk, genaamd **Limnus**, een vrouw uit het dorp Karine, **Makedonia**, en een lid van de secte van de Phrygiërs, genaamd **Eutygianus**." 3. Toen ze daar verenigd waren bemerkten de bewakers dat de groep van Pionius de giften van de gelovigen niet aannam. Want Pionius zei: 'Toen wij meer nodig hadden zijn wij niemand tot last geweest. Zullen we dan nu iets aannemen?' 4. De gevangenvaarders ontstaken in woede omdat zij altijd profiteerden van de bezoekers en in hun toorn wierpen zij hen in het binnenste deel van de gevangenis (zie inleiding), opdat zij in het geheel geen gunsten verkregen. 5. Zij loofden de Heer en hielden zich rustig terwijl zij de bewakers bleven bejegenen zoals ze dat gewoon waren zodat het hoofd van de gevangenis van mening veranderde en hen weer terug wilde brengen naar hun vroegere verblijf. 6. Zij bleven echter waar zij waren en zeiden: 'De Heere zij geloofd, want dit is tot ons voordeel geschied.' 7. Want zij hadden ruime gelegenheid om goede gesprekken te voeren en dag en nacht te bidden.

12

1. Desondanks kwamen velen van de heidenen in de gevangenis met de bedoeling hen te overreden en bij het horen van hun antwoorden waren ze verbaasd. 2. Ook kwamen daar alle Christelijke broeders binnen die met geweld waren meegesleurd en luid

weenden. Pionius en de zijnen waren zodoende uur na uur ten prooi aan groot verdriet, vooral om

15. Bedoeld wordt de secte der Montanisten.

de Godvrezenden die er een schone levenswandel op na gehouden hadden, zodat Pionius zelfs onder tranen zei: 3. 'Ik word met een nieuwe pijniging gepijnigd, ik word lid voor lid in stukken gesneden nu ik zie dat de parels van de Kerk door de zwijnen worden vertrapt en de sterren van de hemel door de staart van de draak naar de aarde zijn gesleurd en de wijnstok die Gods rechterhand heeft geplant door het eenzaam levende everzwijn wordt vernield; en allen die langs de weg voorbijkomen plukken er nu van. 4. Mijn kinderen over wie ik weer in geboorteweeën ben totdat Christus in u gestalte gekregen heeft, mijn zwakke kinderen hebben ruwe wegen bewandeld 16. 5. Nu is Susanna het slachtoffer van een hinderlaag van de wetteloze oude mannen geworden, nu ontsluiert ze de tere en mooie vrouw, om zich te verzadigen aan haar schoonheid en vals getuigenis tegen haar af te leggen. 6. Nu vindt het drinkgelag van Haman plaats en Esther en heel de stad zijn verontrust'. 7. Nu is er geen honger naar brood of dorst naar water, maar alleen om het woord des Heren te horen. 8. Of dommelden alle maagden volledig in en waren ze aan het slapen? 9. Het woord van de Heer Jezus werd vervuld: Zal de Zoon des mensen bij zijn komst het geloof op de aarde aantreffen? 10. Ik hoor dat ook iedereen zijn naaste overleven opdat in vervulling gaat: 'Een broeder zal zijn broeder overleveren om te worden gedood'¹⁸.

11. Blijkbaar heeft de Satan verlangd ons te ziften als de tarwe; maar de vurige wanshop is in de hand van het Woord Gods om de graanhoop te reinigen. 12. Misschien is het zout smakeloos geworden en werd het naar buiten geworpen en wordt het vertrapt door de mensen¹⁹.

13. Maar kinderen, laat niemand veronderstellen dat de Heer machteloos is geworden en niet wij.

16. Meer nog dan in hoofdstuk 4 bestaat Pionius' toespraak uit een aaneenrijging van citaten uit en toespelingen op de bijbelse geschriften. In deze eerste passage ging het achtereenvolgens om Matth. 7:6, Openb. 12:4, Ps. 80:9-14, Gal. 4:19, Baruch 4:26.

17. Susanna 31-32, Esther. 3:15.

18. Matth. 25:5, Luk. 18:8, Mk. 13:12.

19. Luk. 22:31, Matth. 3:12, Matth. 5:13.

14. 'Mijn hand is toch niet machteloos', zegt de Heer, om u te redden? En mijn oor toch niet doof om te verhooren? Maar uw zonden maken scheiding tussen Mij, uw God, en u. 15. Want we hebben onrecht gepleegd, sommigen ook uit verachting; we hebben elkaar kwaad gedaan door elkaar te beledigen en te beschuldigen; door elkaar werden we vernietigd. 16. Maar onze rechtvaardigheid zou juist overvloedig moeten zijn, meer dan die van schriftgeleerden en Farizeeërs.

13

1. Ik hoor dat ook enkelen van u door de Joden naar de synagogen worden genodigd. Let daarom op dat toch niet een grotere en vrijwillige zonde zich aan u hecht, en laat niemand de onvergeeflijke zonde die gericht is op lastering van de Heilige Geest begaan. 2. Wordt niet samen met hen regeerders van Sodom en volk van Gomorra, wier handen vol bloed zijn. Wij hebben geen profeten gedood of Christus overgeleverd en gekruisigd. 3. Maar waarom houd ik een lang betoog tot u? Herinnert u wat u gehoord hebt²². Want u hebt ook gehoord dat de Joden dit zeggen: Christus was een mens en Hij is gestorven als iemand die een gewelddadige dood ondergaat.²³ 4. Ze moeten ons dan maar eens zeggen welke 'biothanes' niet zijn leerlingen de hele wereld gevuld heeft. 5. Welke 'biothanes' had leerlingen die evenals

20. Jes. 59:1-2, Rom. 2:4 (indien Pionius de verachting van Gods lankmoedigheid bedoelt), Matth. 5:20.

21. Zie Mk. 3:29 en parallelteksten.

22. Omdat de overgang naar een ander thema erg abrupt is, moet men rekening houden met de mogelijkheid dat hier een passage uit de tekst is weggevallen.

23. In de Oudheid bestonden verschillende speculaties over hen die omgekomen waren door een of andere vorm van geweld, zoals zelfmoord, verwondingen in de strijd of terechtstelling. Men zag in deze 'voor hun tijd gestorvenen' potentieel gevaarlijke geesten. Ook achtte men het mogelijk voorspellingen aan hen te ontlokken, het fenomeen van de zogeheten netromantiek. In onze passage wordt door Pionius' Joodse tegenstanders met de gewelddadige dood van Christus zijn terechtstelling als misdadiger bedoeld.

Om in de vertaling een herhaling van de omslachtige weergave te voorkomen is in het volgende liet Griekse woord *biothanes* enkele malen getranscribeerd.

anderen na hen in zo groten getale ter wille van de naam van hun leermeester zijn gestorven? 6. In de naam van welke 'biothanes' werden zoveel jaren lang demonen uitgedreven, worden ze uitgedreven en zullen ze uitgedreven worden? En alle andere wonderdaden die in de katholieke kerk geschieden? 7. Ze weten niet dat het om een 'biothanes' gaat die door eigen keuze zijn leven beëindigt. 8. Ze zeggen ook necromantiek te hebben bedreven en Christus met het kruis te hebben omhooggebracht. 9. Welk onder hun en onze geschriften zegt dat over Christus? Wie onder de rechtvaardigen heeft dit ooit gezegd? Zijn degenen die dat zeggen geen wettelozen? Hoe zal men de woorden van wettelozen geloven en niet liever die van de rechtvaardigen?

14

1. Wat mij betreft, deze leugen die ze vertellen als gold het een recente gebeurtenis heb ik van jongs af door de Joden horen vertellen. 2. Er staat geschreven dat Saul de waarzegster raadpleegde en tot de vrouw die de desbetreffende methode van voorspellen gebruikte zei: 'Laat voor mij de profeet Samuel opkomen (1 Sam. 28:11)'. 3. En de vrouw zag een man in een dubbele mantel recht omhoogkomen, en Saul onderkende dat dat Samuel was, en hij raadpleegde hem omtrent hetgeen hij wilde.

4. Welnu, kon de waarzegster Samuel laten opkomen of niet? 5. Indien ze bevestigend antwoorden, hebben ze erkend dat onrecht meer macht heeft dan rechtvaardigheid, en dan zijn ze vervloekt. 6. Maar wanneer ze zeggen: 'Ze heeft hem niet laten opkomen', dan dus ook niet Christus de Heere. 7. De uitleg van dit verhaal luidt aldus. Hoe kon de onrechtvaardige waarzegster, de demon, de ziel van de heilige profeet, die rustte in Abrahams schoot laten opkomen? Want het mindere krijgt bevelen van het sterkere. 8. Werd dan, zoals zij veronderstellen, Samuel naar boven gehaald? Dat kan niet waar zijn! In werkelijkheid is echter ongeveer het volgende aan de hand: 8. Ieder die God ontrouw wordt, wordt vergezeld

24. Dat wil zeggen de methode van het buikspreken.

door de engelen van de ontrouw, en duivelse dienaren verlenen bijstand aan iedere gifmenger, magiër, tovenaer en waarzegger. 10. En dat is niet verwonderlijk, want de apostel zegt: 'De Satan zelf vermomt zich als een engel des lichts'; het is dus niets bijzonders, indien ook zijn dienaren zich vermommen als dienaren van de gerechtigheid (2 Cor. 11:14-15). Vermoedelijk zal immers ook de antichrist zich als Christus voordoen. 11. Het is dus niet zo dat de waarzegster Samuel heeft laten opkomen, maar veeleer hebben demonen uit de onderwereld die de gedaante hadden aangenomen van Samuel, zichzelf aan de waarzegster en de afvallige Saul vertoond. 12. De Schrift zelf zal dit laten zien; de verschijning van Samuel zegt toch immers tegen Saul: 'Ook u zult heden met mij zijn'²⁵. Zie 1 Sam. 28:19. 13. Hoe kan de afgodendienaar Saul aangetroffen worden in het gezelschap van Samuel? Het is toch duidelijk

dat hij zich bevindt bij de boze demonen die hem hebben bedrogen en zich meester van hem hebben gemaakt. Het was Samuel dus kennelijk niet. 14. Als het nu onmogelijk is de ziel van de heilige profeet op te laten komen, hoe zou het dan mogelijk zijn dat men Jezus Christus, die in de hemelen is, en van wie de discipelen zagen dat hij omhoog gevoerd werd — om hem niet te loochenen gingen ze de dood in — , uit de aarde zag opkomen? 15. Maar als u niet bij machte bent dit tegen hen in te brengen, zeg dan tegen hen: 'Hoe het ook zij, wij zijn beter dan u die zonder dwang hoererij en afgodendienst bedreven hebt. 16. Stemt niet met hen in, omdat u wanhopig wordt, broeders, maar blijft door uw berouw bij Christus; want hij is barmhartig om u weer als kinderen op te nemen.'

15

1. Toen hij dat gezegd had en er bij hen op aangedrongen had de gevangenis te verlaten, verschenen de neokoros Polemon en de politiechef Theophilus met zijn brigade en een grote mensenmassa. Ze zeiden: 2. 'Kijk, Euctemon, die jullie leider is, heeft geofferd; jullie moeten ook gehoorzamen. Lepidus en Euctemon in de tempel van de Nemeseis vragen naar jullie.' 3. Pionius zei: 'De normale procedure is dat degenen die in de gevangenis gezet zijn de gouverneur afwachten; waarom eigent u zich zijn bevoegdheden toe?' 4. Zij gingen daarop na lang gesproken te hebben weg, en keerden terug met de brigade en een mensenmassa, en de politiechef Theophilus zei listig: 'De gouverneur heeft iemand gestuurd om u naar Efeze over te brengen.' 5. Pionius zei: 'Laat de afgezant komen en ons meenemen.' De politiechef zei: 'Maar het is een commandant die respect verdient; als u weigert, — ik heb hier de leiding.' 6. Hij pakte Pionius beet en bond zijn shawl strak om zijn nek zodat hij hem bijna liet stikken, waarna hij hem aan een agent overgaf. 7. Temidden van de overigen kwam ook Sabina naar de markt, en terwijl ze met luide stem schreeuwden: 'We zijn Christenen', en zichzelf op de grond wierpen om niet naar de afgodentempel te worden gevoerd, droegen zes agenten Pionius met zijn hoofd voorover, omdat ze niet bij machte waren te voorkomen dat hij met zijn knieën in hun ribben stootte waardoor hun armen en benen verslapten.

16

1. Terwijl hij schreeuwde, droegen ze hem met moeite weg en ze legden hem op de grond naast het altaar waar Euctemon nog steeds bij stond, uitgedost als een afgodendienaar. 2. Lepidus zei: 'Waarom offeren jullie niet, Pionius?' Pionius en de zijnen zeiden: 'Omdat we Christenen zijn.' 3. Lepidus zei: 'Wat voor god eren jullie?' Pionius zei: 'Die hemel en aarde en de zee en al wat daarin is heeft geschapen.' 4. Lepidus zei: 'Dat is dus de gekruisigde?' Pionius zei: 'Het is degene die God zond voor de redding van de wereld.' 5. De autoriteiten barstten in een luid hoongelach uit en Lepidus vervloekte hem. 6. Maar Pionius riep: 'Hebt respect voor de vroomheid, eert de rechtvaardigheid, herkent mensen met dezelfde gevoelens als u, en gehoorzaamt aan uw wetten. Ons straft u omdat we niet gehoorzamen ... en u bent zelf ongehoorzaam; u kreeg opdracht om te straffen, niet om door geweld te dwingen.'

17

Tot hem zei een zekere Rufinus, die erbij stond, één van degenen die een reputatie hadden op het gebied van de rhetorica²⁶: 'Houd op, Pionius, staak je opschepperige gedrag.' 2. Hij zei tot hem: 'Zijn dat uw retorische methoden? Is dat de les van uw boeken? Dat kreeg Socrates niet eens van de Atheners te verduren. Nu gedraagt iedereen zich als Anytus en Meletus²⁷. 3. Gedroegen Socrates, Aristides, Anaxarchus²⁸ en de overigen zich opschepperig volgens u, omdat ze zich toelieden

op filosofie, rechtvaardigheid en volharding?' 4. Na dit gehoord te hebben zweeg Rufinus.

18

1. Eén van degenen die een groot prestige en een grote reputatie in deze wereld hadden zei, terwijl Lepidus zich bij hem aansloot: 'Schreeuw niet zo, Pionius.' 2. Hij zei echter tot hem: 'Gebruik dan ook geen dwang. Steek een vuur aan en we zullen uit onszelf op de brandstapel klimmen.' 3. Een zekere Terentius schreeuwde vanuit de mensenmassa: 'Weten jullie dat die man ook de anderen ophitst om niet te offeren?' 4. Vervolgens zette men hun de offerkransen op, maar zij trokken die uit ekaar en gooiden ze weg. 5. De ambtenaar stond er met het vlees van het afgodenoffer in zijn hand; hij waagde het echter niet dichtbij één van hen te komen, maar at het vlees zelf ten overstaan van iedereen op. 6. Toen ze schreeuwden: 'Wij zijn Christenen', kon men niets bedenken wat men met hen moest doen, maar stuurde men hen terug naar de gevangenis, terwijl de massa hen bespotten en met stokken sloeg. 7. Iemand zei tot Sabina: 'Kon je niet sterven in je geboortestad?' Maar zij zei: 'Wat is mijn geboortestad? Ik ben de zuster van Pionius.' 8. Tot Asclepiades zei Terentius, die toen organisator van de wilde-dierenjacht was: 'Ik zal u na uw veroordeling opeisen voor de gladiatorengevechten van mijn zoon'. 9. Asclepiades zei tot hem: 'Daarmee maakt u me niet bang.'

26. Rhetorica en filosofie waren de twee soorten van hogere, intellectuele vorming in de Oudheid. Rufinus was op het eerste gebied een lokale grootheid die ook uit pagane bronnen bekend is.

27. De aanklagers van Socrates.

28. Alle drie waren filosofen die een onrechtvaardige behandeling hadden gekregen.

10. Zo werden ze de gevangenis binnengebracht. Toen Pionius de gevangenis binnenging, gaf één van de agenten een harde klap op zijn hoofd zodat hij hem verwondde; maar Pionius bleef kalm. 11. De armen en de zijden van degene die hem geslagen had zwollen zo op dat hij nauwelijks kon ademen. 12. Toen ze binnengekomen waren, verheerlijkten ze God omdat ze ongeschonden in de naam van Christus gebleven waren en de vijand hen niet de baas geworden was evenmin als de huichelaar Euctemon, en voortdurend bemoedigden ze elkaar met psalmen en gebeden. 13. Achteraf werd verteld dat Euctemon verlangd had dat wij gedwongen werden (deel te nemen aan het offer) en dat hij zelf het lammetje naar de tempel van de Nemeseis had gebracht en na te hebben gegeten van het gebraden de rest geheel naar huis had willen meenemen. 14. Zodoende had hij zich belachelijk gemaakt door zijn goddeloze eed, omdat hij met de offerkrans op zijn hoofd had gezworen bij de genius van de Keizer en bij de Nemeseis dat hij geen Christen was en niet zoals de rest iets had nagelaten van hetgeen diende om zijn verloochening te tonen.

19

1. Daarna kwam de gouverneur naar Smyrna en nadat Pionius voor hem geleid was, legde hij zijn getuigenis af, waarvan het volgende proces-verbaal werd opgemaakt. Het was 12 maart. 2. Nadat hij op zijn tribunal²⁹ had plaatsgenomen, vroeg de gouverneur Quintillianus: 'Hoe heet u?' Het antwoord luidde: 'Pionius.' 3. De gouverneur zei: 'Offert u?' Hij antwoordde: 'Nee.' 4. De gouverneur vroeg: 'Wat is uw religie of denkriching?' Hij antwoordde: 'Die van de katholieken³⁰.' 5. Hij vroeg: 'Wat houdt die term in?' Hij antwoordde: 'Ik ben priester van de Katholieke Kerk.' 6. De gouverneur vroeg: 'Bent u hun leraar?' Hij antwoordde: 'Ja, ik gaf onderricht.' 7. Hij vroeg hem: 'Gaf u onderricht

²⁹. Zie Lyon noot 6.

30. Het Griekse woord *katholikos* betekent 'algemeen', 'universeel'. De Romeinse gouverneur, die deze betekenis uiteraard kent, is niet op de hoogte van het specifiek gebruik in kerkelijke kring.

in de dwaasheid?' Hij antwoordde: 'In godsvrucht.' 8. Hij vroeg: 'In wat voor godsvrucht?' Hij antwoordde: 'Die gericht is op God de Vader die alles geschapen heeft.' 9. De gouverneur zei: 'Breng een offer.' Hij antwoordde: 'Nee, want ik moet tot God bidden.' 10. Hij zei: 'Wij allen eerbiedigen de goden en de hemel en de goden die in de hemel zijn. Richt u uw aandacht op de lucht? Offer daaraan.' 11. Hij antwoordde: 'Ik richt mijn aandacht niet op de lucht, maar op Degene Die de lucht en de hemel en al wat daarin is heeft geschapen.' 12. De gouverneur zei: 'Zeg me, wie heeft dat geschapen?' Hij antwoordde: 'Het is me niet geoorloofd dat te zeggen.' 13. De gouverneur zei: 'Vast en zeker de god, dat wil zeggen Zeus, die in de hemel is. Want hij is koning van alle goden.'

20

1. Toen Pionius zweeg en in de folterwerktuigen hing, zei men hem: 'Offert u nu?' Hij antwoordde: 'Nee.' 2. Toen hij opnieuw gemarteld werd met de folternagels, werd hem gezegd: 'Bekeer u! Waarom hebt u uw verstand verloren?' Hij antwoordde: 'Ik heb mijn verstand niet verloren, maar ik vrees de levende God.' 3. De gouverneur zei: 'Vele anderen hebben geofferd en ze leven en zijn bij hun volle verstand.' Hij antwoordde: 'Ik offer niet.' 4. De gouverneur zei: 'Nu het u gevraagd wordt, moet u bij uzelf te rade gaan en u bekeren.' Hij antwoordde: 'Nee.' 5. Hem werd gezegd: 'Waarom haast u zich naar de dood?' Hij antwoordde: 'Niet naar de dood, maar naar het leven.' 6. De gouverneur Quintillianus zei: 'U verricht geen bijzondere prestatie door u naar de dood te haasten. Want zij die zich voor een minimum geldbedrag inschrijven voor het gevecht tegen de wilde beesten schatten de dood gering, en u bent (niet meer dan) één van hen. Omdat u zich dus naar de dood haast zult u levend worden verbrand.' 7. En van een schrijftablet³¹ werd in het Latijn voorgelezen: 'Omdat Pionius erkend heeft dat hij een Christen is, hebben we opdracht gegeven hem levend te verbranden.'

21

1. Hij haastte zich naar het amfitheater gedreven door de vurigheid van zijn geloof en in tegenwoordigheid van de ambtenaar³² trok hij vrijwillig zijn kleren uit. 2. Toen hij daarna opmerkte hoe rein en mooi zijn lichaam was, werd hij van grote vreugde vervuld, en nadat hij omhoog gekeken had naar de hemel en God, Die hem zo bewaard had, had gedankt, strekte hij zich uit op de houten paal en gaf de soldaat gelegenheid de spijkers in zijn lichaam te slaan. 3. Toen hij vastgespijkerd was, zei de ambtenaar opnieuw tegen hem: 'Bekeer u en de spijkers zullen uit uw lichaam gehaald worden.' 4. Hij antwoordde: 'Ik voel dat ze er vast inzitten.' En na een ogenblik te hebben nagedacht zei hij: 'Daarom haast ik me om met meer spoed wakker te worden,' waarmee hij duidelijk verwees naar de opstanding uit de doden. 5. Zij zetten hem dus op het kruishout rechtop, en vervolgens daarna ook Metrodorus, een priester van de secte der Marcionieten. 6. Het kwam zo uit dat ze Pionius rechts, Metrodorus links neerzetten, zij het dat beiden naar het oosten gericht waren". Toen men het brandhout er naartoe gebracht had en de blokken in een kring had opgestapeld, sloot Pionius zijn ogen zodat het publiek veronderstelde dat hij de laatste adem had uitgeblazen. 8. Maar hij sprak in het geheim een gebed uit en keek weer op toen hij zijn gebed beëindigd had. 8. Toen de vlam al oplaaide sprak hij ten slotte met blij gelaat het amen uit, waarna hij zei: 'Heer ontvang mijn ziel' Alsof hij kalm en zonder pijn oprispte blies hij de laatste adem uit en vertrouwde hij zijn geest ter bewaring toe aan de Vader, Die beloofd heeft alle bloed en alle zielen die onrechtvaardig veroordeeld zijn te bewaren.

31. Zie Scilli noot 4.
32. Dezelfde als boven in 18.5.
33. Dit is van belang voor het volgende. Bij het bidden richtte men zich naar het Oosten.
34. De Griekse woorden zijn een variatie, geen letterlijk citaat, op de woorden van de 'eerste martelaar', Stefanus, in Hand. 7:59.

22

1. Zo was het onberispelijke, onkreukbare, onomkoopbare leven dat de gelukzalige Pionius tot voltooiing bracht, waarbij zijn geest steeds gericht was op de almachtige God en op de middelaar tussen God en de mensen Jezus Christus (1 Tim. 2:3), onze Heer. Zo'n levenseinde werd hij waardig gekeurd, en na de grote strijd gewonnen te hebben ging hij door de enge poort naar het brede en grote licht. 2. De krans van de overwinning tekende zich ook in zijn lichaam af. Want nadat het vuur geblust was, zagen wij die aanwezig waren dat zijn lichaam leek op dat van een goed getrainde atleet in topvorm. 3. Want zijn oren waren niet vervormd, zijn haren zaten nog vast aan zijn hoofdhuid, zijn kin was getooid met een soort bloesem van baardharen. 4. Opnieuw straalde zijn gezicht, een wonderbaarlijke genade, zodat de Christenen nog meer gesterkt werden in hun geloof, maar de ongelovigen terneergeslagen en met een angstig geweten terugkeerden.

23

1. Dit vond plaats toen Julius Proculus Quintillianus gouverneur van Asia was tijdens het consulaat van Keizer Gaius Messias Quintus Trajanus **Decius** Augustus (diens tweede) en Vettius Gratus, op de 12e maart volgens de Romeinse kalender, maar volgens de Aziatische tijdrekening op de 19e van de 6e maand, op een zaterdag³⁵, op het tiende uur, en volgens onze tijdrekening tijdens het koningschap van onze Heer Jezus Christus, Wien de glorie zij tot in de eeuwen der eeuwen. Amen.

35. Dit is een vergissing, want 12 maart 250 was een dinsdag, zoals de Armeense versie van dit document correct vermeldt.

Overgenomen uit: *Na de Schriften; martelaren van de oude kerk*; vertaald en toegelicht door Dr. J.N. Bremmer en dr. J. den Boeft.

Uitgeversmaatschappij J.H. Kok, Kampen, 1988.

De achtste vervolging van de christenen onder de keizers Valerianus en Gallienus; 253-260

Publius Licinius Valerianus, bekend als **Valerianus I**, was Keizer van Rome van 253 tot 260. Publius Licinius Egnatius **Gallienus** was keizer van 253 tot 268, waarvan tot 260 samen met zijn vader Valerianus I en in 260 nog met zijn tweede zoon Saloninus.

Van Haamstede:

Valerianus en Gallienus waren in het begin van hun regering de Christenen zeer gunstig, doch veranderde al spoedig, en werden tot haat verleid door een Egyptische tovenaars; zodat zij daarna de Christenen, door verschillende pijnigingen, tot afgoderij dwongen.

De auteur van *de inleiding tot de Martelaren Spiegel* schrijft, over deze vervolging als volgt: "In AD 259 de achtste vervolging van de christenen is ontstaan onder de keizer Valerianus. Hij een edict tegen de christenen afgegeven, waarin hij het bevel geeft dat de christenen niet meer mogen vergaderen; en aangezien dit niet werd opgevolgd ontstond er overal een grote vervolging. "Fol. 41, Col 1.

P.J. Twisck, spreekt (over het jaar 255) van het begin van de regeringsperiode van keizer Valerianus, zegt: "Waarlijk, deze keizer was, zoals de geschiedenis ons leert, in het begin een zeer vroom en prijzenswaardig Prins, een bewaker van de orde, die boven alle anderen uitstak, waarvan vele loffelijke passages kunnen worden gelezen in de *Tijd-thresoor* door Paul Merula. Maar, wat gebeurde? Hoewel in de eerste instantie hij zeer gunstig was voor de christenen, en hun dienaars zo eerde, dat zijn huis werd beschouwd als een kerk van de Heere, werd hij toch daarna verleid door een arts, een kwade meester en prins van alle tovenaars van Egypte, die de keizer wijs maakte dat hij geen geluk zou krijgen zolang hij de christenen tolereerde in zijn Hof, of in het land. Toen heeft de keizer bevolen, dat deze heilige en rechtvaardige mannen moesten worden vervolgd en ter dood gebracht, omdat ze gekant waren tegen de tovenarij waarmee hij werd besmet.

Deze tovenaars ook gezegevierd bij de keizer in het laten slachten en het offeren van kinderen en mensen ter ere van de duivel. Hij beval dat kleine kinderen ter dood werden gebracht, zodat hij van zijn onreine ceremonies en afschuwelijke offers kon uitoefening, en dus ouders van hun kinderen beroven. In dergelijke verachting en onderdrukking van het christelijk geloof, spaarde hij noch oud, noch jong, mannen noch vrouwen, noch welke staat en conditie, maar ze werden op de meeste jammerlijk manier vermoord in Alexandrië en andere plaatsen, te veel om op te noemen. Te Rome werd er ook veel onschuldige bloed gestort, ... zoals deze stad altijd een slachtplaats van de arme christenen geweest is." *Derde boek, voor het jaar 255, pagina 71, kol. 2.*

"De martelingen," schrijft hij, "waren divers: ze werden vóór de wilde beesten geworpen, ze werden geslagen, gewond, met het zwaard gedood, verbrand, de ledematen van elkaar gescheurd, vaneen gespleten, geknepen met gloeiende tangen; gloeiende spijkers werden gedreven in hun vingers en zenuwen. Sommigen waren opgehangen aan hun armen en zware gewichten gebonden aan hun voeten, en werden dus geleidelijk uiteen gescheurd en met veel pijn. Anderen, waarvan hun lichaam gewond was, ingesmeerd met honing, werden naakt op de aarde in de hete zon gelegd om gekweld en gestoken te worden tot de dood toe, door vliegen, bijen, en andere insecten. Anderen werden geslagen met de knuppels, en in de gevangenis geworpen, tot zij jammerlijk verteerden." "Onder het bewind van de eerdergenoemde wrede en tirannieke keizers, "schrijft hij een beetje verder," moesten veel christenen omzwerven en in vreemde landen dolen, in afgezonderde plaatsen, langs oevers, in grotten, over bergen, in grotten, te midden van gebrek en armoede; verlaten van troost, eer, welvaart, vrede, vrienden, geld en goederen. Onder vele anderen, verhaalt hij in *des Keysers Chronijk*, van de jongen van zestien jaar, genoemd Paulus, die goed thuis was in verschillende talen, en de zoon van een rijke man, die, om te ontsnappen aan de vervolging, in een dorp ging wonen met zijn zus . Maar zijn zwager door gierigheid bewogen, heeft hem verraden, opdat hij het bezit van zijn eigendom zou kunnen verkrijgen. Zijn zus heeft hem gewaarschuwd dat hij gevaar verkeerde. Hij vluchtte in de bergen, graag achterlatend al zijn bezittingen. Maar God bereidde hem daar een geheime grot, waar hij zijn dorst met zuiver water kon lessen, en zijn honger stilde met wortels, kruiden, en de vruchten van de bomen. *Idem. Ibidem*, uit *Euseb. fact. Temp.*, fol. 94 . *chron. Michigan*, fol. 161. *chron. Seb. Franc.*, fol. 18, *Hist. Andr.*, fol. 177, 178, 2d deel, fol. 174. *Paul Merula*, fol. 217, 218, 221, *Jan. Crespin*, fol. 65.

52. Lucius, opziener van de gemeente te Rome werd omgebracht, 254.

Lucius I werd geboren in Rome op een onbekende datum, en er is weinig bekend over zijn familie behalve zijn vaders naam, Porphyrianus. Hij werd verkozen tot bisschop van Rome, ongeveer 25 juni 253 en overleden op 4 maart 254. Zijn verkiezing vond plaats tijdens de vervolging die tot de verbanning van zijn voorganger bisschop Cornelius I leidde. Lucius werd kort na zijn wijding verbannen, maar slaagde erin toestemming te verkrijgen om terug te keren. Lucius' ambt vond plaats tijdens het beginstadium van de Novatiaanse controverse, waarin de kerk te Rome en veel van het christendom verdeeld was over de vraag *of degenen die afvallig waren onder vervolging vergeving zou kunnen krijgen, en onder welke voorwaarden*. Lucius wordt genoemd in verschillende brieven van Cyprianus als zijnde in overeenstemming met zijn voorganger Cornelius, liever een mildere houding op mogelijk herstel van vervallen christenen die berouw toonden van hun afvalligheid. Hij schijnt de marteldood geleden te hebben in de vervolging onder Valerianus.

53. MAXIMUS, GESTENIGD TE EFÉZE, 255

Het wordt verklaard dat kort na het overlijden van Pionius en de voorafgaande martelaren, er geleden heeft een vroom christen, genaamd Maximus, een burger van Efeze; over wie we, met het oog op deze materie in het summier, duidelijkste en eenvoudigste wijze, (in plaats van de getuigenis van de vaders) een kopie overschrijven van de administratie zelf, die werd goedgekeurd door de proconsul, (de Stadhouder) en geschreven door de griffie van de rechtbank. Het luidt aldus:

"Maximus, een burger van Efeze, aangehouden en voor Optimus, de proconsul van Azië, voorgebracht; welke laatste aan hem vroeg:" Wat is uw naam? "

Hij antwoordde: "Mijn naam is Maximus."

De proconsul vroeg: "Wat is uw conditie?" Hetgeen betekende, of hij vrij was geboren, of als een dienstbare.

Maximus zei: "Ik behoor bij mezelf, en ik ben vrij geboren. Niettemin, ik ben een dienaar van Christus, en verzorg mijn eigen zaken."

De proconsul zei: "Zijt gij een christen?"

Maximus antwoordde: "Hoewel ik een zondaar ben, ik ben toch een dienaar van Christus."

De proconsul ondervraagde: "Weet gij niet, de decreten van de onoverwinnelijke Prinsen, die nu hier gebracht zijn?"

Maximus vroeg terug: "Wat zijn ze?"

De proconsul antwoordde: "Dat alle christenen hun superstities verzaken, erkennen de enige echte Prins, tot wiens bevoegdheid alle dingen onderworpen zijn, en zijn goden aanbidden."

Maximus zei: "Ja, ik heb gehoord de onrechtvaardige decreet van deze Prins of Keizer, en dus ben ik gekomen om openlijk mezelf daartegen te verklaren".

De proconsul sprak: "Dus offer aan de goden."

Maximus zei: "Ik offer voor niemand, behalve aan God, en ik ben blij dat ik vanaf de dagen van mijn jeugd mezelf alleen aan God heb aangeboden."

De proconsul zei weer: "Offer! Opdat ik u niet laat martelen op onderscheiden wijzen."

Maximus zei: "Dit is precies wat ik altijd heb verlangd: verlost te worden uit deze tijd en ellendig leven, en daarmee het eeuwige leven te bereiken."

De proconsul gaf vervolgens het commando aan zijn soldaten Maximus te slaan met stokken. Terwijl hij werd geslagen, zei de proconsul tot hem: "Offer, Maximus, opdat u vrijgesteld kan worden van dit leed."

Maximus zei: "Dit lijden dat ik graag en gewillig ontvang voor de Naam van mijn Heere Jezus Christus, is helemaal geen leed; maar als ik afvallig wordt van Christus, dan moet ik werkelijke en eeuwige lijden verwachten."

De proconsul liet hem daarom ophangen aan de martelingenpaal en vreselijk folteren, en zei tot hem: "Zie nu, waartoe je gekomen bent door je dwaasheid; offer daarom, opdat gij je leven moogt redden."

Maximus antwoordde: "Als ik niet offer, zal ik mijn leven winnen, maar als ik dat doe, zal ik het verliezen. Want noch uw stokken, haken, klauwen, scharen, noch uw vuur en vlam doen mij zeer, ook voel ik er geen pijn door, want de genade van Christus blijft in mij."

Toen sprak de proconsul het doodsvonnis uit, die als volgt luidde: "Ik gebied, dat Maximus worde gestenigd tot de dood, als een voorbeeld en afschrik voor andere christenen, omdat hij niet wilde buigen voor de wetten, en offeren aan de grote Diana van Eféze! Acta Proconsuluria, etc."

Tot zover de woorden die de griffie (de bloedschrijver, zegt Van Braght) van de rechtbank, die dit zelf opschreef.

De christen die deze registers heeft gekopieerd, voegt het volgende toe:

"En meteen werd deze trouwe kampioen van Christus meegenomen door de dienaren van de satan, buiten de stadsmuren, en gestenigd. Terwijl hij weggeleid werd, en gestenigd werd dankte hij God met al zijn hart, Die hem had waardig geacht om de duivel zelf te overwinnen in deze strijd, en gaf zijn ziel in de handen van zijn Heere Jezus Christus, enz."

Mellinus voegt erbij: Alzo heeft deze vrome getuige van Jezus onder het werpen van veel stenen, zijn leven ter ere van zijn Zaligmaker overgegeven en is alzo in het register van de heilige en standvastig martelaren getekend geworden.

A. Mellinus, 1ste boek der vervolgingen, fol 72, col. 3, 4, van Acta Procons. Ook Aug., lib. 2, de Doctr. Christus., Cap. 26, Idem. contra Donatist. super alia acta Citat.

54. Origenes, een zoon van Leonidus, de martelaar, zeer getormenteerd te ALEXANDRIA, en verbannen naar Cesarea Statonis, ca. 254

In onze beschrijving van de doop in de derde eeuw, met speciale verwijzing naar het jaar 231, hebben we gesproken over de standpunten van Origenes en aangetoond dat hij ons zeer goede en heilzame leer geeft over de doop op het geloof, - dat de meeste kinderen van christelijke ouders ongedoopt bleven totdat zij een persoonlijke belijdenis konden doen) - en ook, dat hij in zijn onderwijs zich keert tegen de beëdiging met eedzweren, oorlog, verplichte celibaat, de letterlijke opvatting van het Avondmaal des Heeren, tegen degenen die iets leren, maar zelf niet de praktijk ervan beleven, de antichrist, enz.

We hebben ook aangetoond dat er een aantal zeer merkwaardige dingen op zijn naam gezet werden als zijn mening, waarvan hij echter door de belangrijkste Oude schrijvers, evenals latere auteurs, wordt vrijgesproken; dit alle kan worden onderzocht op de aangegeven plaats, en met christelijke discretie overwogen worden. Deze zaken laten we over aan de oordeelkundige. Wij zullen nu overgaan tot de behandeling van zijn martelaarschap, en hoeveel hij heeft moeten lijden voor de Naam van de Heere Jezus.

Vanaf het allereerste begin van zijn kennis heeft hij zichzelf in groot gevaar begeven om aangehouden of ter dood gebracht te worden voor de getuigenis van de Zoon van God. Want als hij maar zeventien jaar oud was, en zijn vader Leonides, wie hij in liefde beminde, werd aangehouden voor de christelijke godsdienst, en had niets te verwachten dan de dood (zoals wij hebben vastgesteld voor het jaar 202), heeft hij hem niet alleen getroost door zijn schrijven, maar zoals andere schrijvers betuigen, gewenst om hem te volgen in de gevangenis, ja zelfs tot de dood; hetwelk hij zou hebben gedaan, indien zijn moeder het niet had verhinderd door achterhouden of wegnemen van zijn kleren. *Inleiding, fol. 38, col. 2, uit Eusebius Kerkgesch..*

Daarnaast is hij vaak zelf blootgesteld aan gevaar vanwege zijn buitengewone liefde voor de christelijke martelaren. Hij vestigde zich dikwijls in de buurt van de rechtbank, waar de aangehouden christenen hun laatste verdediging deden, of hun doodsvonnissen zouden krijgen. En wanneer ze zwak werden in het geloof dan versterkte hij hen en bemoedigde hen. Hij ging met hen mee tot de dood, zelfs naar de plaats van

uitvoering; hij gaf hen de laatste kus van vrede, als een vriendelijk en broederlijk afscheid. Zodat hij zijn leven vaak zou hebben verloren, had God hem niet opmerkelijk en wonderlijk bewaard. Er werden soldaten ingehuurd door van de vijanden van de waarheid het doel een hinderlaag voor zijn persoon te leggen voor het huis waar hij leefde, om hem te grijpen of hem te vermoorden, zodat hij vanwege de felle vervolging niet langer kon blijven in Alexandrië, de plaats waar hij was opgegroeid, omdat de gelovigen daar, vanwege zijn bekendheid, hem niet langer konden verbergen.

Zijn geliefde leerlingen, die hij getrouw had geleerd de wegen Gods, waren bijna allemaal ter dood gebracht voor de Naam van Jezus Christus, onder wie waren, Plutarchus, Heraclides, Hero, de twee vrome mannen beide genaamd Serenus, Rhais, Marcella, en anderen; die wij in het jaar 203 en 204 hebben beschreven. Het kan daarom worden beschouwd als een wonder dat Origenes zo lang leefde in het midden van dodelijke vervolging, meer dan vijftig jaar, te weten vanaf zijn zevende tot zijn zeventigste jaar!

Maar uiteindelijk is hem het lijden zwaar overvallen, hij werd geworpen in de diepste gevangenis, zijn nek beladen met ijzeren kettingen, zijn voeten in de blokken, en zó uitgerekt, dat er vier gaten tussenbeide waren. En werd hij gemarteld met vuur en diverse andere vormen van marteling; maar hij droeg dit alles met het grootste geduld. Toch blijkt uit oude schrijvers, dat hij niet ter dood gebracht werd, maar zoals Epiphanius schrijft, werd verbannen naar Cesarea Statonis en dat hij uiteindelijk daar stierf en werd begraven, onder Gallus en Valusianus.

Vergelijk de beschrijving van A. Mellinus, 1ste boek, fol. 57, col. 1, 2, onder de naam Leonides, maar vooral fol. 77, col. 3, 4, onder de naam Origen, uit Euseb., Lib. 6, cap. 2. Hieron. Apol. Rufin. Suid. in Origene Epiphan. de Mart. Hieron. Catal. in Origene. Ook Euseb., lib. 6. Also, P.J. Twisck, 3e boek, jaar 231, pag. 61, col. 1, 2, vanm Georgius Vicelius. Alsook Introduction, fol. 38, col. 2. Also, Joh. Gys., Fol. 18, col. 3, ober Leonides.

Er zijn sommige die Origenes beschuldigen van afvalligheid, maar verschillende uitstekende auteurs hebben hem vrijgesproken van deze beschuldiging, hoewel hij in stuk van de kennis zijn zwakke punten en tekortkomingen had. Eusebius Pamphilus van Cesarea prijst zijn deugden uitermate, en zegt dat Origenes geen gemeenschap wilde hebben met *Paulus Antiochenus*, want de laatste was besmet met dwalingen. Van Origenes werd gezegd: "Dit is hij, die leeft zoals hij leert, en leert zoals hij leeft." Hij verkocht zijn boeken van de heidense filosofie, op voorwaarde dat vier penningen per dag moest worden gegeven hem voor zijn dagelijkse behoeften, zodat hij niet als een last voor hen zou wezen. Hij heeft al zijn leerlingen een voorbeeld van armoede, opdat zij afstand doen van wat ze bezitten. Dus hij was geliefd bij iedereen, omdat hij niemand lastig viel over aardse goederen, behalve dat sommige ontevreden waren omdat hij weigerde te accepteren wat ze aangeboden hadden tot levensonderhoud van zijn lichaam. Eusebius verder zegt: "Er wordt gezegd dat hij vele jaren blootsvoets ging, noch het gebruik van wijn of dergelijke, maar alleen de absolute benodigdheden van het leven gebruikte, totdat de ziekte in de borst, die zijn leven bedreigde, hem dwongen." *Euseb. Kerk. Hist. Lib. 6, cap. 1, 2, 3.* Ook Baudart. in *Apophtheg. Christen.*, lib. 3, pagina 100.

Tot weerlegging van degenen die Origenes beschuldigden van afvalligheid, schrijft A. Mellinus (hoewel hij niet wenst te verdedigen zijn misvattingen en fouten, zoals hij ze noemt): "Als deze beschuldiging van de afvalligheid van Origenes juist waren, zou

Porphyrius¹⁶, die toen tegen de christenen schreef, en vooral verbitterd was tegen Origenes, daarvan zeer waarschijnlijk in zijn geschriften gewag gemaakt hebben; en dit te meer, want hij durfde Ammonius, Origenes zijn leraar, wel ten onrechte te beschuldigen van afvalligheid; hoeveel meer dan zou hij Origenes hebben beschuldigd, indien de laatste echt afvallig was geworden! Doch hij erkent dat Origenes leefde als christen tot het einde."

Een eindje verder schrijft Mellinus: "Wat zijn christelijk leven en standvastig bekentenis van de Naam van Christus betreft, wij hebben geen reden om eraan te twijfelen, omdat zelfs zijn vijanden en afgunstigen van hem een goede getuigenis geven." Abr. MELL., 1ste boek, fol. 78, Kol. 1, uit Porfirio.

... Daarenboven werden Origenes verschillende grove dwalingen toegerekend zoals bijvoorbeeld, dat hij geloofde dat de boze geesten uiteindelijk nog zalig zullen worden, enz. Maar hij zelf ontkent dit in een bepaalde brief geschreven aan die van Alexandrië, waarin hij klaagt van de schaamteloosheid van zijn tegenstanders, die hem durfden bekladden in zijn leven met zulke lasteringen die zelfs geen volslagen krankzinnig mens zou zeggen. Hoe zal men dan met zijn geschriften omspringen na zijn dood!

"We kunnen duidelijk zien," zegt Jacob Mehrning, "uit hetgeen we nog hebben van de geschriften van Origenes, dat veel onwetenden en grove dwaalgeesten hebben getracht om hun eigen grillen onder de naam van deze voortreffelijke man, - die door Hiëronimus (in Prefatione ante Ezechielem) genoemd wordt de tweede meester van de kerk na de apostelen. - aan de eenvoudigen in de hand te stoppen." Bapt. Hist. Pp. 288 en 289. Ook H. Mont. Nietigz., Pagina's 35, 36.

Zie: *Het bloedig toneel, of Martelaarspiegel de Doopsgezinde of weerloze Christenen*; deel I. Door Th. J. van Braght; 1685. **Blz. 88 en 113.**

B. Pictet schrijft in zijn: *Christelyke Godgeleertheid*, 3^e deel, blz. 17 punt 9: "Dat de meeste schriften van Origenes door ketters vervalst zijn. Verscheiden schrijvers hebben zijn verdediging opgenomen: gelijk Rusines, Eusebius van Cesarea, Socrates, Picus, Mirandulanus, Merlinus, Erasmus, Genebrardus, Halloix, Cuneus, Wetstein, Huet, Arnold, Peterson, W. Cave."

55. Sixtus (ook **Xystus**) **bisschop van Rome**, en martelaar met een aantal metgezellen; de 6de Augustus 258. (Zie brief van Cyprianus in de Bijlage II)

Naar het schijnt kwam **Sixtus** oorspronkelijk uit de Griekse hoofdstad Athene. Hij was diaken van de geloofsgemeenschap in Rome, toen hij op 30 augustus 257 werd gekozen als bisschop van Rome. Daarmee was hij de opvolger van de kort tevoren gestorven Stefanus I († 257). Cyprianus omschrijft hem als 'een groot liefhebber van de vrede en uitblikker in elke vorm van deugd'. Hij was het die de lichamen van de apostelen Petrus en Paulus liet overbrengen naar onderaardse begraafplaatsen (catacomben). Omdat dit gebeurde in een tijd van christenvervolging heeft men al vroeg daaraan de veronderstelling verbonden dat het te maken had met het feit dat christenen moesten onderduiken en hun godsdienst alleen in het geheim konden

¹⁶ Een Joods filosoof, die eerst christen werd en daarna afvallig, de keizers opstookten tegen de christenen.

beoefenen. Dat kan waar zijn, maar het is goed om te bedenken dat catacomben als begraafplaatsen in die cultuur heel gewoon waren. Sixtus werd volgens voorschrift zonder vorm van proces onthoofd op de begraafplaats van Calixtus, naar men zegt op 6 augustus 258. Hij is dus amper één jaar bisschop geweest. In 850 werd zijn stoffelijk overschot geschonken aan keizerin Irmengard. Zij liet het overbrengen naar abdij Erstein.

Sixtus' verhaal is verbonden met dat van zijn **diaken Laurentius († 258)**; of beter, andersom. Het verhaal van Laurentius is verbonden met dat van zijn bisschop Sixtus. Het is de tijd van de christenvervolgingen onder keizer Valerianus (253-260). Enige jaren had hij de godsdienst door de vingers gezien. Maar nu had hij de edicten verscherpt, en bepaald dat vooral kerkelijke bedienaren als bisschoppen, priesters, diakens, subdiakens, voorlezers enzovoorts, moesten worden opgespoord en onmiddellijk zonder vorm van proces ter dood gebracht. Op 6 augustus 258 wordt de bisschop van de christengemeenschap tijdens een eucharistieviering in de catacomben van Pretextus gearresteerd, tezamen met zijn diakens Felicissimus en Agapitus, zijn subdiakens Januarius, Magnus, Vincentius en Stefanus. Cyprianus voegt er nog de naam van ene Quartus aan toe. Waarschijnlijk berust dat op een vergissing. De naam 'Qyartus' betekent 'vierde'. Men neemt aan dat Cyprianus sprak van het aantal subdiakens: 'vier'. Een latere overschrijver zou er een eigennaam in gelezen hebben. Een andere diaken, Laurentius, ontkomt het gevaar. Hoewel hij het diep betreurt dat hij zijn bisschop niet kan vergezellen in diens gevangenschap, aldus de overlevering. Maar Sixtus voorspelt zijn diaken dat hij hem waarschijnlijk al *over een paar dagen* zal volgen in diens martelaarschap. Diakens waren de rechterhand van de bisschop. Naast de materiële ondersteuning van de armen (met voedsel, dekens, medicamenten, onderdak enz.) hadden zij ook de zorg voor de heilige boeken van de liturgie en voor de heilige vaten die tijdens de eredienst werden gebruikt.

Op het moment van zijn arrestatie fluistert bisschop Sixtus zijn diaken Laurentius in het oor: "Pas goed op de schatten van de kerk." Die woorden zijn de overheid niet ontgaan. Zij zullen binnen vier dagen leiden tot de arrestatie en marteldood van Laurentius, precies zoals zijn bisschop hem voorspeld had. Volgens de overlevering verkeerde de Romeinse keizer in de veronderstelling dat de Kerk vele schatten moest bezitten, gezien het feit dat diakens dagelijks zoveel voedsel en andere hulpgoederen in de achterbuurten van Rome naar de armen konden brengen. De keizer had dus persoonlijk opdracht gegeven de diakens bijzonder scherp in de gaten te houden. Na enkele dagen liet hij Laurentius arresteren en aan zich voorgeleiden met de vraag waar zich al die schatten van de kerk nu precies bevonden. Laurentius probeerde hem duidelijk te maken dat er geen sprake was van schatten, maar de keizer hield vol en gebood hem over een paar dagen alle schatten waarover zij beschikten op het Forum bijeen te brengen. Op de afgesproken dag stonden op het Forum alle armen die Laurentius had weten te verzamelen en met een brede armzwaai zei hij tegen de kerk: 'Daar hebt u dus de schatten van de kerk!' De keizer was zo gebelgd dat hij Laurentius tot de marteldood veroordeelde. De heilige diaken zou op een ijzeren rooster zijn vastgebonden, waaronder een vuur werd aangestoken, zodat hij langzaam werd gebraden. Naar verluidt schijnt Laurentius zich op een goed moment tot zijn beulen te hebben gericht met de woorden: *'Keert u me maar om, want deze kant is gaar.'*

Uit historisch onderzoek blijkt echter dat Laurentius de doodstraf heeft ondergaan, die in zulke omstandigheden het meest werd toegepast: *onthoofding door het zwaard*. **Het was zijn collega-diaken Vincentius van Zaragoza die eerst geroosterd werd.**

56. Laurentius, de diaken, te Rome op een rooster verbrand; 258

Van Haamstede:

Toen **Xystus**, bisschop te Rome, uitgeleid werd om gedood te worden, ontmoette hem Laurentius, een der voornaamste diakenen van de gemeente te Rome, die hem aldus aansprak: "Waar gaat gij heen, o vader, zonder uw zoon? waarheen priester, zonder uw dienaar?" waarop Xystus antwoordde: Ik verlaat u niet, mijn zoon, gij hebt zwaarder strijd te wachten voor het geloof; gij zult mij na drie dagen volgen. Zo gij intussen iets bezit in deze schatkisten, deel het de armen!" Uit die woorden maakte men op, dat hij een grote schat van de gemeente in bewaring had, zodat hem door de stadhouder te Rome bevolen werd, dat hij die te voorschijn moest brengen. Om al de schatten bijeen te zoeken, verzocht hij drie dagen tijd, en bracht toen alle arme, ellendige lieden, die van aalmoezen leefden, als: kreupelen, blinden, en dergelijken samen, toonde deze de stadhouder, en verklaarde dat deze de schatten en rijkdommen van de gemeente waren. De stadhouder hield het er voor, dat men met hem spotte, en liet daarom Laurentius op een rooster leggen, met een klein vuur er onder. Toen zijn lichaam aan de een zijde geblakerd was, zei hij met grote vrijmoedigheid tot de tiran: "Keer dat gedeelte van mijn lichaam, hetwelk gebraden is, om en verteer het." Zeker iemand bracht dit gezegde aldus in rijm:

*Genoeg is deze kant
Gebraden en geraakt.
Wend mij nu om en proef, tiran,
Of 't rauw of braen best smaakt.*

Door de genadige versterking Gods waren hem de kolen als rozen en als een verkoeling en verfrissing in zijn lijden. Na voor het Romeinse rijk en zijn vijanden gebeden te hebben, ontsliep hij, onder grote volharding, in de Heere, in het jaar onzes Heeren 252;¹⁷.

57. Cyprianus de bisschop van Karthago, 258

Tussen juli 248 en april 259 werd Cyprianus met steun van de armen tot bisschop van Carthago benoemd. De presbyters waren echter tegen, omdat ze bang waren voor zijn macht. Nadat hij vluchtte voor de christenvervolgingen nam zijn populariteit onder die groep nog verder af. Ook besloot men dat zij die voor de keizer waren gezwicht na een zware straf weer deel konden nemen aan het geloof, maar dat zij die tot de heidense goden geofferd hadden dit niet konden, behalve op hun sterfbed. Mensen met een functie binnen de kerk konden in geen geval hun functie terugkrijgen. Aangezien de strijd vooral in Carthago hevig was, vielen veel mensen hier van hun geloof. Cyprianus weigerde deze mensen weer aan te nemen. Daarop ontstond een schisma in Carthago, waarbij Felicissimus tot tegenbisschop gekozen werd. Cyprianus

17. Moet 258 zijn

excommuniceerde hem, maar kon niet voorkomen dat zijn tegenstanders groeiden in aantal. Daarop stuurde hij een brief rond, met een traktaat, genoemd *De Lapsis*; (*dat zijn gelovigen die niet volstandig bleven tijdens martelingen*), waarin hij zijn collega-bisschoppen vroeg zijn tegenstanders niet te steunen. Cyprianus' collega's sloten zich bij hem aan. Cyprianus' tegenstanders kozen een nieuwe tegenbisschop. Door zijn duidelijke en eerlijke beleid bleef Cyprianus echter stevig in het zadel, waardoor zijn tegenstand zeer snel verzwakte. Er volgde echter nog een schisma. Ditmaal verzette Cyprianus zich tegen de ketterdoop terwijl bisschop Stephanus I van Rome de ketterdoop toestond. Deze ketterdoop, de mogelijkheid voor ketteren om elkaar te dopen, werd binnen de Kerk toegestaan. Cyprianus was echter van mening dat alleen christenen een ketter konden dopen. Ook zij die tijdelijk van hun geloof gevallen waren, vielen volgens de bisschop onder deze regeling. Cyprianus weigerde ze echter te dopen. De meeste Noord-Afrikaanse en oosterse bisschoppen stonden achter hem. Daardoor ontstond een grote tweedeling binnen de Kerk. Toen Cyprianus ook weigerde blind te gehoorzamen aan de bisschop van Rome, werd hij mogelijkwerwijs geëxcommuniceerd. Uiteindelijk werd hij in ieder geval weer in gratie aangenomen.

Van Haamstede: **Stephanus**, bisschop van Rome, stierf de marteldood 2 augustus 258, terwijl Cyprianus de martelaarskroon ruim een maand later ontving.

HET LIJDEN VAN CYPRIANUS

Overgenomen uit: *Na de Schriften; martelaren van de oude kerk*; vertaald en toegelicht door Dr. J.N. Bremmer en dr. J. den Boeft. Uitgeversmaatschappij J.H. Kok, Kampen, 1988.

Omtrent het leven van Cyprianus voor zijn bekering tot het christendom is weinig bekend. Hij volgde een carrière als retor en werd omstreeks het jaar 246 gedoopt. Niet lang daarna werd hij bisschop van Carthago, de belangrijkste stad in Romeins Noord-Afrika. Zijn ambtsperiode werd geheel in beslag genomen door de vervolgingen onder de keizers Decius (249-251) en Valerianus (253-260), de eerste door de centrale overheid georganiseerde vervolgingen. Zijn oeuvre, dat bestaat uit een aantal tractaten en een collectie van 81 brieven, legt daarvan getuigenis af. De bisschop manifesteert zich in zijn geschriften niet als een diepzinnige theoloog, maar veeleer als een rechtlijnige bestuurder die wist wat hij wilde: een orthodoxe, katholieke kerkgemeenschap, die door een hiërarchisch geordend gezag werd bestuurd.

Het verslag van zijn martelaarschap tijdens de regering van Valerianus bestaat uit enkele passages waarin uit de officiële verhoren wordt geput en een vrij sobere weergave van de overige gebeurtenissen, zij het dat het slot een triomfantelijk karakter aanneemt. Het onderzoek van de handschriftelijke traditie heeft nog niet geresulteerd in een volledig bevredigende tekst van dit in het Latijn geschreven document.

Voor de hoofdstukken 1 t/m 4 is de tekst van Lanata momenteel de meest betrouwbare. Deze ligt aan de vertaling ten grondslag. Voor het bij Lanata niet opgenomen 5e hoofdstuk werd gebruik gemaakt van de editie van Musurillo.

Een goede monografie over Cyprianus is: M.M. Sage, *Cyprian* (Cambridge Massachusetts 1975).

Tekst

1

1. Op 30 augustus van het jaar waarin de keizers Valerianus en Gallienus¹⁸ respectievelijk voor de vierde en voor de derde keer consul waren (257) zei de provinciale gouverneur Paternus in zijn ambtsvertrek te Carthago tot bisschop Cyprianus: 'De hoogheilige keizers Valerianus en Gallienus hebben zich verwaardigd mij een schrijven te zenden waarin ze voorschrijven dat degenen die de Romeinse godsdienst niet praktiseren de Romeinse godsdienstige riten moeten erkennen. Ik heb dus een onderzoek laten instellen naar uw achtergrond. Wat antwoordt u op mijn vraag?'

2. Bisschop Cyprianus zei: 'Ik ben Christen en bisschop. Ik ken geen andere goden dan de ene, ware God 'die hemel en aarde, de zee en alles wat daarin is heeft geschapen' (Ex. 20:11, Ps. 146:6). Dat is de God die wij Christenen dienen, tot wie wij dag en nacht bidden voor ons, voor alle mensen en voor het welzijn van de keizers zelf.' 3. De gouverneur Paternus zei: 'En in deze gezindheid volhardt u dus?' Bisschop Cyprianus antwoordde: 'Een goede gezindheid die weet heeft van God kan niet veranderd worden.' 4. De gouverneur Paternus zei: 'Zult u dus in staat zijn krachtens het bevel van Valerianus en Gallienus in ballingschap te gaan naar de stad Curubis?'¹⁹ Bisschop Cyprianus zei: 'Ja.'

5. De gouverneur Paternus zei: 'De keizers hebben zich verwaardigd mij niet alleen over de bisschoppen, maar ook over de priesters te schrijven. Ik wil dus van u weten wie de priesters zijn die in deze stad verblijven. Bisschop Cyprianus antwoordde: 'Het zijn goede en heilzame wetten van de overheid geweest waarin het aangeven van mensen verboden werd. Daarom kunnen de priesters door mij niet aangebracht worden. Men kan hen in hun eigen steden vinden. En omdat onze leer verbiedt dat men zich uit eigen beweging meldt en uw strenge gezag dit eveneens afwijst, kunnen ze ook zichzelf niet melden, maar als u hen laat opsporen zijn ze wel te vinden.'

6. De gouverneur Paternus zei: 'Ik zal vandaag nog een onderzoek naar dat gezelschap laten instellen.' Bisschop Cyprianus zei: 'Indien u hen laat opsporen, zult u hen vinden.' 7. De gouverneur Paternus zei: 'Inderdaad,' en hij voegde eraan toe• 'De keizers hebben aan de Christenen ook verboden om op enige plaats bijeenkomsten te houden of de begraafplaatsen te betreden. Wie deze zo heilzame verordening niet in acht neemt, krijgt de doodstraf.' Bisschop Cyprianus zei: 'Ik neem er nota van.'

2

1. Na²⁰ zijn terugkeer uit Curubis, waarheen hij op bevel van de toenmalige gouverneur, de doorluchtige heer Aspasius Paternus, verbannen was, verbleef de heilige martelaar Cyprianus, die door God was uitgekozen, krachtens een keizerlijke uitspraak die speciaal met het oog op hem op verzoek van de autoriteiten was uitgegaan, in zijn eigen buitenverblijf. Hij verwachtte dagelijks op ieder moment dat men hem daar zou komen halen, zoals hem in een visioen te zien was gegeven. 2. Tijdens zijn verblijf aldaar verschenen plotseling op 13 september van het jaar dat Tuscus en Bassus consul waren (258) twee hoofdofficieren, de één afdelingshoofd van de gouverneur, de doorluchtige heer Galerius Maximus, die Aspasius Paternus was

¹⁸ Valerianus' oudste zoon Gallienus was mede-keizer.

¹⁹ Niet ver van Carthago, eveneens aan zee gelegen.

²⁰ Hoofdstuk 2 vormt de verbinding tussen de verslagen van de officiële procedures in respectievelijk hoofdstuk 1 (30 augustus 257) en 3-4 (14 september 258). De schrijver van dit tweede hoofdstuk, die kennelijk over goede informatie beschikte, bedient zich hier en daar van een ambtelijke terminologie.

opgevolgd, en de ander, eveneens een chef, belast met de beveiliging van het bureau van genoemde gouverneur. 3. Dezen lieten hem plaats nemen in een wagen, hielden hem daarin beiden verborgen, en brachten hem naar het landgoed van Sextius, waar de voornoemde gouverneur, de doorluchtige heer Galerius Maximus, zich ter herstel van zijn gezondheid had teruggetrokken. 4. Laatstgenoemde gouverneur Galerius Maximus liet de genoemde Cyprianus de volgende dag voor zich leiden. Zodoende wachtte de genoemde Cyprianus met de hoofdofficier en de chef van het bureau van de gouverneur af in de afzondering van diens gastverblijf in de Saturnusstraat tussen de tempels van Venus en Salus. 5. Voor de deur wachtte de hele Christelijke broederschap. Toen Cyprianus dat vernam, liet hij de meisjes onder controle houden, omdat ze daar allemaal in de straat voor de deur van het gastverblijf van de hoofdofficier wachtten.

3

1. Te Carthago werd op 14 september voornoemde Cyprianus voorgeleid enz. 2. De gouverneur van Afrika, de doorluchtige heer Galerius Maximus, zei tegen hem: 'Bent u Thascius Cyprianus?' Cyprianus antwoordde: 'Ja.' 3. De doorluchtige heer Galerius Maximus zei: 'Bent u als bisschop opgetreden voor mensen met goddeloze gedachten?' Cyprianus antwoordde: 'Ja.'

4

1. Na zich te hebben laten adviseren heeft de gouverneur ternauwernood en met grote moeite het vonnis in de volgende bewoordingen uitgesproken: 'Lang hebt u goddeloos geleefd en een massa deelnemers in uw misdadige complot verzameld, u een vijand getoond van de goden van Rome en de gewijde ceremoniën. Onze vrome en hoogheilige keizers Valerianus en Gallienus, beiden Augusti, en de zeer edele Caesar Valerianus²¹ waren al die tijd niet in staat u van een secte, die in hun zeer succesvolle regeringsperiode blijk gaf van een halsstarrige waanzin, terug te roepen naar het in ere houden van de riten van het volk van Rome en de instandhouding van een gezonde mentaliteit. 2. Omdat u betrapt bent als de initiatiefnemer en de vaandeldrager van deze hoogst misdadige beweging, zult u zelf een leerzaam voorbeeld worden voor degenen aan wie u uw misdadigheid hebt geleerd: aangezien dankzij uw inspanning de goddeloze weerspanningheid zich verhard heeft, moet met uw bloed de (Romeinse) gedisciplineerde levenswijze (opnieuw) bekrachtigd worden.' 3. Hij las zijn besluit voor van een schrijftablet: *'Thascius Cyprianus moet met het zwaard (d.w.z. door onthoofding) terechtgesteld worden.'*

5

1. Na zijn veroordeling zei de hele groep broeders: 'Men moet ook ons met hem onthoofden.' Dat bracht opschudding in de Christelijke gemeenschap teweeg en een grote schare heeft hem begeleid. 2. Cyprianus werd naar het land van Sextius achter het paleis van de gouverneur geleid, ontdeed zich daar van zijn mantel en spreidde die uit op de grond om erop te knielen. 3. Toen trok hij zijn priestergewaad uit, overhandigde dat aan zijn diakenen en wachtte in zijn linnen onderkleding de beul af. 4. Toen deze verscheen, gaf hij de zijnen opdracht hem 25 goudstukken te geven. Vele linnen lappen en zakdoeken werden door de broeders voor Cyprianus neergelegd.²² 5. Toen deed Cyprianus eigenhandig de blinddoek voor; omdat hij niet in staat was de uiteinden van zijn zakdoek vast te binden, deden de presbyter Julianus en de

²¹ De jongere zoon van keizer Valerianus. De titel Caesar geeft zijn lagere rang ten opzichte van de beide Augusti aan

²² Men wilde het gewijde en heilzame bloed van de martelaar opvangen.

onderdiaken Julianus dat voor hem. 6. Daarna onderging Cyprianus de martelaarsdood en werd zijn lichaam wegens de nieuwsgierigheid der heidenen in de directe omgeving ten toon gesteld. 's Nachts werd het lichaam echter weggehaald en bij het licht van kaarsen en toortsen werd het onder gebeden en in grote triomf naar de begraafplaats van de procurator Macrobius Candidianus,²³ gelegen aan de via Mappaliensis naast de vijvers, overgebracht en daar begraven.

7. Een paar dagen later overleed de gouverneur Galerius Maximus.

(Uit de Akten van de Proconsul, 3-6):

Carthago, 14 september 258.

"In de morgen van 14 september had zich een grote menigte bij Sestus verzameld, zoals de proconsul Galerius Maximus had bevolen. En zo had diezelfde Galerius Maximus het bevel gegeven dat Cyprianus voor verhoor diezelfde dag in het atrium Sauciolus zou voorgeleid worden. Toen hij voor hem stond zei de proconsul tot bisschop Cyprianus:- Gij zijt Tascius Cyprianus?

De bisschop antwoordde:

Ja, ik ben het.

De proconsul Varius Maximus zei:

Weet ge dat gij u voorgesteld hebt als hoofd van een heiligschennende sekte?

Bisschop Cyprianus antwoordde:

Ik ben het.

Galerius Maximus zei:

De allerheiligste keizers bevelen u te offeren.

De bisschop antwoordde:

Dat doe ik niet.

De proconsul Galerius maximus zei:

Denk goed na.

Bisschop Cyprianus zei:

Doe wat gij als bevel gekregen hebt. In zo'n rechtvaardige zaak valt er niet na te denken.

Na beraadslaging met het college van magistraten sprak Galerius Maximus, met moeite en tegenzin, dit vonnis uit: "Gij hebt lange tijd als heiligschenners geleefd en ge hebt heel velen in uw misdadige sekte bijeengebracht, en ge hebt u tot vijand van de Romeinse goden en van hun heilige riten gemaakt. De vrome en allerheiligste keizers Valerianus en Gallienus Augustus en Valerianus de alleredelste keizer zullen er niet in slagen u terug te brengen tot de naleving van hun godsdienstige ceremonieën. Daarom zult ge, vanaf het ogenblik dat ge de auteur zijt en de aanstoker van ergere misdrijven, zelf tot voorbeeld dienen van diegenen die gij deelgenoten gemaakt hebt van uw misdadige acties. Met uw bloed zal de eerbied voor de wetten bekrachtigd worden".

Na het uitspreken van die woorden las hij luid het volgende decreet af van een bordje: "Ik geef bevel dat Tascius Cyprianus gestraft wordt met onthoofding".

Na dat vonnis riep de menigte broeders (christenen): "Ook wij willen samen met hem onthoofd worden". Hierdoor ontstond grote opschudding onder de broeders en een grote menigte volgde hem. En zo werd Cyprianus naar het veld van Sestus gevoerd; hier legde hij zijn mantel en zijn kap af, hij knielde neer op de grond en strekte zich in gebed voor de Heer uit. Daarna legde hij de dalmatiek af (een overkleed), gaf ze aan

²³ Vooraanstaande personen stelden wel vaker een stuk grond ter beschikking om als begraafplaats te dienen, vgl. Maximilianus e.3.

de diakens, terwijl hij slechts het linnenkleed aanhield en zo wachtte hij op de beul. Toen deze aankwam, gaf de bisschop zijn dienaars het bevel die man vijftientig muntstukken te geven. Intussen spreidden de broeders stukken stof en doeken uit (om het bloed als relikwie op te vangen). Daarna deed de grote Cyprianus zelf met eigen handen de blinddoek om, maar daar het hem niet lukte, kwamen de priester Julianus en de subdiaken Julianus hem ter hulp.

Op die manier stierf bisschop Cyprianus de marteldood en zijn lichaam werd op een nabijgelegen plaats neergelegd om het te onttrekken aan de onbescheiden blikken van de heidenen. Tijdens de nacht werd het vandaar met fakkels en aangestoken toortsen weggedragen en begeleid tot aan de begraafplaats van de procurator Macrobius Candidianus op de via delle Capanne dicht bij de baden. Enkele dagen later stierf proconsul Galerius Maximus.

De heilige bisschop Cyprianus onderging de marteldood op 14 september onder de keizers Valerianus en Gallienus, terwijl echter onze Heere Jezus Christus heerste, aan wie alle eer en glorie toekomt in de eeuwen der eeuwen. Amen!"

Aurelia van Rome, stierf met negen anderen de marteldood tijdens de christenvervolgingen onder keizer Valerianus; ca 259.

Van Haamstede:

58. In die tijd had er ook een grote vervolging plaats te Alexandrië, waar het getal der gedoden zeer groot was.

In de stad **Karthago** werden eveneens honderd Christenen om het geloof omgebracht.

In deze tijd werd ook **Pontius, een diaken van Cyprianus**, gemarteld. (**Pontius van Carthago**, Noord-Afrika; † ná 260. Hij was diaken en stond als zodanig Cyprianus bij tijdens zijn gevangenschap, rechtszitting, doodvonnis en terechtstelling. Hij schreef een levensschets van Cyprianus.)

Een groot aantal anderen meer in meest alle oorden van het keizerrijk, zo door het vuur, het zwaard, wilde dieren en vele andere pijnigingen, die maar te denken waren.

Buiten de stad Cesarea woonden, onder anderen, die vrome mannen, **Priscus, Malchus en Alexander**. Deze werden als door goddelijk vuur van het geloof ontstoken en beschuldigden elkaar van grote traagheid, zeggende: "aangezien er in de stad kronen des levens worden uitgedeeld, hoe is het mogelijk dat wij nog zo traag en onverschillig zijn, om die te verkrijgen?" Toen zij elkaar met deze woorden hadden opgewekt, gingen zij haastig naar de stad, en bestraften daar de vervolgers van de Christenen, omdat deze zoveel onschuldig bloed vergoten. Om deze vrijmoedigheid werden zij aangehouden, gevangen genomen en daarna aan de wilde dieren voorgeworpen.

Prixus was naar verluidt een Afrikaanse bisschop, de eerste van Capua

Filippus, bisschop te Alexandrië, werd ook met het zwaard gedood in deze vervolging.

Zie ook: *Het bloedig toneel, of Martelaarspiegel de Doopsgezinde of weerloze Christenen*; deel I. Door Th. J. van Braght; 1685.

59. HET LIJDEN VAN BISCHOP FRUCTUOSUS EN ZIJN DIAKENEN AUGURIUS EN EULOGIUS, 259

Inleiding

Het verslag van het martelaarschap van bisschop Fructuosus van **Tarragona** en zijn twee diakenen, Augurius en Eulogius, valt in twee delen uiteen. Het eerste gedeelte is een rapportage van de arrestatie van de bisschop, het proces en de executie. Dit verslag is zeer gedetailleerd en gaat ongetwijfeld terug op contemporaine bronnen. Men zou zich zelfs kunnen voorstellen dat de schrijver één van de politiemannen (of een kennis van hen) was die Fructuosus hadden gearresteerd, omdat niet alleen al hun namen worden vermeld maar ook verder de rol van deze politiemannen herhaaldelijk wordt belicht. Het tweede gedeelte (c. 5-7) verhaalt verschillende verschijningen van Fructuosus en lijkt van een iets latere datum te zijn. We weten niet wanneer de redacteur deze twee gedeelten samenvoegde, maar de thans beschikbare tekst was al bekend aan Prudentius en Augustinus.

Voor de in het Latijn geschreven tekst volgen wij de editie van P. Franchi de Cavalieri, *Studie Testi* 65 (1935) 182-194.

Tekst

1

1. Tijdens het consulaat van Aemilianus en Bassus (259), op zondag 16 januari, zijn bisschop Fructuosus en zijn diakenen Augurius en Eulogius gearresteerd. 2. Bisschop Fructuosus had zich in zijn slaapkamer teruggetrokken toen een groep politiemannen zich naar zijn huis begaf, en wel Aurelius, Festucius, Aelius, Pollentius, Donatus en Maximus.²⁴ Toen de bisschop hun voetstappen hoorde, stond hij haastig op en ging op zijn pantoffels naar buiten hen tegemoet. De soldaten zeiden tot hem: 'Kom, de gouverneur ontbiedt u met uw diakenen.' 3. Fructuosus antwoordde: 'Laten wij gaan, maar misschien mag ik nog mijn schoenen aandoen.' De soldaten zeiden: 'Zoals u wilt.' 4. Zodra ze bij de gevangenis waren aangekomen, zijn ze in hechtenis genomen. Fructuosus nu, die in blijde zekerheid verkeerde omtrent de krans des Heeren waartoe hij was geroepen, bad zonder ophouden. Hij werd gezelschap gehouden door broeders die hem verkwikkingen brachten en hem vroegen om hen in gedachten te houden.

2

1. De volgende dag doopte hij in de gevangenis onze broeder Rogatianus. Na een verblijf van 6 dagen in de gevangenis werden zij op vrijdag 21 januari voorgeleid en verhoord. 2. De gouverneur Aemilianus zei: 'Haal Fructuosus, haal Augurius en haal Eulogius.' Een ambtenaar antwoordde: 'Ze zijn aanwezig.' De gouverneur Aemilianus zei tot Fructuosus: 'Heeft u gehoord wat de keizers hebben bevolen?' 3. **Fructuosus** antwoordde: 'Ik weet niet wat ze hebben bevolen. Ik ben Christen.' De gouverneur Aemilianus zei: 'Ze hebben bevolen de goden te vereren.' 4. Fructuosus antwoordde:

²⁴ Deze politiemannen waren leden van de staf van de gouverneur. ^{8a}. Keizer Valerianus en zijn zoon Gallienus. ⁹ Dat wil zeggen wijn, gemengd met honing, peper, mirre en andere kruiden, die er toe moest dienen om de martelaar kracht te geven de laatste beproevingen te doorstaan.

'Ik vereer hem die alleen God is, de Schepper van hemel en aarde en de zee en al wat daarin is.'³ Aemilianus zei: 'Weet u dat de goden bestaan?' 5. Fructuosus antwoordde: 'Nee.' Aemilianus zei: 'Dan komt u het later wel te weten!' Fructuosus keek op naar de Heere en begon stil te bidden. 6. De gouverneur Aemilianus zei: 'Dezen (d.w.z. Fructuosus en de zijnen) worden gehoord, dezen worden gerespecteerd, dezen worden aanbeden, als de goden niet worden vereerd en de beelden van de keizers niet worden aanbeden.'

De gouverneur Aemilius zei tot **Augurius**: 'Luister niet naar de woorden van Fructuosus.' 7. Augurius antwoordde: 'Ik vereer de almachtige God.'

De gouverneur Aemilianus zei tot **Eulogius**: 'Vereert u soms ook Fructuosus?' 8. Eulogius antwoordde: 'Ik vereer Fructuosus niet maar ik vereer Hem Die ook door Fructuosus wordt vereerd.' De gouverneur Aemilianus zei tot Fructuosus: 'Bent u bisschop?' 9. Fructuosus antwoordde: 'Dat ben ik.' Aemilianus zei: 'Dat was u!' En hij beval hen levend te verbranden.

3

1. Toen Fructuosus met zijn diakenen naar het amfitheater werd geleid, begon het volk medelijden te krijgen met de bisschop omdat hij niet alleen zo geliefd was bij de broeders maar ook bij de heidenen. Want hij belichaamde dat wat een bisschop krachtens de uitspraak van de Heilige Geest bij monde van de apostel Paulus, een uitverkoren werktuig (Hand. 9:15) en de leermeester der heidenen (1 Tim. 2:7), moet zijn. 2. Daarom waren ook de soldaten eerder blij dan bedroefd omdat zij wisten dat hij opging tot zo'n grote roem. Toen velen van de broeders hem een beker met gekruide wijn aanboden²⁵, heeft hij geantwoord: 'Het moment om de vasten te beëindigen is nog niet aangebroken (het was immers pas het vierde uur van de dag).²⁶ Hij was namelijk ook in de gevangenis gewend de vasten op woensdagen getrouw in acht te nemen' 3. En zo haastte hij zich op vrijdag, blij en vol vertrouwen om het vasten te breken samen met de martelaren en profeten in het paradijs (de hemel), dat God heeft bereid voor degenen die Hem liefhebben (I Cor. 2:9).

4. Toen hij bij het amfitheater aankwam, heeft één van zijn voorlezers, Augustalis, hem terstond benaderd en hem met tranen gesmeekt om hem te mogen ontdoen van zijn schoenen. 5. De gelukzalige martelaar heeft hem moedig, blij en zeker van de belofte van de Heere zo geantwoord: 'Laat maar, mijn zoon. Ik doe zelf mijn schoenen uit.' Toen hij deze had uitgetrokken, kwam onze (d.w.z. van de schrijver) medestrijder, broeder Felix, tot hem, nam zijn rechterhand en vroeg om hem gedachtig te zijn (vgl. Luk. 23:42). 6. Fructuosus heeft hem met luide stem geantwoord zodat allen het konden horen: *'Ik moet de gehele katholieke kerk van Oost tot West gedenken.'*

4

1. Hij bevond zich nu in een achteringang van het amfitheater en stond op het punt de onvergankelijke kroon (1 Petrus 5:4) te behalen eerder dan om de doodstraf te ondergaan. Ook al keken de politiemannen, wier namen wij hierboven hebben vermeld, toe zodat niet alleen zij zelf maar ook onze broeders hem konden horen - de Heilige Geest spoorde hem aan en inspireerde zijn woorden - toch zei Fructuosus: 'Jullie zullen niet lang een herder missen en de liefde en de belofte van de Heere zal niet te kort

²⁶ De vroege Christenen hadden de gewoonte om op woensdag en vrijdag tot aan het middaguur te vasten. ¹¹ De broeders bevonden zich blijkbaar in het paleis van de gouverneur dat in Tarragona inderdaad vlak bij het amfitheater lag.

schieten, hetzij in deze wereld hetzij in de toekomstige. Immers wat jullie zien, schijnt slechts de zwakheid van een enkel uur te zijn.'

2. Nadat hij zo de broederschap had vertroost, zijn zij ingegaan tot hun zaligheid, waardig en juist in hun martelaarschap; gelukkig dat zij de vrucht van de heilige geschriften volgens de belofte mochten proeven. Ze bleken gelijk geworden aan Hananja, Azarja en Misaël, (vgl. Dan. 13) zodat ook in hen de heilige Drieëenheid werd vervuld. Want toen zij stuk voor stuk op de brandstapel van deze wereld waren geplaatst, ontbrak de Vader hun niet, maar ook de Zoon kwam hun te hulp en de Geest wandelde in het midden van het vuur. 3. Toen de koorden waarmee hun handen waren vastgebonden waren doorgebrand, dacht Fructuosus aan het Goddelijk gebed en de gebruikelijke gewoonte. Hij viel blij op zijn knieën en zeker van de opstanding, met zijn armen in de vorm van het overwinningsteken van de Heere (het kruis), bad hij tot God.

5

1. Hierna hebben de gebruikelijke wonderen van de Heere niet ontbroken. De hemel werd geopend en Babylo en Mygdonius, broeders van ons die deel uitmaakten van de huishouding van de gouverneur Aemilianus, toonden aan zijn dochter, hun meesteres naar het vlees, dat Fructuosus met zijn diakenen bekranst ten hemel opsteeg, nog met de staken waaraan ze gebonden waren geweest.¹¹ 2. Ze riepen Aemilianus en zeiden: 'Kom en zie hoe zij die gij vandaag hebt veroordeeld zijn teruggegeven aan de hemel en hun eigen verwachting.' Toen Aemilianus daarop kwam, is hij niet waardig gekeurd hen te zien.'

6

1. Toen torsten de broeders, als in de steek gelatenen zonder herder, bedroefd hun bekommernis - niet zozeer omdat zij om Fructuosus treurden maar veeleer omdat zij hem misten. Terwijl ze ieder voor zich dachten aan het geloof en hun eigen strijd, hebben zij zich bij het vallen van de nacht met wijn naar het amfitheater gehaast om de nog smeulende lichamen te blussen. 2. Daarna heeft ieder, voorzover hij kon, hun as verzameld en voor zich opgeëist.²⁷ Maar²⁸ ook hier hebben wonderen van de Heere en onze Zaligmaker niet nagelaten om het geloof van de gelovigen te vermeerderen en de pas bekeerden een voorbeeld te stellen. Immers de martelaar Fructuosus moest in zijn latere lijden en de wederopstanding van het vlees bewijzen hetgeen hij in deze wereld door de barmhartigheid Gods in de Heer en onze Zaligmaker in zijn onderwijs had beloofd. Dus is hij na zijn lijden aan de broeders verschenen en heeft iedereen vermaand om onverwijld terug te geven hetgeen hij uit liefde zich uit zijn stoffelijk overschot had toegeëigend.

7

I. Ook aan Aemilianus, die hen had veroordeeld, heeft Fructuosus samen met zijn diakenen zich in de klederen van de Belofte²⁹ vertoond. Hij zei spottend en honend dat het de gouverneur niets gebaat had om vergeefs te geloven dat zij van hun lichaam ontdaan in de aarde zouden blijven, nu hij hen bekleed met roem kon zien. 2. O, gelukzalige martelaren, in het vuur gelouterd als kostbaar goud, bekleed met het pantser van het geloof (vgl. 1 Thes.6:8) en de helm van zaligheid (Ef. 6:17), die gekroond zijn met een diadeem en de onvergankelijke krans (vgl. c.4.1) omdat zij het

27 12.Het lijkt er sterk op dat we hier ook een aanzet tot de relikwieëncultus zien, vgl. Polycarpus c.17.

13. Witte klederen zoals beschreven in Openb. 3:4 etc.

hoofd van de duivel hebben vertrapt! O gelukzalige martelaren die een waardige woonplaats in de hemelen hebben verdiend, staande ter rechterhand van Christus en zegenend God de almachtige Vader en Jezus Christus zijn Zoon en de Heilige Geest. Amen.

P.s. Fructuosus was bisschop in de stad die thans Tarragona (in Catalonië) heet. Deze werd oorspronkelijk gesticht en bewoond door de Feniciërs, een volk afkomstig uit Kanaän. In de 2e eeuw v.Chr., tijdens de Tweede Punische Oorlog, kwam de stad in handen van de Romeinen en kreeg van hen de naam Colonia Iulia Urbs Triumphalis Tarraco, afgekort Tarraco. Het werd de hoofdstad van de toenmalige provincie Hispania Tarraconensis, die een groot gedeelte van het huidige Spanje omvatte.

Overgenomen uit: *Na de Schriften; martelaren van de oude kerk*; vertaald en toegelicht door Dr. J.N. Bremmer en dr. J. den Boeft. Uitgeversmaatschappij J.H. Kok, Kampen, 1988.

60. De martelaren te Caesarea in Palestina, 260-268

EUSEBIUS' KERKGESCHIEDENIS; BOEK ZEVEN; blz. 314 etc.

Tijdens de reeds genoemde vervolging onder Valerianus konden drie mannen te Caesarea in Palestina op roemrijke wijze hun belijdenis van Christus waarmaken; zij werden gesierd met de eer van een Goddelijk martelaarschap toen ze als voedsel voor de wilde dieren geworpen werden. Eén van hen heette **Priscus**, de ander **Malchus**, de derde **Alexander**.

Men zegt dat zij op het platteland woonden; ze beschuldigden zich ervan dat ze eerst een zorgeloos en onverschillig leventje leidden; want ze verachtten de prijs die toentertijd werd uitgereikt aan hen, die een hemels verlangen koesterden, en ze grepen beslist niet naar de kroon van het martelaarschap. Maar ze overdachten de zaak spoedden zich vervolgens naar Caesarea en stelden zich direct voor de rechter; ze ontvingen toen het einde dat ik al noemde.

Men zegt dat ook een vrouw tijdens deze vervolging een gelijke strijd in die stad had uit te vechten; het gerucht gaat dat ze lid was van de sekte van Marcion.

De vrede tijdens Gallienus' regering

Kort daarna werd Valerianus bij de barbaren tot slaaf gedegradeerd; zijn zoon Gallienus kreeg toen de alleenheerschappij; hij gebruikte zijn macht met meer verstand en liet de vervolging tegen ons onmiddellijk ophouden door het uitvaardigen van edicten; ook gaf hij bevel om de dienaars van het Woord vrij te laten in de normale vervulling van hun arbeid.

Het decreet luidt als volgt:

Van keizer Caesar Publius Licinius Gallienus Pius Felix Augustus, aan Dionysius, Pinna, Demetrius en de andere bisschoppen. Ik heb bevolen dat de weldadigheid van de door mij bewezen gunst over de hele wereld geproclameerd moet worden, opdat alle plaatsen van godsdienstoefening weer vrij toegankelijk zullen zijn; daarom kunt ook u van mijn decreet gebruik maken, zodat niemand u meer zal hinderen. Dat u hierbij de toestemming krijgt om uw werk te volbrengen is al lang geleden door mij vastgesteld. Daarom zal Aurelius Cyrenius, de opperminister van financiële, bewaken dat de door mij genomen beslissing wordt uitgevoerd.

Dit afschrift is hier in vertaling uit het Latijn weergegeven, zodat het des te duidelijker is. Gallienus heeft nog een tweede verordening gestuurd aan andere bisschoppen; daarin geeft hij toestemming om het terrein van de zogeheten begraafplaatsen weer terug te krijgen.

(Gallienus was al mederegent sinds 253; in 260, werd hij alleenheerser en regeerde tot 268)

De bisschoppen in deze periode

Het bisschopsambt in de kerk van Rome werd in die tijd nog steeds door **Xystus** vervuld; in de kerk van Antiochië kwam, na Fabius, Demetrius aan de leiding, Firmilianus was bisschop te Caesarea in Cappadocië; Gregorius en zijn broer Athenodorus, beiden goede bekenden van Origenes, leidden de kerken in Pontus.

Te Caesarea in Palestina werd het bisschopsambt na de dood van Theoctistus overgedragen aan Domnus; deze echter stierf niet lang daarna en werd opgevolgd door Theotecnus, een tijdgenoot van ons, die eveneens uit de school van Origenes kwam.

In Jeruzalem bezette Hymenaeus de bisschopszetel na het sterven van Mazabanes; Hymenaeus is al sinds vele jaren tot in onze eigen tijd erg befaamd.

Marinus' martelaarschap te Caesarea; ca. 260

1. In deze tijd konden overal de kerken genieten van de herstelde vrede; maar te Caesarea in Palestina werd nog iemand onthoofd vanwege zijn belijdenis van Christus; hij heette Marinus, diende in het leger, waar hij met vele onderscheidingen geëerd werd, en was befaamd wegens zijn familie en rijkdom. Hier volgt het verslag daarvan.

2. Bij de Romeinen is de wijnrank een ereteken; wie die ontvangt wordt centurio, zegt men. Toen er een plaats vrijkwam, zou Marinus die innemen; want volgens de bevorderingsregels kwam hij voor de opvolging in aanmerking. Net voor hij het teken zou ontvangen, kwam er echter iemand bij de tribuun bezwaar maken; deze andere persoon stelde dat het tegen de oude wetten was als Marinus dit Romeinse ereteken zou ontvangen; immers, Marinus was christen en weigerde aan de keizers te offeren; daarom meende die persoon dat hijzelf die rang moest hebben.

3. Achaeus, zoals de rechter in kwestie heette, was nu alert geworden en begon te vragen welke overtuiging Marinus was toegedaan; toen de rechter merkte dat Marinus voortdurend bevestigde een christen te zijn, gaf hij hem drie uur bedenktijd.

4. Zodra Marinus uit de rechtszaal naar buiten liep, kwam Theotecnus, de plaatselijke bisschop, op hem toe; hij beduidde hem voor een gesprek mee te komen, pakte zijn hand en leidde hem naar de kerk. Theotecnus liet hem binnen bij het altaar staan en tilde zijn soldatenmantel een beetje op; toen wees hij op het zwaard, dat Marinus aangehad had; tegelijkertijd hield hij hem het boek met de Goddelijke evangeliën voor. Theotecnus zei Marinus, dat hij volgens zijn eigen overtuiging één van de twee moest kiezen.

Zonder te aarzelen strekte Marinus zijn hand uit en pakte het boek. Theotecnus zei toen: *Hou vast, hou vast aan God, zodat Hij je kracht geve om te mogen ontvangen wat je gekozen hebt; ga heen in vrede.*

5. Marinus ging direct weer terug, toen een heraut hem terugriep naar de rechtszaal; de vastgestelde bedenktijd was immers al voorbij; Marinus werd voor de rechter geleid en legde een nog groter begeerte naar het geloof aan de dag; daarna werd hij dadelijk weggeleid, zonder pardon, naar de plaats van terechtstelling; zo bereikte hij zijn bestemming.

Het bericht over Astyrius

In deze tijd liet ook Astyrius zijn Godgeliefde vrijmoedigheid zien; men maakt melding van hem als een Romein uit de stand van de senatoren, iemand wie de keizers gunstig gezind waren en die bij iedereen bekend stond wegens zijn edele afkomst en rijkdom. Astyrius was aanwezig bij het sterven van de hierboven genoemde martelaar; hij nam het dode lichaam, droeg het op zijn schouders weg en tooide het met een prachtig en kostbaar kleed; toen bedekte hij het lichaam op rijke wijze en legde het in een gepast graf.

Van deze man worden nog vele andere dingen vermeld door zijn vrienden, die tot in de tegenwoordige tijd leven. Ook het volgend verhaal hoort daarbij.

Eén van de verhalen over Astyrius betreft de nu volgende wonderbaarlijke gebeurtenis.

Het speelde zich af in Caesarea Filippi, dat de Feniciërs Paneas noemen; men zegt dat je daar, aan de voet van de zogeheten berg Paneium, de bronnen kunt zien, waaruit de rivier de Jordaan ontspringt. Op één of andere feestdag werd daar gewoonlijk een slachtoffer in het water gegooid, dat daarna door de kracht van de demon op wonderlijke wijze geheel en al verdween. Alle mensen die daarbij waren beschouwden het als een groot wonder, om overal te vertellen.

Astyrius was een keer aanwezig toen dat gebeurde; hij zag hoe de menigte zich over het gebeuren verbaasden en betreurde de manier waarop ze misleid werden. Hij hief zijn ogen ten hemel en riep door Christus tot God, Die over alles gaat; hij vroeg Hem om de volksverleidende demon aan de kaak te stellen en de mensen van hun waanidee te verlossen.

Men zegt, dat zodra hij gebeden had het slachtoffer in het water kwam bovendrijven; zo ging het mirakel teloor; sindsdien heeft er daar nooit meer zo'n wonder plaatsgehad.

Van Haamstede:

Marinus, een krijgsoverste en een man van hoge geboorte en zeer rijk aan aardse goederen, werd in de stad Cesaraea in Palestina tot grote waardigheid verheven. Een ander man daar benijdde hem dit, en zei, dat Marinus geen hogere rang mocht bekleden, omdat hij een *Christen* was. De rechter vroeg aan Marinus, of het zo was, wat deze zei. En, toen hij dit met vrijmoedigheid bekende, gaf de rechter hem drie uren tijd om zich te beraden, of hij aan de goden en aan de keizer wilde offeren dan als een Christen gedood worden.

Toen hij de gerechtszaal verlaten had, nam Theoternus, de bisschop uit die stad, hem bij de hand, en leidde hem tot de Christenen in de tempel, waar hij hem met vele woorden in het geloof versterkte. Eindelijk toonde hij hem een zwaard, dat hij gewoon was aan zijn zijde te dragen, en ook het Evangelieboek, en vroeg hem welk van beide hij koos en toen Marinus het Evangelieboek greep, zei Theoternus tot hem: "Behoud wat gij verkoren hebt, mijn zoon, en dit tegenwoordige leven verachtende, hoop op het eeuwige; ga onversaagd en ontvang de kroon, die de Heere u bereid heeft."

Toen hij tot de vierschaar weergekeerd was, werd hij terstond door de omroeper opgeëist, daar de tijd, die hem gegeven werd om zich te bedenken, verstreken was. Voor de rechterstoel staande, betoonde hij daar nog grotere ijver en vurigheid des geloofs dan vroeger, en werd door de rechter overgegeven om onthoofd te worden.

Toen Marinus ter dood gebracht was, werd hij op de strafplaats gevonden door **Asterius**, een Romeins raadsheer, wien de keizer en al het volk zeer grote liefde toedroegen en die hoog bij hen stond aangeschreven. Deze nam het dode lichaam van Marinus op de schouders, bracht het van daar weg en nadat hij het in kostbaar linnen had gewikkeld, legde hij het in een nieuw graf en begroef het. Maar voor deze eer, welke hij de martelaar had aangedaan, ontving hij ook spoedig daarna de martelaarskroon.

61. Philippus, Privatus, Florentinus, Pontius, en vele anderen, ter dood gebracht, ca 270

Naast de eerdergenoemde martelaren die ter dood gebracht werden in deze vervolging, hebben andere auteurs diverse andere vrome getuigen van Jezus Christus genoemd, die liefde de eer van God meer dan hun eigen leven, werden ter dood gebracht op dat moment, en onder dezelfde keizer. Naast de driehonderd christenen. die *P.J. Twisck* plaatst in het jaar 264, die verbrand werden in een kalkoven, omdat zij geen wierook op de kolen wilden gooien, voor een offer ter ere van Jupiter , zoals kan worden gezien in het 3^e-boek, *van de ondergang pagina 75, kol. 1 uit Histor. Adr., Fol. 30*, worden nog meerdere namen genoemd, zoals **Philip, bisschop van de kerk van Alexandrië**, die ter dood gebracht met het zwaard in deze vervolging, voor de getuigenis van Jezus Christus. *J. Gys., Hist. Mart. Fol. 21, kol. 2, uit vinc. Spec. Hist., Lib. 11, cap. 23. Henr. d'Oxf., lib. 6; cap. 21.*

Ook **Florentinus en Pontius**, vrome mannen, werden zeer gewaardeerd en zijn ter dood gebracht in Frankrijk, voor de Naam des Heeren, samen met anderen, die ook worden genoemd. *Inleiding op Mart. Spiegel gedrukt anno 1631, fol. 41, kol. 2, Seb. Franck, Keizers Chroniek, fol. 22, kol. 4. Anno 1653*

De negende vervolging van de christenen onder keizer Aurelianus, 270-275

Lucius Domitius Aurelianus kortweg Aurelianus genoemd, was keizer van Rome van 270 tot september/oktober 275. Hij was een succesvol generaal en het was voor een groot deel aan hem te danken dat het rijk niet verder in elkaar zakke.

Van Haamstede:

In het begin der regering van keizer Aurelianus betoonde deze zich de Christenen zeer gunstig. Dit duurde echter niet lang, daar hij door goddeloze raadslieden van mening veranderde, zodat hij, in plaats van de Christenen gunst te bewijzen zoals vroeger, dagelijks meer middelen bedacht, teneinde hen te onderdrukken en uit te roeien. Toen hij zich daaraan overgaf, werd hij met zijn raadslieden door de bliksem getroffen, en kort daarna door de hand van Manco Poris, en de listen van zijn snelschrijver Innestheus omgebracht.

Tijdens zijn korte regering liet hij, om het christelijk geloof, ombrengen zekere **Felix**, opziener van de gemeente te Rome, en wel op de 30e Mei van het jaar onzes Heeren 275.

Toelichting: Een meer recente bron zegt dat de martelaar Felix niets bekend is, behalve zijn naam, dat hij een martelaar was, en dat hij werd begraven op het kerkhof op de Via Portuensis dat zijn naam draagt.

A. Mellinus schrijft, "Aurelianus was een kwaadaardig, wrede en bloeddorstige keizer van nature. ...Op het moment dat de decreten tegen de christenen, hem werden voorgelegd door zijn secretaris, dat hij kon tekenen, en toen hij de pen in de hand nam, werd zijn hand plotseling van God verlamd en kon dus kon hij niet ondertekenen. " *Eerste boek, fol. 87, kol. 3; van hopisc. Victor. Eus., Lib. 7. Post. Literal, aug. de Civit. Dei., Lib. 18, cap. 52. .. Mondelinge lib. 7, cap. 16. Theodoret. Hilt., Lib. 4, cap. 17. Zie: Het bloedig toneel, of Martelaarspiegel de Doopsgezinde of weerloze Christenen; deel I. Door Th. J. van Braght; 1685*

62. PRIVATUS, bisschop te GEVAULDAN, doodgeslagen, 274

Wanneer Chorus, de koning van de Duitsers, in de tijd van Valerianus en Aurelianus, ja, tot op het moment van Probus, Frankrijk verwoeste, vond hij onder andere martelaren die woonde gescheiden van de mensen in woestijnen en bergen, een vrome man, genaamd Privatus, bisschop van de kerk op Gevauldan. Deze man, wonend in de bergen, die met vasten en bidden zijn tijd doorbracht, werd gevangen genomen door de Duitsers. En omdat hij, zoals het een goede herder betaamt, zijn lammeren niet wilde overleveren in de klauwen van de wolven, door zichzelf te offeren aan Satan, - wat hij op geen enkele wijze wilde doen, werd hij door hen geslagen met stokken gedurende een zeer lange tijd, totdat ze hem als dood lieten liggen met gevolg dat hij na een paar dagen ook overleed. Dit gebeurde, zoals sommigen menen, onder Valerianus en Gallien, maar in werkelijkheid, onder Aurelianus. Vergelijk A. MELL.,

1ste boek, fol. 89, kol. 1 van Greg. Turon. Hist., Lib. 1, cap. 34, met Inleiding, fol. 41, kol. 2, waar hij heet Privatus, bisschop van Gablen. Zie: *Het bloedig toneel, of Martelaarspiegel de Doopsgezinde of weerloze Christenen*; deel I. Door Th. J. van Braght; 1685

63. Mamas, van Caesarea in Cappadocië en zijn ouders, martelaren Theodotus en Rufina, 274

Mamas, zoon van de vooraanstaande christenen Martelaren Theodotus en Rufina, werd geboren in Paphlagonië. Omdat ze openlijk hun geloof, Theodotus en Rufina beleden, werden zij gearresteerd en in de gevangenis geworpen in Caesarea van Cappadocia. Zich bewust van zijn lichamelijke zwakheid, bad Theodotus dat de Heere hem tot zich zou willen nemen, voordat hij werd gemarteld. De Heere verhoorde Theodotus' gebed en Theodotus stierf in de gevangenis. Daarna is Rufina ook gestorven. Ontijdige gescheiden van haar zoon, vertrouwde ze hem biddend aan God toe en vroeg Hem om Beschermers en bemiddelaars voor de verweesde jongen. God gehoorde Rufina's gebed op haar sterfbed. Een rijke christelijke weduwe Ammia begroef de lichamen van Theodotus en Rufina met eer, en nam het kind naar haar huis, waar ze de moederlijke zorg op zich nam.

Zie voor het vervolg: *Het bloedig toneel, of Martelaarspiegel de Doopsgezinde of weerloze Christenen*; deel I. Door Th. J. van Braght; 1685:

Mamas, was een herder, die zijn schapen weidde op de bergen en in de stukken ongerepte natuur van Cappadocië; hij leefde zeer eenvoudig, zonder een hut of woning onder de blauwe hemel, en leefde van de melk en de kaas van zijn kudde, zoals Basilius getuigt. Nazianzenus voegt erbij, dat de hinden ook dagelijks tot hem kwamen om gemolken te worden en dat hij dus gevoed werd door hen.

Basilius zegt, dat uit de loop van de hemellichamen hij kennis leerde uit de prachtige werken van God, zijn Schepper, en dus Zijn eeuwige kracht en wijsheid. Echter, in de acten over hem staat geschreven dat hij het Woord van God bij zich in de woestijn had, en dat hij er dagelijks in las. Het is heel waarschijnlijk, schrijft Mellinus dat Mamas, om te ontsnappen aan de vervolging in de tijd van Decius en Valerianus, in de woestijn ging wonen, en bleef er tot het moment van Aurelianus, wiens proconsul van Cappadocië, Alexander, hem uit de wildernis liet halen om voor hem te Caesarea, de hoofdstad van Cappadocië te dagvaarden.

De proconsul noemde hem een *tovenaar of goochelaar*, omdat de wilde dieren van de wildernis zo tam waren bij hem. Mamas antwoordde: "Ik ben een dienaar van Christus, en weet niets over tovenarij, maar ik leef liever tussen de wilde dieren, dan bij u; want zij voelen de kracht van hun Schepper in en door mij, maar gij wilt niets weten van God. Ik kan mezelf niet genoeg verwonderen dat u, die grijze haren bezit, nog steeds in zulke grove duisternis van onwetendheid leeft, om te verzaken de ware en levende God, en goddelijke eer geeft aan stomme afgoden."

Toen hij werd gevraagd om op zijn minst met zijn lippen te zeggen, dat hij offerde aan de goden, om zo te ontsnappen aan de straf, antwoordde Mamas: "Ik zal nooit, noch met mijn lippen, of met mijn hart, de ware God en Koning, Jezus Christus verloochenen. Ik ben er niet opuit om te ontsnappen, en niet te willen lijden voor de

Naam van Christus, maar ik ben in het tegendeel van oordeel, dat het de hoogste eer, de grootste winst, en het grootste voordeel is, dat u mij kunt verlenen."

Na deze bekentenis, liet de proconsul hem op de pijnbank wreed geselen, gemarteld met behulp van een tang, verbrandde zijn zijden met lampen en fakkels, en folterde hem in verschillende andere manieren. Maar ziende dat hij in al dit en andere leed standvastig bleef, liet hij hem eindelijk met een drieledige speer doorsteken, en zo werd Mamas een getrouwe martelaar voor zijn Heiland, onder keizer Aurelianus, in Caesarea in Cappadocië. A. MELL., 1ste boek, fol. 89, kol. 2, 3, ex Basilii Concio in Mart. Mamant. Nazianz. Orat. 43. Act. per Metaphrast.

64. Agapitus (Italiaans: Agapito); 15 jaar

Agapitus kan een lid van de adellijke familie van Palestrina Anicia geweest zijn. Op de leeftijd van vijftien, werd hij onthoofd op bevel van de prefect Antiochus en de keizer Aurelianus. De datum van zijn overlijden wordt soms gegeven op 18 augustus 274. Volgens de overlevering was hij een jongen die ter dood veroordeeld werd omdat hij een christen was. Hij werd voor de wilde beesten gegooid in de plaatselijke arena van Palestrina. Men schrijft dat de beesten weigerden hem kwaad te doen. Hij wordt genoemd in het oude martyrologies, inclusief de "Martyrologium Hieronymianum" van Hiëronymus; de "Fulda martelaarsboek," en het "Romeinse martelaarsboek."

Van Haamstede:

Er wordt ook melding gemaakt van een **Agapitus van Lazio**, Italië; die de marteldood zou gestorven zijn ca. 267

In de plaats van Aurelianus, werd door de senaat als keizer verkozen Claudius Tacitus, (keizer van 25 september 275 tot juni 276) een vroom man en zeer bekwaam om landen en volken te besturen, die, toen hij de regering in handen had, terstond overal de vervolging tegen de Christenen staakte; doch door zijn spoedig overlijden heeft deze rust niet lang geduurd.

61. Paulus en Juliana; Quadratus, Acacius en Stratonicus; ca. 270

De keizer Aurelianus was op een bezoek aan Ptolemais (Fenicië). Onder degenen die hem ontmoette was Paulus, die het teken van het Kruis maakte. Hij werd onmiddellijk gearresteerd en ze gooiden hem in de gevangenis. Op de volgende dag brachten ze hem voor het gerecht, waar hij openlijk en vrijmoedig zijn geloof in Christus beleeft, waardoor hij werd blootgesteld aan hevige martelingen. Bij het zien van het lijden van haar broer, begon Juliana de keizer vragen te stellen over zijn wreedheid, waarvoor ze ook onderworpen werd aan foltering. Ze sloegen de martelaren, scheurden hun lichamen open met ijzeren haken, en brandden hen daarna in gloeiende roosters, maar ze waren niet in staat om het wonderlijke uithoudingsvermogen van deze belijders van de Heere te breken. Drie soldaten die de heiligen zo martelden werden getroffen door de moedige geest van de martelaren, zodat zij op hun beurt ook geloofden in Christus. Deze nieuw verkorenen van God werden genoemd **Quadratus, Acacius en Stratonicus**, en ze werden onmiddellijk geëxecuteerd.

De keizer probeerde naar Juliana te verleiden met de belofte om haar te trouwen, als ze bereid was om Christus af te zweren, maar zij weigerde. Bij beschikking van de

keizer, stuurde hij haar naar een bordeel ter verontreiniging. De Heere bewaarde haar, en iedereen die probeerde Juliana aan te raken verloor zijn gezicht. De woedende keizer beval toen dat de lichamen van de heiligen opnieuw werden onderworpen aan het vuur. Degenen die hen zagen lijden begon luid te morren. Toen gaf keizer Aurelianus orders om de martelaren te onthoofden. Met blijde gezichten, gingen Paulus en Juliana naar de executie, zingende: "*Want Gij verlost ons van onze wederpartijders en Gij maakt onze haters beschaamd.*" (Psalm 44: 8). (O.a. Romeins martelaarsboek)

66. SYMPHORIAN, ONTHOOFD TE AUGUSTODUNUM, (AUTUM) 275

Volgens de overlevering leefde tijdens het bewind van keizer Marcus Aurelius een jonge man, Symphorian. Hij was de zoon van een senator genaamd Faustus. Hij studeerde te Autun en werd aangeklaagd bij de provinciale gouverneur Heraclius voor het niet aanbidden van de heidense godin Cybele. Er wordt gezegd dat Symphorian het standbeeld wilde vernietigen. Hij werd gearresteerd en geïnterviewd, omdat hij uit een adellijke familie, kreeg hij een kans om te herroepen. Symphorian werd steekpenningen aangeboden om dit te doen, maar hij weigerde. Zijn moeder, Augusta, moedigde hem aan op weg naar zijn executie en was aanwezig bij de dood van haar zoon. Bisschop Euphronius († 490) bouwde een mooie kerk over zijn graf, in verband met een klooster die behoorde tot de gemeente van Sainte-Geneviève van 1656 tot 1791.

Zie voor het verslag: *Het bloedig toneel, of Martelaarspiegel de Doopsgezinde of weerloze Christenen*; deel I. Door Th. J. van Braght; 1685

Er is heden nog een overlevering dat de heidenen op Augustodunum, nu Autun in de Bourgondië, een feestdag hielden ter ere van de godin Cybele, die ze noemen: *de moeder van de goden*, haar beeld op een wagen, in processie, reden.

Er was een bepaalde vrome christen, genaamd Symphorianus, die dit beeld weigerde te aanbidden. Als gevolg waarvan hij werd aangehouden als een opstandig persoon, of verachter van de goden, en voor Heraclius, de proconsul, in die stad, aangeklaagd werd onder de strengste bewaking van de christenen.

Toen hij stond vóór de rechterstoel de vroeg proconsul hem zijn naam.

Symphorian antwoordde dat hij een christen was door religie, geboren van christelijke ouders, en had de naam Symphorian.

De rechter zei: "Waarom eert gij niet de moeder van de goden, of aanbid haar beeld?"

Symphorian antwoordde: "Omdat ik een christen ben, en roep alleen de levende God aan, Die heerst in de hemel. Maar het beeld van Satan wil ik niet alleen niet aanbidden, maar als u het mij toelaat zal ik het in stukken breken met een hamer."

De rechter zei: "Deze man is niet alleen heiligschennend in het hart, maar ook koppig en een rebel, maar misschien weet hij niets van de decreten of besluiten van de keizer. Laat de officier, hem de decreten van de keizers voorlezen."

De decreten gelezen zijnde, zei Symphorian: "Ik zal nooit toegeven dat dat beeld niets anders is dan een waardeloze idool van Satan, dat hij de mensen verleidt dat het een god is, maar het is een duidelijk bewijs van hun eeuwig verderf voor al degenen die hun vertrouwen erin stellen."

Na deze bekentenis, liet de rechter hem geselen en in de gevangenis werpen, om hem voor een andere dag te bewaken. Enige tijd na, liet hij hem opnieuw vóór zijn rechtszetel brengen, en behandelde hem met vriendelijke woorden, zeggende:

"Symphorian, offer aan de goden, opdat gij moogt worden bevorderd om de hoogste eer en staat aan het Hof. Indien niet, dan zweer ik bij de goden dat ik gedwongen ben om je deze dag, na diverse martelingen, tot de dood te veroordelen."

Symphorian antwoordde: "Wat is daar aan gelegen, als wij ons leven aan Christus overgeven aan Wie wij het verschuldigd zijn? Uw giften en gaven zijn vermengd met de zoetheid van de vervalste honing, waarmee u de hoofden van de ongelovigen vergiftigd. Maar onze schat en rijkdom zijn in Christus, onze Heere, alleen, en kunnen niet vergaan door oudheid of lengte van de tijd. Maar uw begeerten zijn onverzadigbaar, en u bezit niets, ook al hebt u alles in overvloed. De vreugde en vrolijkheid die u geniet in deze wereld, is als dun glas, dat indien het in de uitstraling en warmte van de zon staat, het in tweeën scheurt; maar God alleen is onze opperste Geluk. "

Nadat Symphorian deze en soortgelijke zaken voor de rechter gezegd had, heeft Heraclius, de proconsul, zijn doodsvonnis uitgesproken, zeggende: "Symphorian, is openlijk schuldig bevonden tot de dood, want hij heeft tegen de heilige altaren gelasterd; daarom zal hij met het zwaard geëxecuteerd worden. "

Toen dit Godzalige belijder tot de dood werd geleid, om voor Christus geofferd te worden, riep zijn moeder tot hem van de muur van de stad deze troostvolle vermaning: "Symphorian, mijn zoon, mijn zoon! Vergeet de levende God niet, laat uw hart standvastig en moedig worden. We kunnen toch niet bang voor de dood wezen, die ons ongetwijfeld leidt naar het werkelijke leven. Hef uw hart op naar de hemel, mijn zoon, en zie Hem die heerst in de hemel. Heden wordt uw leven niet van u genomen, maar het wordt veranderd in een beter. Indien je standvastig blijft vandaag, zul je een gelukkig verwisseling krijgen: het verlaten van dit aardse huis, zul je gaan wonen in de tabernakel niet met de handen gemaakt."

Symphorian, zó versterkt door zijn moeder, werd uit de stad geleid en onthoofd zijn ziel in de handen van God bevolen hebbende, in de tijd van keizer Aurelianus en Heraclius, de proconsul, te Autum in Bourgondië. Zijn dode lichaam werd begraven door sommige christenen.

Vergelijk A. MELL., 1ste boek, fol. 19, kol: 4, fol. 90, kol. 1, ex Actis proconsul. Greg. Turan. Degl. Bekennen., Cap. 77, en Hist., Lib. 2, cap. 15, met verschillende andere auteurs over Symphorian.

Marcus Aurelius **Probus** was keizer van Rome van augustus 276 tot de herfst van 282. Marcus Aurelius *Carus* was Keizer van 282 tot 283. Marcus Aurelius *Numerianus* was keizer van 283 tot november 284.

67. Trofimus, Sabbatius en Dorymon

In de derde eeuw, tijdens het bewind van keizer Probus, toen Atticus in Antiochië bestuurde, kwamen twee christenen, Trofimus en Sabbatius, vooraanstaande en eerbare burgers, tot die stad. Ze kwamen juist als een heidens feest plaats vond met offers aan de afgod Apollo, in de buurt Daphne. Atticus had er alles aan gedaan om ervoor te zorgen dat alle burgers deelnamen aan dit feest. Wanneer het iemand was opgevallen dat Trofimus en Sabbatius niet deelnamen aan de festiviteit, vertelde hij dit aan Atticus. Atticus bracht ze naar het gerecht, en toen ze weigerde Christus af te zweren onderwierp hij hen aan folteringen, de een na de andere. Nadat hij Trofimus geslagen en gemarteld had, stuurde Atticus hem naar Phrygië bij Dionysius, een nog wreder folteraar van christenen. Toen nam Atticus Sabbatius uit de gevangenis en probeerde hem te bewegen. Toen de beul Sabbatius gevraagd wie hij was en wat zijn

rang was, antwoordde hij: "Mijn rang en waardigheid en vaderland en glorie en rijkdom is Christus, de Zoon van God, die eeuwig leeft, en door Wiens voorzienigheid het heelal bestaat en geregeerd wordt." Daarvoor werd hij geslagen en zijn vlees opengeschrapt met een ijzeren haak totdat de botten gezien werden. Onder deze martelingen berustte hij.

In Phrygië, onderwierp Dionysius de folteraar, Trofimus aan grote marteling, en daarna in de gevangenis aan nog meer martelingen. Een zekere senator Dorymedon, een geheim christen, kwam naar de gevangenis en diende Trofimus. Toen de rechter daar achter kwam, begon hij beiden te martelen op dezelfde manier. Uiteindelijk gooide men ze voor de wilde beesten, maar de wilde dieren wilden hen niet aanraken. Dorymedon riep zelfs naar de berin en trok aan haar oren, waardoor ze hem uit elkaar zou kunnen scheuren; maar in weerwil van dat alles, werd de beer zachter. Op het einde, beval de wreedaard dat Trofimus en Dorymedon worden onthoofd met het zwaard. De zielen van beide heilige martelaren heersen nu in de hemel.

Op de 8e December 283 werd omgebracht zekere **Eutychianus**, bisschop te Rome. Eutychianus (gestorven 7 december 283) was de 27ste bisschop te Rome van 4 januari 275 tot 7 december 283. Eusebius van Caesarea geeft hem daarentegen een pontificaat van slechts 10 maanden. Eutychianus j stimuleerde de praktijk van de zegening van de bomen en de vruchten. Dit loopt vooruit op het *fête de Rogations*, ingesteld in Frankrijk bij het concilie van Orléans in 515.

BIJLAGE I

Martelaren in de derde eeuw:

Naam	Geboorte	Geboorteplaats	Dood	Plaats van overlijden	Notities
Vervolging op grond van Septimus Severus (202-210) begint					
Irenaeus	130	Smyrna	202	Lugdunum	Bisschop Lyon
Leonides van Alexandrië			202		vader van Origenes
Charalampias			203		
Gundenis			203		
Perpetua en Felicitas			203		
Zoticus van Comana			204		Bisschop van Comana
Plutarchus en 7 metgezellen; Potamiana Basilides			204	Alexandria	
Andeolus			208		
Serapion van Antiochië			211		Patriarch van Antiochië
Felix, Fortunatus en Achilleus			212		introduceerde het christendom naar Valence, Drôme
Ferreolus en Ferrutio			212		
Mavilus van Adrumetum			212		gedood door wilde dieren [1]
Narcissus van Jeruzalem	100		212		
Urciscenus			216		Bisschop van Pavia (183-216)
Asclepiades van Antiochië			217		Patriarch van Antiochië (211-217)
Clemens van Alexandrië			217		
Zephyrinus			217		Bisschop Rome
Theodore, Philippa en Metgezellen			220		
Callixtus I			222		Bisschop Rome

(Callistus)		
Asterius van Ostia	223	
Martina van Rome	228	Rome
Cecilia	230	
Tatiana van Rome	230	
Thespesius	230	Cappadocië
URBAN I	230	Bisschop Rome
Demetrius van Alexandrië	231	Patriarch van Antiochië
Calepodius	232	

Vervolging onder Maximinus de Thracian (235-38) begint

Andrew van Trier	235	Bisschop van Trier
Barbara	235	
Florentius en Felix	235	Furcona
Pontian	235	Bisschop Rome
Quiriacus	235	Bisschop van Ostia
Anterus	236	Bisschop Rome
Hippolytus	236	
Orentius en Patientia	240	
Heraclas	247	
Apollonia	249	
Cointha (Quinta)	249	
Cyriaca (Dominica)	249	
Monas	249	Bisschop van Milaan

Vervolging onder Decius (250-251) begint

Agabius	250	Bisschop van Verona
Albina	250	
Alexander	250	Bisschop van Fermo
Alexander	250	
Ammon en Metgezellen	250	
Ammonaria (twee vrouwen dezelfde naam)	250	
Ammonius	250	
Anatolië	250	
Apollonius	250	
Babylas van	250	Patriarch van

Antiochië		Antiochië
Barsimaeus	250	Bisschop van Edessa
Bassus	250	Bisschop van Nice
Cassianus van Imola	250	
Casters en Emilius	250	
Celerinus	250	
Chaeremon, Ischyron en metgezellen	250	
Christopher	250	
Cyril van Caesarea	250	
Denis, Rusticus en Eleutherius	250	
Epicharis	250	
Epimachus	250	
Fabianus	250	Bisschop Rome
Faustus, Abibus en Dionysius van Alexandrië	250	
Felinus en Gratian	250	
Florentius	250	
Fusca en Marura	250	
Germanus	250	
Heliconis (Heliconides)	250	
Heron	250	
Lucian en Marcian	250	
Macarius, Justus, Rufinus en Theophilus	250	
Macarius	250	
Maximus van Aquila	250	
Maximus	250	Bisschop van Nola
Maximus	250	
Mercurius	250	
Metranus (Metras)	250	
Minias (Miniato)	250	
Mozes (Moysetes)	250	
Moseus en Ammonius	250	

Myron	250	Bisschop van Kreta
Nemesion	250	
Papias	250	
Paramon en Metgezellen	250	
Parasceva	250	
Parmenius	250	
Pionius	250	
Saturninus van Rome	250	
Saturninus (Sernin)	250	Bisschop van Toulouse
Saturninus, Thrysus, en Victor	250	
Secundian	250	
Secundina	250	
Tien martelaren van Kreta	250	
De zeven martelaren van Efeze	250	
Troadius	250	
Venatius van Camerino	250	
Victor	250	
Vissa	250	
Agatha	251	
Agatho	251	
Alexander	251	Bisschop van Jeruzalem
Alphius	251	
Anastasius VII	251	
Caerealis en Sallustia	251	
Callinica en Basilissa	251	
Conon de tuinman	251	
Galation (Galacteon) en Episteme	251	
Maximus en Olympia	251	
Maximus	251	
Menignus	251	

Mozes	251	
Myrope	251	
Nestor	251	Bisschop van Magydos
Pergentinus en Laurentinus	251	
Peter van Lampsacus, Andreas, Paulus en Denise (Dionysia)	251	
Quintus, Simplicius en metgezellen	251	
Thyrsus, Leucius, en Callinicus	251	
Trypho (Tryphon)	251	
Serapion	252	
Cornelius	253	Bisschop Rome
Victoria van Tivoli	253	
Felicianus 160	254	
Lucius I	254	Bisschop Rome
Messalina	254	
Maximus	255	
Paternus	255	
Restituta	255	
Tarsicius	255	
Venantius	255	Bisschop van Dalmatië
Rogatian	256	
Vervolging onder Valerianus (257-59) begint		
Anastasia II en Cyril	257	
Athanasius	257	Bisschop van Tarsus
Dionysius	257	
Eugenia	257	
Protus en Hyacinthus	257	
Quadratus	257	
Rufina en Secunda	257	
Stephen I	257	Bisschop Rome
Tertullinus	257	
Agapitus	258	
Codratus van Korinthe, Dionysius,	258	

Cyprianus, Anectus, Paul, en Crescens		
Crescentian	258	
Curomotus	258	Bisschop van Iconium
Cyprianus	258	Bisschop van Carthago
Jovinus en Basileus	258	
Laurentius van Rome	225 258	
Romanus van Subiaco	258	
Romanus Ostiarius	258	
Sixtus II en Metgezellen	258	
Twaalf Heilige Broeders	258	
Agapius van Spanje	259	
Candidus	259	
Digna en Emerita	259	
Fructuosus, Augurius en Eulogius	259	
Justinus	259	
Marian, Jacobus en metgezellen	259	
Montanus, Flavian, Julian, Lucius, Victoricus en 5 Metgezellen	259	
Patroclo	259	
Polyeuctus	259	
Pontian	259	
Alexander	260	
Felix van Nola	260	
Leo en Paregorius	260	
Lucilla, Antoninus, Eugene, Flora, Theodore, Aucejas en 18 Metgezellen	260	
Martelaren van Utica	260	
Peter, Julian en Metgezellen	260	
Priscus, Malchus en Alexander	260	

Regulus (Rieul)	260	Bisschop van Civitas
Martelaren van Alexandrië	261	
Peregrine	261	Bisschop van Auxerre
Agrippina	262	
Marinus, Romeinse soldaat en Asterius	262	
Heraclius en Zosimus	263	
Cassius	264	
Antholian (Anatolianus)	265	
Antidius (Tude)	265	Bisschop van Besançon
Dionysius	265	Patriarch van Antiochië
Dionysius	268	Bisschop Rome
Zama	268	Bisschop van Bologna
Athenodorus	269	
Quirinus (Cyrinus)	269	
Theodosius	269	
Valentijn	269	
Vervolging onder Aurelian (270-275) begint		
Aurea	270	
Gregory Thaumaturgus	270	Bisschop van Neocaesarea
Heliodorus	270	
Hermes	270	
Honestus	270	
Martha	270	
Paulus en Juliana	270	
Philipus	270	Bisschop van Fermo
Prisca (Priscilla)	270	
Theodotus	270	
Restituta van Sora	271	
Agapitus	272	
Julia van Troyes	272	
Priscus (Prix) en Metgezellen	272	

Reverianus	272	
Sabas (de Gooth)	272	
Agpae (Agape)	273	
Lucillian, Paula, Claudius, Dionysius, Hypatius, en Paulus	273	
Saturninus, Castulus, Magnus, en Lucius	273	
Anastasius Cornicularius	274	
Columbia van Sens	274	
Felix I	274	Bisschop Rome
Alexander de houtskoolbrander	275	Bisschop van Comana
Basilides en 22 Metgezellen	275	
Conon en Conon	275	
Mamas	275	
Philomenus	275	
Trophimus	277	
Trophimus	280	Bisschop van Arles
Maximus	282	

BIJLAGE II

Briefwisseling tussen de bisschoppen van Rome en van Carthago

De Kerk van Rome en die van Carthago hadden onderling veel contact. Het is interessant de inhoud te kennen van sommige brieven om te weten wat deze grote herders elkaar te vertellen hadden en hoe zij hun tijd, die zeker geen rustige tijd was, beoordeelden.

1. Ten tijde van de vervolging onder keizer Decius gaf de kerk van Rome het volgend getuigenis van trouw aan de Kerk van Carthago.

Rome, begin 250

"... De Kerk biedt moedig weerstand in het geloof. Het is waar dat sommigen zijn gevallen, hetzij omdat ze onder de indruk waren van de reacties die zij zouden kunnen veroorzaken hebben vanwege hun sociale positie, hetzij uit menselijke zwakheid. Toch hebben wij hen in hun afvalligheid niet in de steek gelaten, ook al zijn ze nu van ons gescheiden, maar we hebben ze geholpen en we zijn hun nog nabij zodat ze zich kunnen bekeren door middel van boete en zij vergiffenis mogen bekomen van Hem die bij machte is die vergiffenis te geven. Mochten we hen immers aan hunzelf overlaten, dan zou hun afvalligheid onherstelbaar worden. Probeer dan ook zo te handelen, dierbare broeders, en de hand te reiken aan degenen die gevallen zijn zodat ze weer opstaan. Op die manier zullen ze zich gesterkt voelen om, mochten ze nog eens aangehouden worden, deze keer hun geloof te belijden en de vorige dwaling te herstellen.

Laat ons toe u er aan te herinneren welke lijn te volgen is voor een ander probleem. Degenen die bij ziekte zouden gevallen zijn in de beproeving, welnu, op voorwaarde dat ze berouw hebben en het verlangen tonen om gemeenschap te hebben met de Kerk, moeten geholpen worden. De weduwen en de anderen die verhinderd worden zich spontaan aan te melden, zoals ook al degenen die in gevangenissen verblijven of ver van huis zijn, moeten iemand vinden die zorg draagt voor hen. Zelfs de catechumenen die door ziekte getroffen zijn, mogen niet teleurgesteld worden in het wachten op hulp.

De broeders die in de gevangenissen zijn groeten u, ook de priesters groeten u en de hele Kerk, die met de grootste zorg waakt over allen die de Naam des Heeren aanroepen. Maar ook wij vragen u wederkerige aandacht" (Brief 8,2-3).

2. Toen Cyprianus op de hoogte werd gebracht van de dood van bisschop Fabianus, schreef hij aan de priesters en aan de diakens van Rome deze brief.

Carthago, begin 250.

"Dierbare Broeders,

Het bericht dat mijn heilige broeder in het episcopaat zou gestorven zijn, was voor ons hier nog onzeker, en er bleef nog twijfel hangen over de inlichtingen, toen ik van u de brief ontving, die mij toegestuurd was door bemiddeling van de subdiaken Crementius; door die brief werd ik volledig op de hoogte gebracht omtrent zijn

roemrijke dood. Ik was verheugd op dat moment omdat na de onkreukbaarheid van zijn bestuur nu een edel einde was gevolgd.

In dat opzicht verheug ik er mij samen met u ten zeerste over omdat u zijn gedachtenis eert met een zo luisterrijk en prachtig getuigenis, door ook ons het roemrijk getuigenis dat u hebt van uw bisschop, mee te delen en ook ons een voorbeeld van geloof en sterkte aan te bieden.

Zoals afvalligheid van wie aan het hoofd staat nadelig is voor de onderdanen, zo is het daarentegen nuttig en heilzaam, als een bisschop aan zijn broeders het voorbeeld geeft van sterkte en geloof ... Ik wens u, dierbare broeders, dat u altijd trouw blijft" (Brief 9,1).

3. Cyprianus aan bisschop Cornelius te Rome

Cyprianus brengt hulde aan het getuigenis van moed en trouw dat paus Cornelius en de Kerk van Rome hebben afgelegd: "een lichtend voorbeeld van eenheid en volharding voor alle christenen". Daar Cyprianus het dreigend uur van de beproeving voor de Kerk van Carthago voorziet, vraagt hij de broederlijke steun van uw gebed en liefde. Cyprianus kreeg de doodstraf enkele jaren later; 14 september 258.

Carthago, herfst van 253.

"Cyprianus aan Cornelius, broeder in het bisschopsambt.

We zijn op de hoogte, beste broeder, van uw geloof, uw sterkte en uw open getuigenis. Dit alles strekt u tot grote eer en het bezorgt mij zoveel vreugde doordat u mij beschouwt als deelgenoot en bondgenoot van uw verdiensten van uw ondernemingen.

Aangezien de Kerk inderdaad één is, één en onscheidbaar is de liefde, enig en onverdeelbaar de eenheid van de harten, welke priester zou zich in het toezwaaien van lofprijzingen voor een ander priester niet verheugen als ging het om zijn eigen eer? En welke broeder zou zich niet gelukkig voelen om de vreugde van de eigen broeders? Men kan zich zeker niet indenken welke blijdschap en grote vreugde hier bij ons ontstaan zijn toen wij zoveel mooie dingen vernamen en kennis kregen van de bewijzen van moed die u geleverd hebt.

U bent een gids geweest voor uw broeders in de belijdenis van het geloof, en de belijdenis zelf van de gids heeft zich nog versterkt met de belijdenis van de broeders. Zo hebt u, terwijl u de anderen voorging op de weg van de glorie en u zich bereid getoond hebt om als eerste en voor allen belijdenis af te leggen, uw volk er ook van overtuigd van datzelfde geloof belijdenis af te leggen.

Op die manier is het voor ons onmogelijk te bepalen wat wij in u het meest moeten prijzen, ofwel uw prompt en onwrikbaar geloof, ofwel uw onscheidbare liefde tegenover de broeders. De moed van de bisschop werd in heel zijn luister openbaar gemaakt tot leiding van zijn volk, en de trouw van het volk in volle solidariteit met zijn bisschop is groots en schitterend gebleken. In u allen heeft de Kerk van Rome een schitterend getuigenis afgelegd, helemaal verenigd in één enkele geest en in één enkele stem.

Zo heeft, dierbare broeder, het geloof geschitterd dat de Apostel vaststelde en loofde in uw gemeenschap. Toen reeds voorspelde hij en prees hij, haast op een profetische manier, uw moed en uw onbuigzame sterkte. Toen reeds erkende hij de verdiensten van diegenen die u glorierijk zouden maken. Hij prees de heldhaftige daden van de vaders terwijl hij die van de zonen voorspelde. U hebt met uw totale eensgezindheid

en met uw sterkte een lichtend voorbeeld van eenheid en volharding gegeven aan alle burgers.

Beste Broeder, in Zijn voorzienigheid verwittigt de Heer ons dat het uur van de beproeving nabij is. In Zijn goedheid en in Zijn zorg voor ons heil geeft God ons Zijn heilzame ingevingen in het vooruitzicht van onze nakende strijd. Welnu, in naam van die liefde die ons wederzijds bindt, laten we dan elkaar helpen door met heel het volk te volharden in vasten, in waken en in gebed. Dat zijn voor ons de hemelse wapens die ons sterk maken en die ons doen volharden. Het zijn de geestelijke wapens en de Goddelijke pijlen die ons beschermen.

Laten we elkaar wederkerig gedenken in de eensgezindheid en het geestelijk broederschap. Laten we steeds en overal voor elkaar bidden, en trachten wij ons lijden te verzachten met de wederkerige liefde" (Brief 60,1-2).

4. Cyprianus meldt de dood van bisschop Sixtus II te Rome

De Kerk van Carthago had enkele geestelijken naar Rome gestuurd om inlichtingen in te winnen omtrent het decreet van vervolging door keizer Valerianus uitgevaardigd. Ze zullen terugkeren met het droevige nieuws over de dood van Bisschop Sixtus II. De bisschop Cyprianus nam onmiddellijk de zorg op zich om de Kerk van Afrika op de hoogte te stellen van de feiten; hij stuurde hiervoor de volgende brief naar bisschop Successus; enkele weken voor zijn dood.

Carthago, augustus 258

"Mijn dierbare broeder,

Ik heb u niet dadelijk mijn schrijven kunnen toesturen omdat geen enkele geestelijke van deze Kerk zich kon verplaatsen, vermits ze allemaal in de storm van de vervolging kwamen te staan; en dank zij de Heere zijn ze allemaal innerlijk zeer bereid gevonden geweest om dadelijk naar de hemel te gaan.

Ik deel u nu de berichten mee waarover ik beschik. De afgezanten die ik naar Rome heb gestuurd om de juiste toedracht te hebben en klaarheid in te winnen omtrent de beslissing die de autoriteiten tegenover mij genomen hebben, van welke aard die ook mag zijn, zijn terug om op die manier een eind te maken aan alle veronderstellingen en oncontroleerbare hypotheses die de ronde doen. Ziehier nu de waarheid, zoals ze op een juiste manier is vastgesteld.

Keizer Valerianus heeft zijn rescript naar de senaat gestuurd en hij heeft daarmee beslist **dat bisschoppen, priesters en diakens onmiddellijk zullen gedood worden**. De senatoren, de notabelen en ook diegenen die de titel van Romeinse ridder dragen, moeten van iedere waardigheid en van al hun goederen beroofd worden. Als ze, ook als gevolg van de inbeslagname, zouden verharderen in de christelijke belijdenis, dan moeten ze tot de doodstraf veroordeeld worden. De christelijke Matrone moeten gestraft worden door al hun goederen in beslag te nemen en daarna moeten ze in ballingschap gestuurd worden. Van al de keizerlijke functionarissen die het christelijk geloof al beleden hebben of op het ogenblik zouden belijden, moeten eveneens alle goederen geconfisqueerd worden. Daarna moeten ze worden aangehouden en ingeschreven worden bij degenen die toebehoren tot de keizerlijke bezittingen (dwangarbeid).

Bij het rescript voegt Valerianus nog een afschrift toe van zijn brief die hij tot alle provinciegouverneurs richt en die betrekking heeft op mijn persoon. Ik wacht op deze brief van dag tot dag en ik hoop hem spoedig te ontvangen, terwijl ik mij sterk en

moedig houd in het geloof. Mijn houding ten overstaan van het martelaarschap is duidelijk. Ik kijk er naar uit, vervuld van vertrouwen zoals ik ben om de kroon van het eeuwige leven te ontvangen door Gods goedheid en edelmoedigheid.

Ik deel u mee dat Sixtus het martelaarschap heeft ondergaan samen met vier diakens op 6 augustus toen hij zich in de zone van de "Begraafplaats" bevond (de catacomben van Sint-Callixtus). De autoriteiten van Rome hebben als norm dat al diegenen die als christenen aangeklaagd worden, terechtgesteld moeten worden en dat hun goederen in beslag moeten worden genomen ten voordele van de keizerlijke schatkist.

Ik vraag dat al wat ik gemeld heb, ter kennis worde gebracht ook aan andere broeders in het episcopaat, zodat dank zij hun aansporingen onze gemeenschap aangemoedigd zou kunnen worden en steeds beter voorbereid zou zijn op de geestelijke strijd. Dit zal tot stimulans dienen om eerder het goed van de onsterfelijkheid te overwegen dan de dood, en om zich aan de Heere toe te wijden met vurig geloof en heldhaftige moed, om zich eerder te verheugen dan om bang te zijn bij de gedachte het eigen geloof te moeten belijden. De soldaten van God en van Christus weten maar al te best dat hun opoffering niet zozeer een sterven is als wel een gloriekroon.

Dierbare broeder, ik groet u in de Heere" (Brief 80).

Bronnen:

ADRIAAN VAN HAEMSTEDE EN ZIJN MARTELAARSBOEK

Geschiedenis der Martelaren, die om de getuigenis der evangelische waarheid hun bloed gestort hebben; van Christus onzen Zaligmaker tot het jaar 1655; niet alleen in de Nederlanden, maar ook in Frankrijk, Engeland, Schotland, Spanje, Italië, Duitsland, Amerika en andere landen; benevens vele van hunne brieven en belijdenissen, den moord te Parijs en in de Voltolijn, de ongehoorde wreedheid in Ierland den verschrikkelijke moord aan de Waldenzen in Piëmont en andere vervolgingen van de gelovigen. Arnhem 1868.

ACADEMISCH PROEFSCHRIFT TER VERKRIJGING VAN DE GRAAD VAN DOCTOR IN DE GODGELEERDHEID DOOR **AUKE JAN JELSMa**. Jelsma

bewijst dat Adriaan van Haamstede gebruik maakte van o.a.:

Eutropius; een Romeinse geschiedkundige, die leefde in de vierde eeuw. Hij schreef een korte geschiedenis van de stichting van de stad Rome tot de dood van keizer Jovianus in 364. Hij geeft een goede beschrijving van de karakters van de hoofdpersonen.

L. Rabus, Historien Der Heyligen Auszerwölten Gottes Zeügen, Bekennern und Martyrern, so in Angehender ersten Kirchen Altes und Neuwes Testaments zu jeder zeyt geweren seind. Auss. H. Gottlicher und der Alten Lehrer Glaubwürdigen Schriften zu gemeyner Auffbauung und Besserung der Angefochtenen Kirchen Telitscher Nation, warhafftig beschriben; Straatsburg 1571.

J. Crespin, Acta Martyrum, eorum videlicet, qui hoc seculo in Gallia, Germania, Anglia, Flandria, Italia, constans dederunt nomen Evangelio, idque sanguine suo obsignarunt: ab Wicleffo & Husso ad hunc usque diem; Genève 1556.

In ieder geval heeft Van Haamstede niet een direct gebruik van **Eusebius** gemaakt; volgens Jelsma.

ROMEINS MARTELAARSBOEK. 3e uitgave, uitgegeven L. J. Geeris-Roxs, Helmond, 1952.

Aurelius Prudentius Clemens was een Romeins christelijke dichter, geboren in de Romeinse provincie van Tarraconensis (nu Noord-Spanje) in 348. Hij overleed waarschijnlijk in Spanje, enige tijd na 405, ca. rond 413. Hij schreef onder andere *Liber Peristephanon* - ("kronen van het martelaarschap") bevat 14 lyrische gedichten op de Spaanse en Romeinse martelaren.

Jacobus de Voragine (bij Genua, 1228 of 1229 - Genua, 14 juli 1298) was een Italiaanse rooms-katholieke theoloog en aartsbisschop van Genua. Rond 1265 stelde hij een omvangrijk werk samen, dat hij zelf *Legenda Sanctorum* (*Heiligenlegenden*) noemde. Behalve in het Latijn werd het ook in veel volkstalen beschikbaar gemaakt. De oudste Middelnederlandse vertaling stamt uit 1357.

MELLINUS, ABRAHAM, ca 1581-1622. Eerste deel van het groot recht-ghevoelende *christen martelaers-boeck*: ghenoechsaem vervatende een kerckelijcke historie van den opgangh, voortgangh en ondergangh der vervolgingen: ende tusschen beyden de exempelen der vromer martelaren. Alles uyt de H. Out-vaders en getrouwe

kerckelijcke historie-schrijvers by een vergadert ende in order gestelt, door Abraham Mellinuim van Vlissingen, dienaer des H. Euangelij in S. Anthonis Polder. DORDRECHT / AMSTERDAM, Isaak Jansz Canin / Jan Evertsz Cloppenburg, 1619. Folio. Titelpagina, (12), 632, 86 Fol.

Eusebius van Caesarea (ca 263 – † 339?) was een waarschijnlijk uit Palestina afkomstige geleerde, en leerling van Pamphilus van Caesarea. Hij leefde van omstreeks 260 tot 340. Rond het jaar 313 werd hij bisschop van Caesarea, de Romeinse hoofdstad van Palestina. Hij was enige tijd raadsman van Constantijn de Grote. In de strijd tussen Arius en Athanasius was zijn positie niet eenduidig.

In zijn **Kerkgeschiedenis of Kerkelijke geschiedenis** (Historia Ecclesiastica) ondernam Eusebius naar eigen zeggen (I.i.1) een poging om de geschiedenis van de Kerk te beschrijven vanaf de apostelen tot aan zijn eigen tijd. De inhoud:

Boek i: gedetailleerde inleiding op Jezus Christus

Boek ii: de geschiedenis van de tijd der apostelen tot de verwoesting van Jeruzalem

Boek iii: de daaropvolgende tijd tot Trajanus

Boeken iv en v: de tweede eeuw

Boek vi: het periode van Septimius Severus tot Decius

Boek vii: strekt zich uit tot het uitbreken van de vervolging onder Diocletianus

Boek viii: meer over deze vervolging

Boek ix: geschiedenis tot de overwinning van Constantijn op Maxentius in het Westen en op Maximinus in het Oosten

Boek x: Het herstel van de kerken en de rebellie door en overwinning op Licinius.

Voordat hij zijn kerkgeschiedenis had samengesteld, publiceert Eusebius een reeks martelaarslevens van de voorbije periode en een biografie van Pamphilus. Het martyrologium bleef niet als geheel bewaard, maar is bijna integraal overgeleverd in delen. Het bevatte:

1. een brief van de gemeente van Smyrna betreffende het martelaarschap van Polycarpus;
2. de martelaarsakte van Pionius;
3. de martelaarsakte van Carpus, Papyrus en Agathonike;
4. de martelaarsakten in de gemeenschappen van Vienne en Lyon;
5. de martelaarsakte van Apollonius.
6. Van de vita van Pamphilus bleef slechts een fragment bewaard.
7. Een werk over **“De martelaren van Palestina”** in de tijd van Diocletianus werd geschreven ná 311; talrijke fragmenten zijn verspreid in legendenboeken die totnogtoe niet bij elkaar gebracht zijn.

Lucius Caelius (of Caecilius?) **Firmianus Lactantius** (ca. 250 - 320) was een vroeg-christelijk schrijver die afkomstig was uit de Romeinse provincie Africa en een tegenstander van de heidense wijsbegeerte. Hij schreef o.a. De mortibus persecutorum (**“Over de dood van de vervolgers”**), waarin hij verhaalt over de levens- en lijdensgeschiedenis en dood van een aantal Romeinse keizers die in zijn tijd werden gezien als actieve vervolgers van christenen. De authenticiteit van dit werk wordt echter betwist.

Th. J. van Braght: Het bloedig tooneel of martelaerspiegel der Doopsgezinde of weereeloose Christenen, uitg. Amsterdam, 1685

Jean le Clerc. Levensbeschrijvingen der Kerkvaderen; Isaak Tirion, Amsterdam, 1728

William Cave. *Het eerste Christendom*; Rudolf en Gerard Wetstein, Amsterdam, 1711

Benedictus Pictet; *Christelyke Godgeleertheid*; Deel III, Historie. 's Gravenhage 1731

Heiligen van alle tijden; door Clemens Jöckle, vertaling Piet Lekkerkerk; uitgave Gooi en Sticht; Baarn, 1995.